

Niels Hofman Bangs Rejsedagbog

Institutt for arkeologi, konservering og historie
Universitetet i Oslo

Oslo
2017

Niels Hofman Bangs Rejsedagbog

Kilde: Rejsedagbog, ført af Niels Hofman (Bang) (1797 - 1838) Arkivet i Odense.

Arbeidet er utført ved
Afdeling for historie ved Institutt for arkeologi, konservering og historie
Universitetet i Oslo

av

cand. philol. Sonja Feiring
førstekonsulent Kari Høgevold
cand. philol. Wenche Grove Hervig
cand. philol. Marianne Kern
cand. philol. Elin Strøm

Portrett av Niels Hofman Bang
av Gilles-Louis Chrétien
28. oktober 1798

Innholdsfortegnelse

Reise med Martin Vahl	s. 4
Freiberg	s. 21
Göttingen	s. 28
Paris	s. 52
Pyreneene	s. 120
Paris	s. 186

Ord som ikke lar seg tyde er markert [.] [...] ... [.....] der prikken angir antall uforståelige ord.

Når det er umulig å fastslå navnet på en person og det forekommer i flere former er det mest sannsynlige formen satt i hakeparentes: [Navn].

Navn på personer og steder som har latt seg identifisere, har fått moderne form.

Reise med Martin Vahl

Jylland 9. juni - 10. august 1797

Juni

D. 9de

Kom Professor Vahl med Bøger til Nyborg – den følgende Dag besøgte vi Bakkerne ved Skaugboes Huuse i Haab om at finde *Orobanche major* som ieg i forrige Aars Augusti havde funden der da den ei endnu var i Blomster, blev den bestemt at den skulde males paa Hiem Reisen. –

Til den 13tende, botanicerede vi i Skovene omkring Nyborg – ved Holkenhavn bleve *Veronica montana*, *Ophrys Nidus avis*, *Chrysiosplenium oppositifolium*, *Arum maculatum*, og *Inula helenium* fundne, de 3de sidste havde ieg alt bemærket i Mai Maaned, saa vel som *Osmunda Struthiopteris* der voxte hyppig i en liden Dal midt i Skoven – I nogle Marker ved Byen, stod *Veronica triphyllos* meget almindelig, og *Ophrys ouata* voxte overalt i Skovene der omkring – *Osmunda Lunaria* stod hyppig paa Øen –

D. 13de

Om Aftenen kom vi til Kiertemind, min Broder fulgte os men vendte strax med Nogen tilbage.

D. 14de

botanicerede jeg i Professorens Selskab i Lundsgaards Skove som ligge tæt ved Byen, her erobredes af ikke almindelige Planter, *Hypericuri Rujatum* (men ei i Floer), *Ophrys Nidus avis* og *Pyrola rotundifolia*. Dagen var varm og Insekt Fangsten heldig –

D. 15tende

Besøgte Werringe Skoven og *Serapias Lanu folia* samt *Schrophularia vernalis* som begge bleve fundne i Nærheden af Gaarden, vare Belønningen for denne Dags Møie.

D. 16de

var Sommer Marked i Byen, men vi saae intet af denne Herligheden, da vi alt om Morgenens kiørte til Miskou for at sætte over til Hals; vi havde den Held at træffe Fiskeren fra Hofmansgave som førte os over i sin Baad. –

Fra d.16 til 26de

opholdt vi os paa Hofmansgave, i denne Tiid undersøgte Naboe Egnen, Øxe moese var riigere paa siældne Planter end man formodede og fandt her, *Schoenus mariscus*, *Potamogeton heterophyllum*, og et ubekient Species af samme genus; – *P. heterophyllum* havde Professoren ikkun seet engang tilforn ved Sorøe, men den anden var aldeles ukiendt og stod nærmest *P. natans* – Min Fader gjorde os en Dag Selskab paa vores Excursion til Ebeløe hvor *Allium ursinum* og *Arum maculatum* voxte i Mængde, paa den nordlige Side fandt vi *Hypericum hirsutum* og *Hieracium aymosum*, dog sparsom. – I Hadsmark og [.]

Einsiedelsborg Moeser som strække sig til den inddæmmede Strand tilbragtes en heel Dag, men, ikkun paa Hofmans Gaves Hov Maal fandtes *Ophrys Leusellii*, og *Festuca Paludosa*, i den øvrige Deel af denne vidtløftige Mark var ikke det ringeste ualmindelige – Professoren var en Dag i Egnen af Hassum, hvor han fandt *Orchis conopsea*, *Inula helenium* og *Poa*

palustris. Paa Noresøe mod Sønden tæt ved Stranden, blev *Poa angustifolia* funden, og fra Gjerdet om min Faders Skov stod *Rosa alba* i Mængde.

D. 26de

Reiste vi til Svendborg; Veien fra Odense hertil, er kiedsommelig, man regner det for 6 Miile – paa den 3die fra Odense til en Broe, som ligger paa Halvveien, seer man siælden et enkelt Huus, dog vare Markene cultiverede, saa det er muelig at man passéerer den tristeste og nøgneste Egn – henimod Svendborg, seer man Skove som endnu bærer Vigne om at have havt stor etendue, men ere her overalt ødelagte, uden Hensyn til Iordsmønnet de beklædte. – Omtrent en Miil fra Svendborg begynder Egnen at blive bakked, og man kiører da bestandig ned ad over idelig smaae Bakker og Dale – Paa Siderne af Veien, seer man her smukke levende Giærder af Hassel og Hvidtorn – I Svendborg logerede vi os ind hos Apotheker Lacoppidan. – Følgende Dag botaniceredes i Nogle Skove som ligge ved Byen og tilhøre Taasinge og Biørnøe Moese. Apothekeren fulgte os paa vor Tour, men lod ikke til at have Kundskab om de almindeligste af indenlandske officinielle Planter – *Lithospermum officinale* og *Inula Dysenterica* fandt vi imellem nogle Buske tæt ved Stranden, i Skoven stod hist og her enkelte Exemplarer af *Veronica montana* og paa et sumpig Sted fandt Professoren *Iuncus obtusi florus*, en Afændring af *T. axillaris* –

D. 28de

Regnede og stormede det uden Ophør, vi maatte holde os inde den heele Dag –

D. 28

Vedblev Regn og Stormen saa det ikke var muelig at komme udenfor –

D. 30te

Ogsaa i Dag regnede det næsten uafbrudt, hen paa Formiddagen lod det som Luften klarnede og hvorefter vi dristede os til at gaae Tour i Egnen om Byen, men inden vi kom hiem igien vare vi fuld giennemblødt, uden at have havt nogen Nytte af vores Vandring –

Iulii

Den 1ste.

Om Eftermiddagen rullede vi til Faaborg i Haab om at kunne reise fra det onde Veir som bestandig i de sidste Dage havde hængt over os. Veien hertil var ikke god, da den stærke Regn meget havde opblødt den, de Egne man passerer ere for første Deelen Skovriige, og den eene Bye ligger tæt hos den anden; vi kiørte igiennem Hvidkilde, som har en meget yndig Beliggenhed ved en stor Sø i hvis Midte man seer adskillige Øer gandske bevuxne med Skov. Ved at betragte denne skønne Beliggenhed tænkte ieg mig ved mig selv, Du behøver ikke at være en Rosseau for at ønske Dig en saadan Lille Skovklædt Øe til dit Begravelse Sted, det faldt mig i det samme ind hvor løfterig det er at [.....]. Klokken 8te om Aftenen naaede vi Faaborg, Byen ligger paa et Lavsted tæt ved Stranden, den har Bakkerne rundt om sig, og i ½ Fierdings Veis Afstand fra den ligge store Skove. Her fiskes for nærværende Tiid med temmelig Held, og i de seenere Tiider er megen Overfart, herfra til Als og Kiel.

D 2den

faldt her stærk Regn, og holdt mig inde til Aften, Professoren botanicerede om Formiddagen, men kom vaad hjem – Fra Landeveien sees *Tussilago Petasites* at voxe i mængde tæt ved en Aae som løber ned forbi Rødkilde denne Væxts Blade havde her en Brede af næsten En Alen

D 3die

Kapellanen Hr Bosen, som ved sit Ophold i Kiøbenhavn havde hørt Professorens Forelæsninger fulgte os i Dag til Trolleborg Skoven. Veien til den gik over Svanninge Marker som ere iidelige Sandbakker, helt op her bevoxne med Lyng – Paa en Bakke fandt vi *Hyoseris minima* og *Aira Canescens* (dette [.] er udmærked ved en *Arista clara*) Inde i Skoven fandt jeg blandt [.] Bregner *Fumaria cliculata*, i Nærheden af denne stod *Osmunda regalis* i Mængde – Disse Skover ere efter Anseelse af viid Omfang, men paa de Steder vi kom, meget tynde, Jorden de beklæde, er for en Deel Sand i Besynderlighed de som grændse til Svanninge Sandbakker. Paa adskillige Pletter inde i Skoven var der saaet Eeg og Hassel i dybe Render, det var kommen godt op og stod meget tæt.

D 4de

Botanicerede vi i Skovene ved Holsteens Huus. Træerne ere her meget smaae og staae tæt paa hinanden. Vi fandt *Ophrys* og *Nidus avis* i stor Mængde – Stift Amtmand Buchwald kom hertil i gaar Aftes, og reiste tidlig i Dag til Kiel, ieg fulgte ham om bord – Vi spiiste til Middag hos Hr Bosen – Birke Dommer Iansen som og var til Bords, sagde at han havde kiendt min Fader da han som Corret Ophold sig her i Byen. Consumtions Inspecteur Ørn som havde kiendt Professoren fra Bergen førte os i Aften til Agent Plov, en simpel og god Mand som fra fattig og uopdragen, ved Flid og Venskabelighed har erhverved sig mange Midler og sine Medborgeres Agtelse. Han viiste os en stor Hollandsk Gryn Mølle som han for faae Aar havde ladet bygge, han havde nu solgt den til sin Sviger Søn en Forpagter Sparredægn, Handelen tænkte han gandske at overdrage sin eneste Søn, og nu vilde han henleve de Øvrige af sine Dage i Roelighed – Jeg saae adskillige Steen Øxer og Urner hos ham, som vare fundne her i Egnen, vel ventede ieg at have faaet nogle af dem, men Agenten satte selv megen Priis paa dem og ieg fik aleene en krum tilhugget Steen Redskab som Professoren skaffede mig ved at roese det –

D 5te

holdt vi os hiemme da det stormede og regnede stærk til hen mot Aftenen gik vi til en gammel preusisk Hauptmand Alderwald som for 3 Aar siden havde flyttet her til Byen hvor en Oberst af hans Familie døde og efterlot ham og hans 2de Søstre sine Vexler. Denne gamle Helt var vi blevne bekiendt med hos Inspekteur Ørn – det var os bleven sagt at han havde en Samling af Petrefacta og Edelsteene, han vidste at vi ønske at see den, og skiøndt alt var indpakket, havde han udtaget en Deel som han viiste os. Blandt Petrefacta vare adskillige smukke Stykker – hans Samling af slebne Steene var mest compendieur og net indrettet. Et Stykke især viiste han os som overmaade rart, et sleben Stykke Iaspis hvori sadt Concoreara Fionerne af en Ammorit, efter hans Sigende var der budt ham 500de Rigsdaler for den, og ieg maae tilstaae, at dersom det var virkelig Steen var det et Over al Maade siældent Stykke, men den behagelige Melance af Lyst og dunkelt Grøn samt den giennemsigtige bruune Farve man

faaer naar det holdtes for Lyset, faldt mig noget mistænkelig. Han havde tient i 7 Aar før han under Frederich den 2den var tagen til Fange af Østerrigerne, og havde efter Krigens Ende lagt Bend paa Mineralogien hvori han efter Anseelse virkelig besidder Kundskaber, – 1780 udgav han en Mineralogie for Fruentimeret (en liden Pierce) og i den Natur har han skreven et Par Afhandlinger over nogle Petrefacta – Poesie var denne Mand stor Elsker af og skal have skreven adskillige gode Vers, han fortalte mig at han paa en Tiid var Fritænker, men var nu bleven omvendt og kiendte det Sande, i sine Udtryk var han streng, og paastod at Mennisket for den mindste Feil burde forkastes, ortodox og intolerant lod han til være i høi Grad, men forresten en god og tænkende Mand, hans Meubler vilde han sælge en Deel af, og med Resten reise til Replin, 3 Miile fra Rostoch; i sine Unge Dage havde han giordt mange Reiser i Pommern og Hessen hvor han samlet den største Deel af sine Petrefacta. 2de Søstre havde han i Huuset, hvor af den ene var tous og sagtmodig den anden derimod lignede en forklædt tydsk Grenadeer; Adels Nykkerne stode frem paa en pudsig Maade, da hun skulde skienke Thee, stod hendes Kammerpige bag Stoelen og dreiede bestandig Hanen om paa Thee Maskinen, naar den naadige Frøken havde skienket i Kopperne. – Vi pratede tydsk til Kl 11 og gik hiem i en skiøl Regn.

D 6te

Kaplanen Herr Bosen havde bestilt en stor Baad til at føre os over til Lyøe, en Miil fra Byen, hvor man sagde os at der fandtes mange siældne Planter – Baaden kom, og vi gave os paa Vandet, men neppe vare vi satte fra land førend der begyndte en stærk Regn som uafbrudt vedblev i et Par Timer saa vi næsten bleve giennemblødte, vi maatte krydse bestandig, og naaede Øen Kl. 11. Een halv Miil fra Faaborg ved en Klindt, seer man en stor Mængde Pæle til Aale Ruuser; Søboerne sætte om Høsten 3de smaae Ruuser i en Rad, gandske tæt ved hinanden, saa at den yderste næsten naaer Landet, den heele Rekke er omtrent 24 Favner lang, Kalven i Ruusen har 3 Afdeelingen hvis Munding er omtrent 4re Favner Viid, Armene ere korte, og alt er bunden tæt. En saadan Ruuse koster 6 a 10 s. Skibsfolkene sagde os at man fangede mange Aal i dem og at der endog maatte afgivt af dem. Stedet hvor Ruuserne staaer, er under en høi Pyndt, om hvilken Vandet løber ind i Faaborg Bugt. Dybet er strax udenfor Ruuse Pælene, og Grunden er hviid Sand som bærer kort Tang – Fiskerne sætte her deres Torske Ruuser paa 2de Favner Vand. Røspetter fanges i stor Mængde, de ansee dem for at være bedst paa denne Tiid. Af Torsk bragtes nogle 100de daglig til Faaborg, foruden de som kom om paa Landet – Præsten Herr Aabye paa Ly Øe modtog os med megen Hospitalitæt, vi besøgte strax Klinerne paa den sydlige Deel av Øen, hvor vi ventede os god Fangst, paa Veien til dem fandt vi *Ranunculus parvifloris* – Paa den Sydost Side af Øen sees endnu en med Steen omgivet Kilde hvor Kong Valdemar blev fanget af de lybske Grever. Kilden bærer endnu Waldemars Navn og er rundt om (Sønden undtagen) omgivet med høie Furu Buske. Paa Øen haves en Grav Høi som bærer Navn af Lille Lauses Grav – men hvem Manden var vides ikke, kun Navnet har Traditionerne beholdt, og saa en af Øens Mærkverdigheder er en stor saa kaldet Klokke Steen, som giver en stærk Klang naar man slaaer paa den, den ligger paa den nordost Side af Øen, men ieg fik ikke Tiid til at gaae hen for at see den. Øen har 24 Gaarde og 14 Huuse. Beboerne ere høie stærke Folk og leve af Agerdyrkingen. De bryde sig intet om Fiskeriet skjønt de have den bedste Leilighed til at kunde drive det med Fordeel. Øen er Leer blæg Jord og drives 4re Aar, efter 4re Aars Hvile, først brydes Jorden om Efteraaret,

pløies derpaa 2de Gange om Foraaret og besaaes med Byg, efter Byget saaes den halve Deel med Rug den anden med Erter, dernæst saaes det heele med Byg hvorefter Rug saaes i det Stykke som først baer Erter, og Erter i den Deel som da gav Rug – Havre bliver almen saet paa sunde Steder, og Kløver Avlen er endnu i sin Begyndelse. – Garden staaer fra 4 ½ Td Hartkorn, men haver som man sagde over 16 Td Iord til til Hartkorn; ingen Mand holdt meere end 4re Heste til sin Avls Drift, tilforn havde de høist 6, men fandt deres Regning ved at afskaffe

2de. –

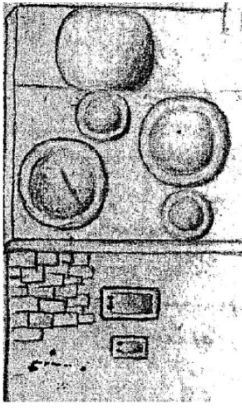
Da ieg gik forbi en Ager hvor man havde udspreedt *Zostera marina* for at tørres [.] hvortil man brugte det, og man sagde mig at Kornet aldrig kom i Huus men blev sadt i Hær, strødt [.] oven paa og for at holde det fast, brugte de at snoe Reeb af denne Søetang, med hvilke de omsvøbte Læsset og hang Træeklosser i Enderne for at veie ned – Smug Handelen floerer her efter Skibsfolkenes Sigende, og siælden gives Consumption af hvad som Søeverds kommer til Faaborg – under Øen er en god Havn for smaae Skibe – henimod Aften forlod vi denne Insel, fra hvilken vi bragte *Ranunculus parviflorus*, *Tremella Nostoc* og *difformis* –

D 7de

Trætte af forrige Dags Møie holdt vi os inde om Formiddagen – Da vi havde spiiist til Middag, gjorde vi os færdige til at gaae ud til Kammerherre Schumacher, som ved vores Ophold i Svendborg havde bedet os besøge sig – Just som vi stode [.] reede til at gaae kom Kammerherren til os: vi fulgte da med ham til hans Boepæl, Nøisomhed, en liden Gaard han har ladet bygge tæt ved Byen. Til Gaarden har han kiøbt 14 a 15 Tønder Land (a 1000 □ Al til Td) hvorpaa hand stold føder 6 Kiør og 2de Heste 8 Td Land er besaaet med Kløver og Engelsk Raigræs. Resten bærer Korn, Kartoffel avlen, er i Forhold til Gaarden ikke stoer, dog havde hand ladet komme en Plov fra Sachsen som Englænderne kalde Dyrkeren, Plov Jernet har 3de Kanter og kaster Jorden til begge Sider

der bruges en Hest foruden og ieg saae hyppede bedre ved deres Heste end ved Menniskehænder – Efter oberlieutenat Franks Afhandling (i 3 Thomer) Über Holzsparren den Oefen, udgivet i Mersburg, havde han indrettet en Madkaage Ovn til 4re Retter, bag hvilken stod en viid mundet Kiedel (til at kaage Roer og Katofler i til Creaturene) som blev varmet ved samme Ildebrand, Brænde som bruges hertil maae kløves meget smaat, og som man sagde os var der megen Besparelse ved denne Indretning –

Nogle to trede Rokke havde Kammerherren ladet komme fra Tydskland. En af hans Folk havde vunden Landhuusholdning Sælskabets 1ste Sølv Medaille, for at have vundet Færdighed i at spinde paa dem, der skal kunde spindes $\frac{1}{3}$ meere i lige lang Tiid paa denne Maskine, end paa den almindelige Rok. – Af disse og flere nyttige Indretninger fik ieg Grund til at troe at Schumacher er en virksom Mand og beklagede kun at Tiiden ikke tillod os at blive længere hos ham end en Time. Professoren og ieg vare budne til Aftens hos Cancellieraad Hempel, førend ieg gik til Sælskabet, var ieg hos den preusiske Haupmand Akerwald for at aflevere hans Mineralogie som han havde laanet mig at giennemlæse – Ieg havde alt tilforn bemærket at Manden var blandt de ivrige Ortodoxe, men ieg havde dog ikke ventet at han, som han giorede skulde have bedet mig ei at tvivle paa den aabenbarede Religion. ”Sig mig et af Deres første Religions Princip” sagde han; ”at der er, et i alle Henseende uendelig og for os ubegribeligt Væsen, som leder mig i giennem Verden, og ved Døden oversætter mig en glad Evighed, svarede ieg – Nei, at der er en Forsoner som har lidt for os, er det første vi maae være eenige i fik ieg til Svar – han syntes at finde noget Got hos mig sagde han og skiøndt han kun et par Gange havde seet mig, saa dog, da han vidste at der i København gaves mange Frietænkere, vilde han bede mig vove mig fra Forførelsen som kunde lede mig til Tvil – Hvad han sagde, kunde ieg see han meente, og af ubekiendte har ieg ikke funden nogen som har givet saa mange Forsikringer paa Venskab for mig som han – Aarsagen til Mandens Moralisering, troer ieg er denne at da ieg for et par Aftener siden var i Sælskab hos ham, kom ieg paa Tale med ham om Religionen, og ieg slutter mig til der at have yttret noget som ikke gandske har stemt i hans Troe – Han forærede mig, ved vor Afskeed, et af hans Arbeider over den franske Revolution og et andet som faldt ind i det theologiske Fag, og var skreven i mod Fritænkeren Kraus i Berlin.

D. 8ende

Toge vi Veien over Assens til Middelfart – under veis fandt ieg hos Kroemanden i Falls Leed, et saakaldet Sætte Garn til at fange Flyndre og Torsk – Garnet er circa 120 Favne langt, 2 Alen bredt, og Masqværne omtrent 2 □ Tommer – Traaden hvoraf det dannes er temmelig fiin og man sagde mig at dertil aleene blev brugt fiinste Rigaiske Hør – Garnet bliver kaagt i Eegebark, som conserverer det mod Strand Vandet – Slige Garn sættes paa 2de Favners Dybde efter Torsk dog til Flyndre Fangst sættes de omtrent saa dybt som en Karl kan vade ud – Ved bemeldte Bye blev Fisket en anseelig Deel ved dette Redskab – For Egnen om

Hofmans Gave, troer ieg saadanne Garn ville være bedst passende. – De koster 8 a 10 Sh Stykket –

D 9-10de

besøgte Egnen omkring Middelfart, tæt uden for Byen mod Stranden fandt ieg *Hesperis matronalis*, *Atropa Belladonna*, og *Phyteuma spicata* – *Juncus gloucus* voxer her i Mængde – Ieg gjorde Kammerherre Adler min Opvartning – jeg besaa Hindsgavls Beliggenhed, som er den skønneste man tænke sig – Omkring ved Gaardens Marker staae 8te og ved Fænø 2de Aall Gaarde – de sættes i September og Fiskeriet varer ved til henimod Mortensdag med vestlige Vinds og Leveir er det bedst, og Kammerherren, forsikrede mig at det, naar det var heldig, kunde indbringe over 800de Rd aarlig – Aale Gaardene bestaae af Række Pæle omtrent 20 Favne lang, somme Steder kortere til 6-8te – 2 og 2 Pæle staae tæt sammen, imellem hvilke nedsættes en tæt Hæk som naaer til næste Pæle (omtrent 1 Favns Mellem Rum) – for Enden af Raden staaer en eller tvende Ruser – A: Gaarden sættes paa Grunde der løbe ud med Dyb ved begge Sider, dog afsadt saaledes at de nærmeste Pæle ikke staae langt fra Landet. –

11te

Om Morgenen Kl 6 toge vi over det lille Belte, Veiret var tykt og uangenemt, men inden vi naaede Colding blev Heeden næsten utaalelig – i Colding ophold vi os et par Timer, i hvilke vi besaa Kirken, og med megen Nysgierrighed fik oppasseren ved Kirken til at vise os det over alt saa berømte Rug, som slet ikke tilfredstilte os da vi fik det, thi vores Ledsager gav mig i blandt Rugen, ogsaa et Træ Kull, som giver tydelig tilkiende at der enten fordem har staaet en Gaard som er af Brændt, eller og at Iorden af en brændt Proviant Gaards Plads er fyldt paa det Sted hvor Kirken staaer, end ydermere bekræftes denne Hypotese, derved at den Brændte Rug findes overalt under Steenene i Kirken, saa at Sagnet om den ubarmhertige Kiøbmand, med største Føie kan ansees for en Munkefabel – Kl 5 om Eftermiddagen naaede vi Christiansfeld paa Veien seer man hist og her *Centaurea phrygia* at voxer.

D12 13tende og 14tende

opholdte vi os i Byen flittig besøgte Skovene i Naboe Lauget men aleene *Centaurea phrygia* og *Fumaria claviculata* vare de ualmindelige vi fandt. – Ved vores ophold giorede ieg mig bekiendt med en [...] i Brødre Huuset som for Moerskab samlede Philæner og Papilioner deels paa Fangst om Aftenen, deels ved at udlekkede dem af Larver, adskillige smaae Samlinger havde han hidtil solgt, ieg fik ham overtalt til at samle for mig i Fremtiden. – Ved adskillige Leiligheder talte ieg med Lærere ved Opdragelses Institutet, hvori for nærværende Tiid haves 60 Dreng, største Deelen Svenske, man sagde mig at der kun betaltes 64 Rixdaler for hver Kost og Undervisning – i Religion, Tydsk, Regning, Skrivning – Geographie og lidt Verdenshistorie nyder de Undervisning. Musik Tegning, Sprog ei da betales 4 Rixdaler for hver Videnskab – Børnene antages under det 6te og forblive der til deres 14tende Aar – De ere deelte i 6 Klasser under 7 Lærere og Børn af eens Alder og Nemme ere bestandig sammen – Efter al Anseelse opdrages de til gode moralske Mennisker, og det [] væsen man troer at finde hos Christiansfeldterne, fandt ikke Spoer af hos deres Ungdom – Børne komme daglig 2 a 3 Gange i frie Luft deels i en Have tæt ved Byen hvor hver har sit Blomster Beed, deels

føres de til en grøn Plet paa Kirke Gaarden hvor de spille Bold og leege medens de Gamle ere i Kirke – nogle af Lærerne følge bestandig med og have opsigst ved deres Elever – Ieg besøgte hver Aften Kirken hvor ieg fandt Sangen ret smuk, men en saare flau Tale holdt Præsten Gerner (en 80 Aars gammel Olding) han havde ei heller en saa talriig Forsamling, som den tydske Præst – Skovene omkring Christiansfeldt ere meget tynde skjøndt de mange levende Gierder giver dem et Udseende fra Landeveien, som om de vare tætte og af stor Omfang – At Skovene ellers i gamle Dage have været rige paa store Eege derom vidne de suffisante Eege Bygninger man endnu seer hos Selv Eier Bønderne i Egnen, hvis Lofter og Vægge ere tykke breede Eege-planker.

D. 15tende

Tidlig om Morgenen forlode vi et Sted som ieg gjerne havde blevet længere paa dersom Tiid og Leilighed havde tilladt det. En Miils Vei passerede vi nu og da nogle smaae Skove – Kl. 9 naaede vi en Kroe i Moldstrup, hvor vi gjorde Holt for at spiise Frokost. Kroe Manden fik Leilighed til at fortælle os, hvorledes han efter 5 Aars Fangenskab i Barbariet og 12 aars Ophold i fremmede Lande, endelig har kommen hiem og havde kjøbt sit Fødested – Fra denne Kroen af til Tønder seer man siælden et Træ – Ud paa Formiddagen tog Heeden til og blev næsten utaalelig. Ved Middags Tiid kom vi til en Kroe midt i Lyng Heeden, her leirede vi os i nogle Timer, og lode Kroemandens Forraad af Æg og komme frem paa Bordet – Vi fortsatte Reisen som uafladelig gik over Heeder og Sletter – Jo nærmere vi kom Fiorden, jo meere sandig blev Veien, men overalt fandt ieg Landet meere bebygget og vel dyrket jo længere vi kiørte mod Vesten – Efter en kiedsommelig og uangenem Dags Reise, naaede vi endelig Fiorden Kl 9 – Hungeren fik ieg stillet, men inderlig længtes ieg efter at komme til Hvile – da man havde sagt os at vores Logie var det bedste i Byen gjorde ieg mig Haab om at faae en god Seng, men saare bedragen fandt ieg mig da ieg blev anviist en daarlig skiden Reede – hvor slet den end var maatte ieg tage til takke med den og den velgiørende Søvn tilbød sig strax at giøre Ende paa min Misfornøielse –

D. 16tende

Hen paa Formiddagen gjorde ieg i Professorens Følge Opvartning hos amtmand Bertou. Da Manden var saa artig at byde os Spiise hos sig til Middag varede vores Opvartning kun kort, vi gik og kom igien til Middags Tiid, efter Maaltidet gav Amtmanden os adskillige Adresser til Føer og Silt og viiste os i alle Henseender megen Høflighed. – Aftenen fuldendte vi hos Pastor Reenhof som havde samlet sig et Herbarium paa Sylt hvor i der dog ikke var noget siældent – med Herr Pastoren spadserede vi paa en Promenade som Borgmesteren paa egen Bekostning havde anlagt rundt om de 2 Sider af Byen, endnu var den ikke fuld færdig, men man forsikrede at den vilde koste dens Anlægger over 4000 Daler naar den blev i fuld Stand – Man er saare uchenert paa denne Spadseertour, thi uagtet det var Søndag og alle Byens Damer indfandt sig paa den, gik vores Ledsager heele Veien og smøgte af sin LeerPibe –

D. 17tende

Botanicerede vi – ieg tok Veien ad Møltønder i Haab om at finde skjønne Planter i Schakkenborg Hauge, hvor ieg dog saae mig særlig bedragen. Professoren besøgte en Høide paa en anden Kant af Byen og fandt *Myrica gale* samt *Empetrum nigrum* i Mængde. Tøndern

har adskillige smukke Huuse hvis gavle alle paa faae nær vende ud mod Gaden. Byen ligger paa en Slette som intet Øie naaer Enden paa. Iorden er paa den eene side sandig, paa den anden tager Marsklandet sin Begyndelse som der for største Deelen aleene bruges til Høe Biering for dets sunde Beliggenheds Skyld. Vandet stod i Aar usædvanlig høit paa Engene og fleere tusende Læs Høe vare deels bortførte af Vandet, deels kunde det ikke blive afslaaet formedels den bløde Grund – Indvaanerne ere velhavende, og Amtmanden sagde os at han uden Møie kunde anslaae deres Formue i rede Penge til en Million –

D. 18tende

reiste vi til Dagebøll hvorfra Overfarten er til Føer. Kl 2 om Eftermiddagen naaede vi Færgestedet, efter at have kiørt 2 Miiele igiennem den feede Marks Egn – Veien gaaer et langt Stykke paa de gamle Diger, hvorfra man nyder den behageligste Udsigt over de frugtbare Agre og Græsgange man rundt om seer at tabe sig i Horizonten overalt ligge velbygte Grundmurs Huuse og denne heele Prospekt var den sandeste Contrast af Jyllands nøgne Lyngheeder – Vor Foermand sagde mig at Iorden i den Egn vi passerede blev dreven saaledes, – første Sommer pløies / det er pløiet 6 a 7 Gange / til Rug eller Hvede (2de Iorden som har baaren denne Halm deeles saa at det Halve besaaes med Erter eller Bønner det andet Halve med Byg. Derefter saaes igjen Rug, hvorpaa Iorden igjen deeles til tvende Sæd, da der atter saaes Rug og saa fort i en Tour. Vinterbyg bruges meget i den Deel af Marken som vi kom igiennem, som man sagde mig blev den saaet fra 8te Dage før Micheli til 8te Dage efter, eller og den blev saaet i Martii eller April saa tidlig som muelig hvilket blev kaldt Marts Byg. Den er bedre til Gryn og Meel og betales altid 2 S dyrere end Sommer Byget, men den fordrer god og vel dyrket Iord, og Straaet er temmelig [.]. Da vi ved Ebbe var kommen til Dagebøl, og Færgen først afseilede om Aftenen, benyttede ieg mig af Tiden, og gik ud til Garnsbol en Bye som af alle ligger paa det Jammerligste Sted man kan tænke sig – For faa Aar siden har Søen taget Iorden bort næsten tæt til Kirke-Muuren, adskillige Huuse skyllede bort og de tilbageblevne, som vel ere nogle og tyve, staae megen Fare for inden kort Tiid at være underkastet samme Skiæbne Byen ligger paa en Bakke har Vand fra 3 Sider, med den 4de Siden støder den til en stor Plan Eng – i Nærheden heraf er den nye Dige som der for nærværende Tiid arbeides her man regner at der daglig ere 800 til 1000 Mennsker i Arbeide med den – Paa det indegnende Land voxer netop de selvsamme Planter som paa Sylt Engene ved Hofmansgave – men Leer Arten eller Kleegen som man her kalder det er ei jernhaltig, ikke heller saa haare og udannelig som den der findes ved Adersfiord – Ved Heede revner Marsk Kleegen og ligger i Skaller som man uden vanskelighed kan støde fra hinanden med Foden – i Fennerne eller Agerlandet voxer den hvide Kløver og *Agrostis stilorifera* saa stærk som om de vare saaede, Kløveren især, der uden Tvivl er den meest nærende Væxt for Kreaturet – den røde Kløver saaes i disse Egne, da dens Stengel blive al for tyk og træagtig – Rapsæden var paa denne Tiid næsten moden, men man gjorde sig ikke det bedste Haab om en riig høst af denne for Marsken saa vigtige Væxt – I Dagebøl opholdte vi os til Kl 7 om Aftenen og forlode Vertshuuset med ingen Glæde, da vi havde ondt for at faae noget til Livets Nødtørft og Stedets Vert viste sig uhøflig – Kl 11 naaede vi Viik paa Føer, man har ikkun en god Miil at Seile fra Færgestedet hertil men Vinden var os imod, og vi maatte lovare –

D. 18tende

Om Formiddagen botanicerde vi, og Professoren fandt en Nye *Ulva Genista pilosa* og *Atriplex laciniata*. *Ornithopus perpusillus* voxer her i Mængde – Hen paa Eftermiddagen kiørte vi til Pastor Possel i Nieblum, til hvem vi havde faaet Adresse af Amtmanden i Tøndern. Manden modtog os med megen Hospitalitæt, og vi nøde her al den Artighed som Reisende kunde ønske sig i blandt fremmede og ubekjendte –

D. 22

Om Formiddagen seilede professoren og ieg til Amrum, det blæste temmelig da vi toge fra Landet, men siden blev Vinden stærkere og inden vi naaede Øen var det en hæftig Storm som var saa meget meere ubehagelig da den var os gandske imod og vi maatte bestandig krydse – Kl 4 om Eftermiddagen satte vi Foden paa Sand Dynerne som giøre stærk Indtryk paa et Øie der første Gang seer disse Strandbierge deels opstablede paa hinanden, deels afbrudte og nøgne – Sandet er her meget hvid der giver Dynerne Udseende af Sneeklædte Høer naar man er i nogen Afstand – overalt her paa Øen ere de slet bevoxene med Marehalm og Sandhavre. Den store Mængde Caniner som opholder sig her, foraarsager megen Skade ved Deres Huler, man har forsøgt paa at udrydde disse Dyr, men det har megen Vanskelighed, da de ere her i Tusinde Tal og Fangsten er temmelig vanskelig – Amrum har Sand Dynen paa de 3 Sider, mod Norden er der aleene Ager Land, som saare slet drives af landets Fruentimmer, Iorden hviler aldrig og siælden saaes andet end Rug eller Byg – Vi besøgte Pastor Meklenborg som er født paa Øen og finder sig ret fornøiet ved den eensformige Insular Levnet, da han havde giordt os noget at spiise som vi høilig trængte til, satte vi fra Landet Kl 8 og stødte paa Føer kl 9 – Uagtet vi alleene fik Tiid til at giennemvandre den Deel af Dynen vi bleve satte i Land til, fandt ieg dog *Rotbøllia incuruata* i Mængde paa en stor Planø – og Professoren fandt *Rosa Pipinellifolia* tæt ved Veien. Ved Amrum laae en engelsk Jagt som i fior Efteraar var giort til Priis af en Fransk Caper der ved Forbie Seiling satte Priisen til Landet og gik igien i Søen, denne Caper havde henved 40 mand og var ikkun 3 Læster drægtig Paa Føer havde Mandskabet ophold sig i nogle Dage og man havde funden dem at være bravt Folk.

D. 22

Om Formiddagen drog Pastor Possel, som vi logerede hos og nød megen Artighed af med os ud til Alt Alkersund Vogel Koi, en Ande Fangst som for et halv hundrede Aar siden er anlagt efter hollandsk viis vedligeholdes for nærværende Tiid af 8 Interessentere, og har forhen givet godt Udbytte, da Antal af de Ender, som blive fangne aarlig gierne steeg over 50,000, i et Aar var 70,000, i de sidste Aar sagde man det havde aftaget saa stærk at der ikkun var fanget til 20,000, – den største Mængde her fældes er af kvik Ænder, dog ere der graae Ender og for andre Species imellem – Til Holsteen afsættes en stor Mængde, men kun siælden betaales høiere end 2 s for Stykket – Den Vogel Koi vi besøgte ligger ikke langt fra Stranden, og er 5 Demath (hver Demath a 6 Skieppe) stor i Fierkant, rundom en Grav omtrent 4 Alen bred – inden for hvilken er plantet [...] og Busker, i Midten af Lunden er et stort 4 kantet Basin hvori bestandig foeres tæmede vild Ender, fra Basinet gaaer 3 Canaler paa den eene Side omgivet med et Planke Værk paa den anden med korte Stykker Straae Matter som alle staae i en skraae Linie for hinanden at Fugle Fangeren useet kand gaae bag ved dem og udkaste Hampe Frøe i Canalen forat lokke de tamme længere ind Da de vilde følge efter og see sig tilsidst, indeslutte i Garn som er spændt over Canalen, for Enden er en Ruuse hvor de løbe i de udtages og

dræbes paa en egen Maade veed at dreie Halsen om paa dem – Alte Alker [] Vogel Koi er den største, der ere endnu 3de andre paa Landet men af ringere Betydenhed og have ikkun kostet 6 a 7000 Tylt. Da den første kostede 12000. Ved Ande Fangsten maae iagttages at ingen kommer Canalen nær uden at have en rygende Brand i Haanden da de vilde Ender, ellers vild lugte ham, og stikke i Flugten. Fangsten begynder almindelig sidst i Julii og vedbliver til Havet lægger til med iis – man foerer gierne et til 200de tæmmede ender i Koien hvoraf en Deel ere stækkede andre flyver til Stranden og bringe de vilde tilbage med sig. Henimod Aften reiste vi til Præsten Christensen i vestre Landet paa denne Vei kom man igiennem en stor Deel udyrket Jord, som efter Beboernes Sigende kunde blive meget bedre Ager Land end det som er øster paa Øen – Føer deeles i Østre og Vestre Landet, hvoraf den Østre og mest vel havende Deel bestandig ligger i Strid med Beboerne paa den anden Kant af Landet, saa at en Østre Lænder aldrig skulle ægte en Vestre Lænder, om end Vilkaarene vare nok saa brillante – De første Indbyggere paa Øen, have anlagt Byerne meget beqvemt, Lige i Kanten mellem Marsk- og Agerlandet som her kaldes Gæst – man tæller meere end 7 a 800 Gaarde og Huuse som have saadan Beliggenhed – Den eene Bye ligger tæt ved den anden i Øster Landet, men Vester paa ere de i længere Afstand. – Marsk Landet paa Føer holdes ikke for at være saa godt som paa det faste Land, det ligger næsten overalt til Græsning, og det som er under Ploven besaaes altid med Havre – det er uden Tvivl at her kunde avles god Hvede men da Agerbruget ganske er overladt til Fruentimmere bliver det bestandig ved det Gamle – Præsterne som her ere store Avlsmænd bryde sig saare lidet om Avlingen, saa at endog Pastor Pessel, der havde over 400 Demals Iord ikke kiender sine Fruer saa godt som hans Naboe – Fruentimmeret her paa Øen ligner meget Amagernes, dog gifves Forskiæl paa fresisk og føerisk Klædedrakt, uagtet de begge ere næsten samme – Sproget er fresisk, dog tales og plat tydsk – Bygningerne ere her som i Marsken alle af Grundmuur, og Indretning i dem skal meget ligne Hollændernes – Folket er meget hospitalt og billig, i Vognleie untagen da man her maae betale dobbelt i mod paa andre Steder – Under Øen er god Øster Fangst som er forpagtet til en Mand i Tøndern,

D. 23.

Tidlig gik vi om bord paa et Skib for at seile til Sylt. Veiret var taalelig da vi satte fra Land, men hastig reiste sig en hæftig Storm som var os ganske contrair, vi maatte krydse heele Dagen og kastede Anker for Sylt om Aftenen Kl 8te, endnu havde vi ikke overstaaet al den Besværlighed som denne Dag førte med sig, thi da Skibet ikke kunde komme nærmere Landet end omtrent en god Fierding Vei, tænkte vi at seile med Baade til det Tørre, men vi vare ikke naaede Halvveien førend Baaden stod og vi maatte trække af for at vade i Dynd til Knærne, indtil endelig en Vogn som holdt paa Sandbunden tog os op og skulde kiøre os til et Vertshuus, Skibsfolkene raadsloge om hvor de skulde anviise os Logie, da der sielden kom Fremmede paa den Kandt af Landet og Leiligheden overalt er maadelig, Medens man saaledes raadførte sig om et beqvemt Ophold Sted for os, begyndte det at regne og da vi desuden vare vaade til midt paa Livet af den lange Vaden i Vandet bleve vi kiede af al dette og lod Vognen kiøre os til Pastor Petersen, som Amtmanden i Tøndern havde givet os Adresse til. Præsten var til Ulykke ikke hiemme og hans Kone var ubarmhiertig nok til ikke at tage os under Tag Efter at man saaledes havde omslæbt os fra Herodes til Pilatus, maatte vi omsider tage ind i en ussel Kroe ved Stranden, her lagde vi os til Hvile saa vaade vi vare, og

ventede med Længsel den følgende Morgen for at kunde faae vore Sager fra Skibet, og saa hastig muelig reiste længere ind ad Landet –

D. 24

Kl 10 kom vort Tøi i Land vi skiftede Klæder og toge Veien ved Keitum, den største Byen paa Øen, her fandt vi et taalelig Logie, og besøgte Stedets Præst Herr Fangel, Provsten fra Tøndern var just kommen til Vitatz, saa Manden ikke kunde tage imod os, hvor gierne han end vilde – Hans Søn havde samlet end Deel av Landets Planter, hvori blant dog ei fandtes nogen siældent. –

Til den 28de opholdte vi os paa Sylt – beøgte i disse Dage de Vestlige Sanddyner ved Randum hvis Kirke alt har lidt meget af Sandet og hvor der sikkert om faa Aar neppe vil findes Spoer til Bye eller Kirke – Dynerne ere paa somme Steder vel bevoxne med *Arundo Arenaria*. Hist og her fandtes *Pisum maritum* deri mellem – Søen bryder rædsomt ind paa Dynerne. Den underminerer disse Sandbjerges Fod, saa de styrte ned og end Deel af den nedrevne løse Masse føres længere ind paa Landet af Stormen, hvorved Øen til sidst gandske vil ødelegges og forvandles til et Sandbed, den sydlige Deel af Sylt, (ved Mosum) er den fruchtbarste og Iorden dyrkes overalt bedre her end paa Føer – Man giøder meget med sammenbrændt Tang og lader Iorden siælden hvile uagtet, den er løs og for en Deel Sandet – Engene her paa Landet ere saa vidt ieg saae dem, meget slette, dog skal der findes noget Marsk bund paa enkelte Steder – Fruentimmeret, forestaaer overalt Avlingen pleier, slaauer, høster, kort, giøre alt Arbeide, og det i deres saare ubeqvemme Dragt, man bruger hertil lands bestandig at slaue om Natten, og i den mørkeste tiid at legge sig til hvile under Vognen – Det er ikke let at forestille sig [] ibringernes urimelige Klæsdragt, Mandfolkene gaae alle Klædte som Søemænd, men Fruentimmerne ligne fuldkommen Hottentoter eller Grønlændere, om deres Dragt ellers er den upassende af alle – Til røde Strømper bære de et mangefoldet kort rød Skiørt og snever Trøie over hvilket de have en meget rummelig hvid Kiøle i Form af en Skiorte, som kun naaer til Knærne, og er samlet til Kroppen med et rød Skiærf. Paa Hovedet have de et hvidt Klæde – saaledes Deres Hverdags Dragt, – til Høitiderne have de sorte Liv Stykker, besøgte med meget Guld, og kostbare Huer – Fruentimmerne ere her over hovedet, Høie og stærke, have en meget rank Gang, og naae en høi Alder saaledes saae ieg en 84 Aars Kone som kiørte Høe ind, og stak det i Huus som den raskeste unge Pige – I en Naboe Bye sagde man mig, der fandtes en Kone paa 92, som endnu kunde slaue og forette Mark Arbeide got som nogen – Synet er meer uforstaaelig end Indvaanernes [...] ¹ og [...] Bygningerne her paa Landet staae nedenfor de [...] dog fandtes adskillige saa [...] Huuse i Klitum – Paa [...] Kysterne fanges ikkun T[...] og Flyndre – De første [...] ud af Sandet – En Fl [...] Art Stakken kaldet fik man ved en Snøre [...] Blye Lod hvorpaa er [...] giort 2 -3 smaae Lin [...] teer Lange, paa disse bindes 2 eller fleere Strand Orm som ere giennemtrukne med en Traad, naar Fisker har slugt en Ende af Ormen (thi den bindes fast paa Midten) lader den sig trække til Vandets Overflade da man stikker lidet [...] som er fastgiort paa et Tønde Baand under den og trække i Baanden –

---

¹ Dårlig kopi.

Øens Skatter til Kongen beløber sig til 6000 Rdaler, aarlig, men [...] ere saa betydelige at Kongens Kasse i Fior oppebaer 20.000 Rdaler heraf –

D. 28

Seilede vi til Rømøe og havde hastig overfart – vi botanicerede om Eftermiddagen og fandt *Cucubalus Otites* i Sand Dynen, saa Agerdyrkningen ikke tiener ringeste til Indbyggernes Underholdning paa denne Kant. Den nordlige Deel har god Iord og er temmelig frugtbaer – her haves ligesaa lidet Ildebrand som paa Føer og Silt dette saa vel som Høet hentes fra Jylland – Mandfolkene fare paa Grønland og overlade Jordbruget til Fruentimrene. Overalt tales Dansk en Bye undtagen – Her fanges Flyndre med Baad som trækkes af 2de Karle paa Flod Vandet –

D. 29

Forlode vi Øen og satte igien Foden paa det faste Land ved Ballum om Formiddagen Kl 10 – Vandet imellem Øerne er nesten over alt af ens Dybde siælden over 3 Alen, dog findes hist og her smaae Dyb, som dog ikke have noen betydelig Breede – Alle Fartøier paa disse Vande føre Sværd og staae bestandig paa det tørre under Ebben naar de ligge ved Landet – Vandets Stigen og Falden er her særdeles mærkelig, og der tydelige Spoer af at alle Øerne fordem have udgjort et heelt Land – Fra Ballum fik vi Vogn til Ribe hvortil vi ankom hen paa Eftermiddagen og blev anvist et maadelig Logie av Postillonne.

D. 30te

besøgte vi Egnens Planter om Formiddagen og fandt *Littorella*, *Centunculus minimus* og *Schoenus albus* i Blomster – Til Vester Visted, gik ieg om Eftermiddagen for at giøre Bekjendtskab med Præsten Bang – ieg traf ham hiemme og blev der et Par Timer – Fattig Væsenet i Ribe har et Arbeids Huus til linned Spinderne, hvorved der omtrent arbeider 30 til 40 nær og man overhænges ikke paa Gaden af Betlere, endskiøndt de fleeste Huuse i Byen synes at være Armods Boeliger – Domkirken er stor og har et svært 4 kantet Taarn som staaer paa svage Fødder saa at man ikke tør bruge Klokkerne men allene klemte – Af Bang fik ieg at vide at man Fanøe bruger et Garn til fange Regnspove og Tatergiæs med – Efter hans Sigende er det 6 Alen langt og en god Favn bred med store Masker 1 kvarter i 4 kante det udstilles i mellem høie Pæle og i almindelighed sættes saadanne Favn Garn sammen i en Rad paa Steder ved Strandkanten hvor Fuglen har sit Træk, da den om Natten i Mørket farer i og bliver hængende – Ieg vilde have kiøbt et i Vestre Visted hvor de ogsaa bruges, men Manden som forfærdiger dem var til Skade ikke hiemme –

D. 31

kom vi til Varde hvor vi opholdte os til den 2den – En Kiøbmand Ponderup som ved en Leilighed var kommen i Correspondence med Professoren, kom til os strax efter vores

Ankomst, bød os spiise hos sig til Middag og viiste os megen Artighed, da han var Forpagter paa Lunderup som tilhører Rosenørn Teilman, fulgte han os til Nørholm og gav os Leilighed til at see de der giorte Indretninger, Kammerherren var hiemme og ledsaget os overalt blant Andet havde han for nyelig indrettet en Maskine til at helde Vand til Haven og fra en forbi løbende Aae, ved et Uldent Reeb – den tatariske Bog Hvede var saaet et Par Aar ved Gaarden men tegnede ikke til synderlig Fordeel – Bygningerne ere alle nye og opførte af Gaardens forrige Eier Etats Raad Teilman som i sin Tiid var en af Landets første Agerdyrkere, Egnen er saare nøgen og Gaarden vilde have manglet Alt smukt dersom den ei var anlagt ved en Aae som adskiller Borgergaarden fra Lade Gaarden – Tæt ved Mødingstedet i Ladegaarden ere indrettet 2de Kummer til at opsamle Giødnings Vandet, for dermed at vande Engene, en Indretning som Kammerherren slet ikke syntes om og ei lod til at benytte sig af – Eieren havde i Sinde at giøre Forsøg med Acouna Træets Cultur, og havde saaet noget Frøe i Foraaret, hvoraf Planterne vare meget zarte i hvormeget Tydsken end udskriger dem for hastig voxende. I Varde finder man ingen Betlere der gives 2de Indretninger hvor de kunne finde Arbeide – en Spinde Anstalt, som dog ikke er i synderlig Drift, og en Karte Fabrik, som lover meget især da den sysselsætter en stor Deel Børn som umelig paa anden Maade kunde fortiene noget, saaledes saae ieg Børn fra 4re til 8te Aar at afklippe og isætte Karte Naaler med megen Færdighed, for nærværende Tiid havde Mesteren i klau en halv Snees Børn, men om Vinteren sagde han mig at Antallet var over 30dive. Kiøbmand Londerup sagde mig at der paa Fanøe brugtes samme Garn til Gaasefangsten som ieg alt havde faaet Spor paa ved Ribe da ieg var forlegen for at faae et saadant Garn, var Manden høflig nok til at paatage sig min Comission og lofde mig et tilskud saa snart muelig –

D. 2den

Efter en meget kiedsommelig Kiørsel fra Varde naaede vi Svendstrup i mod Aften i de 2de derpaa følgende Dage vadede vi i de nærliggende Mooser hvor *Saxifraga hirculus* og *Potamogeton fluctum* voxte i Mængde ogsaa *Carex Limosa* og *Leucoglochin* fandtes men temmelig sparsom, hyppigere var *C Pulicaris*. I Egnen dyrkes Spørgel meget – ved at saaes i den Iord som fældes til Rug troer ieg den er fordeelagtig da den ellers neppe lønner Umagen at dyrke for sig aleene – Slumstrup ligger midt i Heede Egnen har Engbund (som kun er maadelig paa den eene Side og er forresten trindt omgivet med den sorte Lyng – Iorden lader til at være god og vilde sikkert give meere af sig naaer der i steden for 5 Kiærrer bleve tagen færre, og en Deel Iord der i Stedet blev opbrudt, som forhen har været under Ploven. – Paa Egnen jureres Vattersoet, ved at lade Urinen i en uhuulet Gulle Roed som hænges op i Skorsteenen over Ilden og nogle Gange fyldes naar Vandet er udtørret, da den Syge inden lang Tiid skal finde sig god Bedring – man sagde mig adskillige som paa denne Maade var blevne hiulpne. Sting kureres her ved et Decvit af Flores *Arnica montana*.

D. 5te

kom vi til Ringkiøbing hvor vi bleve Søndagen over og botanicerede paa Holmsland – som ikke gav os nogen belønning for vores Gang – Øeboerne ere meget store Folk og leve tildeels af Fiskerie – Kornet var paa Landet meget blandet, med *Chrysantemum segetum* – Ved Strandbredden tæt udenfor Ringkiøbing har man i Aar opdaget et Lag god Tørve Jord som findes under 1 alen blaae Kleg [.]. Tørve Laget er ikkun noget over 3 qvarter da derpaa

følger Sand – Der blev mig sagt at ved Sturup 2de Miil herfra fangede – Beboerne ved Fiorden Tater Gaaser med Kroge som vare hæftede til Kork Prosse – den sande Indretning var ieg ikke i Stand til at faae nøiagtig Efterretning om – her havest en Karte og en Tobaks Fabrik ved hvilke fattige Børn ernæres. Den første er for 2de Aar siden anlagt af 2de Kiøbmænd for hvis Regning den endnu drives – den sidste holdes af samtlige handlende –

D. 7de

Tiltraadte vi en kiedsommelig Kiørsel tvært igiennem Landet Ved Middags Tiid kom vi til Brennegaard som vi uden Omvei kunde passere, og paa Slumstrup havde givet Etatz Raadinden Albertin Løvte paa – Rosenvinge med sin Kone indtraf paa Gaarden strax efter os, – En Stærk Regn forhindrede mig fra at bese den nærliggende Lille Skov, som her paa Egnen er en stor Sieldenhed – Efter et splendid Maaltid fortsattes Reisen over den sorte Heede og de [.] Aær, til Giellerup Lund vor indlogerede os om Natten. – Næste Dags Morgen gjorde vi Anstalter til at faae Befordring videre frem, men alle Bestræbelser vare forgiæves, alle Folk vare saa beskæftigede med deres Høebiærring, at de ikke bekymrede sig om Reisendes Forlegenhed – Efter lang Deliberation vendte vi os til Stedets Præst Herr Høst som overloed os sin Vogn til en Naboe Bye og fulgte med for om muelig at overtale en af sine Sognefolk til at befordre os – Langt om længe fik vi en opspurgt som for 3 Rd vilde kiøre os til Skanderborg (omtrent 8te Miil) – medens Manden gjorde sig færdig, førte Præsten os til en Gaard i Nærheden, hvis Eiere i 16ten Aar havde havt det Vanheld at Melken i den bedste Tiid om Sommeren (ellers ikke) blev ganske blaae ovenfra efter 36 Timers Forløb, og aldeles ubeqvem til Smør eller Ost – der var forsøgt mange Raad derimod, men endnu var intet fundet, som svarede til Ønsket, nogle troede at finde Grunden i Havren andre i Græsningen, mens ieg fandt Mandens Betænkning rimeligst at Melkens Bedæveln havde Grund i Fugtighed som ieg bedst fandt mig overbeviist om, da ieg hørte at der af et Sæt Melk kunde blive nogle Bøtter aldeles ubedærvede – andre ubrugelige – vi besaae Bondens Mark hvor Kiørne græssede, men fandt ingen Plante som kunde give Antydning til her at søge Aarsagen (skiønt Præsten var af den Tanke at den maatte søges i *Jasione montana* som voxer hyppig paa høie Steder) – Da ieg forlod Bonden gav ieg ham det Raad at svelge sine Bøtter med [.] – og holde dem saa reene som muelig – til Melkestue skulde han indrette et Værelse med Tremmer i Vinduer lige for hinanden – Her skulde han sætte Melken paa Hylder saaledes at den kunde staae i Trækket. Kl. 2 satte vi os paa Vognen i Giellerup (saaledes heed Byen hvor vor nye Foermand boede) i Tusmørket naaede vi Bye Skoven som vi i herlig Maaneskien passerede i giennem langs en stor Søe (Falten lange Søe) det var henved Midnat da vi holdt udenfor Haven i Byen – Da vi ikkun vilde opholde os her i nogle faa Timer, gik ieg ikke til Sengs, men lagde mig til Hvile paa nogle Stole hvor ieg sov roelig ind til Kl 4re da Vognen holdt færdig og vi rullede afsted – vi ankom til Skanderborg hen paa Formiddagen, og lod strax bestille Vogn forat reise til Aarhus, hvortil vi kom kl 4 om Eftermiddagen og afhentede vore Breve paa Posthuset, og vilde have besøgt Rosevinge, men traf ham ikke hiemme –

D. 8tende

reiste vi til Præsten Assens i Aarglev, her blev vi særdeles vel modtagne da Manden var stor Elsker af Plantelæren og i denne Hensigt havde foretaget en Reise i Norge med Conference Raad Møller, som dennes Amanuensis – Ieg fandt en smuk Have ved Præste Gaarden, og deri

adskillige Planter som eller ikkkuns sees i botaniske Haver – *Orchis Sambuci* voxer vild paa en Sandbanke i Nærheden, og *Leucoium aestivum* stod hyppig i en Eng – *Salix hastata* er Aleene funden her – Ved Solens Nedgang kiørte vi med Assens til Skanderborg – underveis fandt ieg *Campanula glomerata* tæt ved Veien –

D. 9de

botaniceredes paa de omliggende Enge som paa et Sted vare skiulte af *Saxifraga hirculus* – ved en af Søerne saae ieg *Ulva prumiformis* i Mængde ved Bredden – forgiæves søgte ieg *Sison inundatum* som Professoren paa sin sidste Reise her i Egnen havde funden ogsaa *Scirpus natans* var ikke at finde, ihvorvel den et Par Aar tilforn, fandtes temmelig hyppig –

D. 10de

toge vi Vogn paa Rullen til Weile – her besøgte Skovene til d.16tende da vi reiste til Fyhn sildig paa Aftenen naaede vi en liden Bye Roels Havn hvor vi efter mange Omstændigheder endelig kom under Tag – hvilede Natten over paa nogle Bænke med Reisetøiet under Hovedet.

Freiberg

29. mars – 8. april 1798

Den 30te

Vi besøgte strax i Dag vores Landsmand Hofjunker Kaas² som vi fandt meget beredvillig til at ville giøre os bekiendte med Stadens Mærkværdigheder – Med ham hospiterede vi i tvende Timer hos den berømte Werner³, som i den første læste over Geognesie, og havde just den Deel for som handlede om hans Theorie ved Gangenes Dannelse – den andre Time foredrog han Læren om Jern Hütte Væsenet – han har et tydelig Foredrag med en tung Udtale. – Efter det sidste Forelæsning gjorde vi ham en Visite og fandt ham meget artig og snaksom. –

Den 31te

Med Kaas besaae vi i Dag Smeltehyttens og Amalgamation Værket, – naar det for [.] private Interesse Skabs Regning vundne Ertz, er pukket og vasket prøberes det, og sælges efter dets Gehalt for en bedstemt Priis til Churfyrsten – Man behandler derpaa Ertzerne paa [.] Metoeder enten ved at bringe det med tilsadt Svovl Kiies i store Ovner og i flere Dage underkaste det een stærk Ilds Grad som underholdes ved større Blæse Bølge (der drives ([.]) ved Vand) – har Ertzen været en bestemt Tiid i Ilden, stikkes Huul paa Ovnen og [.] udflyde som Slakke men Sølv et i Foreening med Coeber og andre Metaller bliver tilbage. Med Blye bringes denne Masse i en Ovn som heedes ved et fra Siden anbragt Ovnested og har et bevægeligt hemisphærisk Dække. Af denne Ovn udflyder omsider Blyet i Gestalt af BlyeGlas, og Sølv et (omtrent 13 lødig) bliver tilbage.- I AmalgamationsVærket blandes det vaskede Ertz med Kaagsalt (til 100 d Ertz 10 Deele af Salt) og nedledes giennem en Aabning fra anden Etage i underliggende [.] Ovn hvor Ertzet ved at heedes af en stærk Flamme fra et paa Siden dannet IldSted, skilles fra sin Forbindelse med Arsenich og Svovel og bliver til HornSølv – under denne operation røres Ertzet Bestandig med en stor Jernstav (som hviler paa en løbende Valtze) for at udsætte et hvert Punkt for Ilden. – Hornsølv et bankes derpaa i Stykker med Køller, passerer flere Sigter og males meget fint, hvorefter det med Tilsætning af Qvægsølv, Vand og Jern bringes i Tønder som ved Større Hiul (anbragt paa en Bom der drives af Vandhiul af 14de Alens diameter) sættes i hurtig Bevægelse, hvorved Qvægsølv et foreener sig med Sølv et (Amalgion) og synker til Bunds i Tønder, hvorpaa det i Render leedes i næste Værelse hvor det presses igiennem en liden Pose og omsider sættes paa smaae Pande der staaer overhinanden indesluttede i en tillukket Cylinder, der bringes i en Ovn som heedes med Torv – her sublimerer Qvægsølv et sig, og falder redusieret ned i et Kar med Vand som omgiver Cylinderen, det paa Panderne tilbage blevne Sølv er i almindelighet 15 3/2 [.]. Almagamations Værket er for 4re Aar siden gandske afbrændt og er igien af Churfyrsten opbygget. Tillige har man indrettet et Trykk Værk hvorfra man ved Slinger kan leede Vand over alt i Bygningen i Tilfælde af Opkommende Ild.

April

---

² Otto Ditlev Kaas (Lehn) (1772-1811).

³ Abraham Gottlob Werner (1749-1817).

Den 1ste

Jeg besøgte i Dag de nærmeste Steengierder her omkring Staden i Haab at gjøre en god Cryptogamisk Fangst; men da alt var skiult med Sneer frembød sig kun lidet af hvad ieg søgte, imidlertid var det meg ret kiert at træffe paa *Lichen Geographicus*, *L. ericetorum* (*stipile clorids cumea*) af hvilken den som findes hos os maae være en [*Derie*] tæt – desuden [*Eolu*] [...] og Fragmenter af *Asplenium Septentrionale*, Vei og Veir var ubehagelig som gav Aarsag til at ieg den største Deel af Dagen holdt mig Hiemme.

Den 2den

Med Aal og Kaas kiørte ieg Dag Morges kl 5 til Gruben Churprindsen, det eeneste Værk som her drives for Churfyrstelig Regning. – Vi bleve iførte Biergmands Dragten og foere ned med Stigere til Bunden af Gruben som var 130 Lagter (= 500de Alen) dyb – Ved at passere Schacten det er den Perpendicularære Gang fra Dagen vieste man os Maskinen som fører Vandet fra Dybet til en Stolle (det er en horizontal Gang) som ligger øverlig i Bierget og gaaer ut i en Dal – dette Værk drives ved 3de store Hiul (underfolds) forsynt med Krumtapper som paa en gang hæver fleere Stempler i Pumper der staae over hinanden i Render hvoraf den efterfølgende indsuer og bringer høiere det Vand som den foregaaende har udgydet. – I Bunden af Gruben arbeidede man med Strassen Bau, det er man huggede den Ertzhaltige Steen henover ned ad med Hammer og Meisel (Schlegel und Eisen) ogsaa skiød man Steenen, som skeer ved at boere et dybt Huul hvor man sætter en Patron (med $1/2 - 3/4$ [...] Krudt) og banker derover paa [...] hvori giennem man ved en Side trækker en Kaaber Stilk som efterlader en Aabning hvori stikkes et Rør fyldt med fugtig Krudt, til Røret hæftes en Svovl Traad som antændes af Bergmanden i det han raaber en [...] og begiver sig i Sikkerhed til Skuddet er skeet. – Gangorten som fører Ertzen (meest weiss og rothgyldig) med sig er Tungspath og Quartz – man viiste os hvorledes en saadan Gang var forskudt, det er ved Biergets Formation skilt fra sin Sammenheng og ført nogle Alen til en af Siderne – Gangens Mægtighed i det [...] (det horizontalt løbende Lag) man for nærværende Tiid arbeider paa, er henved 2 Alen, ofte bredere eller smalere, og strekker sig ei siælden til Dagen, men er i visse Mellomrum forbygget at ei det hængende skal falde sammen med det liggende. Den flittige almindlige Bergmand kan her fortjene til 1 Daler 13 Groschen ugentlig – først maae han stræve i 3de Aar som Lærling, bliver derpaa Hauer og tilsidst Doppelt Hauer hvorfra han kan avancere til Stiger [...] – Naar han gjør sit Mester Stycke sættes han i en fremmed Grube på Gedinge, det er han maae i en vis Tiid kunne udhugge et bestemt stykke Steen. Ertzen [...] ved Vand (giennem en Schacht) i en 4 kantet Kiste som holder 30ve Centner og bringes derpaa paa Scheidebenken, det er et værelse hvor en Hob Dreng med Hammer skiller Steenen fra det Ertzhaltige, som bringes paa Vaske Bænken hvor det skylles med Vand og røres giennem forskiællige Sier – det fiineste som bliver tilbage ved denne Sien kommes i en Art [...] som ved hjælp af tvende Stange [...] dyppes i Vand og strax hæves hvorved Tungspathen synker til Bunds og Ertzen kan afskummes. Puk Værket drives med Vand som bevæger en Valtze med krumme Tænder som hæve Pælene i Været og lade dem falde paa det underliggende Ertz hvorover flyder Vand som bortfører det fiinstødte i Render til Væsken hvor det leedes frem og tilbage i Graven, og sætter sig her til Bunds i Form af fiint Sand, som opkastes i Dynger og endelig føres paa StoffHerden, der er et [...] som bestandig have en stødende Bevægelse

hvorved Vandet som flyder over bortskyller Steenen og lader Ertzen tilbage (saaledes som den føres til Hytterne og Amalgamations Værket) hvis Gehalt i almindlighed er 12 – 13te Lod i Centneret – Mit indskrænket Begreb om Bierg Bygningen og Ertzernes Vandring blev ved denne Tour utvidet og ieg fandt Aarsager nok til ad beklage den arme Biergmand som for en ringe Dagløn med Behov af Sundhed og Liv maae slæbe Rigdommen til Lyset som det maaske havde været bedre om de for ævig blevne ukiendte i Jordens Skiød.

D 3die

Jeg havde i Dag bestemt mig til at giøre en Reise til det Churfyrstelige Schæfferie i Stolpen, og havde i denne Hensigt giort Accord med en af Byens Leie-Kudske om 2de RideHeste, en for mig og en til Karlen som skulde være min Vei Viser og bære Omsorg, for

[Herfra er utelatt 6 sider fra dagboken hvor han beskriver gårdsdriften på godset Waltersdorf.]

D 4de

En vedholdende Regn nødte mig i Dag til at sidde fængslet paa mit Kammer.

D 5te

Imorges befoere vi Himmelsfyrsten, den riigeste Grube i heele Sachsen.⁴ Den har saa stort et Antal Stoller og [.] Strekker at der behøves 8 Dage til at oversee dem alle. Vi maatte derfor lade os nøie med at besee et visst Strøg som just paa denne Tiid brød med [.] Ertzer – De fleeste Schacter ere her meget oblique saa man næsten kan krybe paa Hænder og Fødder – Gangene ere meget smalle – oftest 3-4 Tommer breede og just de smalleste holde meest Ertz, hvor de blive bredere, ere de strax fattigere – den største Del Ertz findes i Nyrrer, hvorfor der altid maae utskydes en stor Mængde [.] Steen, der bestandig er saae haard at der stedse maae bruges Krudt. – Jeg fik i denne Grube et godt Begreb om den BygningsMaade som Biergmanden kalder FirstBau, det er det modsatte af Strassenbau – ligesom man med Strassenbau gaee fra oven ned ad, saaledes arbeides Steenen, ved Firstenbau, fra unden opad mod Dagen. – Himmelsfyrsten brød forhen meget gediigen Sølv, nu er det meeste weiss og rothgylthig, i Tungspath og Blyeglands⁵ [.] paa denne Grube betaales med 2000 Daler og have [.] 32 Specier [.] Vi besøgte i Eftermiddag Bierg Academiæts Mineralier Samling, men fandt langt hvad vi ventede. Det heele var uden Orden, og intet Stykke havde [.] – Blandt Stufferne var adskillige smukke, her giemtes især et meget stort Stykke gediegen Kaaber fra Rusland. Fra den barske Vinter Kulde havde Temperaturen i Dag gandske antaget den meest milde Foraarsluft, og herved giort Sneen usynlig som overalt skiulte Markene –

Den 6te April

Ved Kaases Megling skulde ieg i Dag have set Mineraologen Hofman⁶ Samling men den behagelige Foraarsluft erindrede mig om at besøge Landet, hvorfor ieg og strax paa Formiddagen, tog min Botaniske Eske og gav mig paa Veien som førte til Oeder hvor ieg

---

⁴ I margen: ”her fare bestandig 7-800de Mand an.”

⁵ I margen: “Oberstigeren viiste os adskillige Stuffer hvoraf [...] vurderet til flere hundrede Daler”.

⁶ Christ.Aug.Siegfried Hoffmann (1760-1813).

ventede at støde paa et lidet Gods som hører under Waltersdorf, og har et Schæfferie – ved at have faaet et urigtigt Navn i [.] løb ieg en Miil af min Vei, og kom paa denne Detour i Landsbyen Schönau hvor ieg kom i Tale med en af Stedets Bønder som gav mig Underretning om det Schæfferiet ieg søgte og alt havde passeret forbi. I Schönau staae man langt tilbage i Agerbruget – Her er den almindelige Drivt i Egnen. – Efter, at Jorden fra 4 til 10-12 Aar har lagt hvile uden Kløver (som Bonden ei troer kan lykkes) giødes, rispes og pløies den om Efteraaret og besaaes i følgende Aar enten med Kartofler eller plantes med hvid Kaal, i andet Aar saaes i Martz eller Begyndelsen af April, Sommer Rug som til Aegidi Dag (efter Almanacken) altid er under Tag, da den ei ligger længere paa Raden end paa høist 2 Dage inden den kjøres ind – efter Sommer Rug, – følger Gemenge, det er Rug, Hvede, Byg, og Havre, omtrent liige Deele af hvert, som blandes vel sammen og udsaaes tilhobe saa tidlig man om Foraaret kan komme i Jorden. Jeg gjorde Landmanden den Indvending at saa mange Kornarter umelig kunde moednes paa en Gang, og altsaa endel ofte maatte afhugges, men han paastod at denne Sædart godt lykkes, og gav mig derpaa et Stykke Brød, at smage der var baget af ovennævnte Sammensurium – Jeg fandt dette virkelig af bedre Smag end ieg ventede, dog var det meere tørt, og sort end Brødet i andre Tydske Egne – Efter Gemeng Korn saaes Havre 2de Aar i Rad, og Jorden udlegges derpaa igien til mange Aars (4-12) Hvile. For at aabne Grøn-Sværen, naar Jorden første Gang brydes, bruger man her at rispe den tvende Gange, først med et smalt Jern som med Enden staaer noget i Veiret og sættes i PlovJernets Stæd (dog at Muld Field eller Skiæres [.]

efter første Rispen harves meget stærkt hvorpaa man bruger et andet større Ridsejern som befæstes som det første og har et JernSkoe til Brett noget oven for dets Tilhæftning, som skyder Jorden tilside – dette sidste RidseJern er 1 1/2 kvarter langt og 1/2 quart i Bredden er forresten støbt som et SpadeJern med en noget krum Eg. –

Byg og VinterKorn saaes slet ikke paa denne Egn af Bonden, som troer det umulig at finde [.] herved – Bonden tør ei her, som paa de fleste Stæder i Sachsen, selv holde [.] men alt hvad Græs der fra Høst til hen i Foraaret spire paa hans Ager og Eng, fortæres af det naadige Herskabs Schæfferie, som efter Huth og Telfften Recht, har denne herlighed. – Denne hengaaende Tid efter anden [.] Frieled er uden Tvivl meget Aarsag til at Kløver Avlen i mod Formodning ei findes overalt hyppig i Sachsen, da Landmanden der aleene kan have Høi Biærningen heraf, men hvor han i Vaar eller Høst benytter det som han vil – Efter lang forgjæves OmVandren kom ieg paa Tilbagetouren til Freiberg til Klein Schiern hvor ieg besaae det omtalte Schæfferie som har 500de Faaer – Ulden var her ei fiin ([.] betaltes med 9-10 [.] dog havde Eieren anskaffet sig adskillige fiine uldede Vædre fra Stolpern, og sørget

meget for at forbedre Racen, som alt kunne sees paa dette Aars Lam – Man har her i Sinde at gjøre Forsøg med at holde Faarene paa Stald Sommer og Vinter, og kun lade dem daglig røre sig nogle Timer i Gaarden – de nyfødte Lam skilles fra Faarene (som endnu drives nogle Timer i Frieluft) og kommer ikke i Marken forend efter Høsten, dette Forsøg havde man i Fior anstillet, og befunden at Aarings Lammene derved bleve meget større end ellers – i de Timer Mødrene ere fra de spæde Lam, sættes derfor disse osv.

[Her er det hoppet over en dagbokside som fortsetter beskrivelsen av gårdsdriften.]

Den 7de

Vi besøgte i Dag Morges tidlig Stadens Domkirke, hvor en stor mængde Bergfolk iførte deres Ordens Dragt, vare samlede for at anhøre en Berg Prædiken, som her holdes en Gang i hvert Fierding Aar og saa Biergofficerene, og KnappSchaft ældste lade sig see i deres Ornater. De første bære Bergmands Dragten, besat med Guld – de sidste (hvis [.] det er de holde Mandskabs Ruller, og staae paa Biergfolkenes Ret, som deres Representanter) bære foruden Berg Mand Trøie og Læder ogsaa vide Veste med Guld, store hvide Kraver og Calotter – Hvad en kunde høre af Præstens Tale gefalt os ikke, og da vi hertil maatte staae paa et Gallerie i Stærk Trængsel, pakkede vi os bort efter at have seet os mæt paa de gammeldagse Dragter. Vi fulgtes siden med Kaas, og fik Leilighed til at see Herders (en søn af Poeten) Mineralie Samling, som var temmelig fuldstændig – jeg saa her for første Gang Klingsteenen og Coelestinen (Werners) den sidste har traadig Brud (som den traadige Gips) er et tyndt Schicht og har en blas blaae Farve, dog skal den og forekomme gandske hvid. – Jeg gik om Middagen, en Tour omkring Staden, og besaae dens Beliggenhed, fra alle Sider; Situationen er her overalt [.] og indenfor Byens høie Muure findes liden Fornøielse for en Fremmed. Forelæsningerne ved Bergacademiet, kommer de Studerende noget høit, da de Aaret igiennem maae hertil betale 200 Daler, og meere eftersom de have private ThimeTid.

Werner besøgte vi i Eftermiddag og han var saa artig at viise os af sin Mineral Samling som Fosilier vi kede at kiende nøiere. Blandt andre saa jeg her Placma og [.] som begge hidtil kun findes i store Ruiner, den første er grøn og ligner noget Saphiren, dog er dens Farve meere dunkel. Den sidste har hidtil, været bekiendt under Navn af sort Granat, og er x-steller i Kuber med afstansede Kanter – Werner roeste meget Wad⁷ for os, og talte om ham som den bedste Oryctognost i Norden ligesom han ansaae Esmark⁸ for den bedste Geolog. – Abildgaard⁹ havde paa sin Reise besøgt ham, og som han sagde, for hans Skyld opholdt sig her nogle Dage længere, da han var bleven meere bekiendt med ham, og kunde indsee at man havde gjort ham falske Begreber om Werner. – Paa Emmerling¹⁰ og Wiedemann¹¹ var Mineralogen meget Vreed fordi de som hans Disciple havde udgivet hans System, efter hans Forelæsninger. – Kort efter at vi havde taget Afskeed med Werner fik Aal med et det Indfald at ville opholde sig her en Maanedes Tiid i Freiberg, for om muelig i den Tiid at faae Werner til at læse et Collegium for sig over Geognosien. – Han gik strax til Manden, og vilde slutte Accord med ham, men til Lykke for mig, havde Werner bestemt sig for at gjøre en Tour til Dresden i

---

⁷ Gregers Wad (1755-1832)

⁸ Jens Esmark (1763-1839)

⁹ Peter Christian Abildgaard (1740-1801)

¹⁰ Ludwig August Emmerling (1765-1841)

¹¹ Johan Friedrich Wiedenmann utga 1794 *Handbuch des oryctognostischen Theils der Mineralogie*.

Ferierne og kunde altsaa ei tage imod Tilbudet, i hvor stor en Lokke Mad end 100de Daler vare ham. Vi havde i Aften Kaas hos os, og tracterede ham med Sufficant dansk Kost, Grød og Pandekage, som vi saa ofte havde ladet os lave i dette Værtshus at Konen til Sidst forstod disse Retters Tillavning som den fornemste Vertinde i Sachsen –

Göttingen til Paris

11.august – 18. september 1798

D 11te Aug

forlod ieg Göttingen; denne Dag var længe bestemt til min Afreise, men om ieg i Sælskab med Dr Schroder og fleere af mine der værende Bekiendte skulde gjøre en Tour til Meisner Bierget, for siden derfra at gaae til Tessel, eller ieg direkte skulde reise til sidstnævte Sted, blev først afgjort i Middags da Veirliget tegnede til at blive ugunstig for en botanisk Vandring. Kl 3 paa Eftermiddagen forlod ieg altsaa den Göttinger Verden og reev mig halvbedrøvet fra de mine Landsmænd som under mit Ophold bestandig vare mit Sælskab – ogsaa fra den gode Aal maatte ieg skilles, han som hidtil paa min Reise blandt Fremmede bestandig var min troe Reise Compagnon, og som altid lod mig føle hvor angenemt det er at have en oprigtig Ven. Til Cassel kom ieg Kl. 11.00 Veien var bestandig bierget og den mørke Aften betog mig de skønne Udsigter ieg kunde have nydt førend min Ankomst til Staden – ieg passerede Meiden, hvis Situation er høist romantisk og producere saa vidt ieg kunde skimte fra Vognen, adskillige omkring Göttingen siældne Planter; blandt dem ieg tydelig distingverede, vare *Teucrium Scorodonia* og *Digitalis purpurea*.

D 12te

Jeg erkyndigede mig strax i Morges om den Danske Minister, men fandt at ingen kiendte en Mand under dette Navn: en vis Baron Wachter skal imellem besørge Affairene herved Hoffet men er for nærværende Tiid i andre Egne af Tydskland – Ieg lod en Leie Tiener komme, og da ieg saae mig nødt til directe at adressere mig til den franske Legation for at blive forsynet med Pas, lod ieg sende Bud til Legations Secretairen for at erkyndige mig om hvad Tiid ieg kunde gjøre ham min Opvarnting i. L. Tieneren bragte den uventede Beskeed at Leg. Secretairen just stod paa Veien at gaae ud og vilde da besøge mig selv. Faae Øieblikke derefter kom han paa mit Kammer, og da ieg stod halv paaklædt i færd med at gjøre ryddelig kunde ieg knap forme nogle franske Ord ud for at bede ham undskylde; – da han mærkede at ieg ei talede flydende Fransk var han saa høflig at tale Tydsk og bad mig, efter at have seet mit Pas at ieg vilde komme hos ham til Middag. Jeg løb derefter et par Timer om i Staden for at see mig om, og var paa Slots Pladsen da Vagtparaden trak op. Slottet er en smagløs gammel Bygning, man har Udsigt til smukke Situationer ved Floden Fulda og den nærhos liggende Fyrstelige Have der Aue – tæt ved Paradepladsen er en Ridebane som danner en halv Cirkel og er prydet med 2de smukke Figurer i colosalsk Størrelse, herfra drev ieg til en stor Plads hvor den sidste Landgreve Frederichs Statue staaer opreist af Marmor. Endnu bragte Leir Trommen mig til der Königs Plads som er gandske cirkelformig, og hvor man hører Echo tale tydelig, naar man lader sin Stemme, Midten af Pladsen. Tæt herved kneiser et høit Taarn som for sit antike Udseende gav mig Andledning til at spørge hvad det indeholdt, man sagde mig da at det forhen var et Fangetaarn men nu et Hochfyrstelich Røg Kammer – En snurrig Omskabning? – Til bestemte Tiid mødte ieg hos Legations Secretairen Citoyen Simon, en Mand som fra det første ieg saae ham, havde noget der interesserede mig, og som ieg fandt at være meere end almindelig artig mod Fremmede. Han beskrev mig nøie i det Pas han udfærdigede og efter at have givet mig Efterretning om et og andet som ieg havde at iagttage paa Reisen, spurgte han mig om ieg vilde have Adresse til Paris – Jeg tog med Fornøielse mod hans Tilbud og fik den [.] til Faujas de Saint-Fond og Montford som boe i Jardin de Plantes; han lofte endnu at skrive Breve til Strasborg og Paris, som han vilde anbefale mig. – Jeg veed ei hvad der er Aarsag til denne gode Mands saa siældne Artighed mod et Menneske

som han i Dag for første gang saae? I Eftermiddag gjorde ieg Partie med en Regierings Raad fra Gotha og kiørte ud til Weissenstein (et fyrstelig Lystslot 1 St fra Cassel) hvor den franske Minister boede i Nærheden; ieg begav mig til hans Hotel; fik ham i Tale og overleverede det af L. Secretairen udstædte Pas som han strax underskrev. – Efter i nogen Tiid at have dreven om ved Slottet gik ieg med et Sælskab til den saa kaldte Winter Kasten en stor Bygning som et Bierg, hvis Siider ere omskabte til en meget smagfuld engelsk Have, med [.] Chinesiske Huuse og mange skønne Partier – Fra Foden af den Kuppel hvorpaa Bygningen Løvenburg (O: Winter Kasten) staaer maae man i et Væk stige 902 Trin inden man naaer det høieste Punkt af Bygningen – Den ene Siide af Bierget bestaaer af Terrasser der have adskillige Absatzer hvor den konstigste Deel af det berømte Fontaine Verk findes – blandt andre en Centaur og en Treton som kunne frembringe Valdhorns Lyd, en Orpheus der spiller 6 OrgelStykker, og andet meere – Alle forskiællige Toner frembringes ved Luften som sættes i Bevægelse naar Vandet strømmer giennem en stor Mængde anlagte Canaler og Rør. Bygningen som staaer paa Toppen af Bierget, er opført i en gandske besynderlig Smag, og bestaaer af 2de Rader af Buegange over hinanden – oven paa er Bygningen flad, og har til den Siide som vender mod Cassel, en Facade i Form af en Pyramide, paa hvis Spidse hviler en Hercules af Kobber der er 36 Fod høi og 8 f Bred. Man kan at den heele Bygning er dannet med [.] maae have kostet uhyre Summer, men da det aleene kan betragtes som et Lyst Sted er det høist beklageligt for Landet at dets Regenter ei anvender Skatterne nyttigere end til at opføre Bygninger som aleene kun, er vidne om Ødselhed – Den heele collosalske Masse er en graae [.] der seer ud som en Breccia der havde været underkastet en vulcansk Procedure. – Paa tilbageveien til Værtshuset saae ieg at man havde sadt en Deel af Vandet i gang ved at aabne et Basin paa Bierget hvorved adskillige kunstige Bække i Lyst Partierne fyldes med Vand – det som i sær gefaldt mig var dets Nedstyrten fra en afbrudt Vand Ledning, saavel som den store Fontaine ved Slottet – Af den egentlige Slotsbygning ere kuns Fløiene færdige – Hovedbygningen venter man at bringe i Stand i Aar Weissenstein er i det heele vel situeret og der spares intet for at giøre dette R. Huul skjønt og behageligt. Under min Omtraven i de forskiællige Lystgange, havde ieg den lykkke (?) at træffe hans Fyrstelige Høihed – Sandt er det han er høi nok hvad Kroppen angaaer, men Skade, at den beboes af en nedrig Siæl. Kl 9 samledes ieg med RegieringsRaaden i Værtshuset og saae da vort Sælskab forøget med en vakker Pige (af min Værts Bekiendtskab) der var gaaet til Weissenstein og ønskede at komme hiem til Reims. – I dette Øieblik kom Chemisten Ingversen (fra Kiøbenhavn) ind til mig og spurgte om ieg vil giøre Sælskab med ham til Paris, han har egen Vogn og lover mig megen god Befordring – Da han laar i det ieg endnu har hørt Tale om ham, overalt har gjort sig fameuse ved sin vindige Opførsel, staaer ieg i Betænkning om at entrere med ham, dog ere vi blevne halv eenige om at prøve hin anden til Frankfurt.

D 13tende

Formiddag har ieg rendt heele Byen rundt for at opspørqe Chparcette Frøe, men alle Vegne forgiæves, omsider kied heraf tog ieg Veien til die Auegarten et fyrst. orangerie som ligger tæt uden for Byen paa en stor Eng – ieg adresserede mig til Hofgartneren sammesteds og fik Tilladelse under Ledsagen af en Karl at see mig omkring – Orangerie Huuset er en meget splendid Bygning, saaledes indrettet at det om Vinteren tiener til at bevare en Mængde Pomerantz og Laurbær Træer (hvor af Orangeriet aleene bestaaer) og om Sommeren kan

bruges til Spiise og Conwertations Sahl Værelserne ere prydede med colossolske Statuer (i Gips) af forskiællige Keisere og mellem hver Statue staaer en liden Jern Kakkelovn – For Enden af denne skjønnede Bygning staaer et Pavillon der indeholder det skjønneste Bad man kan tænke sig; alt indvendig er af italiensk Marmor. Væggene have mange Stykker i Basrelief af den italienske Billedhugger Mennet der og har forfærdiget en Deel skjønnede M. statuer der ere posterede i Badehuusets 6 Hjørner og trindt om Basinet selv – denne kostbare Bygning er opført i Begyndelsen af dette Aarhundrede af en L grev Fronty. – I Eftermiddag sad ieg inde til kl 6 da Heeden var saa utaalelig at ieg ei kunde nære mig i frie luft – Jeg besøgte den franske Legations Secretairs Boelig men traf ham ei hiemme – ved min Tilbagekomst i mit Logie havde han selv vaeret der og afleveret et Brev til Dentzel membre de Conseillers i Paris – Aftenen beskæftigede ieg mig med at skrive Breve til min Fader og Far Moder.

D 14

Ieg rullede i Morges tidlig fra Cassel i Hr Ingversens Chaise og kom paa den første Station (til Wobern) giennem en forfærdelig lang Allee af Frugttraeer der stode Veien og vare temmelig belæssede med Frugter. Overalt var Chauseen belagt med Basalt, og Säuler af samme Steen dannede hist og her Rækværker – Langt borte kunde ieg see en Maengde coniske Bierge, hvis Form gav mig Formodning at de ere Basaltkupper som afgive en Deel af deres Masse til Veien. Fra Wobern kom vi til Tesberg og derfra til Holtzdorf, det var just Middag som vi her ankom, medens min Hr Reise Compagnon sadte sig til en Buteille Viin besøgte ieg en Forstmands Have i Byen og klattrede derfra op til Ruinerne af et gammelt Slot som laae paa et Bierg der i Nærheden. Ieg havde sagt Ingversen at ieg aleene vilde see mig noget om i Byen; imidlertid fandt han for godt at kiøre af sted inden ieg kom tilbage, her stod ieg altsaa aleene, og blev da nødt til at give Værten 1/2 Daler for at maatte kaste mig paa en af Hans Heste at indhale dem – ieg traf Hr Ingver. en Fierding Vei fra Byen, og fik da aleene den Undskyldning at han troede ieg var gaaen i Forveien at botanicere. – Hen mod Aften begyndte det at lyne og tordne, der dog trak sig længere bort saa vi i tørre Veir ankom til Marburg Kl 9 – Staden ligger i en skjønn Egn ved Floden Losne, men bestaaer af saa mørke og enge Gader at 2de Vogne umuelig kunne passere hinanden. – Ieg havde her en Paqve til Hofraad Moench som ieg selv vilde have overbragt ham ved min Ankomst, men han er alt til Sengs og vi tænke i Morgen at reise herfra Kl 4 – ieg har derfor maattet give Værten i Comision at besørge mit Ærende. – En Egn ieg i dag har passeret haver givet en god Rug og Hvede Høst men af Mangel paa Regn er Vaar kornet meget maadelig –

D 15tende

Kl 5 droge vi i Morges fra Marburg, og komme hen paa Formiddagen til Giesen. Paa denne Vei var Jorden meere sandet end den øvrige Deel af Hessen ieg har passeret – ieg fandt at man der saeer Stub Roer overalt efter Rug, de vare alt temmelig voxne, og min Postillon sagde de først for 14ten Dage siden vare saae. – Man har her den underlige Skik at sætte Rugen sammen i Hobe af fleere Neeg (hvor oversættes et som skiuler de øvrige og giver Vandet afløb) og lade den saaledes staae ude til den Tiid efter anden kan blive aftersken man gav mig til Grund at dette Uaar fandt Sted af Mangel paa Huus Rum, som man i seenere Tiider begynder at udvinde meere end forhen. I Egnen af Giesen kom vi giennem en liden Dal hvor Kudsken vieste mig de Steder hvor de franske og keiserlige Tropper havde havt

deres Positioner i en Trefning som kostede Østrigerne 1300de Mand. Gierne havde ieg længe med denne Svoger som i hiine blodige Dage ofte havde passeret disse Egne og været Øievidne til mangen blodig Scene men Herr Ingversen afbrød mig da han ingenlunde kunde taale min Spørgen af den urimelige Grund at vi derved hindredes i at komme rask frem – Ved indkiørselen i Giesen (en gammel forfalden Fæstning) traf vi den første franske Vagt. I Postgaarden logerede den frsk. Commandant Lagendelle, ved Indkiørselen stod en Skildvagt med hvem ieg gav mig i Snak, og fik at vide at de her i Egnen cantonerende tropper kun bestaae af 1/2 Brigade = 1000de Mand, hvoraf største Deelen er fordeelt i Landsbyerne, de ere for ei lange siden komne fra Ostende hvor de have havt en officiel modtagelse denne – Næsten alle de Krigere ieg saae i Giesen vare meget slet munderede men immer søgende og spadsende hvor de mødte hinanden. Postmesteren kunde ei nok roese den Disciplin der hersker imellem dem, der endog gaaer saa vidt at naar en Soldat har i ringeste fornærmed nogen og der føres Klage over ham, sættes han strax 4 Uger i Fængsel, de arbeide ikke men fordrive den Deel af Dagen der ei excerceres med Dands og Fegten hvilket sidste de ofte anvende til at afgjøre indbyrdes Disputer da de strax udfordre hinanden, og i kort Tiid ere 2de blevne fældede i saadan Kamp Indvaanere som have Soldater i Qvarteer maae underholde ham og dertil betale ham 10 Kreuzer daglig. Officerene maae derimod betale alt, undtagen Logis og Frokost. Desuagtet forsikrede Postmesteren at de heller vilde have de franske end keiserlige tropper hos sig da de sidste skiøndt de skulde være deres Venner meere medtage dem end de første – Jeg lod mit Post underskrive af den frsk. gen. Secretair og efter en tarvelig Frokost kiørte vi afsted til Busbæck, en usel Flække hvor der boer en liden Comendo af frsk. Chauffeurs, hvis Vagtm, strax forlangte vore Passer til Eftersyn – Fra denne Broen, der har lidt meget under Krigen kiørte vi paa en herlig Chausee paa begge Siider beplantet med Poppler, til Friedberg som staaer paa Listen af de smaae frie Rigsstæder og har en ubetydelig Borg af samme Navn – Staden ligger paa en liden Høi og er omringet med Muure som ieg paa adskillige Steder saae prydede med Kugler og Bomber, da de keiserlige der have udholdt nogle Attaqver af de franske, som nu har Riidende Artillerie til Garnison i Staden. – Da der først var et slags Marked i Byen, lod ieg I blive ved Vognen og travede omkring i Gaderne at see mig om ieg fandt en af Kierkerne i sin Udvortes Skikkelse noget forreven, og da Nysgierrighed drev mig til at kiego ind i den fandt Bygningen omskabt til et Høe Magasin – en anden dito stod halv nedreven, saa det her seer galt ud med den rettroende Kierke – Fra Friedberg havde vi den sidste Station (3 Miile) til Frankfurt – Da der i heele 6-7 Uger ei er falden Regn i disse Egne er Vaarkornet over alt mislykkes Havren staaer endnu paa Roden, knap et Qvarteer lang og dertil meget tynd – Vi passerede en Plaine som ofte havde været Kamp Pladsen i denne Krig og noget til Venstre saae vi et høit Steed efter en 2 Dages Fegtning nær havde taget 12000 Østeriger fangne som commanderedes af General Fritag. – Hen mod Aften fik vi Frankfurt i Sigte der fra denne Siide tager sig ud som om der er en stor Mængde lunde tæt omkring Staden. – Vi ere indqvarterede i deres romerske Keiser der lader sig godt betale for Aftens Mad, 1/2 Laubdaler.

D. 16

1 Dag har et uophørlig Regn Veir fængslet mig til mit Kammer – Jeg sendte i Morges en Paque med Adresse Brev til Dr Schertius (fra Medicinal Raad Schroder). I Haab maaskee at kunne fordrive nogle Timer hos ham fulgte ieg strax efter, men Herr Doctoren var udgaen

paa [12] fandt en stor Maengde af de skiældneste Planter, og da han var saa god at give mig Exemplare af alt hvad ieg vilde have, veedbleve vi at afskiære Blomster til den mørke Aften, da ieg tilsidst havde en saadan Hast at ieg maatte bede Gartneren bære mig dem hiem i en stor Gribkurv. – Dr. Schertius havde Forretninger, saa vi ved Udgangen af Haven maatte skilles ad efter at have gjort hinanden det lovte at vi stundum skulde correspondere med hinanden for at meddeele hverandre indbyrdes hvad interessant i Plantelæren enhvers hiem kunde opvise. – Skiøndt ieg i Aftes arbeider til Midnat med at arrangere de Planter ieg havde faaet af Doctoren, kom ieg dog ei til Ende med mit Arbeide, men var i Morges Kl 5 paa Værkstedet for at indlægge Resten – Ingversen som havde været paa Bal i Hanau (hos en Kiøbmand som han havde Adresse til fra Frankfurt) kom hiem hen paa Fomiddagen og da vores Afreise blev bestemt til Kl 11 maatte ieg til min Græmmelse lade en Deel skønne Væxter tilbage som ieg ei kunde faae indlagte. I vores Reise Sælskab fik vi en fransk Chirurg der havde opholdt sig nogle Dage i Frankfurt, for som han sagde at sætte en tydsk grevinde Eet Dosin forlorne Tænder i Kiæberne som var det eeneste der manglede den smukke Kone – Da Fyren ret var meget munter gav ieg mig i dyb Discours med ham og fandt Moerskab i at høre ham fortælle sine mange [.] – Nu og da blandet han og en Portion Vind i hans Fortællinger, saa som at han havde været fangen i Vendeen og der cureret Chapette for en Blessure i Laaret. Han paastod at [.] havde i Borgerkrigen viist langt meere Mennskelighed end Republikanerne og lod nu snart til at være en ivrig Tilhænger af deres System snart hælde til Aristocratiner. En halv Miil fra Frankfurt passerede vi de første Tropper af Avantgarden (til den Maintzer Arme) posterede i en stor Fabrikgaard, og strax derefter vare vi i det maintzer gebeet hvor vi overalt ved Veien fandt en Mængde mutilerede Helgene, saa saagar nogle av de Skurke som vare gandske emigrerede – hist og her havde Bønderne andægtige Vandrere og samlet Stumperne af Billedene og opstillet dem paa bedste Maade. – Ogsaa Chapellerne udenfor Landsbyerne havde de franske om kalfatret og deraf dannet Skilder Huuse, Vagthuuse ec. I Hottersheim en usel Flække skiftede vi Heste, og medens vi her toge noget til Froekosten associerede en ung Pariser sig til os, der som Medlem i en af Regierings Commissionen havde været paa Embeds Vegne i Frankfurt. – Med Postillionen som vi fik paa denne Station kom vores Franskmand i en saa hæftig Dispute at det nær var kommen til Haandgemenge og ieg havde ondt for at holde styr paa ham da den grove Postillion vedblev at sidde paa Forsædet af Chaisen som Chirurgen vilde han skulde viege ogsaa var det der gav Andledning til Striden. Egnene mellem Frankfurt og Maintz ere en Slette der lader til at være temmelig frugtbar (Høsten skal og have været meget riig) – man dyrker her Jorden i 2 Aar og lader den hvile et. At denne Egn som saa længe var Krigens Skue Plads, har været medtagen sees og deraf at man finder saa stort Antal Leir Agere i et Terrein som i andre Tydske Egne maatte være under Ploven Aar ud og ind – 1/2 Miil fra Mainz passerede vi Hochheim en liden Stad der er bekiendt for den bedste Viin i heele Rhin Egnen – Markene vare og trindt om den, skiulte med Viin Ager. Man sporrer ei et eeneste gammelt Frugttræ paa denne Strækning men alle Vegne vare plantede unge i hiines Sted som med saa meget andet blev et Rov for de Krigførende Hære. – Jorden er sandblandet Muld og Viinstokken voxer i et flod Terrein som har nogen Fald mod Rhin Floden, ei langt fra Hochheim saae vi Landsbyen Kostheim til venstre (ved Maintz Strømmen)

---

¹² Side mangler i kopien.

som gandske til grunden er af brændt af Osterigerne – Man regner at der i denne Krig er falden henved 30,000 Krigere ved denne Dorf blandt andre heede Affairer skal der paa en Dag være falden 10,000 Preusser. Efter at have passeret Fortet Cassel kom vi til Rhin Broen hvor en Skildvagt befoel os at staae af og lade Vognen kiøre bag efter. – Saa snart vi vare komne paa hiin Side, fordrede man i Vagten vore Passer hvorefter en Soldat fulgte os til Comendanten for at lade dem undertegne og nu kunde vi først spørge om vertshuuset Hotel de Moyence hvor vi neppe havde faaet vore Sager bragt under Laas førend vi maatte fremstille os for Municipolitaetet hvor vore Passer atter bleve underskrevne og stemplede. Uden at faae Tiid at spiise gik ieg strax ud at see mig om i Staden, og fandt efter lang Søgen ud af en af Portene hvorpaa ieg fulgte en Vei giennem [...] trindt om de Festnings Værker som vende mod Land Siden og liige som formeere en halv Cirkel – Jeg passerede nu og da Soldater som holdt Vagt ved uhyre Trains af Kanoner og Krudt Vogne opstillede i Rader. Paa min Tilbage Marsch krydsede ieg giennem en Deel smaae Gader hvori ieg saaledes forvildede mig at ieg havde Møie for at finde mit Logie – i alle Deelee af Staden saae ieg en stor Mængde Huuse og Gaarde uden Vinduer uden Dørre, og mange store Bygninger hvoraf kun Muurene vare tilbage, kort, at Staden kan man (efter fleeres Forsikring) regne at være ruineret under Beleiringen. I Aften som ieg vilde sætte mig til at skrive i min Dagbog, kom den første Chirurg (som vi havde med fra Frankfurt) til mig og nødte mig at spiise hos sig til Aftens. Jeg fandt en anden ung Mediciner hos ham og under Smausen af Artishok og Meloner pludrede vi et Par Timer sammen til ieg Kl 9 vilde gaae hiem da først Manden inviterede mig med sig til et Sælskab som han sagde sig at være inviteret til – Da ieg ei kunde blive ham qvit fulgte ieg med ham men blev meget forundret da ieg (isteden for som ieg troede at komme i et stivt Sælskab) gjorde halt ved et Hjørne Huus hvor en Kiøbmand stod i sin Forstue med sin Familie, Chirurgen begyndte fra Gaden af at giøre mange Undskyldninger at han var kommen saa sildig, præsenterede mig og sadte sig derefter paa Gade Trappen ved Fødderne af Kiøbmandens Datter en vakker Piige som ieg kunde merke han beilede stærk til. Paa denne Maade bedraget pasiarede ieg noget med Sælskabet og bad da min Hr Chirurg viise mig Veien til mit Logis, og han var galant nok til strax at følge mig.

D. 19

Kl 6 i Morges var ieg paa Beenene for at see Fortificationen. Ved at passere Rhin Broen gav ieg mig i Snak med en fransk Skild Vagt der var saa høflig at demonstrere mig hvorledes de frsk og Østerrigernes Positioner havde været under Stadens Beleiring fra denne Siide. [...] er en egen Bygning og bestaaer af Tømmer der hviler paa en stor Mængde Baade der i nogle Favnes af Vand fra hinanden ligge Side om Side for Anker i store Jernkiæder – noget fra Broen ligger S Møller (byggede paa Skibe) hvis Hiul drives af Strømmen som her er noget stærk. Jeg gik Fortet Cassel gandske rundt og fandt en deel Cassematter byggede under Jorden; ft hundrede Ræpublicanere vare paa et Sted i færd at istandsætte Volden og arbeidede med megen Munterhed. Ved at gaae udenfor en af Portene fandt ieg strax adskillige siældne Planter *Puni* [...] *Amaranthus* [...] og ieg herved fik leilighed at staae stille for om muelig deraf at kunde samle noget Frøe, blev nærmeste Skildvagt mig var, og kom strax ned til mig – ieg gav ham min Hensigt til kiende og vi skildtes ad under Saluten – Om Eftermiddagen forlode vi Mains og fulgte Rhinens Bredder til den nærmeste Station Oppenheim — Vor Kudsk var meget snaksom og fortalte mig adskilligt som han under Krigen havde været Øienvidne til –

hvert Øieblik passerede vi Ruinerne af stolte Bygninger om hvilke det bestandig heed "das war vorher" – Nogle hundre Skridt fra den Høi hvor paa Mains og dens Senter ligge, aabner sig en stor Plaine der paa begge Siider begrændses af Øens Bierge – Man har Rhinen paa Venstre og opdager nu og da adskillige skønne Øer der ligge midt i Floden, Vi passerede Nierenstein en usel lille Flække bikiendte for sine gode Viin Bierge, Høsten er her ei falden synderlig god ud da Sæden vel giver Skaar i Mængde men lidet i Skieppen – Viin Stokken derimod lover riegelig. Kl var 5 da vi kom til Worms', ieg besaae en Deel af Staden og kom blandt andet paa en Plads hvor ieg saae det første Friehedstræ plantet ved Indgangen til en Kirke i hvis Naboelaug var Hoved Vagten; Alt staaer her paa fransk Jord saa det er sandtsynligt at disse Lande paa denne Siide af Rhinen bliver foreenede med Republiken, det forhen fyrstelige Slot i Staden er gandske nedbombarderet saa ikkun de blotte Muure staae tilbage – Det var vores agt endnu i Aften at naae Manheim, men da det alt var for sildig at sætte over Rhinen maatte vi tage første til Algesheim, 2 Miele fra Maiantz hvor vi ankom kl 8. Vi passerede paa denne Vei, Frankenthal en velbygget lille Bye bekiendt af en [...] holdt der i Eggen. Alle Toldhuuse ved Rhinen vare saa vidt vi kunde øine nedskudte af de Franske og blive neppe igien opførte, da man her siiger os at alle vente at see Toldfriheden stipuleret i Freden. Efter, ved min Ankomst til Algesheim, at have passieret en halv Times Tiid med en fransk Officeer som ieg mødte paa Posthuset, gikk ieg ud at see mig om i Byen hvor ieg fandt Dands og Musik i hvert andet Huus – Nogle franske Chauffeurs som her ligge i kvarter forøgede glæden ved deres Adresse i Dandsen, man sagde mig at det i Dag havde været Kermes og at Landboers usædvanlige Munterhed havde sin Grund deri at de som boe mellem Algesheim og Manheim i Aar for første Gang efter 3 Aars Forløb høste Frugten af deres Jorder der under Krigen vare sadte under Vand af de keiserlige for at fordrive Franskmændene fra de Forskandsninger de der havde opkastet.

D. 20

I Morges passerede vi de Egne hvor forhen de berømte Skandser have staaet, man seer endnu Spoer af dem skønndt de alle ere sløifede, saagar den uhyre lange Rhin Skandse (der ligger tæt ved Rhinens Bredder) er omskabt til en forhøiet Kiøre Vei. Lige over for Manheim er Overfarten paa Rhinen, ved vores Kommen til Bredden bleve vi anholdte for at visiteres hvorefter den franske Vagt fordrede vore Passer til Eftersyn og vi bleve indskibede med en stor Mængde Bønderkiærtinger der førte deres Æg og Smør til Torvs i Manheim -- Rhinen er her ei synderlig breed, men da den fører sine Vande med megen Strøm maatte man arbeide sig et langt Stykke op, for siden med Floden at føres til Broen paa hiin Side – Strax ved Indkiørselen af Manheim seer man Krigens Følger, een deel af det skønne Slot mistet sine Indvolde og blot Muurene tilbage. – Efter at have faaet vores Vogn i Huus fik ieg et Bud med mig til Regieringsraad Medikus (bekiendt, fornemmelig for sine grove Anfald mod andre Botanici, selv mod Fader Linne) som ieg fandt upasselig dog holdt han en Time ved at sludre især om en Plante Physiologie som han tænker at udgive; han har som han sagde mig, den Idee gandske at nægte Planternes [...] at Væskerne stige i Veiret efter samme Love som en Vandtønne ved en ulden Strikke – En gandske underlig Idee, da han herved gjør Væxterne til inorganiske Væsener. En Ulykke er blandt fleere arriveret ham at nemlig Fransk Mændene have berøvet ham Manuscripterne til dette Værk som indeholder 20 Aars Erfaringer. – Han lader meget underlig i sit Væsen og har mange [...] til fælles med Justitz Raad Stephansen i

Kiøbenhavn. Under Stadens Beleiring har han lidt megen Skade, da aleene 90 Bomber ere faldne i hans Huus. Jeg bad ham om Tilladelse at see den bot. Have hvortil han strax var villig og gjorde endog Undskyldninger at han ei selv kunde følges med. Haven ligger en 1/2 Fjerding Vei udenfor Staden til den Siide hvis Bombekiedlerne have staaet. Paa Veien derud saae ieg hvor ilde tilreedt et stort Qvarteer af Byen er bleven, hvorledes der er skudt Breedt paa Porten saa alle Vaabensbillederne have tabt Næse og Øren, en stor Mængde Bygninger giennemborede af Kugler og en heel Række Casserner i Volden sprenget i Luften – Den bot. Have fandt ieg yderst jammerlig tilreedt saa man hverken saae Vinduer eller Vægge i Drivhuusene, men de stakkels fremmede Planter¹³ som vare slupne derfra med Livet stode henslængte under et Straae Tag, som modløse over en ublid Skæbne. Haven er meget liden og har knap en Snees annuelle Planter – det skønneste i den er adskillige siældne Træer der ere i andseelig Væxt, saa som *Juglans nigra* (med Kugel rund Frugt der i lugten ligner meget Mangan). *Morus papyrifera* som kun skal være 6 Aar gammel og er henved 20 Fod høi og 1 1/2 i Diameter. En *Ginkgo biloba* af andseelig Væxt og en *Gleditsia triacanthos* over 36 Fod høi, men bærer ingen frøe da Stammen som Bonsur Blomsterne er gaaet ud. For Enden af Haven der høit er 3 Tønder Land, ligger en liden Lund af Acacie Træer i meget skøn Grøde, men som alle ieg før har seet skyde saa mange Siide Grene at snarere faae Udseende af en Busk end et Træ – Strax efter Middag kiørte vi til Sweizingen et Lyst Sted med en liden Bye hvor man faaer friske Heste. Ved Slottet laae en meget skøn Have hvori ieg løb en Times Tiid omkring da ieg ved min Tilbagekomst til Posthuuset fandt Hestene forspændte og vi rullede afsted til Wogelsheim ([.] Miele). Denne Vei var meget sandig og vi passerede adskillige Fyrre Skove vori blandt en som havde den skønne *Verbascum Lychnitis* i sit Skiød, en Plante som ieg saa lange havde ønsket at finde vild og her saae næsten afblomstret, ieg fandt og *Melissa Calamintha* [.] ved Veien. Næsten alle de Agere ieg saae i disse Egne bare enten Roer eller Mais, Man bruger her, strax efter Høsten at vende Rug Stuplen og deri saae Roer som kommer til fuldkommenhed i 7 Uger da de optages og anvendes for Kreaturene. – Mais lykkes godt i denne sandige Egn, man dyrker den fornemmelig til Føde for Svinerne og Fiederkrær, men i Gautning bruges den og til Foeder for Hestene hvormed man dog maae være vaarsom da de af en alt for stor Portion faae ondt i Øinene. I Mørkningen naaede vi Wogelsheim som blot bestaaer af Posthuuset og et Capuciner Kloster med Kirke. Der laae og et lidet slot som lod til at være bygget i nye Smag, men Tiiden tillod mig ei at bese det. Vi havde herfra 4 Miele til Carlsruhe og da Maanen skinnede meget klart, fandt vi for godt at tage disse med paa dags Touren. Kl 10 spiste vi aftens Mad i en Kroe hvor vi skiftede Heste og ankom ved Midnat til Carlsruhe.

D. 21

Efter i Morges at have seet en Deel af den smukke Slotshauge og løbet noget om i Byens Gader¹⁴, var det at ieg steg til Vogns for at kiøre til Rastad – Vi vare neppe komne en Miil fra Staden førend der arriverede os den Malheur at da kudsken uformærket sad og sov og ieg i dyb Discourse med Herr Ingversen slæbte hestene os ned i en grøft ved Siiden af Chauseen hvor da Chaisen gik over Ende. Til Lykke fik ieg strax hold paa Hestene og krøb uskadt ud af

¹³ I margen: hvis Antal forhen var henved 4000de.

¹⁴ I margen: der ere meget breede og vel leerlagte, men Huuserne ikkun Fjende Værk.

Vognen. – Vel at Kandtringen skeedte just paa det Sted da der langs med Veien stode Poppeltræer som dersom Vognen var falden paa en af dem kunde i det mindste ieg som sad til den Siide blive smaae knused – Svoger Kudsk vaagnede med megen Forfærdelse ved Faldet og gjorde mange Excuser. Da vi igien vilde bringe Vognen paa alle 4re saae vi den bagere Axel at være sønder og maatte giøre mange frugtesløse Forsøg inden vi fik den slæbt til nærmeste Bondebye hvor vi ankom i Middags Stunden. Skjøndt der just var Marked fik vi dog Vogn Manden til at sætte os en halv Axel paa hvilken vi igien tridsede ad Rastad. Den heele Vei fra Carlsruhe til Rastad ([.] Miile) er en meget skøn Poppel Allee der dog som alle rangerede Træer kieder Øiet naar man seer dem længe – Modig af den stærke Heede lagde mig strax til Søvn til Aften da ieg gjorde hs Ex Rosenkrantz min Opvartning og vilde og have gjort den hos Eggers, men fandt ham ei til stæde. Jeg gik derpaa Byen rundt og spadserende om i Slots Haugen der langt fra er saa skøn som man efter Bygningen skulde formode det. – Rastad er meget velbygget og bestaaer næsten blot af en eeneste zierlig Gade – dens Situation er temmelig smuk da man i Naboelauget seer det høie Swartzwald. – Freds Mæglingen gaer temmelig roelig af saa Indvaanerne vinde mindre af hvad her forhandles end fremmede der komme did – Under Krigen er Rastad meget medtagen, saaledes fortalte min Vært mig at han siden Nyttaar har maattet anskaffe sig de fleeste Meubler som ere i hans Huus da hans forrige Eiendom blev et Rov for Fienden.

D 22

Kl 5 forlode vi Rastad og havde saa rask en Befordring at vi Kl 12 ankom hertil Strasburg (en Vei man almindelig regner for 13 Stunden) – Jordbunden var for største deelen sandig og man dyrkede i disse Egne meget Mais. Kornet som bruges til Brød foruden at det i Huusholdningerne er af megen anden Nytte – man lægger denne Sæd i Rader ved Paaske Tiider, 3-4 Korn i hvert Huul ogsaa Stuppel Roer ere her i Brug, man hypper Jorden løs omkring dem for at rendse dem fra Ukrud. I adskillige Landsbyer vi foere igiennem saae ieg Bonden klædt i viide sorte Buxer og Trøier, der efter deres mangefaltes og øvrige Snit giver mig Formodning om at de ere af en gammel folkestamme som uforandret har vedligeholdt gamle Dragter og Skikke. Jeg var i megen Længsel efter at see det berømte Kihl hvor i sidste Krig saa mangen Helt endte sine Dage – ieg ventede at finde en stærk Fæstning paa en høi Klippe men til min Forundring, saae ieg Ruinerne af denne Landsbye at ligge som en Plaine, trindt omgivet med Spoer af Batterier der alle vare sløfede. – Paa Stedet hvor L Byen fordem stod ere igien opbyggede nogle Huuse og deriblandt et hvor Posten expederes. – Medens vi her skiftede friske Heste vandrede ieg om imellem Steen og ieg mærkede en kold Gysen fare igiennem mig ved at skue trindt om de Jord Dynger der skiulte saa mange brave Mænds liig – Vore Passer bleve undertegnede og vi passerede Fortet (Kohl) som laae tæt ved Rhinens Bredder hvor Passet atter maatte foreviises og vi staae af Vognen for at gaae over Rhinen. Broen som her er af samme Bygning som den ved Maintz, paa hiin Side Broen vare meget stærke Vagter ved Batterier som overalt kunde beskyde Floden – Man seer endnu store Stykke af en fast Træ Broe som i Krigen er nedskudt. – Saa snart vi kom paa det faste Land anholtes vi ved en Toldboe hvor vi fordredes til at giøre reede for hvor mange Penge vi førte med os. Jeg maatte da trække frem til Eftersyn hvad ieg havde, og fik Beviis for at have indført 600 Francs som ieg blot igien tør udføre – Ved Indkiørselen i Strasborg afleverede vi vore Passer og toge ind Vertshuuset Lyon. Det var Spiise Tiid da vi ankom saa vi strax

kaldtes til Bordet hvor 2de Pariser Handlende, blandt andet yttrede at vi vare Engelænder, til vi gave Beviiser for at det var dansk Blod som flød i vore Aarer – Jeg mødte i Eftermiddag Municipeltætet i Haab at faae mit Pas tilbage, men modtog i det Stæd den ubehagelige Tidende at da ieg ei var negociant kunde ieg efter et Decret, ei faae Tilladelse at fortsætte Reisen til Paris forend mit Pas var visiteret af Politie Ministeren i Paris — Hvorfor ieg kunde slaae mig her til for en 8te – 14ten Dage en artig trøst! – Jeg drev noget om i Gaderne for at orientere mig i Byen og fandt omsider til Theatre des bienfaisance et Sælskab af Lieb Habere spille til Bedste for de Fattigere. – Huuset laae i en fæl Gade og havde en meget usel Antrée giennem en halv nedreven Brakke. – Theateret er liden og bestaaer blot af Parterre og 2 Rader smaae loger, man betaler 42 Soli for Iste Plads. Det manglede ei paa Tilskuere, og man opførte 2de smaae Stykker som vare ret interessante skjøndt ieg synes de gode Franskmaend outrere Deres comiske Roller – ieg fandt det og mod min Smag at see alle Scenerne foregaae i en og samme Decoration.

D. 23

Jeg var i Morges i et Badehuus, i en green af Rhinen som løber giennem Staden, og havde her den Glæde for første Gang i denne Sommer at bade mig i Løbende Vand – Bygningerne ere af Træe og hvile paa store Baade; skade kun at Værelserne ere blot Fielde som ere skiødesløst sammenføiede saa man er meget udsadt for Traek Vind – ieg glemte mit Uhr i Bade Kammeret men var saa heldig at faae det tilbageleveret af Folkene i Huuset, skjøndt ieg først savnede det efter nogle Timers Forløb Jeg var og i Formiddag paa Municipalitætet for at erkyndige mig om det ei var muelig at faae Tilladelse at reise til Paris, men herved var intet at giøre og man gav mig det Raad at skrive vores Minister Dreier til for at bede ham skynde paa Passets Udfærdigelse man meddeelte mig et Tegn til at faae et Charte Lurete og bad mig forresten finde mig i Taalmodighed da flere Reisende havde ventet længere end to Maaneder, forgjæves paa Deres Passer fra Hovedstaden. – Som ieg forlod Municipalitætet fik ieg at vide hvor Legations Præsten Guerike boede ieg besøgte ham og fandt ham meget artig – han fulgte mig til Municipalitæts Secretairen som han kiendte, for at forsøge om der ei gaves Exceptioner paa hvilke man kunde hielpe mig ud af Kniben, men Secretairen forsikrede Umueligheden og da ieg vilde udlede mig i det mindste et Pas for at see Agerbruget i Eggen af Strasborg erklærede han mig at ogsaa dette var stridende mod Lovene og at ieg ved at være mig udenfor Staden udsadte mig for i første Landsbye at sættes nogle Dage i Fængsel af Gendarmene, der paa denne Tiid med yderste Strenghed opsøge de unge Requisitionnaire der just ere af samme Alder som ieg, han bad mig afstaae fra mit forsæt og finde mig i at være ind[]ket til Byens Volde. – Da ieg forlod Guerike fandt ieg par hasard den Kirke aaben hvor i det berømte Monument over Printz Moritz af Saxen staaer opreist. – Alt i Guds Huuset var Øde og tomt og ieg undrer mig meget over at man har sparet dette ypperlige Arbeide. – Prinzen forestilles staaende ved en Pyramide, neden for ham en Liig Kiste hvis Laag Døden er i færd med at aftage; Paa høire Haand tæt ved Helten ligger en Tiger (Engeland) og en Ørn (det tydske Riege) henslængte som overvundne – paa venstre sidder Frankerig i Skikkelse af et Fruentimmer som med meget rørende Blik beder Døden afstaae fra sit Forsæt. Figurerne ere hvidt Marmor og Resten blaae Italiensk. – Det heele syperb udført, kun Skade at der synes at mangle noget i Proportionene. Monumentet er opreist af Louis den XV Aaret 1750 – under Revolutionen var Kirken et Høe Magazin man opstillede da en Deel Brædder for

Mausoleummet og kun Trudsel af Døds Straf for den som dristede sig til at slaae noget deraf i Stykker, kunde redde dette Mester Stykke fra Undergang

D. 24.

I Formiddag havde ieg travelt med at skrive til Excellensen, Minister Dreyer i Paris, for at faae Tilladelsen saa snart muelig at reise videre. Jeg maatte holde Stuen for Regn Veir til hen paa Eftermiddagen da ieg tog mig for at gaee Strasborg rundt – ieg finder Fæstnings Værkerne holdte i megen god Stand og af forfærdelig Omfang – hver 3-400de Skridt staaer en Skildvagt og hos ham 3-4 Metal Kanoner paa Lavetter – Desuden er i Bryst Værnet indgravet Fordybninger hvert hundrede Skridt omtrent, hvor Mørserne hvile med deres Struber vendte mod Byen. Hos hver saadan Kiedel staaer en Dyngge Bomber af 6 Tommers Diameter. Efter disse Krigs Maskiners Miner lader det som Indvaanerne i Strasborg ere uroelige Hoveder og at deres Stad for ei længe siden har været sadt i Beleirings Stand. – Det kom mig for som ieg i fleere Kandter af Byen saae Citadeller og i det heele synes Fæstningen, skjøndt den ligger paa en Plaine, at være blandt de meest uovervindelige. – Paa Voldene er en offentlig Spadseer Vei beplantet med Træer, men ieg saae den ei frekventeret af Indvaanerne, var derimod fyldt med Soldater der dandsede, brødes, og holdte sig lystige.

D. 25

Jeg besøgte i Morges Præsten Guerke som ieg just traf paa Veien til den store Parade Plads for der at see et Regiment (det 5te) Husarer ankomme fra det indere af Frankrig – Medens vi spadserede frem og tilbage paa Torvet trak en anden Stads forbie som var 2de Municipal Beamter med en Secretair til der geleidedes af Gendarmer og bekiendtgiorde paa alle offentlige Pladser et Decret om Fest Dagenes holdelse. – Da Guerike skulde reise bort med Deligencen til Middag og han endnu havde noget at bringe i Orden førend sin Afreise toge vi afskeed med hinanden og det var først efter en Times kiedsommelig Venten ieg saae Regimentet ankomme. Det rangeredes en Ordre de Rætoille og der uddeelttes Sedler hvorhen enhver skulde forføie sig hvorefter ieg straks drog af forskiellige Veie. De vare alle meget unge Folk vel munderede, men deres Heste ei i synderlig god Stand, som maaskee til deels har sin Grund i den lange Marsch – Med en Pariser Kiøbmand som ieg har lært at kiende ved Table d'hote var ieg i Eftermiddag paa et Coffee huus hvor ieg fandt en artig Melance af Soldater Bønder, toutes Citoyens, under hin anden, der de spillede deels discourerede fredelig ved Viin Flasken – I Aften paa Comoedie i Theatre national man opførte Tvende Stykker som begge temmelig vel udførtes.

D. 26

Skjøndt det i Dag var Søndag ventede ieg at man i den republikanske Verden opsadte al festivitæt til Decader men i det Sted fandt i Morges tidlig alle i Stads paa Gaderne og ingen gammel Kiælling uden sin Psalmebog under Armen – Al Commerce afbrudt og ingen Boutiquer aaben; ieg erkyndigede mig om det saa var Skik over heele Frankerig men fik til Svar at det kun havde Sted i de Provindser som laae længst fra Paris. Jeg besøgte den gamle Professor Hermann i Formiddags og spaserede et par Timer om med ham i hans skønne Cabinet der er riigt i alle Naturhistoriens Deelee, fornemmelig har han en god Samling af Qvadrupede og Fugle. – Blandt endeel viiste han mig en *Testudo* som Schneider (?) har

beskrevet under Navn af *Testudo Hermannii*, og som han troer maaskee kunde være en Varietæt af *Testudo græca* – men hiin har [...] – og i steden for at den bagerste Deel af skioldet ender sig den *Testudo græca* gandske flad, er det bøiet krumt paa *T. Hermannii*. – Professoren mangler endeel Søfugle som ieg lofte at complete om muelig ved min Hiemkomst, – Manden er passeret de 60tyv og lader til at være melancolsk eller rettere hvad Tydskeren kalder finster som maaskee har sin Grund i Savnet af hans eeneste Søn der for faae Aar siden døde og efterlod sig en Deel Arbeider som viiser at det maae have været en habil ung Mand – Professoren viiser mig et *opus posthumum* med en Deel skønne Tegninger af *Acari* og meere end 100de Species af *Aranea* som maaskee med Tiiden kommer for Dagen – Selv har han længe arbeidet paa en Monographie over *Orchideæ* med [...] fortrinlige Tegninger. – I Eftermiddag var ieg i den bot Have, den ligger i Byen og har ei nogen betydelig Størrelse, ei heller nogen mærkelig Antal Planter, nogle ex [...] udgiøre det heele og man maae undre over at der under en Mands Opsigt som Hermann for nærværende Tiid knap findes en halv Snees Sommer Planter i Beedene. Drivhuuserne ere mørke og man finder under Loftet Stammerne, liig Trophæer af 3de Aloe Væxter som her have blomstret. –

27

I Formiddags helligholdtes her (paa Decaden) de gamles Feste – Alt Kl 10 lod Klokkerne fra det høie Mynster, man begav sig da til Kirken, der inden i er giort ryddig for alle Stoele og i stædet for Apitaphier er behængt med skønne Stykker af Væverierne i Lyon. – Huset er bygget i en halv Cirkel, og forsynet med adskillige Sindbilleder og Faner – Municipalitætet med Corp executif ankom i fuld Procession og førte i deres Midte 4re Oldinger, 2de krigere 1 landmand og 1 Borger, bekrandsede med Egeløv, foran dem gik et Chor af Dreng Piger og forrest en deel Musici som opførte herlig Musik – efter at Municipalitætet med de gamle havde taget Plads i Choret, opførtes en skøn Hymne, hvorefter en af Municipalitæts officiantere holdt en lang Tale, men som ieg forstod et ord af da den forsamlede Mængde gjorde en evig getummel – Efter Talen blev atter en Hymne afsungen hvorpaa Processionen i samme Orden trak tilbage til Municipalitæts Bygningen. – Skjøndt denne Fest i Grunden har meere høitideligt og ædelt for et ei ufølsomt Menneske end al catholsk Gekkerie saa helligholdes den dog ei med den Orden at den kunde gjøre et dybt Indtryk paa Maengden som kun af Nysgierrighed løber til og fra, men det skønne det ædle opmuntrer kun saare faa til retskaffen Vandel. – Hertil er det ei hensigtsmæssig. Saadan Høitid holdes kun i en Kirke, i en Bye som Strasborg der tæller over 60 000 Mennesker inden sine Volde. Efter at Gudstienesten var til Ende løb ieg Kirken rundt for at see mig om, og fandt henslængt i en Krog et stort Planet System som skal have henhørt til en af Stadens fordums Vidundere men nu er næsten til grunde ruinerede – Af Altertavler i Capellerne fandt ieg kun en eeneste tilbage som var lær forgyldt og havde i Midten et skjøndt Malerie af Christi Lidelse, – Om Eftermiddagen var ieg paa en stor Plads inden for Byen kaldet Roberts Aue hvor ieg saae 3000 Mand af Garnisonen manœvrere for General A. Lyr som her er paa giennem Reisen fra Constantinopel til Paris – Der gaves ofte Peloton Ild og det var en Fornøielse at see med hvilken Adresse det heele Corps skildtes ad og igien formeerede Linier – Generalstaben henved 20 Personer.

D. 28

Hermann besøgte mig i Morges. Jeg havde den Fornøielse at meddeele ham adskillige Mineralier, som phosphorsyret Blye, [...] som han ei endnu havde i hans ellers temmelig fuldstændige Samling af Fossilier. – Da ieg beklagede mig for ham at ieg var saa bunden til Byen havde han den Godhed at gaae med mig i Eftermiddag til Præsidenten i Gouvernementet og Municipalitætet for om muelig at skaffe mig en større Cirkel at see mig om i – Hos den sidste fik ieg ingen Trøst men Præsidenten i Gouvernementet lofte at gøre sit bedste naar ieg indgav en Ansøgning – Professoren har nu opsadt mig en (hvori han endog er saa artig uden mit Vidende at gaae i Caution for min Person. !) som ieg i Morgen tænker at indlevere.

D. 29

Min Fader fik i Dag et langt Brev fra mig – Ved Middag besteeeg ieg det høie Mynster Taarn der i Bygning er et af Europas første Mester Stykker – Grunden til det er lagt i Aar 1015 af en Biskop Wernher og det heele fuldført Aar 1439 – Taarnet er 436 Fod høi opført af lutter Sandsteen der er loddet sammen med Blye. – Tordenen slaar ofte ned i denne Himmelens Tændstikker og har engang anrettet Skade for meere end 1 Million Daler. – En gammel Vægter fortalte mig et underlig phænomeen han havde oplevet for Taarnet, at det nemlig i en stærk Jordskiælv slingerede saa stærk fra en Side til anden, at Vandet som stod der oppe i et Basin sqvalpede over dens Bredder. – Under Robertspierre har man vildet nedrive den øverste Spidse, saakaldet Kronen, blot fordi den bare dette Navn, men som før bar en Krone – Dagobert childerich – Stytter til Hest i naturlig Størrelse har man med en Deel Helgen Billeder af Steen sønderhuggen saa Bygningen derved har tabt en deel af hiine Tiiders Monumenter. – I Morges reiste Vallois en Pariser Bigouterie Handler som opholdt sig nogle Dage her og gjorde mit Bekiendtskab – en brav Fyr kun libertin som alle unge Krabater fra Hovedstæderne. – I Eftermiddags førtes ieg af en Kiøbmand Møller her for at see en Naturaler Samling som tilhørte en Sadelmager af hans Familie der for Revolutionen commenderede 1 Milion og end nu Driver sit Metier skiøndt han er en Hoved riig Mand. Samlingen bestod foruden en Deel Snurre Piberier, fornemmelig af Mineralier dog i det heele ubetydeligt og henslængt uden Orden. – Da ieg kom fra den havde Hermann været i mit logis og bedt mig komme til sig i den bot. Have, hvor ieg og indfandt mig og hørte ham læse over det Genus *Mesembryanthemum* og Aster. – Han har et tydelig og godt Foredrag og taler fransk med megen Færdighed. Efter Forelæsningen gik han om med mig i Haven og meddeelte mig en Hob Planter som ieg ei endnu besad. Paa Veien til mit logis fortalte han mig med Undren i Øinene hvorledes hans 20aars gamle Søn for 2 Aar siden døde – Det var just i den Tiid at man tog alle unge Mennsker af første Requisition til Krigen at hans Søn og kom paa denne Liste, for at befrie ham skrev Faderen strax en Disputats og fik ham anstillet ved et Hospital i Paris, hvor han ved at faae epidemiske Syge under Kuur blev smittet, kom hiem og døde 3die Dagen derefter hos sine Forældre – han tegnede syperbe efter Naturen og har efterladt Tegninger af meere end 100de Species af *Aranea* foruden en stor Deel *Acari* et Arbeide som den gl. tænker at udgive. Man mærker tydelig hvor stærkt dette Dødsfald gaaer den gl Hermann til Hierte. – "Der Verlust meines Sohnes sagde han en gang til mig, ist die harteste Stoss die mir treffen konnte, mein Vermögen ist dahin, aber alles das wäre zu überwinden, nur – og herved afbrudtes han ved et Suk som lod mig forstaae heele Resten. – Over et tamt Egern, som moerer Professoren særdeles meget har han optegnet en stor Mængde Bemærkninger, blandt

andet fortæller han mig en Iagtagelse som synes at give et Begreb om det man i egentlig Forstand kalder Drivet hos Dyrene. – Naar nemlig Egernet vil skiule noget Fødevhare som det ei paa engang kan fortære, gjør det Jagten med Beenene for at kradse Jorden ovenpaa – dette gjør Dyret hvad enten den finder nogen Materie for sig eller ikke. – Ligeledes famler det med Poterne ved at see et langt Gardin siden hænge paa Værelset skjøndt det hænger saa langt fra Jorden at dens [...] ei naaer det.

30te

I Formiddag hiemme. I Aften atter Besøg af Prof. Hermann der var saa artig at gaae hen med mig til guvernementet for at erkyndige os om Resolutionen paa den angivne Ansøgning. Municipalitætet havde vel gjort en Erklæring for dem til min faveur men Præsidenten i Gouvernementet overleverede mig den med blotte Underskrift La Loi Le Defend – og hermed vare alle Forsøg forgiæves prøvede. Jeg maa gjøre Hermann den Berømmelse at han har viist al den Omsorg for mig som stod i hans Magt, en fremmed vil ingensinde træffe en meere artig Mand end ham, skjøndt hans alvorlige stille Mine synes ved første Øieblik at give hans Character noget frastødende finder man ham dog særdeles forekommende og høflig. – I Aften var ieg paa Nationaltheateret hvor ieg til min Forundring fandt en Snees Mennisker tilstæde – Soldater udgjordte det talrigeste Deel af Tilskuerne.

D. 31

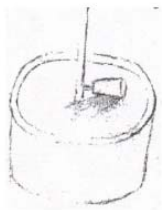
Paa Lykke og Fromme morede ieg mig i Dag uden for Byen, af den Part hvor Veien gaaer til Nancy; ieg fulgte en Fodtur som førte mig til en Eng hvor ieg ventede at gjøre en riig Fangst men spoerede aleene *Colchicum autumnale*. Paa de meere fugtige Steder skulde ieg maaskee dog have fundet noget interessant, dersom ei en Mand som var beskæftiget med Efterslotten havde forbudt mig at gaae videre. Ved Siden af Engen var en stor Mængde smaae Haver man driver Viin Stokken meget høit. Veiret omkring Træestammer og Værk. – Herfra fulgte ieg Lande Veien 1/2 Miil til den nærmeste Landsbye, hvor ieg ved Tanken om gandarmer afskrækkedes fra at gaae videre og vendte derfor Næsen igien mod Strasborg. Til denne Side af Byen ere alle Agere saa vidt gjort rækker, under Cultur som giver Beeder, man fortæller mig at Jorden her aarlig giver 3 Blomster, det er at siege 3de forskiællige Frugter i en Sommer. Man producerer skjønt Hørug men har den underlige Skik at skiære den med Zegel. Jeg saae overalt Folk i Beschæftigelse med at indsamle Tobaksblade som dyrkes got i Alsace i stor Mængde – Hermans Besøg i Eftermiddag og Invitation at følge med i Morgen paa en Bot. Vandring.

September

D Iste

Atter i Formiddag Besøg af Professor Hermann. En Banqvier Turckheim som vilde gjort Visiten hos Ingversen traf ham ei og stødte par hasard til min Dør, ieg bad ham ind til mig og fik leilighed at underholde mig en heel Time med ham ved hans fortælling om den Skiæbne han havde havt under Revolutionen. Han var Maire her i Staden og blev af Jacobinerne saa forfulgt at han maatte retirere til en Landsbye i Egnen og lade sine Effekter i Stikken. Da han en Gang besøgte Staden, kastede man ham i Fængsel og da han fik nys om at man deliberede om at bringe ham paa Guillotinen ræddede han sig ved Flugten og vandrede til Fods med sin

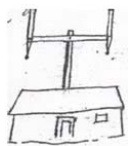
Kone og 5 Børn over Rhinen hvor han da i Tydskland søgte til Erlangen, og levede et Aar med sin Familie – Imidlertid regierede Jacobinerne hans Huus og Eiendomme efter Godt befindende og ruinerede alt hvad de kunde til endelig Robertspierres Hoved faldt og den skrækkelige Epoke ophørte; Turckheim der som Maire havde gjort sig meget yndet af Borgerne fandt at de alle gjorde sig yderste Flid for at faae ham tilbage, og det havde den Virkning han igien blev indsadt som Dommer. Grauelle kom hertil i Aftes, ieg har villet giøre Ministeren min Opvartning men han er saa beskæftiget at han ingen kan tage imod. Med [...] har ieg sendt Brev til min Fader. Kl 2. mødte ieg efter Aftale hos Hermann – vi marscherede ud af Byen og fandt ved en af Portene, tvende Høe Vogne (med dertil indrettede Læder Sæder) der ind skibede det heele bot. Sælskab henved 20 i Tallet. Vi passerede en landsbye og steege af ved en Canal der kommer fra Lothringen Bierge og hvorpaa man fornemmelig fører Brænde og Bygningsmaterialier til Strasborg. – Vi vandrede noget om paa en stor Eng hvor en Deel Folk vare beskæftigede med Høeslætten som kun var saare kort skjønt Bunden ofte vandes af forskiællige Bække som løbe der igiennem. – *Peucedanum silans* stod her i temmelig Mængde og [...] saa hyppig at den skulte gandske Pletter – Fra Engen kom vi til en Lund hvor *Mentha pulegium* og [...] vare almindelige, der blev og funden enkelte Exemplare af *Ophrys spinalis* – det var en Lyst som den gamle Hermann kunde trave over Grøfte og Volde naar en af hans Disciple skreeg han havde funden [...] under Veien samlede han de meere ualmindelige Planter for at sende dem til Misionen i Tranqvebar som han staaer i Correspondance med. Floden Ile fandt vi gandske udtørret og vandrede derfor liig Israels Børn over dens Seng hvor vi fandt adskillige vakkre Planter som *Cyperus fuscus*, *Oxlaresiens Gypsofila muralis*, *Limosella aquatica*, *Peplis portula*, *Euphorbia verrucosa* eo – Paa tilbagemarschen til et Cepebrænderie hvor Nogen os, kom vi igiennem en liden Tobaks Mølle, hvor og en Maskine var anbragt til at knuse Hamp Stengelen – Dette Værksted bestod i en stor Sandsteens Konus der var ombragt til en Stang som ved Drev sadtes i en hastig Bevægelse.

D 2den

Jeg var i Middags til gæst hos Hermann der gav en meget galant Smaus af de udsøgteste Egnens Produkter, blandt adskillige Viner, kom ogsaa en frem som kaldes Vin de Poille Braav Viin, der her i Elsatz laves af Druer som ved Tiid lægges paa Skraa at de Vandige Deele kan bort dunste og den ædle Saft meere concentreres; denne Viin er selv i landet i høie Priis 7-8 livres Bouteillen Besynderlig er det at der ei giøres Export af den, da den dog maatte blive almindelig søgt om den paa fremmede Steder var meere bekiendt hvorvidt Revolutions geisten eller rettere Frygt for de skrækkelige Jacobiner ergrede seer man deraf at man ei har turdet lade indstalere Kronen paa Viin Glas bleve i denne Form man har maattet forandre Figuren til en Kurv – I Terrorismens Tiid er Strasborg fornemmelig regieret af en vis Præst Schneider, der havde været Hof Præst hos Hertugen af Wurtemberg – de Exempler man

anfører paa hans Gruesomhed ere næsten utroelige allerhelst naar man tillige hører at det var en oplyst og saagar meget vittig Mand Blandt andre fortæller man at da han en gang spurgte hos en af hans formeente Venner som af Frygt, trakterede ham paa det bedste, og det kom mod Enden af Maaltidet, spurgte Konen i Huuset om Cit. Schneider (der den gang var offentlig anklager) befalede Dessert, svarede dette Uhyre "nei ieg mangler nu intet uden deres Mands Hoved og trak derpaa et Papier af Lommen hvori Manden i Huuset dømtes til Døde under Paaskud at han ei var Patriot – Guillotinen exseqverede virkelig Dommen den følgende Dag – . Den forbandede Munk drev sin Handel saa vidt at han endog kaldte unge Piiger i Requisition under Straf af Livets Ferluss. Kort førend Robertspierres Fald blev man i Paris opmærksom paa dette Monstrum og Robertspierre der ellers ei var blandt de bløde skal have deklameret med hæftighed mod Elias Schneider, derefter at have staaet 4 Timer under Guillotinen paa et offentlig Torv i Strasborg, blev derpaa førtes til Paris og henrettet. – Telegraphen i Strasburg er opført paa den eene Ende af Mynster Kirken, man kan ei uden speciel Tilladelse faae den at see, denne tilladelse havde Prof. Hermann just i Dag anskaffet for sin Familie og mig hvorfor vi efter Maaltidet steege op til den – Vi fandt Directeuren eene ved Maskinen, og han var saa artig at viise os dens Indretning som er yderst simpel og bestaaer i et Kors der med tvende Sifer[] ere mobile til alle siider. Han forsikrede at man i 12 Minuter kunde give Tegn herfra til Paris – skiøndt Telegraphen ei var i bestandig Bevægelse giver dog Signal hvert kvarter for at see om enhver observateur er paa sin Post. –

Jeg fulgte med Professoren til den botaniske Have hvor ieg hørte ham holde Forelæsning over Malva, Lavatera og Hibiscus og forføiede mig derefter til et Aften Sælskab hos Banqvier Turckheim hvor ieg fandt en ret angennem Familie men som ved hver Leilighed paa det bitterste yttrede sin Misfornøielse med den nærværende Regiering fordi der lægges Handelen adskillige Hindringer i Veien, som nok fornemmelig ei sammen med visse Enkeltes Fordeel.

D 3die

Hjemme til Aften da ieg gik en Tour om Volden og saae [ ] fra 4 Hjørner af Staden i andledning af den store Fest som skal holdes i Morgen. – Paa min Vei mødte ieg Student Frelsen med sine 21 Elever fra Heidelberg der for et par Dage siden besøgte mig. – De havde en Strasborger Indvaaner med sig der i sine Yttringer viiste megen Patriotisme og kunde ei nok roese den franske Forfatning.

D 4de

Denne Dag var Republiken d.18tende Fructidor der skiøndt man ei i grunden veed Aarsagen til dens Vigtighed, og have været en meget kritisk Sag for den nærværende Statsforfatning, siden man helligholder den med saa megen Pomp og høitidelighed. – I Dagingen løsnedes Kanonerne, Klokkerne brummede, og henved kl 10 begyndte Stadsen paa alarm Pladsen. – Man havde der opreist et stort Stillads (behængt med vævede Tepper) hvorpaa Corps executif i romersk Dragt toge Plads og strax der efter begyndte Processionen omtrent i følgende orden først et Detaschement gendarme til Hest – et Corps Musicien derefter en Flok Dreng og Pige

Børn i National Dragt, et corps Veteraner – Borgere med adskillige Fahner og i Spidsen en grim [,]symbol denne fulgte en talrig Mængde Dreng, maaskee 3-400de, hvorefter en Flok voxne Piiger klædte i hvidt med skiærfer af National Farven og eegelvøvs guirlander Musici – et korps af Borgere – General Staben – Municipalitætet et Detaschement grenadiers hvorefter Gendarme sluttede Troppen – Chorene af Dreng og Piger, Veteranerne general Staben og Municipalitætet toge Plads paa Tribunen hvoromkring det bevæbnede Corps sluttede en grance dog saa enhver kunde komme tæt til det opreiste Stillads. Da nu alt var rangeret opførtes en Frihed Hymne hvorefter Secretairen i Gouvernementet traadte frem og holdt en Tale hvori han skildrede Republikens Forfatning som kritisk og bad alle være sande Patrioter – til Enden af hans Tale raabte han Vive Liberte l'egalite Vive la Republique, men kun faae af Tilhørerne (hvis Tal dog sikkert overgik 10,000de) gientog dette Raab – Efter at man afsungen en Hymne drog derpaa Processionen i Samme Orden til Gouvernements Bygningen hvor man skildtes ad – Paa Stilladset stod opreist et Malerie som forestillede en Hercules slaa Hovederne af den Lemæiske Slange der her kun var anbragt med 4re Hoveder; det første bar om Halsen et Ordens Baand, det andet den Kongelige Krone det 3die Jacobinernes Huer og det 4de Præste Huen med Bladkraven om Halsen – Det som bar den Kong. Krone hængte fortabt de øvrige 3 syntes endnu at ville forsvare sig I Eftermiddag var en stor Manøvre i Roberts Aue som forestillede de fransk slaae Broe over en Flod og attaqvare Engelænderne -- Skiønt var det at see denne Forestilling af en Bataille, hvori Cavalerie, Kanoner Infanterie ei hver spillede sin Rulle som ved en virkelig affaire. I Mørkningen illumineredes Byen og Mynster Taarnet overalt behængt i Spidsen med Lygter gav et Syn som sikkert er det eneste i det Slags i Verden. I Roberts Aue gaves og et prægtigt Fyrværkerie, som ieg ei igien gad ud at see.

D 5te

Jeg kom i Middags til at sidde hos en Kiøbmand Strickeichen, fra Basel der fortalte mig at han havde giort vidtløftige Reiser i Dannemark og nydt megen artighed af det Rybergske Huus og Consul Saabye – En Franskmand nyelig ankommen hertil fra Wien feiede retskaffent løs paa en Kiøbmand Møller fra Calmar der igaar havde havt en heftig Dispute med ham. Møller var ei i Dag tilstæde og Sælskabet brugte denne Leilighed til at giennemgaae ham fra Top til Taae, selv Franskmandens suur[] Kiælling glemte ei at biedrage sin Skiærv til Mandens Huudfletning, og den arme Skiælm maatte artig dandse Spidsrod for alles Tunger. Sandt er det han slaae om sig med Fortællinger om sine Reiser om sine Venskabelige Forstaaelser med de første Østerriske Ministere og store Herrer hvorved han ofte støder fiine Øren – i Dag har han i Sandhed betalt det. Jeg havde i Eftermiddag Besøg af Professor Hermann, og hørte et Forelæsning hos ham over Fiskene, hvor han gjennemgik i de genera, Salmo, Esox, Cobitis og Silurus – Esox havde han et Species som han ansaae for nyet og kaldte Esox Mollis (maaskee kan Differentia Specifica være følgende "Popite obtussimo, corpore molli") -. Den Deel af Central Skolen som staaer under ham var nærværende og bestod af 30-40 Personer – største Deelen Dreng af 12-16 Aare I Aften i Thee Saelskab hos Banqvier Turckheim – der blev serveret med Frugter – hvorefter Mandfolkene holdt politiske Discourser mellem sig medens Damerne moerede sig ved at betragte en stor Kurv fuld Hatter og Hoved Tøier, der alle bare Navne efter romerske Keisere à la Titus à la Cora colla, Geta e c. en snurrig Idee at alt skal bare Præg af hiine Tidens Costume. – I Aften bestyrkedes ieg i

min Dom at den Turckheimske Familie er af meget aristocratiske Principer, og ieg fandt at man nøie maatte vogte sig for at tale noget til Fordeel for den nærværende Regiering, om man ei vilde udsætte sig for at mishage.

D 6te

Jeg vilde i Morges have gjort en bot. Excursion her i Nærheden af Staden, men Heeden var saa utaalelig at ieg strax maatte retirere mig til mit Kammer. – Prof. Hermann var saa artig at bringe mig et Exemplar af *Juncus articulatus* der med sin naturlige Struktur tillige var viviporus – en Varietæt som ieg forhen bestandig har troet at tilhøre *Juncus bufonius* – Jeg besøgte i Eftermiddag Universitæts Bibliotheket, som bestaaer af 90,000 Bind, men mangler alle nyere Værker – det staaer aaben visse Dage i Ugen for de Studerende som der af kunne betiene sig – I Aften paa Comoedie Theatre des bienfaisance vor man opførte tvende smaae opera (Les Indiglates og Tombe de bois) som begge opførtes med meget Applaus da de havde adskillige rørende Scener med hentydning paa sand Patriotisme og Borger Dyd.

D 7

Det regnede den heele Formiddag til mod Middag da ieg for at fordrive Tiiden gik hen paa Tribunal criminal hvor Sager offentlig afgjøres – Retten bestaaer af 6 Dommere klædte i sorte Kapper, det trefarvede Baand om Halsen og deri en Medaille af guld – stor Plumage i Hatten – Man havde just en Person frem som var beskyldt for at være Medlem af en Røverbande der havde gjort adskillige Indbrud her i Egnen – Efter lang Deliberation af Jury erklærede Præsidenten ham uskyldig efter de opgivne Beskyldninger og before ham i lovens Navn sattes paa frie Fod, men neppe havde Præsidenten endt sin erklæring førend en Advocat stod op og forlangte den anklagede paa nye arresteret for et andet Tyverie – det var altsaa kun en kort Glæde for den arme Skielm der stod paa Spring at erholde sin Frihed. Prof, Herman vilde eftermiddag efter Sædvane holdt Excursion, men da Veirlaget var ugunstig blev det udsadt, imidlertid spadserede ieg udenfor Byen at opsøge Planter, og bragte Frøe af adskilligt hjem med mig; og da fandt ieg for første Gang [...] vild. – Medens ieg drev omkring for at opspøere Planter kom en Mand til og erkjendte sig om mit Metier – Da han foregiver ogsaa at være [...] Botanikker var Bekjendtskabet strax gjort, og Herr Walther (saa heed han) var saa artig at invitere mig til sig.

D 8tende

Jeg hørte i Formiddags en ret god Prædiken af Prof. Haven i den lutherske Kirke – Materien paa "Menniskets Bestemmelse" som forklaredes med megen populair Philosophie og Talen var i alle Henseender meget skøn, kun Skade at Prof. Taleorganer ei vare de bedste. – For og efter Prædiken sang man nogle Vers af en Psalme og den heele Gudstieneste varede kun i 1 1/2 Time. Jeg havde i adskillige Dage spiiist ved Table d'hote i Sælskab med Banqvier Strickeichen hans vakre Kone og Datter. I Dag traf det sig at ieg spiiiste med Dem ved Bordet – under vores Discoures udsnagte de mig om sig og tænkte at beøge Schweitz og da ieg sagde dem at næste Sommer var bestemt til Reiser i hiine Fielde var de saa artige at invitere mig til sig om ieg skulde passere deres Stad, de lofte at gjøre mig bekjendt med adskillige habile Land Mænd og Familier som kunde interessere mig. – Jeg skal og i Sandhed benytte mig af denne angennemme Families Tilbud. De gav mig følgende deres Adresse: Banqver

Strickeichen bei der Mynster Kirche in Basel. Til logis sammesteds recommendedes mig Der Wilde Mann. Den blide temperede Luft kallede mig i Eftermiddag at [] Egnens Planter, i hvilken Hensigt ieg travede ud til en stor Plaine som kaldes Polygon hvor Artillerie Corpset heraf Staden holder deres Manoevres 3 Gange ugentlig. Ved Veien stødte ieg uventet paa de siældne gras [...] i hvis Naboelaug ieg og gjorde [...] og *Dianthus prolifer* til mit Byte. – Saa snart ieg kom til Vagten ved Indgangen af Polygonen bad ieg den commenderende Sergeant om Tilladelse at søge Planter der i Egnen, og han fandt sig strax rede til at følge mig. – Ved lidt efter lidt at være kommen nærmere i Snak med ham fandt ieg mig i Sælskab med en oplyst ung Man der havde giordt alle Compagner med og desværre til Løn for sine [...] havde faaet Reumatisme i det venstre Laar der alt siden to Aar forvolder ham megen Smerte. – Da han saae mig samle Planter troede han i mig at finde en Chirurg og bad mig om ieg ei kunde give ham noget Raad mod hans Svaghed, men, ulykkeligviis vidste ieg ingen uden hvad der alt længe havde været ham raadt; at gnide stærkt med Flanell Regiments feldskiæren vil ei give ham Attest paa Uduelighed til Tienesterne som han saa giærne ønsker sig fra for igien at kunde vende hjem i sin Families Skiød. – Jeg beklager Dig meget arme unge Mand! Du ofrede Fødelandet Din Sundhed, og Dine bedste Aar svandt hen under streng Krigstieneste – maatte Du, som ieg ønsker det, nyde den Løn Du fortienet, – hvor lykkelig vilde Du da blive! – ieg kiendte Dig ikkun faa Øieblikke, men Du vandt i dem min fuldkomne Agtelse og Deeltagen i din Skiæbne. Efter min Botaniceren i Polygonen vilde ieg have givet min Ledsager tillige med en Soldat som fulgte mig, en livre til en Bouteille Viin for den Høflighed de havde viist mig, men de rødmedes ved at see mig byde dem Penge og de kunde paa ingen Maade overtales til at tage imod min ringe Gave; men fulgte mig et langt Stykke paa min Vei ad Byen inden vi skildtes ad. – Nei, det er dog en afgiort Sandhed at den franske Soldat besiaæles af en anden Aand end Tydskeren i Regne de Batons hvor Pryglene indgyder Geschichlichkeit und Patriotisme – Dog – ieg havde nær glemmt at Tydskeren kiender ingen Fødeland – Er ist über all Zu Hause.

D 9

I Morges Kl 6 indfandt ieg mig igien paa Polygenen for at see Artelerie Choret manœvrere paa et Batterie exercerede man med 4re Kanoner hvormed man skiød til en der i en Distance af 1000 Skridt var opreist paa en stor Sandhøi opkastet for at fange Kuglerne som traf bestandig trindt om Brikken, der dog i hvert 7-8 Skud attraperedes hvor vel den ei var større end en Tallerken. – Ved hver gang Skiven faldt lod Janischar Musiquen sig høre til Ære for den Constabel som saa godt forstod at styre sin Kanon – Paa et andet Batterie tæt herved vare 4 Mørsere opstillede mod hvilke man stillede efter at kaste Bomber i en stor Tønde opreist paa en Stang man traf den vel ei medens ieg var der men det var alt meget at see Bomberne falde nogle faae Skridt fra Tønden. Den største Deel af Eftermiddagen tilbragt hos Prof. Hermann for at bestemme hans Mooser der ere i største Uorden.

D 10 Septbr

I Formidag besøgt Hermann og han igien mig i Eftermiddag – Mod Aften var ieg en Tour i den bot. Have. –

D 11 Septbr

Just som ieg i Morges stod paa Veien at gaae ud, kom det saa lange ønskede Bud med mit Post fra Municipalitætet, med Ordre at ieg skulde indfinde mig Kl 11 for at modtage det. Jeg lod mig strax indskrive til en Plads i Cabrioletten paa Pariser Diligence; besøgte derpaa Hermann og Copau (Guerikkens Svigerfader) for at erkyndige mig om de havde Ærinde til Hovedstaden. I Eftermiddag hos en Mineralie Handler hvor ieg blev saa indtaget i hans mange skønne Sager at ieg købte for en 2-3 Daler af ham. I Aften beskæftiget med Indpakning.

D 12te

Ved Middag mødte ieg i Expeditionen for Diligencen der indvendig blev læstet med 5 Fruentimmer og en Cavalier, som i Strasborg havde udgivet sig for Bonapartes Secretair men som ieg siden efter erfarede blot at have ageret Kammertiener hos en fornem Herre i Wien hvorfra han efter en nye Forordning saae sig nødsaget til at trække til sit Hiem skjønt han har opholdt sig over 20 Aar blandt Tyskerne – I Cabrioletten, hvor ieg havde min Plads, fik ieg Reise Sælskab i en Ciderant officeer som havde været med i de blodige Batailler ved Na[]og fortalte mig en heel Hob om den uret og Fornærmelse der var ham tilføiet. – Mod Soelens Nedgang ankom vi til Saverne; Veien fra Strasborg hertil var næsten overalt besat med Valdød træer hvis Frugter vi fandt Landmanden i færd med at indsamle. – Byen Saverne ligger i en meget romantisk Egn, med en stor Slette til den eene Side og til den anden omringet med meget høie Bierge hvoriblandt man paa et isoleret Field seer store Ruiner, som man siiger at være Levningerne af Romaners Arbeide. – Jeg havde giærne ønsket at klatre derop men Diligencen holdt kun saa længe stille til der blev spændt friske Heste for. – Man seer tæt ved Byen det halvt færdige Slot som den emigr[er]ede Biskop mod Enden af sin Regiering havde begyndt – Planen til denne nye Bygning skal være noget af det meest smagfulde i den nyere Architectur. Strax uden for Saverne passerede vi Les Montagnes Vosges – Chauseen som gaaer over denne Bierg Ryg er anlagt med meget Flid næsten i Form af en Spiral – Saa snart vi vare komne noget i Veiret begyndte det at øse Regn ned og vi ankom Kl 10 i Phalsbourg hvor vi fandt et godt dækket Bord ved hvilket vi trøstede os mod den fæle Nat vi havde at tilbringe under Aaben Himmel. Fra dette Sted gik Vognen i et fort følgende Dags Morgen da vi gjorde Et Øieblik Holt i Blamont. – I Luneville, en smuk lille Bye, spiste vi Frokost og ankom Kl 3 om Eftermiddagen til Nancy. – Jeg havde troet at finde Lothringen et bierget Land, men alt er Plainier der ei synes at være stærk beboede. – Uagtet Jorden er temmelig sandet havde ieg ingensteds at [] paa Rug Sæd. – Havren laae endnu paa enkelte Steder, paa Skaar. – Næsten i alle de Landsbyer vi kom igiennem saae ieg en Deel smukke Bønder Gaarde under Bygning, der meget [] med de Hytter der endnu varede fra Trældomstiden. Forstaden af Nancy er fra denne Side meget lang og maae før have været beboet af lutter Aristocrater – ieg fandt opslaget paa hvert andet Huus – Maison national a vendre – - Saasnart ieg i Vertshuset havde [] mig og pudset gik ieg ud for at gjøre en Visite hos Botanikeren Vilmet som ieg til Fortræd ei fandt hiemme, ieg spadserede om at see Staden, det skønne Slot fandt ieg forandret til Municipalitæts Bygningen. – Lige derfor ligger Place du Temple som i Smagfuld Anlæg overgaaer hvad ieg hidtil har seet, – Nancy skal i det heele betragtet være den smukkeste Bye i Frankerig, men man klager over at den for nærværende kun er lidet beboet, det er Stanislavs af Pohlen som fordem gav denne Stad sin ynde betydelige Handel. – I Mørkningen søgte ieg til Comoedie Huuset, hvor man opførte Comoedien Les Deux Savoyards – temmelig vel spillet. Theatret er rummelig og lod til at

blive flittig besøgt. Medens der i Vertshuuset lovedes Aftens Mad tilrette for de Passagerer som vare komne fra Strasborg kom den Pariser Diligence tilbage til Nævnte Sted, dens Passagere bestod af lutter unge Pariser som gjorde en utroelig qvalm, lode ved Bordet, et halv Dosain Boteiller komme frem efter et andet, imiterede den gamle Champagner saa den fnøs og overstænkede alle i dens Naboelaug; for nu at faae Viinen betalt – stak man et Æble paa en Gaffel og lod det spadsere om blandt Giæsterne med Betingelse at enhver skulde afhugge sit Stykke; og den som da beholdt det sidste paa sin Kniv var forbunden at betale et vis quantum af det fortærede – Det faldt begge Gange i Postførernes Lod at betale. Vi forlode Nancy ved følgende Dags Komme – Udenfor Toul kiørte Directeur Renbell os forbi, han kom fra et varmt Bad hvor han i nogle Uger havde opholdt sig for sit svagelige Helbred. Paa den anden Side Byen steege vi af for at gaae op af en høi Bakke skiult med Viin Agere, men hvor vi desværre imod forventning, ei endnu fandt Druen spiiselig – Bedre frem paa vores Vei saae ieg til høre, 2de Bierge af en besynderlig Figur, næsten som afbrudte Coni, hvoraf ieg slutter det maae indeholde Basalt. – Hen paa Eftermiddagen standsede vi i St Aubin en lille Landsbye hvor vi i en Kroe (den første sommerlige i det Slags ieg har seet i Frankrig) fandt et meget tarvelig Bord dækket for os – Denne Bye maae og være meere end almindelig arm da man i Kroen usædvanligt overhænges af [...] der var og i Kroen en liden Aeliqense som af alder laae til Seng og ved over spændte andægtige Tanker ansaae sig alereede at være i hiin Verden, skiøndt hun endnu fandtes blandt Dødelige – Veiret som hidtil paa Reisen havde været høist uangenem var nu forandret til mild og behagelig luft som gav det heele R. Sælskab Anledning til spadsere en Tour og lade Diligencen saa sagte følge efter. Damerne fandt sig snart modige og det hedt à la nature! Just som ieg paa min egen Vei var i færd med at jage efter siældne Væxter hvoraf *Campanula speculum* dog blev mig til Deel – Efter igien at være kommen til Vogns kom ieg i Snak med en Kiøbmand fra Neuchatel om Danske Heste, hvorved han, til min ærgrelse fortalte mig at der i sidste Bye vi passerede boede en vis Sancsoir hvis Søn var paa Heste Handelen sendt til Danmark. Jeg erindrer at have seet omtalte, engang paa Hofmans gave og kunde nu havt den Fornøielse at hilse paa hans gl Fader om ieg havde vidst det i Tiide – Mod Soelens Nedgang fik vi Montagnes der Bar i sigte, som danne en, lang Berg Kiæde fra Syd mod Nord hvorpaa man dyrker Viiner i stor Overflødighed. Tæt uden for Byen Ligny fik ieg Leilighed at spadsere ved Siden af Diligencen ved at passere ned af et Sving – ieg benyttede Øieblikket til at søge Planter og fandt gandske uventet [...] i Sælskab med *Bupleurum foliatum* og [...] (?) – Jeg fik min fangst ordentlig rangered i Ligny og Kl 8 var Diligencen i Bar le Once – efter Sædvane spadserede ieg strax ud i Staden for at see mig om; – den fulde Maane ledsagede mig giennem en heel Hoben smaae Gader som ieg giennem krydsede for at naae den saa kaldte gamle Deel af Staden som dominerer paa et Bierg. – Da ieg endelig havde funden der[] saae ieg intet andet end øde Gader og faldefærdige Huuse blandt hvilke ieg snart tabte Lysten at spadsere. Uventet traf ieg et Sted, hvor ieg fra den halv nedrevne Stads Muur nød en Gudommelig Udsigt over en underliggende Deel af Staden, med dens store indtagende Naboe Egn, hvis Ynde ei lidt forøgedes ved det natlige Lys som speilede sig i den forbiløbende Flod Orney, og paa den behageligste Maade gav Klarhed og Skygge til enhver Gienstand – Paa min Retour mødte ieg en Dreng som for et par Sous ledsagede mig til Posthuuset, hvor man alt var i Færd med Aftens Maaltidet. Efter hvilket en Ung Pige af Sælskabet moerede de tilstædeværende ved at spille paa Cithar som hun tracterede meget ypperlig, hun kom siden oftere frem med en liden Fløite (Masette) hvorpaa

hun og lod høre nogle smaae Stykker, og viiste i det heele stort Anlæg til Musik – det var en Malers Datter fra Calmar, som da begge Forældre vare døde nu reiste til Hovedstaden for der at leve hos en af hendes Familie. – Den Neuchateller Kiøbmand blev mig tildeelt til Sovkamerad, men ieg har aldrig tilbragt en Nat saa Søvnløs som denne – Ei aleene min Naboes Uroelighed, men den yderst slette og smudsige Reede man havde anvist mig foraarsagede at ieg knap havde faaet Øinene i førend Klokken slog 4re og der giordes Alarm i Leiren at rykke videre mod Paris – Vi spiste i Dag til Middag i Vitry-le-François som har en meere end almindelig smuk Cathedral Kirke og er omringet med Levninger af store Volde. – Herfra gik Veien over adskillige høie Kalkbierge hvor man blot hist og her fandt en enkelt Rug ager, der var saa vidt Øiet naaede, udyrket nøgen; man viiste mig de Egne vor den høilovlige Konge af Preussen camperede da han med Hertugen af Brunsvig var paa Veien til Paris. Aldrig kunde heller en Arme trænge ind paa en meere øde Kant af Frankerig end her hvor man i fleere Miiles Distanser ei øiner Huus eller Bye – Man kalder denne Landstrækning Champagnepouilleuse (det [.]Champagne) for sin Magerheds Skyld – Jeg fandt paa nogle Steder *Thesium* og *Asperula cynanchica* temmelig hyppig, hist og her stod og en lichen [.....] som ieg ei finder i Linnes System. Noget før Aften passerede vi giennem en Landsbye hvor der var en Deel Mennesker forsamlede til Dands – men beklageligt at der blandt 2-300de unge Fruentimmer neppe saaes 40 Mandfolk, der sikkert endnu staae paa Landets Grændser for at forsvare deres Veninder og Slægtninger mod den kalde Tydskers krigerske Mine. Efter vores Aftens Maaltid i Châlons-en-Champagne, var der nær bleven stor Alarm blandt Sælskabet at en smuk Actrice som var med Diligencen fra Nancy syntes at fiende Behag i Franskmanden fra Wien, som maaske og fandt det bedre at tilbringe Natten hos den muntre Skiønne, end hos sin gamle suur[] Kiælling der ved at mærke det unge Fruentimmers Overgivenhed, og hendes Mands Opmærksomhed paa hende, yttrede den høieste Grad af Jalousie og fulgte Manden over alt i Hælene for at have Øie med ham; da han omsider eckoperede med Aktrisen ind i et Værelse, hvor Madamen ei kunde følge efter, blev hun som forrykt og gav sig til gaarden at holde en streng Prædiken over hendes Mand og man havde megen Møie med at faae hende styret tilfreds. Ligesaa fortroelig som Wieneren var med Actricen, saa varmt blev det og med den Neuschateller Kjøbmand og en Pariserinde som var paa retour fra Strasbourg. – Efter denne Tildragelse at slutte, vare de begge unge Tøiter, enten af det Slags som reise paa Haandtering eller og de franske Fruentimmere ere forbandet løse paa Traaden. Følgende Dags Middag kom vi til Épernay der for sin Champagner Viin er saa almindelig bekiendt – vi fandt her som i alle Byer et dækket Bord for Diligencen, og vi beværtedes med det bedste Egnen producerer -. Jeg havde ei saa snart faaet Maden til Livs førend ieg marcherede, forud ad landeveien, og fandt heele Egnen beplantet med Viinstokker hvis druer man alt var i færd med at indsamle. – Épernay Viin maae endelig være god; ieg troer ei der existerer meere velmagende Reber end de som voxe paa disse Høer. Jeg botanicerede og spiste Drue langs ad min Vei og mindes ei længe saa glade Øieblikke som disse maaskee har ieg og Viinen fra Middags Maaltidet for en Deel at takke for denne lykkelige Stemning da det er et Sagn at Diligencens Passagerer ere meere end almindelig muntre den Dag de passerer Épernay – Jeg fandt *Calendula cariensis* hyppig i disse Egne, og mødte tillige nogle Exemplare af *Stachys annua* og *Coronilla varia*. I Eftermiddag kom vi giennem en meget yndig dal, som deels var begroed med Skov deels skiult til begge Siider med Viin Agere, hvor man havde travlt med Viin Høsten. Det var især for mig et saare

indtagende Syn at see heele Strækninger af Biergenes Høider bestrøede med Landboere som Aars Tiiden gav den behagelige Beskiæftigelse at belæsse deres Esler med velmodne Druer. – Alt spaaede her en overordentlig riig Høst. – Floden Marne løb giennem denne Dal og bar hist og her smaae Floder af Kull Skibe for Paris. – Efter at have spiist til Aften i Chatreu, en liden Stad med et forfalden Slot som siiges at være beboet af Carl den Store, foere vi afsted i et skiønt Maaneskin. – Om denne heele Nat kan ieg ei siige andet end at ieg sov og stundom opvaagnede ved at passere giennem adskillige velbygge Stæder. Stundum reeves af Morphei Arme ved at støde paa min Naboes saarede Fod, hvorved han hvergang skraalede høit. I Dagningen gjorde vi holt i Meaux, hvor vi drak Thee og fik leilighed at pusse os noget, for ei at komme gandske forstyrret til Paris. – Bygningerne i Meaux ere største Deelen af en faun Kride som man skiære i form af store Muursteene, ligesaa ved Stevns Klint, [...] der er meget blød saa at endog en gevæhr Kugle paa almindelig Skud skal gaae giennem en temmelig tyk Muur – Ved igien at stiiige til Vogns tænkte ieg at tage min Plads i Cabrioletten, men Skam kom efter de forbistrede Fruentimmer var der ei tvende kommen mig i Forkiøbet saa ieg saae mig nødt til at stige ind i Karetten, ieg yttrede min Misfornøielse for det øvrige Sælskabet, og da ieg saa Dagen blive smukkere jo høiere Soelen kom over Horizonten blev min Røst høiere at ieg ønskede mit eget Sæde for at kunde nyde den frie Udsigt; Franskmanden fra Wien tillige med Damerne i Karetten vare enstemmige i at ieg som fremmed ei burde tvinges fra den Plads ieg havde betalt, man bød holde og Conducteuren inviterede Damerne i Cabrioletten med en alvorlig Stemme at tage deres egen Plads hvortil de endelig med Møie beqvemmede sig. – Jeg finder Picardie meget vel cultiveret, og uden Tvivl har sidste Aar været temmelig frugtbar, da hver Gaard havde et mægtig Høst i sit Naboelaug. – Jeg længtes meget efter at faae Paris i Sigte, men en lieu gik efter en anden uden at ieg kunde opdage mit Maal – Vi passerede en Deel smukke Lyststeder og kom omsider kl 3 paa Eftermiddagen til Pariser Muuren, hvorfra vi toge Veien til Etablissement de St.Simon pour Voitures publics – Sagerne aflæsedes, og i et Øieblik var det heele Sælskab skildt ad uden at den eene tog Afskeed med den anden. – Jeg var saa hældig strax at faae en [...] hvori ieg opholtede mig med mit Haben Gut og adresserede mig til Hotel Thiouville hvor ieg fandt Ingversen (som var ankommen i gaar med en Courier fra Strasborg) og fik et Værelse som før havde været beboet af Mynster. – Efter at have bragt mine Ting i orden fulgte ieg hiem med Ingv. der var saa galant at traktere mig til Middag, han fulgte mig derpaa til Palais egalite (cidevant royale) en Bygning som for sin uhyre Mængde Antiqver ei kan andet end sætte en Fremmed i Forundring. Det eeneste og kun [...] er at den ligger omringet af snevre smaae Gader hvorved den taber sit Udseende. – Blandt Boutiqverne ere [Høre] Boutiqverne meget opfaldende, ved der at see 4-5 meget vel klædte Fruentimmer sidde i en aflukke som denne er giort med nogle Pomade Krukker og Puder Poster.

Paris

19. september – 31. mars 1799

d. 19tende

Hen paa Formiddagen mødte ieg efter Aftale hos Ingvarsen, med hvem ieg fulgtes ad til Ministeren som ieg havde den Lykke at træffe Hiemme og aflagde en visite hos Guerike¹⁵ som ieg Brev for fra hans Svigerfader Strasborg. – Skiøndt Ingv. havde recommenderet mig et Logis i det Naboelaug, tog ieg dog mod Legation Secretair Mantheys¹⁶ Artighed at følge mig til Hotel Philadelphia hvor ieg strax kom til Accord med Værten om et Værelse for 2 1/2 Louisdor om Maaneden. – Derfra til Jardin D'italie hvor vi fik Billet at see Blanchard¹⁷ stige i Luften. Blandt Forsamlingen af Tilskuere, traf ieg den første Danske: Hr Duncan fra Kiøbenhavn, siden kom Biornerod fra Norge og Christensen med Wedege fra Jylland, strax efter stødte ieg paa Justitse Raad Bugge¹⁸ og Ritmester Frieboe med hans Frue. – Luft Skipperen havde bekiendtgjort at ville gaae op kl 2, men da der var et lidt Huul paa Ballonen saa den ei kunde fuldkommen fyldes, bekvemmede Blanchard sig omsider til at stige i den som den var. Skiønt han kunde ikkun have 1 1/2 Pd Vægt med sig i Gondolen, da dog hans almindelige Last var 40 Pd foruden hans egen Tyngde. Fileet (som var over Balonen) løsnedes fra de Vægter som holdt det, og bandtes til Gondolen, hvorpaa Skipperen steg i og Maskinen [...] sig sagte i Veiret, da det var meget stille steg den i Begyndelsen liige i Luften, men i de høiere Regioner kom en Zephyr og førte den noget uden for Paris; hvor han nedlod sig meget hastig i Plaines des Sablons hvorfra Maskinen med dens Styrer blev ført tilbage til samme Plads i Jardin D'italie hvor den var gaaet op – Eendel af de tilstædeværende Damer trængte til for at komme til at kysse den lykkelige Luftskipper, som i Dag har giordt sin 45ende Reise. – Jeg fulgte hiem med Bugge hvor ieg tog Deel i hans Middags Mad og blev der til ud paa Aftenen da Maanen lokkede os til at giøre en Tour i Tuilleriets Have, hvorfra vi besøgte det store Caffee Huus Frascati som nyelig er kommen i stand og overgaaer i Pragt alt hvad man kan forestille sig om en Privat Entreprise. Paa Tilbage Veien til JustitzRaadens Logis gjorde han mig opmærksom paa Kirken Saint-Roch i Rue Honoré, hvor det i en af Revolutionens varmeste Dage gialdt mange Borgeres Liv som havde retired sig op paa Trappen for at forsvare sig, man seer endnu Huller af Kuglerne paa et lidt Træ Skur som er oplagt ved Indgangen til Kirken.

d. 20

I Morges besøgt den yngste af Prof. Fabritus¹⁹ Sønner til hvem ieg afleverede et brev for Prof. (fra Vahl²⁰) da ieg ei kunde have den Ære at opvarte Fruen der efter Sædvanen var upasselig. Kl. 10 til Legations Secretaire Manthey for at faae de fornødne Certificat ieg traf Justits Raad Wads med Søn hos ham, de have været 17 Aar i Frankrig og giennemgaaet mange Critiske Perioder som har forandret deres republicanske Grund Sætninger – ieg fik Audience hos Minister Dreier²¹ der lade til at være ret artig og snaksom, men synes ei at kiende Natur Videnskabernes Nytte, da han lod som at ville nægte dem al Værd. – Dog, hvo

---

¹⁵ Christian Georg William Gøricke, prest ved den danske legasjon i Paris.

¹⁶ Johan Daniel Timotheus Manthey (1771-1831).

¹⁷ Jean Pierre Blanchard (1753-1809).

¹⁸ Thomas Bugge (1740-1815).

¹⁹ Johan Christian Fabricius (1745-1808).

²⁰ Martin Vahl (1749-1804).

²¹ Christopher Wilhelm Dreyer (1737-1810).

tier ei og bukker naar en Excellence røber sin Visdom? – Som ieg gik kom Prof. Baggesen²² for at gjøre Cours, han er nylig ankommen hertil fra Sweitz. – Hos Ritmester Friboe var ieg inviteret til Middag, men havde ondt med at tilfredsstillere min Mave til den Pariser Spiise Tiid Kl. 4 1/2. – Heele Sælskabet bestod af lutter Danske – Friboe med Frue, Bugge, Baggesen, Manthey, Gyldenpalm²³, Gen.Consul Classens²⁴, Sweitzer Guillaumeau (Dreyers Privat Secretaire) og Duncan. – Efter Bordet havde vi Spads af Baggesen som fik fat paa en Cithar og spillede nogle Stykker som han accompagnerede med Sang der han selv syntes saare vel om, men som satte Sælskabet i Forlegenhed for at bare sig for Latter. – God Poet, men maadlig Sanger. – Med Mørket viiste sig et haardt Tordenveir som varede et par Timer. – I Dag er ieg flyttet fra Hotel Thienville til Maison Philadelphia, Rue des Petits-Pères No 7 près Place des Victoires.

d 21

I Formiddag hævet 1149 Livres hos Vice Consul Texier. Efter at have faaet til Huus, gik ieg til Justitz Raad Bugge der havde bedt mig følge med sig til Champs de Mars for at see de Anstalter der gjøres til Næste Fest. – Man har alt opbygget en Deel Boutiquere i en Fiirkant, og i Midten af Pladsen et Tempel for Mercurius. – Det er bestemt at de bedste Manufaktur og Fabrik Vahrer skulle derud sættes til Skue, som en Opmuntring for Haand Værkerne – af hvad der alt er exponeret tildrog Porcellenet fra Sevres fornemlig mig min Opmærksomhed, da det overgaaer alt hvad ieg hidtil saae af dette Slags. – Paa vores Hiem Vei gik vi ind i Hotel des Invalides, hvor en gammel Kriger viiste os om i Kirken der er meget skøn, og har især et meget ziirlig Khor. – Gulvet er her af Marmor en mosaic og Kupelen meget mesterlige Malerier. Vores Ledsager førte os siden ind i deres Spiise Stuer, hvis Vægger forestillede berømteste Batailler af den franske Krigs Historie – Alt var reenlig og net, og det var mig en sand Glæde at høre Oldingen siige at der ei manglede ham det ringeste, han havde daglig sin Mad og sin Viin saa meget som han behøvde og foruden Klæder og andre Nødtørftigheder endnu maanedlige nogle Sous til kiøbe Tobak for. – Hotel des Invalides er sikkert den eeneste i sit Slags og et av Kongernes meest Prisværdige Indretninger – En Stat bør og i mine Tanker ei sørge meere for nogen af deres Borgere end dens mutilerede Helte som vovede Livet, og ofrede Fødelandet deres Sundhed. – I Aften tilbragt nogle Timer hos vor Præst Guerikke. –

D 22

I Dag var det Nye Aars Dag i den Republicanske Verden, i hvilken Andledning man anstillede stor Høitidlighed paa Champs de Mars, hvorhen ieg i Morges Kl. 10 tog Veien med Biornerod og Vice Consul de Grae fra Havre – Som vi kom derud fandt vi en stor Mængde Tilskuere forsamlede omkring en rund Plads (bag Fædrenelandets Alter) i hvis Midte stod opreist tvende Statuer af Brændbare Materier hvoraf den eene fremstilte en Konge med tvende Scepter (Despotismens Symbol) den anden var en Kapuciner Munk som bar en Dolk, – Kort efter vores Ankomst til Stedet saae vi tvende Triumf Vogne komme fra Ecole militaire, de vare begge efter romersk Façon og rummede en Person af hver Stand i Landet forestillende

---

²² Jens Baggesen (1764-1826).

²³ Andreas Dedekam Gyldenpalm (1777-1832).

²⁴ Michael Classen (1758-1835).

det franske Folk. Disse Vogne kiørte til omtalte Statuer hvor man stak Ild paa dem og dansede siden omkring Baalet. – Vi skyndte os at faae en Plads som vi kunde vente at beholde i Trængselen som var temmelig stærk uagtet der var opkastet store Forhøininger for Tilskuerne. Maven følte Tomhed hen paa Eftermiddagen og vi opsøgte da et Telt hvor kold Kiød og Viin blev vores Middags Mad. – Kl. 4 kom Processionen fra Ecole militaire og passerede op til Fædrenelandets Tempel hvor Directoriet med de franske saavel som fremmede Ministere, Tribunalerne og Municipalitætet toge Sæde hvorefter opførtes Hymner og anstilledes til Fods, Heste, og Vogne – der havde indfunden sig en stor Mængde unge Mennisker til Vedde Renden, saa man maatte derfor deele dem i flere Korps og lade dem løbe efter hinanden (Banen til Maalet omtrent 800de Skridt) hvorefter de som vare de første af hver Trop atter prøvede hvem der var den færdigste og Borgeren, som i Morges vandt Priisen i Landse Kiæmpen paa Seinen blev ogsaa her den første. Derpaa opstilledes Rytterne fem i Tallet (det var hermed en Betingelse at deres Heste skulde være tillagde i Frankrige) – der vare tvende som længe kappedes med hinanden ved at galopere 3 Gange rundt om Pladsen, men omsider blev dog den som fra første Tiid havde Forspranget Seierherre. – Leegen endtes med Vedde Kiørsel af 6 Vogne som deelte sig i 2 Sæt – 3 og 3 – Tvende af det eene Partai kom strax i Collision med hinanden hvorved en af Kudskene faldt af og blev stærk blessered. – Priis Vinderen førtes derpaa indenfor Templets Skranker hvor Præmierne (bestaaende af et Gevæhr, en Sabel – sølvtoi ec) blev uddeelte og Processionen gik tilbage til Ecole militaire i samme Orden som den var kommen kun at Vædde Løberne fulgte med i Triumph. – Det var Aften inden Stadsen havde Ende før ieg paa Hiem Veien til mit Logi saae L'Hôtel des Invalides, Bygningen for Conseil de 500de, Tuilerierne, Champs-Élysées m.m. paa det skønneste illumineret. – Det kostede mig megen Møie og Angest inden ieg naaede Revolutions Pladsen; da ieg bestandig var i en Trængsel som kun den kan forestille sig der seer et par gange Hundred Tusind Tilskuere vende tilbage fra en Fest. – Fra Revolutions Pladsen smuttede ieg giennem Tuileriets Have og slap holden Hiem – Der er i Aften stor Fyrværkerie men ieg har nok af den Stads ieg have seet ved Dagens, og nu God Nat Paris. –

23

Jeg overleverede i Formiddag et Brev fra Professor Hermann til hans Broder, Representant i 500ds Raad, en vakker og forekommende Mand. – Fra ham til Representant Dantzel som ieg havde Brev til fra Legations Secretair Simon i Cassel – ieg traf ei Manden hiemme, men afleverede det mig betroede. – Derfra til Wedege som ei heller var til Stæde; – saae til Municipalitætet for at faae mit Pas i Orden, hvorfra ieg henvistes til Departement de la Seine. – I Eftermiddag leiet mig et Claveer for 12 Livres maanedlig. – Aftenen hiemme. –

d 24

Kl 10 til Representant Hermann som efter Løfte gav mig Adresse til Prof. Cuvier²⁵; hans Svoger fra Strasborg skulde just til den B. Have saa vi toge en Vogn sammen til Stedet, Cuvier fandt vi ei Hiemme saa vi strax søgte til Museo hvor ieg mødte Faujas de St Fond²⁶ som ieg havde en Billet til fra Cassel og saa gjorde ieg Bekiendtskab med den særdeles

---

²⁵ Georges Cuvier (1769-1832).

²⁶ Barthélemy Faujas de Saint-Fond (1741-1819).

høflige Inspektør Lucas som tillod mig at besøge Cabinettet naar ieg lystede. – Par Hasard traf ieg og Botanikeren Lamarck²⁷ som ieg overleverede et Brev fra Vahl. – det loede til en spiriturus og munter Mand. – Ved det flygtige Blik ieg i Dag mønstrede Cabinetkets Skatte har i sær det superbe Sqvelette af Giraffen tiltrukket sig min Opmærksomhed. – Paa Hiem Veien besaa ieg Menageriet der for nærværende Tiid har en Løve, fire Løvinder hvoraf en lever med en Hund – en Iisbjørn, 4re brune Bjørner hvoraf de 2de var fra Berner [..]– 2 Elephanter, 2 Dromedarer, 2 Kameler ec. – I et Partie af den Bo. Have er gjort forskiællige Aflukker hvori haves fleere slags Giedder og Hiorter. – I Eftermiddag hos Justits Raad Bugge for at aftale en Reise vi i Morgen agter til Versailles. – Med Wedege saae ieg i Aften 3 Stykker i Theatre Montansier, som ei havde synderlig Værd naar ieg undtager Brunniers' komiske Roller. –

d 25

Klokken 7 i Morges var bestemt til vores Afreise, men vi kom ei afsted førend 8 1/2 da Ritmester Friboe med Frue uventet havde faaet i Sinde at gjøre Touren med i deres egen Eqvipage. – Til vores Sælskab slog sig endnu Legations Secretaire Manthey som skulde viise os til rette paa vor Vei da han ofte har besøgt Versailles, og dens Nabo Egne. – Paa Veien til Sèvres, 2 Lieus fra Paris, kunde vi bestandig see Seine Floden der paa fleere Steder er saa small at man kan kaste over den med en Steen. – I Sèvres besaa vi først et Glaspusteri hvor der ei forfærdiges andet end grønne Boteiller – derfra til den berømte Porcellain Fabrik i hvis skønne og riige Magasin vi længe moerede os, især ved Betragtning af de mesterlige Biscuit Figure. Vi besøgte Directeuren for Fabriken og fik en Karl med for at viise os Arbeids Stuerne. – Jeg fandt at man til at poelere Biscuit bruge en fiin Sandsteen, og til det fuldkommen færdige Porcellains Politur en rød Jern Steen. – Det var ei mueligt, saa gjerne ieg ønskede det, at faae et Stykke af den naturlige Leer, der som ieg kunde see at Blandingen indeholder Glimmer Deelee. – Maler Stuen er [.] og man forfærdiger her meget fortræfelig Arbeid – alle Kunstnere ere sadte paa Maanedlig Gage og faae ei betalt i Stykk Viis som hos os. – Fabriqven sætter bestandig 2-300 Mennisker i Arbeid, og dens Vahre have een god Afsætning skion de ere i høi Pries – Værket drives paa det Almindeliges Bekostning. Hen paa Eftermiddagen kom vi til Versailles²⁸ – Vi spaserede strax til Slottet hvis skønne Façade til Haven i lang Tiid gav os Stof til Beundring – Vi adresserede os siden til Slots Forvalteren for at bese Værelsene – og førtes først i den venstre Fløi som ei havde noget udmærket uden et og andet skiont Malerie opstillet blandt den uhyre man overalt fandt opstillet uden Orden. Den høire Fløi og Midten af Slottet er bestemt til at giemme Malerier og Billedhugger Arbeide af Franske Mestere, og denne Deel fandt ieg meget vel ordnet i særdeles prægtig meublerede Værelser. – Blandt den store Mængde Malerier syntes ieg især godt om Prospekterne af de franske Havne ved Vernet²⁹, ligeledes et Malerie som mesterlig fremstillede Massacren af Schweizergarden i Tuilerierne d. 10. August – Blandt adskillige mærkelige Steder i Værelserne, viiste man os den Dør som Pøbelen i et af Opløbene sprængte sønder. – Slottets Udseende til Gaarden er gammeldags og svarer ei det mindste til den Deel som vender mod Haven. – Bygningen vanzieres især meget ved den urimelige Mængde

²⁷ Jean-Baptiste Lamarck (1744-1829).

²⁸ I margen: imellem Sevres og V. besaa ieg en Carriere hos [.] en Prøve og fandt [.] Steenen af en grøn Leer gandske giennemtrukket med Aftryk af Conchylic [..]

²⁹ Claude-Joseph Vernet (1714-1789).

Skorsteene der ere overalt paa Tagets Siider. Vi spaserede længe om i Haven der er prydet med mange Figurer af Bronze og Marmor, og har adskillige skønne Anlæg, som ere indhegnede og man betaler for see. – Da en Deel af denne Herlighed forfalder eller til deels grønnes af Mose kunde adskilge af Sælskabet ei bare sig for at yttre sin Harme over Kongedømmets Fald, som om dette var det største Onde Revolutionen havde ført med sig. – Jeg aad i Aften som en Tærsker og lagde mig derpaa til Hvile med herr Duncan.

d. 26

Vi kiørte i Morges tidlig til Petite Trianon som var Dronningens Lyst Sted og især er seeværdig for den særdeles skønne Have der er ved Stedet. Da det er forpaktet til en Restaurateur betales der 1 Liv. i Entrée for hver. – Vores Ledsager førte os i mange smukke Partier og Lysthuuse som af ingen kan sættes i Ligning med Amors Temple – hvor som i Architectur er det skønneste man kan tænke sig – Herfra til Grand Trianon hvor Tippo Sahibs³⁰ Gesandter i 1778 have resideret i 3 Maaneder, – Bygningen er ret smuk, men vi fik ei Tiid at see Haven. – Hermed vare vi færdige med at see Versailles og hvad der ligger derved, nu gik vi løs paa Marly hvor den berømte Maskiene bringer Vandet fra Seinen op af en høie Bakke til en Aqve Duct som leder til Versailles – 2 Lieus – vi kom til bemeldte Maskiene mod Middag og havde i 2 Timer travelt med at besee dette Store Værk som desværre er i megen Forfald. – Vandet gaaer igiennem 3 Pompe Værker inden det naaer det øverste. Pomperne drives ved 5 Hiul (af 36 Fods Diameter) som gaae ved Seinen og sætte Stang Værket i gang der er forbunden med Dokker

som hæve og trykke Pompe Stangene. Alle Rør ere af Jern og skruede sammen. – Fra Marly til St. Germain hvor vi underveis besøgte en skøn Kalksteens Carriere. Der ordineredes Mad i Vertshuset og Sælskabet gik derpaa udenfor Slottet for fra den saakaldte Ager Terrasse at nyde den særdeles skønne Udsigt over den underliggende Dal. – Da Ritmester Friboe havde 1 par Pistoler og et Gevær med sig, moerede vi os en Times Tiid ved at skyde til Maals og vendte derefter til det dækkede Bord, spiiste og begave os paa Veien til Paris. – Skiøndt vi passerede den berømte Broe Pont Neuilly i Mørket steege vi dog af da Legat. Secretairen gjorde os opmærksom paa den besynderlige Echo man her kan frembringe, vi gik ned under Buerne, og hørte med Fornøielse vores Raaben 10-12 Gange gentages med største Distinction. – Kl. var 9 1/2 da vi ankom til Paris. – Jeg drak Thee hos Justitz Raad Bugge og afgjorde med det samme Regningen for Touren som kom hver paa 36 Livres.

d 27

Denne Formiddag var bestemt til at besøge Jussieu³¹ og Defontaines³² men Veirliget var saa ugunstig at ieg saae mig nødt til at opsætte og i det Sted bringe mit Pas i Orden paa

---

³⁰ Tippo Sahib (1750-1799).

³¹ Antoine Laurent de Jussieu (1748-1836).

³² René Louiche Desfontaines (1750-1833).

Departementet hvorfra man viiste mig til Bureau Central hvor ieg meddeltes et Charte Sureté paa 3 Decader. – Eftermiddagen hiemme og havt Besøg af Wedege.

d 28

Jeg kjørte i Formiddag til Jardin des Plantes for at aflevere til Jussieu og Desfontaines nogle Breve fra Vahl – Jeg fandt ingen af de gode Folk tilstæde, hvorfor ieg efter at have travet noget om i Haven og anden Gang betragtet Løverne og det øvrige af Menageriet, vendte nu igien til Midten af Byen og besøgte Justitz Raad Bugge hos hvem ieg traf Ritmester Friboe som tog mig Hiem med sig og bad mig blive til Middag men da det først var halv 2 og i Pariser Verden har dreiet Spiise Tiden fra Soelens Giennomgang i Meridianen til det efter Borgerlig Tiid heeder Kl. 4re, blev det proponered at vi skulle giøre en Tour til Champ de Mars. Fru Friboe fandt og Behag i dette Forslag og vi kjørte derpaa til Mark Pladsen hvor vi mod Forventning saa alle Boutiqver udtømmede og Vahrene bragte til Huus – vi vendte derfor tilbage og besøgte en Porcelain Fabrik Diehl & Guerche som nylig have funden en Art Emaillle der er alt hvad man kan kalde smuk – De have et saae riigt Oplag af Porcelain men alt til saa høie Priiser at de kun hos meget riige Folk kan vente Afsætning, saaledes koste f.e. de fleeste Theekoppe 3-400 Livres Stykket, – Maleriet paa Tøiet kan i alle Henseende sættes i lighed med det paa Severes Fabrikken. – Herfra tilbage til Friboes hvor ieg efter Maaltidet lærte en dansk Mand at kiende som har levet her i 30 Aar – en vis Juveler Winther. – Kl. 7 indfandt ieg mig efter Invitation hos Repræsentant Hermann hvor ieg fandt 2de tydkere som tillige med mig vare indbudne til Aften Sælskab hos Millin³³ (Conservateur du Bibliotheqve National). Ieg fandt i Forsamlingen en Deel Mænd som meget interesserede mig, hvoriblandt General [Koscinsky] der ei har det barske Ansigt man venter at finde hos en Helt, men er derimod meget bliid – han lader til at være sygelig, og skulde snart troe [.] – overalt hørte man viske vale [Koscinsky], og intet er naturligere end at en saadan Mand har meget interessant for enhver Fremmed. – Hermann gjorde mig bekiendt med Botanikeren L'Héretier³⁴ med hvem ieg talte længe om Vahl, og Tydkernes Arbeide i Cryptogamien – han lade til en meget serieus Mand, meget utilfreds med Revolutionen der maaskee og har berøvet ham en Deel af hans Formue – han beklagede meget at Krigen havde afbrudt hans Correspondance med fremmede Lærde – I Sælskabet var og en stor Mængde Fremmede foremmelig Tydkere, hvoriblandt prof. Lenz fra Schnepfenthal som Baggesen havde den Spads, ieg kan næsten kalde det saa, thi som ieg mærkede moqverede man sig over Lenz der i sin Dragt og sit Væsen har noget opholdende for den meere polerede Verden, og maaskee tillige noget Vind som falde uvante Øren høist ubehagelig at præsentere mig for – han talte en lang Tiid om en republicansk Tale han havde hørt i Maintz og holdt tilsidst paa Snak om Gymnastiken som han meget roeste og ieg ei kunde giøre Indvendinger imod skjønt der vel kan giøres adskillige, naar den, som ved Institutet i Schnepfenthal er den eeneste Bevegelse Elevene have – Man er temmelig utherered i Millin Assemblée. Skiøtter man ei om at være i Dame Sælskabet, gaar man i et andet Værelse hvor det staaer et Bord dækket med de nyeste

---

³³ Aubin-Louis Millin de Grandmaison (1759-1818).

³⁴ Charles Louis L'Héritier de Brutelle (1746-1800).

Skrifter i Fransk og Tydsk Litteratur som man der har Leilighed at gjøre sig bekiende med. – Der serveres med Punch, Iis, [.] ec og Sælskabet skilles ad mod Midnat. –

d 29

Da det regnede uophørlig den gandske Dag sad ieg indesluttet i mit Kammer til ieg i Eftermiddag traf Prof. Bugge ved Table d'Hote – vi fulgtes sammen til Theatre republicaen hvor man opførte tvende Stykker hvoraf det første le Mechant meget kiedede mig, det sidste var taalelig, men som vi havde Plads i Troisieme kunde vi ei høre synderlig af hvad Acteurene sagde. – Comoedie Huuset er meget smagfuld og overgaaer det Kiøbenhavnske i Størrelse. – Teppet er fortræffelig maled og fremstiller et [.] hvis Folde ere til nøiagtighed udført.

d 30

Jeg besøgte i Formiddag Directeur Jussieu i Jardin des Plantes og fant ham særdeles forekommende. Han viiste mig sit enorme Herbarium der til dels bestaaer af en Deel ældre Botanici Plante Samling. Saaledes besidder han blandt andre d'Isnard³⁵ Samling som er indbunden i mange Folianter. – For nyelig er Directeuren sadt i Beskæftigelse ved den anseelige Collection af tørrede Væxter som Baudin³⁶ har bragt did. – Efter at have ført mig om i sin Herlighed tilbød han mig at gjøre Brug af Samlingen naar ieg vilde, som ieg modtog med Erkiendtlighed og forfødiede mig til Professor Desfontaines der alt var gaaen ud, men bad mig komme igien om en Time, da ieg og fandt Herr Professoren til Huus; – Han talte længe med mig om Vahl den han som Jussieu ansaae for den bedste af alle udenlandske Plante Kyndige – af hans nyelig udkomne Flora atlantica viste han mig en Deel velstukne Kaabere og førte mig derefter til sit Herbarium som er meget betydeligt og velordnet. – Han lofte at føre mig i National Institutet. – I Eftermiddag til Bords hos Friboe hvor ieg kom i en vidløftig Discurs med Baggensens Svigermoder (en Datter af den store Haller) en snaksom gammel Kone der lader til at være en ferm Huusmoder hun klagede meget over Sweitzer Landets Ruin og at hendes Familie selv har prøvet Krigens skrekkelige Scener. –

October 1798 I

d 1ste

Jeg fik i Morges en Invitation at spiise til Middag hos Representanten Hermann og indfandt mig efter Pariser Tiid kl. 4. – Skiøndt Representanten skrantede af Podagra, var han dog særdeele snaksom, og moerede Sælskabet meget ved sin Munterhed – der blev især holdt en lang Discours om Elsazes Straae Viener der laves af Druer som udbreedes paa Straae til hen mod Vinteren da de have her uddunsted en stor Deel af de vandagtige Deelee, og den overblevne Saft ligne Olie i Consistence. – Denne Vien skal efter Kyndiges sigende komme meget nær Tokayer Vienen den man ellers kan producere ved at blande Mallaga Sec og Madera sammen. Af Straae Viinen giordtes der til en Tiid megen Export, men da Kiøbmændene meget forfalskede har denne Handel gandske ophørt. Ved at tale om

---

³⁵ Antoine-Tristan Danty d'Isnard (1636-1743).

³⁶ Nicolas Thomas Baudin (1753-1803).

Revolutionen, især dens Catastropher i Egnen af Strasbg, fortalte Representanten at han med en Deel af hans Bekiendte havde siddet 7 Uger i Fængsel og efter al Sandsynlighed maattet række Halsen dersom ei Tyranen Schneider i Tiide var greebet og tildeelt sin fortiente Løn. –

d 2den

En ubehagelig Efteraarsluft holdt mig Hiemme til i Aften da ieg efter Prof. Desfontaines Indbydelse mødte i National Institutet paa Louvre – man havde alt taget Sæde, og der blev læst adskillige interessante Afhandlinger, hvoriblandt en om Maaden at finde [...] til Søes – nogle fandt den saa vigtig at den burde trykkes særskildt, andre derimod paastode at den burde komme til syne i Institutets Memoires. Der debatteredes længe herom til Presidenten Jussieu efter Stemmernes Antal bestemte at den skulde indføres blandt de øvrige Afhandlinger. – Man læste op en Rapport fra nogle Mathematici som for Bestemmelsene af det nye Maal og Vægt ere sadte til det sydelige Frankrig for at opmaale et Stykke af Meridian Buen. – Kl. 8 skildtes Forsamlingen ad og Desfontaines som ieg traf ved Udgangen var saa god at følge mig til Palais Egalité hvor vi en Tiid lang spaserede i Gangene og vendte derpaa hver til sit. –

d 3die

Da Jussieu havde tilladt mig at bringe sig nogle Planter som ieg ei med Vished kunde bestemme, benyttede ieg mig i Dag af Leiligheden og besøgte Manden – skiøndt han endnu ei havde faaet sin Thee til Livs da ieg kom lod han bringe ind i sin Studer Stue og gav mig en Deel af sit Herbarium at giennemsøge om ieg kunde finde nogen fuldkommen liig de ieg havde. – Jeg fandt *Statice latifolia* (Hofmann) at staae meget nær *Limonium maritimum* (Jus.) – Til *Saxifraga decipiens* kunde ieg ei finde nogen som var fuldkommen overeens skiøndt Directeuren efterslog alle sitered [...] han antog den derfor som et Species der dog staar nær til *Saxifraga pyrenaica* men forskæellig ved *Petiolis fol. radicalis serpens. Superficie totius plantae hirsutae, in Saxifrag. pyrenaica glabra est.* – Ogsaa *Arenaria caespitosa* kan ei bringes til nogen Species som Jussieu eier – Medens vi stode beskiæftigede med disse Planter kom hvert Øieblik nogen for at tale med Directeuren, det var største Deelen Botanici som gjorde ham et Slags Cuur i deres Neglige ieg lærte blandt dem den Gartner at kiende som har gjort Reisen med Badin³⁷ og hiembragt den store Skat af levende Planter, man proponerede at gaa ned i Drivhuusene hvor de stode – hvortil alle fandtes villige – det er sandt det var mig et overmaade behageligt Syn at see saa mange skønne Væxter for største Deelen Buske og Trær, som alle vare i den bedste Grøde. En *Epidendrum bilobatum* og fleere vare paa nærværende Tiid i Blomster. Efter at have os om overalt vendte vi tilbage til Jussieu og sagde ham Farvel for i Dag da det alt var sen paa Eftermiddagen.

d 4

Efter Desfontaines Indbydelse mødte ieg hos ham i Eftermiddag for at see den Skat ieg alt i gaar havde skuuet med et flygtig Blik. – Jeg traf just Professoren ved Bordet, og da vi kom paa Snak om et og andet og ieg havde medbragt adskillige Væxter som ieg ønskede at conferere med hans Samling, gik der saa megen Tiid bort inden vi fik giennembladet det Genus

---

³⁷ Nicolas Baudin (1754-1803).

Arenania (hvoraf han en passant meddeelte mig flere Species) at det var halv mørk inden vi kom til Drivhuusene, uventet gjorde ieg her Bekiendt Skab med Le Jardinier en Chef Thouin³⁸ en særdeles angennem Mand. – Vi mønstrede de siældne Planter og Thouin bad mig besøge Haven naar ieg lystede, da han lofte at gi mig Væxter til mit Herbarium. Da vi forlode Drivhuusene drog Desfontaines hiem til sig hvor vi passiarede nogle Timer ved hans Kamin Ild. – Da ieg ei selv kunde finde hiem i Mørket var Professoren og hans Ven [...] saa artige at følge mig til Pont neuf hvorfra ieg uden Vanskelighed fandt Hotel Philadelphia. – Besyndeligt er det at alle Professorene ved Haven have undgaaet Revolutionens kritiske Periode uden at nogen ere en Gang bleven denunciaret. – Desfontaines gav mig som Grund hertil at de bestandig i de Tiider indsluttede sig til Havens Bibliothek og deres Studer Stuer samt vogtede sig nøie for alle politiske Ytringer. – Man fortalte mig dog paa Spiise Qvarteeret, at den berømte Mahler David har af blot demokratisk Grund Sætninger, sendt atskillige af sine bedste Elever til Armeerne for at fegte mod Republiqvens Fiender.

d 5te

Jeg gik Formiddag til Manthey at giøre ham en Visite men fandt ham saa beskæftiget med Posten at ieg med Bugge og den unge Wad gik bort at see Boyers (en berømt Physiker) Cabinet, da vi ei fandt Manden hiemme vendte vi tilbage til M. som fulgte med os til en Fabrik af Jern Kakkellovner der i seenere Tiider ere bleven meget bekiendte for den moderede Varme, og den store Besparelse den afgive. Efter at have giordt os vel bekiendt med dens Indretning gik vi til en Dreier der har opfundet et Log hvorpaa han dreier saagar 4 kantede Ting og efter Modeller forfærdiger meget skiøndt Arbeid en Basrelief i Elphenbeen blot med Hielp af sin Dreier Maskine – fra denne ingenieuse Mand toge vi Veien til en Porcellain Fabrik som fordum tilhørte Monsieur, men nu ei giøre meer Vahre af synderlig Værd. – Maleriet er maateligt og det lader i det heele til at Entreprenøren er en meget smagløs Mand, i det mindste at dømme efter de Tegn han giver sine Vahre, han lod os see, Dreier og Mahler Stue ovenom, [...] den heele Indretning saa man saare læt kunde have opdaget enhver Hemmelighed, om der var nogen ved Fabrikens Indretning. – Jeg fik see et Stykke af Porcellain, Leeret fra Limoges, som bruges her til Massen – og saa meddeelt mig af en graae Leer fra Montmartre der bruges til at danne Tallerkener ec. over og endnu en meget hviid og feed Jord Art fra Egnen af Paris hvorfra [...] dannes til at brænde [...] ec. – Det var henved kl. 5 da vi bleve færdige hermed. Vi tyede derfor til en Restaurateur for at stille Sulten, og skiltes ad. M. og Duncan paa Comedie og ieg med Bugge til Ritmester Frieboe hvor ieg tilbragte Aftenen.

d 7

Efter Thouins tillatelse besøgte ieg ham Morges, og han var saa artig at følge med mig i det Partie af Haugen hvor endnu een Deel Vexter blomstrede. Jeg havde ikkun taget min liden Æske med, i den Tanke at blot var lidet at fiske, men ieg fandt det gandske anderledes da ieg i en Tiid af en halv Time fik meere end en Favn fuld af de siældneste Planter saa ieg ei i dag kunde slæbe flere med mig. – Han viiste mig Indretningen af Haven som er rangeret efter

---

³⁸ André Thouin (1746-1824).

Jussieus System og tillod mig at optage de Planter ieg manglede da han lofte at meddeele mig af hvad som endnu var i Flor. – Jeg gik i Aften i National Institutets offentlige Séance, hvortil Thouin havde givet mig Entrée Billet, som ieg stod paa Veie at gaae derhen fik ieg endnu en Billett tilsendt fra Representant Hermann. – Salen som N. Institutet nu bruger er den samme som forhen var for Videnskabernes Sælskab, den er i Louvren; af skøn Artitectur og giort med en Deel Statuer af Frankrigs Lærde og Statsmænd, i Legems Størrelse af hvid Marmor – Kl. 5 toge Institutets Lemmer Plads og man begyndte med at oplæse Recententum af physiske Afhandlinger fra sidste 3 Maaneder, af Cassini³⁹ – Derefter de matematiske af Lefevre-Gineau⁴⁰, Moral og Politik af Daunou⁴¹ – Arbejder i Litteratur og smukke Kunster af Andrieux⁴². – Presidenten Jussieus holdte herpaa en kort Tale og fremkaldte 4 unge Kunstnere som have vunden Præmierne. Han sadte en Krands paa deres Hoveder og gav dem Broder Kysset. Hvorefter de toge Plads paa Lænnestoele i Midten af Forsamlingen. – De skal nu paa offentlig Bekostning sendes til Italien, og anden steds utenlands at udviide deres Kundskaber. – Nu gjorde Cuvier Reede for de Arbejder som Institutet havde produceret eller ladet udføre under dets Opsyn. – Cuvier læste en Afhandling om nogle Knogler som findes i en tæt Gips Masse i Egnen om Paris og hvortil han troede at der ei nu meere existerer Skabninger af samme art i Verden. – [Dessartes] een Afhandling om at gjøre Smaae Kopper mindre epidemiske eller farlige. Bougainville⁴³ et historisk Foredrag om de ældre og nyere Sø Expeditioner i nordlige Bredder. – [Langlois] om det arabiske Sprog og dets Litteratur. – Lacepede⁴⁴ om Midlerne til at sammenligne de forskiællige Grade af Industri og Sensibilitet hos Fuglene. – Fourcroy⁴⁵ om en nye Analyse af Blære Steenen hos Mennisket, samt lykkelige Forsøg at opløse dem. – Philosophernes Dom i Oldtiden om de gamle Republiker af Bitaubé⁴⁶. Forsamlingen endtes Kl. 9.

9de

Jeg var i Morges Kl. 8te i Bot. Have men kunde ingensteds opspoere Thouin hvorfor ieg gav mig til at opskrive de Planter ieg endnu manglede, og under Beskiæftigelsen blev Klokken 2. – Da ieg kom tilbage til mit Logis, fandt ieg een Invitation at spiise til Middag hos G. Consul Classen – Jeg indfandt mig og saae mig der i Sælskab med en Deel Danske som ieg ei før havde kiendt. – Tvende Skibscaptainer og een Litteratus Lund som reiser for hans Faders Handels Hus i Farsund. – Vi aade og discourerede til den mørke Aften og da ieg fulgtes Hiem med Manthey, spillede et Parti Schak og gik derpaa i Assembleet hos Millin der var i Aften meere fuldt end sidst. – Jeg talte med L'Heretier og saae for første Gang den skaldede Delamétherie⁴⁷ en kiøn simpel Mand.

---

³⁹ Jean-Dominique Cassini (1748- 1745).

⁴⁰ Louis Lefèvre-Gineau (1751-1829).

⁴¹ Pierre Claude François Daunou (1761-1841).

⁴² François-Guillaume-Jean-Stanislas Andrieux (1759 -1833).

⁴³ Louis Antoine de Bougainville (1729–1811).

⁴⁴ Bernard-Germain de Lacépède (1756-1825).

⁴⁵ Antoine –François de Fourcroy (1755-1809).

⁴⁶ Paul Jérémie Bitaubé (1732-1808).

⁴⁷ Jean-Claude Delamétherie (1743-1817).

D 10d

Denne Formiddag har ret været interessant. – Det blev i Aftes aftalt med Millin at vi Danske og een Deel andre Fremmede skulde i dag møde hos ham for at see Antik Samlingen som giemmes paa National Bibliotheket. Da ieg kom derhen med Bugge og Friboe fandt vi allerede een Deel af Sælskabet forsamlet i Cabinettet for Oldsager hvor der giemmes een stor Mængde af de skønneste Cameer og Gemmer i Glasskabe. – Næsten een Time løb bort under Betragtningen af disse ældre Datidens saa skønne Arbeider – her giemmes og en skøn Samling af gamle Mynter. – Værelsets Vægge er behængt med een Deel mærkværdige Redskaber, hvoriblandt græker og romernes Offer Instrumenter meest interesserede mig – Man finde her og et Par Skiold af Sølv som i forrige Seculo ere fundne i Rhone Floden og troes at have tilhørt Hanibal. – I mod alles Formodning rummede denne Sahl ei alt, men vi førtes ovenpaa i et Magasin af Antiquiteter som maaske er det største der existerer. – Een utrolig Mængde Vaser, Lamper, Figurer i Bronçe ec stode her opdyngtet uden Orden, Skade at intet heraf er arrangeret, da det er en umaadelig Skat af Old Sager. Herfra førte Millin os i Bibliotheket som ansees for at have over 300,000 Bind skøndt det næsten mangler alt af den nyere Litteratur. I een af dets Sahle staaer tvende staaende Globi af 18ten Fods Diameter ventelig fra Louis den XIVeds Tiid. – Fra Bibliotheket i Manuskript Samlingen der vurderes for at have 70,000 Haandskrifter – Den største Deel er opstillet een lang Sahl. – Man viiste os adskillige interessante Piecer – Een ziirlig skreven Virgil, Terentz og Anacreon fra Vaticanen – Henri IV Kiærligheds Breve fra Fontainebleau til hans Maitresse M.Vernet, Paris. – Den engelske Henri VIII Breve ligeledes til en af hans Nympher, skreven med megen Naivitet. – Original Manuskriptet af Fenelons Telemaque. – Adskillige yderst zierlig skrevne og med fortræffelige Malerier prydede Værker af Pergament. – En Josephus paa et Slags Papiir som bestaaer af Planten *Cyperus papyrifera* som man flekkede og klinede tvende Lag paa hinanden. – Philip den Smukkes egenhændige Dagbog over hans Udgifter skreven med en Griffel i Vox overstrukken paa nogle tynde Fyr Brædder m.m. Vi gik herfra til Kaaberstik Samlingen som er i samme Bygning og er meget riig især paa Kaabere som angaae den Franske Historie. – Den saavel som Manuskript Samlingen staae daglig aaben for enhver som vil betiene heraf, ieg fandt ei synderlig besøgte. Derimod var meere end 100de Mennisker beskæftigede i Bibliothekets Læse Sahl. – Kl. 2 gjorde Sælskabet en Skravud for Herr Millin og skildtes ad. – Vi Danske gik et Øieblik ind paa et Kaffe Huus i Palais Egalite hvor vi bleve eenige om at besøge Conseil des Anciens, men Seancen var alt hævet da vi kom der og da vi Oldings Raadet ei kunde indlades fordi der var Comité Secret, dreve vi saaledes forgiæves omkring til det var Tiid at indfinde sig til Middags hos Friboe. – Vi vare 12 Danske tilsammen, hvor iblandt og Baggesen der trist over at have tabt en Daase med hans Kones Portrait, sang og spillede paa Zithar den heele Aften for at fordrive Grillerne. –

11te

I Morges Kl. 7 var ieg i Jardin des Plantes hvor ieg af Thouin blev belæst med en velsignet Hob Planter som have beskæftiget mig den heele Dag, til ieg nu staaer reede at lægge mig.

12te

Endnu i Morges var ieg varig beskæftiget med at ordne mine Planter fra Gaars Høsten. –Jeg mærkede vel at mine Fødder i Aftes vare udsædvanlig kolde og at ieg i Morges vaagnede med samme Temperatur, dette faldt ieg ei paa kunde have nogen Følge for den heele Maskine, førend ieg ved Middags Tiid forsøgte at gaae en Tour, da ieg fandt Luften ualmindlig Kald og uangenem – ieg agtet det intet men tog en Plads paa Galleriet i Conseil des Anciens for at høre paa Debattene under General Jourdans⁴⁸ Presidentskab, neppe havde ieg hvilet et halv Qvarter førend ieg mærkede alt vende op og ned mig, saa ieg saae mig nødt til strax at forføie mig hiem og krybe i Felden. Kulden forandrede sig til modsadt Grad af Heede og Feber indfandt sig, –

D 13tende

Efter en meget uroelig Nat saae ieg med Glæde Dagens Komme og følte nu ei til Svaghed i den Grad som igaar, dog fandt ieg Hovedet meget tungt og for at komme igien i fuldkommen Skik har ieg holdt mig inde den heele Dag. Leg.Secretaire Manthey og Guerikke har været saa artige at besøge mig.

D 14d

I Dag er ieg temmelig rask dog ei endnu ret arrageret i Hoved og Mave – Kl. 2 mødte ieg efter Aftale hos Justits Raad Bugge for med ham at see den Polytechniske Skole, som ligger tæt ved Conseil de cinq-cents. Vi adresserede os til Læreren i Mathematik Prony⁴⁹ (som tillige er Chef for Bureau du Cadastre) hos hvem vi fandt Hollenderen van Swindon og adskillige andre Medlemmer af Comisionen for Pois & Mesures. – Som Prony just var beskæftiget med et Forelæsning lod han os bie en halv Times efter sig, hvorefter han kom og førte os først i Tegne Sahlen hvor Elevene daglig øver sig saavel efter Kaabere som Figurer, – derfra til 6 [.] Værelser gandske besadte med Modeller (som Elevene selv forfærdige) til Architecturen, med chemiske og physiske Instrumenter hvoraf der var een overordentlig stor Samling skjønt een Deel af disse Redskaber ei vare saa kostbart indrettet som en Professor Physices forlanger dem for sig selv, – men da denne Collection er aleene bestemt for Elevene til dermed at kunne anstille Forsøg paa egen Haand, saa kan man ei sige andet end at den upaatvivelig er den eeneste i sit Slags. – Vi førtes derefter i een skøn Sal som endnu ei er fuld færdig, bestemt til der at opstille de Modeller og Gibs Figurer som gøres af Institutet og til i en vis Afdeling at holde Forelæsning over Architectura. – Bibliotheket er strax herved og er velbesadt i alle de Videnskaber som her dyrkes. – Det staaer aaben heele Dagen saa at de Elever som ville kunne i deres Fritimer moere sig med een eller anden nyttig Bogs Læsning. – Formedelst Forlæsningene som paa nærværende Tiid holdtes i en anden Deel af Bygningen fik vi ei de Værelser at see som ere bestemte for Fortifications Væsenet og de matematiske Videnskaber. – Man viste os tvende Laboratorier hvori holdtes Cours over Chemien af Fourier⁵⁰ og Guyton⁵¹. – Som vi stode rede at sige Prony Farvel bad han os ind til sig for at viise os nogle matematiske Arbeide som under hans opsyn var fuldførte under Revolutionen

---

⁴⁸ Jean-Baptiste Jourdan (1762-1833).

⁴⁹ Gaspard-Marie Riche de Prony (1755-1839).

⁵⁰ Joseph Fourier (1768-1818).

⁵¹ Louis-Bernard Guyton de Morveau (1737-1816).

og skulle snart komme for Dagen ved Pressen. – De bestaae i Sinus Tavler (og Logarithmer) beregnede efter⁵² med et langt større Antal Decimaler end de hittil haves, da ere alle beregnede af trende Calculaturer paa en Gang saa man har største Vished om at de ere uden Feil. – Det vilde have været umuelig at have fuldført dette uendelige Værk i saa kort Tiid dersom man ei havde udfunden hidtil ukiendte Formuler hvorved Arbeidet er lettet meget. – École Polytechnique har over 300de Elever som ere de bedste Subjecter der tages fra Central Skolerne; fra dette Institut forsynes i seenere Tiider, Artillerie Korpset, Marinen, Ingenieur Corpset etc med unge Officere som forhen tildeels blev dannede i École Militaire. – Jeg fulgte med Duncan paa theatre Odeon hvor man gav de tvende Opera Le Chateau og Le Caverne Gouvernementet skal anvende meget paa dette Skuespil Huuses Opkomst – Bygningen er meget ziirlig og Entreen er prydet med Marmor Byster af en Deel af Frankriges fortienteste Comodie Skrivere og Acteure.

D. 16

Med Duncan og Gyldenpalm i Dag kiørt til Bellevue 1 1/2 Miil fra Paris, for at see Berideren Testu-Brissy stiege i Luften til Hest. – Vi kom til Stedet Kl. 2. Da Ascensionen ei gik for sig til den bestemte Time gave vi os til at spise til Middag hos Restaurateuren der beboer Slottet (forhen de kongelige Tanter Bolig) og kom til at sidde 12 Danske ved et Bord. – Kl. 4 løsnedes nogle Kanoner og Luftskipperen tillod sig da see (til Hest) paa Pladsen hvor han vilde stige i Veiret. Først da Ballonen var bragt til Piedestalen, blev [...] først frem som skulde gjøre Farten med den gjorde i Begyndelsen nogen Modstand inden man fik den inden for det Trel Værk som omgav Maskinen der hængte under Ballonen og skulde være Rytterens Skib – Saa snart Hesten var kommen paa sit Sted, sadte Testu seg paa den, man bandt alle Tauge fast, og nu skulde Ballonen reise af, men til Ulykke havde den staadt fyldt i 5 Dage og derved tabt saa meget af dennes inflammable Luft at der næsten var [...] Undervægt. Med Møie kom den derfor een halv Snees Alen i Veiret, førend et lidet Vindstød kastede Maskinen mod en af Slottets Skorsteene hvorved den fik et stort Hull og Rytteren blev hængendes paa Taget. Da ingen strax kunde komme han til Hiælp, viiste han megen Mod i sin Nød og reev sig med Behændighed fra de Skifersteene som holdt ham. – Skjønt Hullet paa Ballonen var meget stort, var det til Hæld paa den Under Side saa at den atmosphæriske Luft ei kunde trænge ind i sa stor Mængde man fandt Leilighed at trække Ballonen ned og bragte Rytteren med sin Hest uskad til Jorden, Hullet blev bunden sammen og nu steege adskillige af Tilskuerne op med Ballonen, medens man med Strikker trak den til sit Sted – da Testu-Brissy har gjort et Vædemaal paa 12 000 Livres at hans Idee kan udføres har man formodning om at han endnu gjør nogle Ascensioner. I Aften i Sælskab hos Friboe. –

⁵² I margen: Cirkelens Inddeling af 100 Grader

October 1798 II

D 18

Jeg vilde i Dag have besøgt 500ds Raad paa en Billet som Representant Hermann forleden gav mig, men da ieg infandt mig førende Conseillet endnu var Aabent, tog ieg Veien giennem de elisæiske Marke til Bois de Boulogne; Ved Indgangen fandt ieg Skoven at have Udseende af noget betydeligt, men naar man kommer nogle hundrede Skridt ind i den, seer man ogsaa her Spoer af Revolutionen da man i den Tiid der var Mangel paa alt, har udhugged den største Deel av den, i hvis Sted man finder smaae Eege[.]. – Det er Eegen som beskygger dette heele Terrain, men da Jordbunden for største Deelen er rød Sand ere endog de tilbageblevne Stammer meget smaae og uanseelige. – Jeg vandret hist og her at opsøge Planter, men fandt ikkun *Veronica incana* og *Sisymbrium tenuifolium*, Blomster af denne sidste saa vel som *Teucrium Scorodonia* samlede ieg Frøe, og tyede derpaa til en Restaurateur som boede ved Indkiørslen til Skoven. Medens ieg her stillede min Appetit, begynde en stærk Regn som vedblev uden Ophør saa ieg var blød til Skindet inden ieg naaede Hiem. – Bois de Boulogne ligger omtrent een stiv Halv Miil fra Staden og tiener om Sommeren til Pariserens fornæmteste Lyst Toure. –

D 20

I Conseil de cinq-cents hørte ieg i Dag en hæftig Debatte om Barrierernes bortforpagtning; nogle Representanter vilde have dem forpagted en general, men den største Hob var stemt til at lade hver Chaussee for sig særskildt. – Striden varede til kl.4re da Forsamlingen hævedes med saadan Snakken at ieg ei kunde blive klog paa hvad man havde dersetet, – Paa Veien fra en Restaurateur der i Nærheden, hos hvem ieg havde forsyned mig til Middag, mødte ieg Bugge og Duncan med hvem ieg fulgte ind igien til Sibella og passiarede over Maaltidet – Ved at komme paa snak om Spøgelse Geschichter, fortalte Bugge følgende Historie som han ofte havde hørt af Bergverks Secretair Bradth. – Da denne nemlig engang besøgte en Forpagter i Siælland og man ved hans Ankomst sildig paa Aftenen ei kunde anvise ham andet end et Kammer i en Siide Bygning af Gaarden, hendte det sig at han strax efter at være kommen til Sengs, foruroelignedes ved en hæftig Støien i næste Værelse; Nysgierrig efter at see hvad det monne være, aabnede han Døren til Salen den han til sin Forundring fandt prægtig illumineret, og en Deel Levende Væsener spadsere om paa Gulvet, hvori blandt en gammel Mand gik tæt til, og blev staaende at betragte ham meget stivt – uagtet Secretairen gjorde alt for at slippe løs fra denne geistlige Forsamling forsikrede han at der var ligesom noget der fængslede ham til Stedet saa at han hverken kunde røre Haand eller Fod ja ei engang aabne Munden for at skribe, da han dog giennem det Værelse hvori Spøgelserne vare kunde see Folk af Huuset gaae i Gaarden, og han ei kunde give nogen Stemme fra sig. Efter saaledes at have poeniteret en halv Time i bare Skiorte, uden ringeste Bevægelse, forsvandt omsider Forsamlingen og han lagde sig atter til Sengs, men befandt sig lang Tiid efter upasselig ved denne Alteration.

D 20

De Lamarck havde bedt mig besørge nogle Planter han vilde tilsende Vahl og her nu just aabnes Leilighed at faae dem bort, besøgte ieg ham i Morges i dette Ærinde; ieg fandt Manden meget beskæftiget og vilde derfor strax forføied mig bort men da vores Samtale kom

derud at der i Paris endnu haves mange ubeskrevne Planter, og ieg derved fandt Leilighed at give Lamarck en liden Compliment, kildrede det hans Ærgierrighed, saa han strax viiste mig sine Arbeider – Sandt er det han maae have været meget flittig, da han alt har givet Oplysninger paa Genera i de 23 Classer af Linne's System – de sidste [...] ere langt bedre end første og indeholdt foruden [...] generum et Valg af adskillige hidtil ubekiendte Species – Lamarck er og en god Helmintholog og det lader som han for nærværende Tid driver denne Green af Naurhistorien med Iver. Han har en smuk Conchylie Samling. – og hans Herbarium indeholder, som han forsikrede mig 18,000 Species, hvoraf mere end 1000de endnu ere ubekiendte – Han har i Sinde at give Vahl en Foræring af sit Arbeide i Encyklopædie methodiqve og gav mig i [...] at besørge det afsendt før min Reise. – Da ieg forlod ham gik ieg i Museets Bibliothek der er temmelig vel besadt i det Naturhistoriske Fag og stærk besøges af alle haande Folk saagar Soldater, som her kunne faae Bøger at Læse.

D 21

Hiemme heele Dagen.

D 22de

I Dag har ieg travet om i Carrierene i Mont Martre. – Bierget er af en sær Formation – paa Toppen sees rød og hvid Sand i afvexlende Lag, hvorpaa følger en graa feed Leer en rødlig Leer med Conchylier [...] saa et tynd Lag Gips, derefter et slags Skiferleer, Gips i et tynd Lag, Leer, hvorefter fulgte en mægtig Bænk tæt Gips afvæxlende med tynde Lag af Selenit i heele formige Brud Stykker.

Underst i Carrierene fandt ieg en graae Leer. – Saaledes seer Bierget ud i en Deel af den Side som vender mod Paris, paa de andre Kanter ere Strata maaskee anderledes. – Jeg sanke hist og nogle smaae Stykker bruun Jernsteen, men søgte forgiaeves den Kul Syre [...]. –

D 23

Min engelske Sprogmaster bragte mig i Morges en Billet fra Friboe med Invitation at møde hos ham kl. 10 for at følge med til Veterinair Skolen i Charenton – Jeg tog med Fornøielse mod Tilbudet og kiørte derud med Frieboe, hans Kone og Manthey – da denne sidste havde et Brev at overlevere Directeuren gav det Anledning til at han selv vare saa artig at føre os omkring i Anstalten – Cabinettet for Dyreanatomien er særdeelees [...] og bestaaer af tvende store Sahler – I den underste, var en Suite af Præparater til at viise Sædens Udvikling i [...] til Embryon i Besynderlighed mærkværdig. Befrugtningen fra de førte 24 Timer var en tynd geleeagtig Masse som svæved frit i Moderen (Uterus) siden saaes den i Tuba Fallopi og derfra igiennem passeret ned, liig en liden giennemsigtig Kugle der alt indeholde alle Fosterets Deele skiønt ved sin guleagtige Substants ukiendlig for Øiet – inden Embryonet kommer til dette Punkt medgaaer 14 – 16 Dage – Man viiste os saaledes Embryoner af forskiellige Aldre lige til dets Udgang til Egget. – Af injecerede Involde eier Cabinettet en fortræffelig Samling, hvoriblandt [...] med [...] af de lymphatiske Rør ere de siældneste – Injectionerne af Nyrenes [...] Systemer, vare saa at siige [...] i Vox paa det allernøiagtigste derved at naar man injeceret et [...] lægges det i en stærk Syre (ieg troer Vitriol) da fortæres alle membraneuse og Kiød agtige

Deele, og lade aleene det indsprøitede Vox tilbage som er danned i alle Rørene. – Med Forundring betragtede ieg en Giæt, Eland Dyr, en Løve og flere store Dyr som paa det mesterligste vare injecerede med Indvolde Muskler ec alt hængende ved Sqvelette – At indsprøite et Dyr paa denne Maade tar et heelt Aars Arbeide – At concervere det under præpareringen skeer saaledes. – Efter at man giort saa megen Injection som muelig paa det friske lægges det heele nogen Tiid i delueret Syre, hvoraf det optages og stilles som et Skib paa Stillas da Deelene efterhaanden Tørre ind, blive []agtige og kunne saaledes lade sig behandle – Endnu et Moder Stykke i denne Sahl vare et Preparat af alle første Nerver i Hesten som saaes forbundne med Ryg Marven – ogsaa de første Greene af alle 6 Par Nerver i det Menneskelige Legeme vare meget skiøndt præparede paa et ungt Subject. Sahlen i anden Etage ligner den under i Størrelse, og giemmer en stor Mængde Præparater af Dyr og Fugle – Blandt Pattedyrene saae man her den underlige Idee af en galloperende Heste, præparet ned Indvold og Muskler som bærer et ligesaa sant Præparat af et Menniske paa Ryggen. [] Delphiner giemmes her i sær et betydelig Antal Præparater saavel som af Strudse og andre Fugle; Sqveletter af alle Dyr Classer ec. – Desuden en Samling af udstoppede Dyr og Fugle som dog er noget slet conserveret – Blandt 4e Dyr er i sær *Glama Vigogne* at mærke⁵³ – Medens vi betragtede al dette kom de hollandske Mathematici van Swindon og Oreast til og besaae Resten af Cabinettet med os – Efter at have viist os Deelenes naturlige Beskaffenhed førte Directeuren os til en Pathologisk Samling som er meget rig paa hvad der hører til denne Deel; her var og et skiønt Oplag af Heste Fødder [] i Gips med de forskiællige Feil som Mærke paa Heste der ei have fuldkommen reene Been – En Samling af Beslag ec – Tilsidst ledsagedes vi i den botaniske Haven som ligger ved Institutet og er rangeret efter Tournefort' System. – Jeg fulgte hiem med Friboe hvor ieg blev til Middag og fulgte siden med paa Theatre Louvois hvor man gav en Comoedie og en Pantomimisk Forestilling – Sidste ret godt

d 24

Jeg havde i Morges bestemt mig til at giøre Jussieu min Visite men forindredes ved en Invitation fra Prof. Bugge at følges med til Jardin des Plantes – Da det regnede og var yderst smudsig toge vi en Vogn og kiørte til Musee hvor ieg uventet giorde Bekiendtskab med den unge Lucas (Søn af Conservateoren) et ungt Menniske af min Alder som med Iver studerer Museologie og Chymie han skulde have ledsaget Bounaparte til Egypten naar ei hans Fader havde sadt sig derimod. Vi discourede længe om en og anden Deel af Cabinettet og fald blandt andet ogsaa paa at tale om Fugle Samlingen hvorved han giorde mig en Bemærkning som i hidtil var mig ukiendt, nemlig, at de Vilde skulde forestaae at farve de unge Papegøierne med de meest brillante Farver som de siden beholde uforandred deres heele Liv igiennem. – Efter at Bugge og Duncan hadde seet sig møtte i de undre og øvre Sahle (et af Cabinetterne ovenpaa indeholde Statholderens Samling af 4 Pedei og Fugle – Det 16ten Fod høie Sqvelette af *Giraffa camelopardalis* satte her i sær mit Sælskab i Forundring; det er og ved første Øie Kast et frapperende Syen at see Been Foeden af et Dyr som er meere end 3 Gange høiere end et voxen Menniske – Naturen som altid indrettede Dyrenes Bygning efter deres Føde og Nødvendigheder gav ogsaa Girafen en saa høi Reisning paa det den kunde

⁵³ I margen: det [] ganske Dyr hvoraf [] saaes

naae Palme Trærnes Blade som ere deres Føde⁵⁴ toge vi Veien til Drivhausene som vi spadserede igiennem og søgte derpaa til en Restaurateur som boer tæt ved Indgangen til Haven. Vi fandt ei for Tanden hvad vi ønskede, stillede imidlertid Appetiten og begave os derefter til Hospice des Femmes (eller det saakaldte Salpetriere) som ligger tæt ved Haven – vi indlodes, og fik en Kone fra Portneren til at føre os omkring – Man viiste os først en stor Sahl hvori 4-500de Piige Børn (fra 4-5te Aar til 11d – 12d) sadte og syede og strikkede, de saae alle muntre og sunde ud – For Enden af Sahlen presiderede et halv Dousin Læremødre og midt blandt Børnene sad en ditto Læremoder med et mægtig Riis at holde Styer paa Flokken, – Disse Børn ere alle Findlinger som opdrages paa almindelig Bekostning – De faae Morgen og Aften Melk Spiise og til Middag Suppe Brød ec – En vis Deel af Dagen holdes i Skole og ere for Resten beskæftigede med Spinden, Sye og Strikken. – Vi saae deres Sove Værelser som vare meget reenige og luftige og udgiøre en lang Bygning, da hvert Barn har sin egen Seng vores Ledsager regnede deres Antal til henved 1000de. – Efter dette saae vi Værelsene for gamle hielpeløse Koner – de have hver sin Seng og Skab – faae daglig deres bestemte Portion Brød, alle Middags Suppe og Legume (Bønner og andre Kiøkken Sage) hvilket sidste afvexler med 3 Gange Ost og en gang Kiød i Decadens – (I Kiøkkenet for dette talriige Sælskab som er henved 1200d er [...] Indretning at Vandet ved Rør kan ledes i og af de store Kiedler.) – De gamle Koner havde det ligesaa reenligt og net som Børnene og man kan ei andeet end roese den Orden som hersker i denne udstrakte Bygning der i Omfang og Indhold af Mennsker overgaaer mange Kiøbstæder – Man sagde os en Indretning ved denne Anstalt som er gandske underlig, at nemlig enhver som engang for alle giver 50 Daler, faaer Plads i Stiftelsen det er at siige, en Seng og fuldkommen Klædning hver andet Aar, Kost og Pleie som de øvrige Anstaltens Lemmer der af Mangel ernæres paa Statens Bekostning – Det synes utrolig at Staten for en saa yderst lav Sum kan ernære et Mennske der uagtet Skrøbelighed dog kan leve i en Deel Aar. – I en afside Deel af Hospitalet var Afdeelingen for gale og tossede Fruen Timmer – Vi gik ind i deres Gaard hvor de sadte rundt om paa Bænke, men maatte hastig pakke os da vi strax omringedes af det heele Sælskab der ei kan andet end sætte [...] i ubehagelig Stemning. – Gyeselig er det at Terroristerne i Skrække Tiiden ogsaa ere trængte ind i Salpetrieren og have myrdet fleere af Anstaltens Lemmer, hvoriblandt den berømte Madame La Motte som var dømt til at leve der. – Gruesomme Tiider! At drepe skiælvende Enker og Forladte! – Gid hine Dage forglemmes og en saadan Epoche aldrig meere forstyrre en Nation der i Politur har saa stoer en Rang blandt Europas Folkeslag!

d 25

Jeg har i Dag aflagt min Visite hos Consul Texier og siden hos Directeur Jussieu som ieg traf i Arbeide med Baudins Samling af tørre Planter hvoraf han viiste mig en heel Hob som alle vare af Træer og Buske. Jeg satte Manden siden i Beskæftigelse ved en Deel tyske Lichenes ieg har bragt diid og da han ikkun eiede saare faa af dem blev min Present modtaget med Tak og rangeredes i Herbariumet. – Jeg traf her til at giøre Bekiendtskab med Botanikeren Bollet (en Normand) som paa denne Tiid giennemløber en Deel af Jussieus Plante Samling.

---

⁵⁴ I margen : der altid sidde i Toppen af nogen slanke Stammer

d 26

Botanikkeren som ieg i gaar lærte at kiende har i Dag besøgt mig, og meddeelt mig Frøe af adskillige Planter – Kl. 11 gik ieg til Musee hvor ieg efter Aftale traf den unge Lucas; Medeens vi havde en Handel her af Mineralier kom Faderen til og slog om sig med sine sædvanlige Complimenter, hvoraf ieg ei kunne giengiælde ham en mod 1000de. Han førte mig i Museets Bibliothek (der ei er stoert omtrent 15000 Volumina) hvor man viiste mig den skønne Samling af naturhistoriske Tegninger som der giemmes⁵⁵. Det synes næsten utrolig at kunde bringe Naturen saa livagtig paa Papieret, som man finder den i dette Arbeide der indeholder de skønneste Malerier (paa Velin Papiir) af Planter og Dyr – Brødrene Redouté⁵⁶, Van Bosch (som giver Undervisning gratis paa Bibliotheket nogle Dage i Decaden) ere de bekiendteste, for deres Tegninger af Planter og Marechal for Dyr Malning, – Jeg har i Dag begyndt at examinere Fugle Samlingen i Musee efter Linné.

d 27

I dag beskæftiget med at skrive til Botanikkeren Dr Schrader i Göttingen og faae Vahls Defect Catalogue afcopieret.

d 28

Jeg gik i Morges til Fourier for at erkyndige mig om naar hans private Forelæsning over Chymien begyndtes; han var alt gaaet ud, saa ieg saa mig nødt til at komme igien. Derfor tog ieg Veien til Chretien⁵⁷ en berømt Kunstner som med et af ham selv forfærdiget Instrument, Physioetrace kaldt, forfærdiger meget lignende Portraiter som han stikker i Kaaber og lader sig betale for Plade med 12 Aftryk og original Tegningen kun 24 Livres. – Da de fleeste mine Landsmænd have ladt deres Contrafeie forfærdige hos ham, er ogsaa ieg falden paa denne [.] da den ei lade sig gjøre anden Steds i Verden for Bedre Kiøb.

29

Efter i Morges at have besøgt Wedege, marscherede ieg til Musee ved at gaae giennem Jardin des Plantes traf ieg en af Opvarterne i Menagerie trække om med Kamelerne for at give dem Motion, men bandt dem omsider til et Træe og kastede Kaal Blade for dem som de lode sig ret vel smage. – De have ellers daglig 2 Bøtte Høi om Dagen – skøndt disse Dyr ei synes at bære Tegn til Ondskab, vilde dog den eene gjøre Mine til at biide naar man nærmede sig ham. – Jeg [.] efter min Examineren af Fuglene [.] og fandte at *Falco tinnunculus* er fornemmelig forskiellig fra *F. nisus* ved at første har kortere Hals og tykkere Hoved, Brystet lyst brunguult med sorte Striber, saa man af dette Species har desuden paa den undre Side af [.] 2-3 brede [.] grændser. Habitus meest til Uglen. *Falco nisus* har Brystet bølgeformig, graae sribet paa tvers – [.] Neb ei – *Falco fulvus* og *Melanæetus* (Lin) er samme species. – I Aften funden Friboe upasselig. –

---

⁵⁵ I margen: og alt ere begynt under Louis XIV

⁵⁶ Pierre-Joseph Redouté (1759-1840) og Antoine Ferdinand Redouté (1756-1809).

⁵⁷ Gilles-Louis Chrétien (1754-1811).

d 30

Fourier har ieg atter i Morges forgiæves vildet træffe Hiemme. Bugge gjorde mig i Middags en Visite og vi fulgtes deretter sammen til en Restaurateur, gottede os med et par Retter til Mørket bad mit Sælskab søge Marles Forelæsning om Physikken. – Sent paa Aftenen gik ieg til Friboe hvor ieg fandt en Deel Landsmænd med hvem ieg drak Thee og souperede til vi vendte hiem hver til Sit ved borgerlig Tiid Klokken 12. –

d 31

Endelig i Dag funden Fourier til stede men da han ei befandt sig vel, kunde ej faae ham selv i tale men aleene blive underrettet at han i næste Maaned tænkte at aabne sit Coursus. Jeg have i Dag til skrevet den unge Hedwig⁵⁸ i Leipzig, med Wedege. –

November 1798 I

Iste

Som ieg i Morges stod veed at gaee til Jussieu kom en Billet fra Frieboe hvorved ieg inviteredes at see de Døvstummes Institut, skiøndt det derangerede et Forsæt ieg saa længe havde havt, tog ieg mod Tilbudet og indfandt mig til bestemt Tiid; vi kiørte først til de Stummes Bolig efter henværende Seminarium tæt ved Couvent des Chartiens – Vi fandt alereede Elevene under Examen (de holdes ofentlig [...] i decaden) da vi kom – D[] første Lærer Alhoi kaldte nu en ung Eleve paa 11-12 Aar frem, som han ved Tegn sagde [...] og denne derpaa strax optegnede paa Tavlen, samt for at viise at han forstod det, satte Tal over Substantiver, Verber ec. efter deres Distinction – Efter ham kom den ældste af Institutets Lemmer frem, som man alt i nogen Tiid haver givet Undervisning. Meralan; – han var 22 Aar gammel og anstillet som Lærer (Repetiteur) ved Anstalten. – Alhoi bad en af Tilhørerne give den Stumme en Metaphysisk eller moralsk Qvestion – hvorpaa van Swindon lod ham spørge Combien des Substances y – a – il? – Den Stumme skrev dette Spørgsmaal (som Alhoi ved Tegn expliqverede for ham) paa Tavlen og tegnede den under il-y-a deux, savoir la Corps relle et la spirituelle – qvi est la Spirituelle, spurgte Alhoi – Sv ; c'est celle qvi ni peut voir, ni toucher ni peser, qvi a la Pouvoir de penser de juger, se souvenir, de savoir, et raisonner ec – Van Swindon og enhver maatte naturligviis være tilfreds med saadant Svar de viiste hvor tydelig Begreb den Stumme gjorde sig ved hvert Ord – En anden af de Tilstedeværende lod ham derefter spørge – qvi est ce qve la Foi? – Dette Spørgsmål sadte Eleven i et slags Forlegenhed, dog svarte han strax – c'est Croyance de ce qv'il est vrai – derefter de ce qv'on ne peut voir – saae at faae ham paa Ordet Confiance – spurgtes qvi sont les motifs de la Foi? Qv'il est le Fondement de la Foi? Hertil skrev den Stumme Je ne [peat] repondre – Alhoi gjorde ham da den Qvestion qvand je te dis qvelqve Chose, me crois tu? – Sv: Oui parce qve Vous etes raisonnable et vrai – dette leedte ham omsider til at skrive at Confiance var Fondements et Motifs à la Foi – Nu lod van Swindon den Stumme siige – Je te regrete de ne parler qve par Signes. Sv : non, je n'appartient pas à moi meme, j'ai ete prive on n'ai jamhaie de l'usage de la Parole – desirerais tu parler et entendre? spurgde atter – oui – pourquoi? –

---

⁵⁸ Romanus Adolph Hedwig (1772–1806).

parce que ce me ferait Plaisir et m'augmenterait plus. – For at vise at Eleven forstod at udtrykke Handlingen ved Ord, bød en af de Tilstedeværende den anden en Pris Tobak ec imellem sig hvilket den Stumme strax optog vel rigtig paa Tavlen. – Alhoi er for nærværende Tiid Director for Institutet som har 60 Elever der holdes frit i 5 Aar paa Gouvernementets Bekostning. – Pensionairer kunne og faae Plads heri for 600de Livres aarlig foruden Klæder. – Et Etablissement som dette findes og i Bordeaux (begge stiftede i Republikvens 3de Aar) og man sagde mig at det ere Regieringens Ønske at indrette fleere saadanne, i andre Landets Provinser, dersom ei Krigen trak Statens Penge andre Steds hen. – Endnu er i samme Bygning, til en anden Side, en lignende Anstalt for Døvstumme Pige Børn – Jeg erkendte mig hos en af Lærerne (hvoraf der er 3de) om den berømte Sicard⁵⁹ ei endnu var her, men han gav mig et Svar som om han enten var depoteret eller ? af al offentlig Betiening. Kl. var et da denne Séance endte – Det var derfor just Tiid at komme i de Blindes Institut, som laae paa vores Hiem Vei, og hvor der ligeledes i Dag var en offentlig Forsamling. Vi fandt en Snees af Lemmerne siddende paa et slags Theater hvor lige overfor var en Deel Bænke for Beskuere. – Man gav strax en Symphonie paa Blæseende, og Strænge Instrumenter, som af Bliinde var temmelig god og harmonisk – Derefter sang et Chor af blinde Fruentimmere (som sadde forrest paa Theateret, hver med sit Strikketøi) en Arie accompagneret med Instrumenterne. – En af Lemmerne (en Mand paa 50 Aar) kom nu frem og viiste sin Færdighed i Bogtrykker Kunsten, i det han sadte en Placat som kom under Pressen i vores Nærværelse og uddeelt blandt de Tilstædeværende – En Anden af samme Alder traadte op og reciterede et langt Stykke af Voltaires digte som passede sig paa de Blindes Forfatning, atter en anden gjorde reede for Geografien og viiste paa 4 store General Karter et hvert Land her, eller mærkelig Sted man nævnte ham – da det var umulig ved blot Følelse at kunne distiguere et Lands Grændser fra et andet paa et flad Kart, ere disse i Steden for Linier forhøiede Rande rundt om hvert Riige. – Efter at den Blinde paa det slags Karter havde manoevreret, tog man, til min Forundring et almindelig plat Chart frem, hvorpaa han og viiste ethvert Sted man forlangte, mens herved den Maade at maale sig frem ved Distangserne fra Kartets Rand. – For at moere de Blinde ved Læsning har man et eget slags lettere der gjøre hvert Bogstav forhøiet saa man paa Følelsen kan distiguere hvert Comma ec – Naturlig kan da kun læses paa en Siide af Papieren da Letteren, som stemples, gjøre Fordybninger paa den andre Siide. – Institutets Arbeide (bestaaende af Silke Penge Punge, Riide Pidske, Arbeide af Pap osv) bragtes frem, og Tilskuerne kiøbte deraf et og andet. Forsamlingen endte med Musik. – Efter at have kiørt en Tour i Champs de Mars tog Friboe sig hiem med en Landsmand mødes hver anden Aften som i en Klub. – Jeg kom ei fra Sælskabet førend efter Midnat og havde paa min Hiemvei nær bleven overkiørt nær faaet en Nat Potte i Hovedet, maatte kramme mit Pas ud for en Vagt ved Palais Égalite og høre Skiend af mit Ganses Pentaer fordi ieg kom saa sildig hiem. –

D 4

---

⁵⁹ Abbed Roch-Ambroise Cucurron Sicard (1742-1822).

I Dag spiiist til Middag hos Minister Dreyer hvor ieg blandt Danske fandt en Capitain Rosted ved Artellerie Corpset, som er ankommen hertil i disse Dage fra Berlin – atter i Aften hos Friboe.

D 5te

Tilbragt nogle Timer paa National Bibliotheket som staar aaben til alles Tieneste fra 10 – 2 om Eftermiddagen.

6te

I Dag har ieg giordt Desfontaines en Visite men da ieg fandt meget beskæftiget med sin *Flora atlantica*, forlod ieg ham efter en kort Samtale. – Paa Musee fandt ieg et Individium af *Strix flammea* som paa Brystet er næsten fuldkommmen hvid, med meget faa sorte Puncter. – Under Navn af *Strix otus* stod og et Species som i henseende til Bryst Fierenes Farve er meget forskiællig fra Beskrivelsen da den har lange sorte []iler der ere ligesom []ficerede

– [trix] *Striculus* [...] noget nær i []belus og Farve, men ere forskiællig ei aleene ved Øreflippen men ved dens guule Neb da disse har blaate. Paa Hiemveien fra Musee gik ieg ind til en Mineralie Handler i rue Thionville, som man havde sagt mig eiede adskillig siældne Stuffer – Jeg kiøbte 3 [...] Diamanter af ham for den billige Priis 15 Livres og saae en Deel skjøne Ting han har bragt med fra sine Reiser i Spanien.

D 7

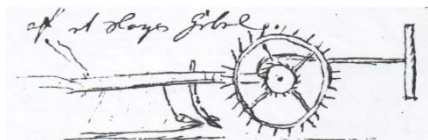
I Dag besøgt Thouin, som ieg fandt saa beskæftiget at ieg ei kunde faae nogle Planter av ham, men Løfte om at maatte høste en anden Dag; fra Jardin des Plantes gjorde ieg en liden Excursion uden for Barrierene til denne Høide af Staden, og kom paa min Vei i snak med en Borger som var beskæftiget paa sin Ager med at opryske Rugsæd, som slaaes her i August til grønt Foeder i Efteraaret, for Kiørerne; man slaaer og til samme Hensigt, Rug og Hveede som slaaes 2 Gange inden Vinter pløies Jorden om, og besaas da i Foraaret med Havre, den man atter bruger til grønt Foeder og derefter saaes Rugsæd osv – Fattig Folk leier Agerne her i Nærheden, og bearbeide dem saaledes for kunde sælge det grønne Foeder til de som holde Kiør i Steden. – Aften hos Frieboe. –

D 8

Med Bugge saae ieg i Formiddag Vaucanson⁶⁰ skjøne Samling af Maskiner som han har giort paa Kongens (den Sidses) Bekostning og bestaaer fornemmelig af alt hvad der hører til Manufacturer og Fabriqver. I blandt Modeller til Agerdyrknings Redskaber var en Plov som 2de Mennsker kunde sætte i Bevægelse ved Hielp af et slags [Hebel].

---

⁶⁰ Jacques de Vaucanson (1709-1782) .

Fra denne Samling gik vil til en anden som er i [...] L'universitet men da alt var langt hen paa Eftermiddagen inden vi kom der, opsadte vi at see den til en anden Dag.

D 10de

Ieg var i Morges hos Legations Secretaire Manthey, og gik paa min Retour til en Restaurateur hvor ieg traf min Skræder (Klecter) som ieg anmodet om at skaffe mig Leilighed til at besøge en Forpagter paa Landet som han kiender – Neppe var ieg kommen vel til mit Logis førend han indfandt sig hos mig med en Land Mand som har giort mig det Tilbud at følges med sig i Morgen til en Landsbye ved Pointoise hvor han boer. – Uventet fik ieg i Aften en Billet fra Thorlacius⁶¹ og Engelstoff⁶² som ere ankomne hertil fra Göttingen over Holland. –

d 11te

I Morges Kl. 9 kom Comisaire Sero (hvis Bekiendtskab ieg i gaar havde giordt) og sagde mig at der stod en Vogn tilreede for os; da ieg ennu førend min Afreise ønskede at see mine nys ankomne Venner, gjorde ieg Aftale med min Reise Compagnon at møde ham i et Bureau des Voitures og gik imidlertid til T. og Engelstoff som ieg gav de gode Raad ieg vidste og forføiede mig derpaa til Sero, som tillige med Skræderen biede paa mig i et Kaffeehuus ved Diligensen – Man kaldte mig ind og Politiken nødte mig til at traktere med Chocolate medens Vognen giordes til reede – Det varede ei længe førend alt var i Orden, og Comisairen tilligemed mig indskibede os paa bagerste Sæde i en Enspænde Cabriolet. En Madame (hvis Mand eide Voituren) agerede vores Kudsk men forstod dette Metier saa slet at Hesten holdt stille ved hver anden Boutiqve for at betænke sig om den vilde gaee videre. – Madamen havde trættet sin høire Arm med at svinge Pidsken inden vi naaede Porte St Denis, her traf nogle barmhiertige Brødre som efter hendes Begiæring af alle Kræfter gav [...] paa den arme Hæst for som hun sagde at sætte den i gang; men denne gammel vandt til slig Havre, lod ei Pryglen have synderlig Indflydelse paa dens Beens Hurtighed, saa vores Førerinde der paa alle Maade søgte at flaae Dyret, skreg til sidst himmelhøit af Arrigskab fordi hun ei kom hurtig nok til Sted. – Efter at have puustet et Øieblik hos en Restaurateur i St Denis gave vi os videre paa Veien og vare inden for Staden nær kommen til en slem Malheur, da vi ved et stort Dam mødte en Fragt Vogn som ved vores Hestes [...] rendte an mod et af vore Hiul med saadan Hæftighed at vi alle troede at det gik i mange Stykker men fandt at det dog kun havde mistet et Ribbeen. Kied af saadan Kiørsel tog Comisairen Tøilen og han forstod at behandle Jaiqve (saa kaldte man Hesten i Egnen om Paris naar vi hos os siger Pirris) saaledes at den løbte rask afsted med os og vi naaede Pointoise Kl. 4re. Egnen mellem Denis og sidste Sted er ret smuk,

---

⁶¹ Børge Riisbrigh Thorlacius (1775-1829).

⁶² Laurids Engelstoff (1774-1851).

men mager, og er skiult med Viinagere og Frugttræer. Da det just var Marked i Pontoise nølede ieg ei at komme did, men tog min Bylt med mig, og aflagde den underveis hos Stædets Apotheker, som Comisairen gjorde et Besøg. – Markedet holdtes uden for Byen paa et høit Sted, og bestod af 2de Rade smaae Boutikker med Klæde Wahre, Jern Kram ec og ved hvert andet Skridt sad en Kiæring med en mægtig Kurv fuld Vand Bakkelser eller ægte Maroner der her have samme Cours som Peber Nøder og Honningkager paa Markeds Dagen hos os. – I nogen Af stand fra Boutiquerne saaes en Plet skiult med Sviin, [.]Kiør [.] med Heste som her paa samme Tiid søge nye Conditioner. – Comisairen vendtede at finde sin Kone paa Markedet og trak mig derfor fra en Ende af Forsamlingen til en anden, men søgte over alt forgiæves – Da det blev Aften saae ieg tre Musicanter stiiige op paa et Bord og istemme en munter engelsk Dands der strax fandt saa manges Biefald at de i Øiebliket formede sig tvende Rade dandsende omkring dem og lidt efter dannede sig en Deel mindre Grupper om en eenlige Spillemand som paa Speculation var kommen did – Kort, inden ieg forlod Lystigheden saae ieg næsten det halve Markeds Folk svinge sig muntert i Dands, somme meget sædlig og fleer med megen Adresse. – Jeg regne Forsamlingens Antal for 6-7000 Mennsker; noget faae fandt ieg drukne, og saa snart Gens d’armes fandt nogen i saadan Forfatning henhvisteredes han strax til Vagten, for ei, medeens han sov at berøves hvad Penge eller andet han kunde bære paa sig. – I Mørket gik vi til Staden toge vore Bylter og marcherede [.] Comisaires Hiem i Ennery (en liden Miil fra Pontoise). Underveis kom vi i Følge med en Bonde Mand som fortalte o e at en af hans Bye Mænd, en Drukkenbolt havde de nu næret hans tvende Sønner, som hemmelig vare vendte Hiem fra Armeen, at Gens d’armes derefter ved Natte Tiider vare komne ind i Huuset og greebet den eene, den andre derimod havde reddet sig med Flugten ved at krybe giennem Taget. – Sero lofte vel at gjøre sit bedste til, at den aresterede kom paa frie Fod, men Følgen viiste at han maatte strax moveres til det Corps som han stod ved. Da vi kom til Ennery var Comisaires Kone ei endnu kommen tilbage og da hun havde Nøglen til Huuset gik vi ind til den næste Nabo, en gammel Bonde, som for en vis Forpagtnings Afgift beboe sin Gaard. – Vi fandt ham siddende med en Deel af hans Huusfolk omkring Kaminen, og ugeneret ved vores Ankomst bragte man os Stoeler at tage Plads med ved Ilden. Den Gamle lod til at være vranten fordi hans Kone blev saalænge ved Markedet ikke desto mindre lod han hente en flaske Viin af Kieldereren for at drikke sine Fremmede til. – Lidt efter lidt blev den Gamle André (saa hed Bonden) opmærksom paa mig og da ieg efter Haanden kom i en dyb Discours med ham og hans Hyrde blev vi snart saa fortrolige at han bad mig komme til sig i Morgen da han vil viise mig sine Jorde og hvad andet ieg ønskede mig Underretning om. Under vores Samtale kasted man Maroner i Ilden hvoraf enhver fik nogle at knaske paa. – Da Klokken blev 11ve og Comisaires Madame ei endnu indfandt sig blev saa kun en længere Tøven satte en Haand til et af sit Huusets to Vinduer krøb ind og aabnede Døren hvorefter vi sagde god Nat til Pere André – Cit. Sero gjorde Ild paa sin Camin bragte Suurbrød (Pain de Menage) Skinke og Frugter paa Bordet, og vi vare neppe kommen vel til Sæde førend hans Kone med Datter og Søn, tilligemed Madame André og en Deel af deres Bekiendtere traadte inn i Stuen. – De toge Plads ved Bordet, og ieg kom til at sidde hos Mad. André som skiøn hun var til Aarene, dog var meget munter og tog Deel i al den Spøg som giordes ved Maaltidet. Efter Bordet rangerede vi os ved Kaminen og Sælskabet skildtes ad efter Midnat – M André inviterede mig at spiiise hos sig Overmorgen. –

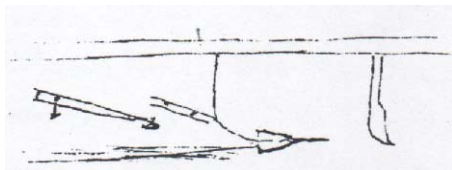
d 12te

Det er længe siden ieg nød saa skøn en Morgen som i Dag, – Ingen Parise Støien vaagnede mig, men Længsel efter at see den Egn hvor ieg befandt mig afbrød Søvnens ved Dagens komme da ieg foer hastig ud af Sengen for dog ogsaa engang i dette Aar paa fransk Grund at see Soelen [.] Nat i fierne Egne og komme frem af sit Skiød at oplyse det Punkt af Jordkloden som bær mig. Saa snart ieg var opstaaet kom min Vært for at spørge til mit Befinden og bade mig i sin Stue til Caffé ieg udbad mig kaagt Melk og efter at have drukket den i det øvrige Sælskab besøgte vi André som ei endnu i Dag var i ret Humeur, men viiste mig dog om i sine Fæehuse og Kornlade. – Han holder 10 Kiør og en Tyr, 5 Heste og 200 Beeder – Vinter Melken bruges til at feede Kalve med for Paris – I de første 14ten Dage faae de kun een Koes Melk og siden i følgende 14ten af 2de. – De gaae løse i Stalden hos Kiørene og forhindres fra at Pate ved en Kurv der er bunden dem for Munden – Hen paa Formiddagen reiste sig en stærk Taage som gav Andledning til at André lofte heller at ville viise mig sine Jorder i Morgen. Da det endnu var anden Dags Marked i Pontoise blev det desidered at Comisairen og hans Kone tilligemed et par unge Fyre fra Boisemont og jeg skulde gaae derud. – Vi gave os paa Veien i flere Grouper, men da vi ei fandt Markedet synderlig besøgt, og Luften dertil var høist ubehagelig fandt vi snart Lyst til at vende til Byen hvor en Under Officer af Gen d'Armes havde inbudt os til Middag. – Ved et tarvelig Maaltid og slet Viin moered Sælskabet sig ret brav til Aftenen da vi i Mørket vendte tilbage til Ennery og efter Landets Skik passiarede ved Caminen. –

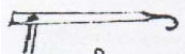
November 1798 II

D 13tende

I Dag var Taagen saa stærk at man havde Møie med at see 10 Skridt for sig, og kunde derfor ikke, som ieg ønskede, trave om i Marken, men gjorde en Visite hos Fader André som ieg i Dag fandt i saa god Lune at han strax fulgte mig udenfor Landsbyen hvor han havde en Deel af sine Jorder. – Paa Veien betragtede ieg den Plov som bruges her paa Egnen, og som i [..] staar langt tilbage for vore almindelige. – I Stædet for Midt Field har denne tvende skraae Træe

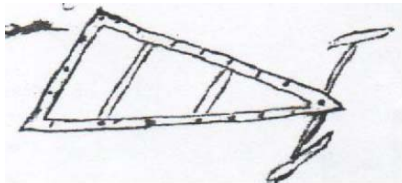

hvoraf det bagerste

kan tages af og sættes paa den andre Siide af Ploven naar man vender for Enden af Ageren. – Foruden at Arbeidet meget sinkes ved denne Indretning kan de tvende anbragte Klodser ei heller vende Jorden tilstrækkelig – Plov Jernet er meget spids og har en rund Overflade.

Harven man bruger er altid trekantet og er besadt med Træ Tænder,

For at komme igien til Andrés Jorder saa viiste han mig omtrent en 5 a 6 Tønder Land med Hveede der stod i herlig Grøde – Dette Terrain var en fortreffelig sandblanding Leer Grund men de paagrænsende Agere gik efterhaanden over til det bare Sand. En Deel var alt omgiort til Hveede Sæd i nædste Foraar og en Deel giødet ved Faare Holden. Som vi vare paa Veie at gaae til nogle fiernere Agere begyndte Taagen at forvandles til Regn, og André bad mig vende tilbage med sig. – Efter en lang Conference ved Skorstens Ilden tog min gamle Vert mig ind i sit Inderste og bød mig en Stoel at sidde i det var her ved hans Chatol han vilde give mig Underretning om Jordens Behandling om hans Udgifter ec – Jeg fik en Pen og antegnede mig følgende. Jorden til Ennery dyrkes i 2 Aar og ligger til Hvile i et. – Først saaes Hvede eller Rug (sidste ei almindelig) Hertil pløies 3 Gange a) ved St. Martini i Vinteren b) i Enden af Martz eller Begyndelsen af April c) til Sæd. Midten af October eller seenere. Derefter saaes Bygg som saaes 2 Gange Pløining skøndt man troer at den giver større Grøde jo oftere Jorden kan tumles til den, og har derfor det Ordsprog naar der tales om Byg Sæden plus qv'on donne plus qv'il donne. Efter Byg følger Havre da nøiest med en Pløining og saaes i Martz – Naar Jorden ligger til Hvede bære den undertiden den graae Havre til Hestene. Sainfoin og Lucerne saaes⁶³ med Bygg eller Havre – Første staaer ei længre end som Kløveren, det høiste 2 Aar, Lucerne derimod 10 a 12, og tager her, mod den almindelige Erfaring, til takke med sandet og slet Jord. Det bedste Frøe af disse Foder Urter kommer fra Provence, – Vi kom derfra paa Snak om de faste Udgifter der hvile paa Gaarden og [.] – af 230 Arpent Jord som ligger til Stædet betales 1300 Livres i Skatter og 2000de Liv i Forpagtningsafgift til et Hospital i Pontoise. Folke [.] er 153 Livres til Karlen (Charetier) 142 Livres til Hyrden, 60 til andre Svende, 100 Livres til Piigen og til Drengene 45 Liv aarlig, sammen beløber sig til 500d Liv [..]. Han lagde 100d Liv. i smaae Fordringer af [.] i [.] ec [.] der i alt gjør 600d Livres. Sidste Aars Afgrøde har ei været meget riig saa André betroede mig at det havde blevet ham et [.] Aar dersom han ei i sin Contract⁶⁴ at han i slette Aaringer kun skulde betale en [.] Sum af Skatterne og Resten falde Hospitalet til Last. Forpagtnings Contracten fornyes hvert 9de Aar. Der ere nu kun 2 Aar til den sidste er udløben og André vil da ei meere befatte sig med Agerbruget, men tilbringe de faa Aar han maaske har tilbage (thi hans Helbred er maatlig i hans Alderdom) i Roe og Mag. – Viin dyrkes aldeles ei til Gaarden. Derimod er her en god Frugt Have som i gunstige Aaringer indbringer 4-500 Livres. Under denne vores Discours dækkedes Bordet og Comisairen med en Deel Bekiendte forsamledes for at tage Deel i Seansen – Madame André opvartede os med Suppe à la Julienne, Boeuf bouillie, Ragout de Poulet, Poulet roti og til sidst Dessert som alt var meget fortræffelig tillavet. – Jeg

⁶³ I margen: ingen Havre ansees paa denne Egn bedre til Foring end den, [...] men lader saa god for denne [...] Kornet ligger længe pa Stuben at det ved atter at giennemblødes kan antage den sorte Farve der [...] den antager Værd, men siunlig er den virkelig.

⁶⁴ I margen : havde den Artikel

observerede at det her til Lands er en Skik bestandig sees at bringes Kniv med sig naar man gaae til Giæst, da der kun serveres med Sølv Skee og S.Gaffel. – Rød Viin af sidste Høst og Most ere de almindelige Drikke Vahre men ingen vover at sætte Munden til Glaset førend først at have skaalet (Mad. Mons.: je vous Salut og støder derpaa Glaset til sin Naboes og alle tilstedeværende) alle ved Bordet, og da enhver giøre det naar han finder Tørste maae man hvert Øieblik række Haanden over Bordet for at hilse den Drikkende. – Efter Desserten (som er Frugter) kommer syltede Kirsebær (i stærk Brændeviin) for en Dag, og enhver faar da 3-4 Ceriser i sit Glas for som det heede at befordre Fordøielsen. Vi bleve ei færdige med Middags Maaltidet førend Aftens, hvorfor vi gik lige fra Bordet til at rangere os omkring Kamin Ilden. Madame André der syntes ret at tage mig i Affectation, tog Plads ved mig, og af en Discours vi havde om Oste Giøren her i Egnen erfarede ieg at man har 2de Slag. Den første (Fromage a la Pie) aftages Fløden efter 24 Tiimers Forløb man sætter Loke paa Melken og lade den staae dermed, urørt i 48 Tiimer hvorefter Osten øses lidt efter lidt i smaae Kurve (af et Spands Diameter og 1/2 kvarter høi) hvor Vallen løber af og Residium tørres saa meget i 3 gange 2 Timer at den kan hældes af Kurven paa en Halm Visk, den man daglig fornyer og vender Osten til den er nogenledes tør⁶⁵ da den enten spiises strax eller saltes paa begge Siider og lægges hen; dette Slags er meget tørre naar de have en Alder af 6 – 8 Uger – bedre derimod er Fromage à la Creme der laves paa samme Maade som hiin kun at Løben kommes i Melken saa snart den har forladt Koen. – Jeg erkyndigede mig nøie om Maaden hvorpaa man tillaver Smørret, som ieg til min Forundring ei endnu har funden saltet i Paris – Tilberedningen som kommer efter at det er [...] og friet fra Kierne Melken kommes det over en sagte Kull Ild hvor det bringes til en saadan Grad af Varme at det skummer, dette aftages og et Tegn at Smørret er nok kaagt, er 1) naar der ei kommer fleere smaae Blærer fra Bunden af Karret ([...]) 2) naar Smørret er flydende klart som Olie 3) at man kan speile sig i dets Overflade 4) at man naar Næsen holdes tæt til det ei meere kan lugte noget liigt sød Fløde – Nogle bruge og at komme saameget som et Øllglas fuld Vand i Karret og lade Smørret kaage til Vandet er bortdamped – Er det nu tilbørlig kaagt hældes det langsomt⁶⁶ i en Steen Krukke som staae i varmt Vand, hvor det langsomt afkiøles og sættes uden videre hen at giemmes. Det skal paa denne Maade kunde holde sig 2 Aar uden at tabe det ringeste af sin gode Smag. – Man har her den Overtroe at naar et Fruentimmer som har sine Tiider kommer til den Skorsteen hvor Smørret kaager løber det over og gaaer i Ilden; Comisairen holdt denne Omstendighed for tilfældig og tilføiede at det ei aleene forholde sig saa med Smørret, men at Sviin saagar fik [...] naar et saadant Fruentimmer nærmet sig [...]. Det er jo efter denne Ide som om Fruentimmeret in tali statu fører en Sphære om sig der faa en mægtig og uforklarlig Virkning! – En af de Tilstædeværende forsikrede mig at have lært ved Erfaring at Smør som i stærk Sommer Heede bliver runken, kun conserveredes ved, strax naar man mærkede det at ælte det med en Træ Skee. –

D 14de

---

⁶⁵ I margen : rettere sammenholdende da dens Consestaince altid er blød.

⁶⁶ I margen : saa Bundfaldet bliver tilbage

Efter en Invitation fra nogle af Comisaires Bekiendte paa Boisemont (2 Lieu fra Ennery) gik vi i Formiddag derover for at komme til Middags Maaltid. – Det var tørre Veie da vi forlode Ennery, men neppe havde vi passeret Pontoise førend der reiste sig en hæftig Storm som forenet med Regn trængte saa igiennem at ieg næsten var blødt til Kroppen inde vi naaede Forpagter Gaarden; der paa nærværende Tiid drives af en Enke og hendes 4de Sønner. – Madame Lointier (saa heder Enken) ere ligesaa artig en gammel Kone som Mad. André men da hun har et paralytisk Tilfælde i den eene Siide, er hun meget taus og stille, og kan intet forrette i hendes Huusholdning – Efter at være varmet ved Skorstenen kom vi til Bords, hvor ieg i min Naboe Monsieur Sellier (som er Inspecteur⁶⁷ over Hoved Gaardens Værelser, er Gartner, og et slags Forvalter i Fruens Fraværelse) fandt en temmelig oplyst Landmand, og da vi ved vor Samtale lærte hin anden meget nøiere at kiende blev han tilsidst meere fortrolig end ieg ønskede, da han immer vilde viske mig noget i Øret mod Comisairen som han ei kunde lide, og dog ei vilde ligge til [...] med. – Over Maaltidet kom man, ieg veed hvordan, paa Discours om Religionen hvorom de Fleestes Meening vare at den Catholskes var noget urimeligt Tøv, men at man dog ønskede der igien var et Slags Baand ved den offentlige Guds Dyrkelse. – Enhver yttrede sin Meening, og ieg blandet mig ei i deres Snak førend Comisairen traadte frem med sin Troe som var ”at der vil existere et Etre Supreme, men ingen Liv efter dettes” alle tauv og saa paa ham, til een af Sælskabet bad mig gjøre min Troes Bekiendelse samt min Grund for den. Jeg yttrede da omtrent følgende – at hverken Troe eller Vantro, men aleene Handlinger, kan, efter de Ideer ieg gjøre mig om Gud, have Indflydelse paa den Forfatning ieg sættes i efter Døden. – At et hvert Menneske, om blot for sin egen Skyld, bør søge at bestyrke sig i Overbevisningen om Tilværelsen efter Døden, da den altid forskaffer de gladeste Udsigter, og er Friheden til med Frimodighed at kunne gaae de sidste Aandedræt i Møde. At det syntes stridende med Forsynets Godhed, efter de øvrige Indretninger i Verden⁶⁸, at lade nogle af vore Brødre komme frem til Lyset, blot at see det 1-2 Dage rive andre hen i deres muntret Aar, og stille andre frem paa Skuepladsen som her, deres heele Liv igiennem leede Nød og Kummer inden de naaede Graven; og endelig den fortvivlede Stilling det maae være for et hvert Menneske at gaae Døden i Møde med den Tanke ved den Sving at ophøre at være til, Sælskabet biefald mine Sætninger og det lod som Comisairen fandt mig have ret, kun maatte ieg gjøre ham begribeligt at vort Væsen ei var blot Legem, men at vi [...] ere en uforklarlig Ting vi kalde Siæl. – Blandt adskillige Historier om Munkenes Bedragerier ec fortalte Comisairen at da han for nogle Aar siden skulde tage noget Sølv og Guld Toei af et Abbedie for at sende det til Myndten i Paris, fandt han og et Guld Skrin som giemte saakaldte Reliqvier af en Helgen der i fleere Secler vare dyrked som Egnens Patron, og da man aabned Æsken, fandtes deri ei andet end 5-6 Faare Knogler ziirlig ind svøbte i Bomuld. I et Nonne Kloster ved Pontoise fandt han en Tugthus Skiorte (La Haire) hvori kort for Stiftelsens Ophævelse en stakkels jordisk Nonne var piined til Døde – Dette gruesomme Instrument er et Staal Traad⁶⁹ paa den anden Siide besadt med [...] som i en Kegle, og blev lagt paa den bare Krop, saa at den Ulykkelige som Abessen dømte til denne Straf, kuns kunde bære den, høist

⁶⁷ I margen: thi Citoyen er her ei en Mode men altid høres Mad., Mons.

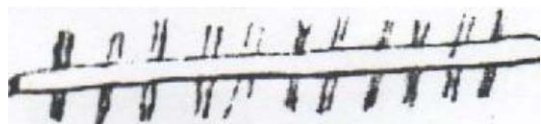
⁶⁸ I margen: naar inden Existencen at ophøre med Døden

⁶⁹ I margen: saaledes giordt at det kan omgive enhver Deel af Legemets som en Skiorte

24 Tiimer da hun døde under de gruligste Smerter. – Man har i Aften tildeelt mig Herregaardens brillanteste Værelse der er betrukken med rødt Silke Tøi fra øverst til nederst.

D 15

Jeg vaagnede ved Dagens Lius Brud og saae i nogle Minuter med Henrykkelse hen over de skønne Egne man fra dette høie Sted kan overskue – Det var netop ieg kunde øine en liden Skye over Paris, og ønskede ved dette Syn, mine Landsmænd (som sikkert paa denne Tiid endnu laae strakte i Reeden) en lige saa glad Morgen som den ieg her nød ved et saa særdeles [ ] Marke og Skove i mange Miiles Distanse – For at tage frisk Luft spaserede ieg en Tour i Haven hvor ieg snart blev opfanget af Sellier der førte mig til Frokost med Huusets Folk. – Vi gik derefter paa min Begiæring til et Gips Brud som tilhører Bonden Tull, en ærværdig Olding af Naboelouget; hans Søn (som er [.....]) gjorde Anstalter til at ieg med Mag kunde stiige ned i Carrieren. Men da [.] aleene communisere med Dagen ved en Schakt (lig en Brønd) som man ei paa anden Maade [.] end at en Bielke hvorigiennem ere sadte Pinde paa tværs

torde ieg ei vove at stiige ned paa et Instrument hvoraf [.] saa læt kunde glide og gjorde derpaa Forsøg paa at lade mig sænke ned i Kurven hvori Ærtzet opvindes, men da ieg og fandt denne Reise farlig, lod ieg mig nøie med at Arbeids Folkene bragte mig nogle Stykker af Steenen som [.] der den ieg ei fandt at være andet end stor rensed Gips. Der skal som man siiger ei findes noget fremmed Fossil i Massen dog stødte man for nogle Aar siden paa en stor Mængde Been i Carrieren. De kom i en nu afdød Chirurgs Hænder uden at der er giordt videre Metier af dem – Et andet Steen Brud omtrent en Fierding Vei herfra gad ieg og gierne have besøgt men da Sælskabet for en Deel vare beskæftiget Hiemme med Huus Affairer fulgte ieg dem – Vi passerede giennem en ei ubetydelig Under Skov som hører til Gaarden og bestaaer⁷⁰ af ægte Kastanie Træet ([.] castanea) der liig Hasselen hugges hvert 7-9 Aar og skyder igien mange Grener fra Roden. – Efter vores Tilbage Komst førte Sellier mig i et Have Terrain som han nylig har anlagt, og hvor ieg fandt en Maade at oculere paa som synes mig meget fordelagtig. Den Sommer man agter at forædle Stammen tages den (i samme Foraar) og bøies saaledes at Buen kommer 5 – 6 Tommer over Jorden – Greenerne lægges i Rader befæstes med Kroger og tildækkes som [.] aflægger saa at kun Spidserne stikker een 7 – 8 Tommer over Jorden – Stammen oculeres derpaa, omtrent 3 Tommer [.] og staaer urørt til følgende Foraar da den skiæres af i Buen og da de nedlagte Greene som alt have Rødder bleve paa Stedet til Efteraaret da de altsaa ere 2 Aar gamle og kunne nu udplantes hvor man vil have dem. Man behandler her aleene Qvæde [.] (der af alle give de fleste Rod Skud) paa denne Maade og oculerer Pære paa idem – uden Tvivl lade denne Methode sig og anvende med Æbler. – Jeg saae her en Art Kaal (Chou de Boeuf) nu plantet i Beede for at staae Vinteren over. – Man saaer den i August og omplanter den i Begyndelsen af October da den alt i Mai er spiselig. – Selerie staaer ude Vinteren man binder Toppen sammen og fylder rundt om Planten saa kun Spidsen er synlig – Stengelen bliver herved hvid og skiør og man kalde denne

⁷⁰ I margen: for største Deelen

[.] Maade blancher – (at blege) – Roden af bemelte Væxt bruges ei her saa hyppig som hos os, men meere den blege Top til Salat. – Græskar⁷¹ bringer man her til en størrelse af henved en Alens Diameter – Planten saaes i Mist Benke hvorfra den udflyttes naar den har 3 – 4 Blade. For at huuse Frugten til det betydelige Qvantum Most som produceres her ved Gaarden, har man en Maskine der bestaaer af en stor Træklods i Form af en Møllersteen der ved en Hest trækkes rundt (i en Cirkel) i en Rende af Steen hvori Frugten lægges – Naar det er vel knused kommes det i en Perse som skrues av 4re Mand. Mosten sættes strax paa Tønder, hvor den gæres og sælges, eller som her i Egnen [.] Deelen forbruges i Huusholdningen til daglig Drikke i stæden for Viin – I Aar har man giordt 50 Fade Most til Gaarden, det almindelige er ellers 200de Tønder – Da ieg yttrede min Forundring over at man for største Deelen ei bruger andet end sød Frugt (hos os saakaldet [.] Æble) der ei er større end Skarnæble gav man mig til Grund at en fiinere Frugt ingensinde bærer i saadan Overflod som den almindelige og at tiillige Mosten af [.] conservere sig bedre. For at giøre Most af Ædiken, bruges at sætte den paa et Fad som i Mands Minde altid har baaret Ædike – Den gamle [.] frembringer hastig en Syre der endog ofte skal overgaae Viin Ædike i Skarphed – denne befordres ved at lægge [.] Tønden imellem Høiet paa Slyden. – Af Pære giøres ei synderlig Most man bruger hertil fornemmelig et slags store, som have meget adstringerende og lagre Poire d’Hiver – I Efteraaret giøres her overalt et slags Syltetøi som haves for en Bagatel og laves paa følgende Maade – [.] sammenkaagt ind til en Sirup giver man Pære (skrællede og deelte i 4de) et godt Oppkaag hvormed de ere færdige – De conservere vel et heelt Aar. – Sellier førte mig omkring at bese Gaardens gammeldagse Værelser, og vi steeg derefter op i det høieste af Bygningen for ret at nyde den guddommelige Udsigt over Egnen, da vi i det samme fik Øie paa 2 Gens d’armes som kom steilende mot Gaarden – Da alle Forpagter Enkens Sønner ere meget unge vare vi ei uden Frygt for at det maaske giældte en af dem som skulde følge sidste Conscription. Vi steeg hurtig ned at erkyndige os om hva de godt Folk bare i deres Skiold og fandt til Beroligelse at det vare Comendanten⁷² (Brigadier Bernhard) af Gens d’armes; som ieg havde seet hos Andre i Ennery og, som nu paa [...] med en af hans Folk; Da Requisitionærenes Skiæbne næsten gandske er afhengig af ham, er det ei at undres over at man i Familiens Føje at holde hans Venskab, det manglede ei heller at Mad. Lointiers ældste Søn jo strax kom frem med Mad paa Bordet og tog paa det bedste mod disse i Grunden uvelkomne Giæster. – Da de ei lade sig forlyde med noget ubehageligt forsvandt efter Haanden den ængstlige Taushed som herskede blandt Huusets Folk, og man tog Plads ved Kamin Ilden til det lakkede mod Aften da vi sattes til Bords, og Bernhard med hans Kamerad nødtes at tage Sæde hos os – uagtet de begge alt havde vovet en Dyst med adskillige af Gaardens Feedekræe, toge de dog tæt til sig af vort Maaltid og bleve over Bordet ret snaksomme. – Nær havde ieg frygtet det vare [.] Ende med en Dispute som reiste sig mellem Comisair Sero og Brigadieren om hvis Post der var den vigtigste, da ingen af de Tilstedeværende kunne desiderere noget deri, blev Disputen aleene mellem begge Magistrats Personer der dog til sidst saaledes afkiøledes at de begge Herrer Gens d’armes escorterede

---

⁷¹ I margen: Citronie

⁷² I margen: en saadan Comedant har kun 32 Mand under sig og har foruden det at hæve Conscriptionen endnu den Post at holde Landet sikkert og ryddlig fra Røvere og [.] Mennisker, han præsiderer i Militair Comisionene og er i alle henseende en Øvrigheds Person under militairt Comision

Sero⁷³ til sit Hiem i Ennery. – Om Agerbruget og Skatte Væsenet ved Boisemont har ieg i dag erfared følgende. Gaarden har 400 Arpent⁷⁴ Jord hvoraf 130 med Skov og 270 drives. – Jorden hviler et Aar og bære i 2de – 1ste Aar saaes Hveede hertil pløies 4 Gange – a) fra Midten i Septr heele Vinteren igiennem som Tiid og Veirlig tillader; Giødningen nedpløies forrend med Grøn Sværen. b) i enden af April eller begyndelsen af Mai c) Efter Høsten som falde fra Midten til Enden af August d) til Sæd i October – Naar Jorden ei er stærk nok til Hveede saaes Mangkorn af Rug og Hveede til sammen 3: Metail. – Andet Aar saaes Bygg eller Havre og pløies hertil kun en gang til Sæd i Martz – Havren saaes og efter i Februari – Underlig er det at man bestandig anseer den Sorte for den bedste til Heste Foering og saa at man endog og lade Kornet ligge lang Tiid paa Stubben for at vente paa en Dryst Regn der kan sætte en mørk Farve paa Skallen. – Kiærnen svulmer op ved denne Behandlings Maade; men umulig kan den som man troer, blive fyndigere – Ved Havre Indkiøb har man dog det Tegn paa Bonitæten at den maae være tør og tung hvorfor der er det Ordsprog – un aveugle peut acheter de l’Avoine. – Byggets Modenhed kiendes her paa Egnen derpaa at Axet til den Tiid krummer sig ind med Straaet. – I det Aar Jorden hviler ligger den bestandig til Græsning, da Kleveravlen ei er i Gang. – 8 – 9 Arpent bære bestandig Lucerne og 4 Arpent : Sainfoin som her kaldes la Bourgogne – Lucerne staaer i 10 – 14 Aar – Sainfoin siælden længere end 5 – 6 Aar. – Naar Lucernen (som her skyde Rødder af 3- 4 Fødders Længde) er ned pløiet i Efteraaret, saaes derpaa Havre i 2 Aar efter hin anden fordi Jorden er for aalen til at bære svære Sædarter hvorpaa Ageren giødes og i 3die Aar bærer graae Erter eller Vikker, som saaes i Februari eller Marts. Jorden vandes strax efter Erte Høsten og besaaes i samme Efter Aar med Hveede som da maae nøies med 2 Ganger Pløining – Efter Hveeden følger til 5te Sæd Havre hvorpaa Jorden hviler et Aar og bære siden som sædvanlig. – Lucernen saaes her bestandig med Bygg og giver som i almindlighed den bedste Grund – I henseende til SkatteVæsenet da bestemmes den efter Jordens Revenue, saaledes at der i hver Commune udvælges Taxations Mænd (Repartiteurs) som vurdere Jordens Beskaffenhed, efter dens Situation, Bonitet ec., denne Vurdering fornyes til ubestemte Tiider og Raten formindske (som næsten troes umueligt naar første Taxation var rigtig) eller forhøies Afgiften af Jorden. – Til Boisemont er Jorden inddeelt i 4 Klasser hvoraf Revenuerne ere taxerede til 10-15 20-30 Livres aarlig – Le Fonciere (en Skat) som heraf betales beløber seg aarlig til 1800de Livres. – L’impositon militaire et Somptuaire giøre 436 L. p.an. – Charge locale (= 4 Sous af hver Livres som betales i L’imposition fonciere) – Denne Skat er til at underholde Departementenes Administration. – L’imposition for Les [...] giøre 4 Sous af hver [...] og 20 Livres hver Kiør Part – Alle Skatte giøre (for Gaarden) tilsammentagen 2351 Franc aarlig. – Under Ancien Regime havde Boisemont 900 franc i Charge Fonciere, som gik i Kongens Kasse, og 900de L. betaltes Geistligheden i Tiende – Gaardens Paalæg var altsaa 551 Livres meere end forhen. – Forpagtnings Afgiften er 2130 francs. Forpagterne i Egnen af Boisemont kiøber Beeder af [...] paa deres Græsning og siden sælge paa det ugentlige Marked som holdes i Posy med Slagter Cedægt fra Paris.

⁷³ I margen: der ei var gandske tryk [...] gaac [...]

⁷⁴ I margen: [.....]

Som ieg i Morges vilde besøge mine Venner Thorlacius og Engelstoft traf ieg P. E. Müller⁷⁵ hos dem han var ankommen dagen efter ieg var reist paa Landet, han var flyttet ind i Hotel petite Maison d'Espagne hvor der er et Værelse som ieg agter leie for at leve under Tag med mine Landsmænd. – Ieg saa i Dag Mineralogie Samlingen i Hotel de la memoir.

December 1798 I

D 1st

I Formiddags besøgte ieg Manthey og fulgte med ham til en Kunstner Bertin⁷⁶ som for ei længe Siden har opfundet (eller rettere forbedret) en Machine ved hvilken man med Damp kan tilspidse Lampe Luen saa dens Farve bliver langt stærkere end hvad man kan udrette med Blæse Rør – Instrumentet⁷⁷ er temmelig simpelt og bestaaer af en liden Kiedel som fyldes med Spiritus eller i al Fald med Vand, og befæstes over en Lampe Lue – Fra Kiedelen gaaer et lidet krummet Rør giennem hvilket de opløste Dampe søge Udgang med saadan Kraft at naar Aabningen sættes for Luen bliver dennes Heede i Kort i Stand til at smelte Metaller. – Saa megen Fordel og Beqvemmelighed [...] kan have til at giøre smaae Forsøg, saa finde ieg dog at der er Fare forbunden ved at bruge den da den elastiske Damp kunne udviede sig med saadan Magt at de lage Kiedlen i tu og farlig [...] sive ud omkring Staaende. Da Machinens Indretning ei endnu er almindelig bekiendt, betales den med 3 Livres hver. – Bertin er ei saa meget bekiendt for sine mechaniske Kundskaber som for nogle Skrifter han har udgivet over Stenographie (forkortet Maade at skrive) ved hvilken han med nogle faae Træk udtrykker heele lange Ord. –

D 2d

Sad Hiemme til i Aften da ieg indfandt mig til et tarvelig Thee Sælskab hos Justiz Raad Bugge, hvor ieg fandt en Deel Landsmænd at more sig ved et Partie Wist indtil Midnat og saaledes høitideligholdt denne som de øvrige Pariser Søndager dem ieg ved en og anden Ting maae giøres opmærksom paa om de ei liig de øvrige Dage i den republicanske Decade skulle snige sig uformærkt bort. –

D 3de

Med Hornemann besøgte ieg i Formiddag Directeur Jussieu der efter Sædvanen var meget artig og padsiarede en Times Tiid med os om et og andet, hvorledes han engarede den nu afdøde Bruyeres⁷⁸ til den Expédition som i Aaret 1773 blev udsikkert paa Opdagelse af det franske Gouvernement, og ved den Commanderende Captein [] Handels Interesse faldt ud til saare liden Nytte. – Hvorledes Banks⁷⁹ havde viist sig saa reede til at forskaffe Lapérouse⁸⁰

⁷⁵ Peter Erasmus Müller (1776-1834).

⁷⁶ Theodore-Pierre Bertin (1751-1819).

⁷⁷ I margen: Det kaldes Enolopila af Eolus, Vind og pilos; en Bolt, fordi den ionier fresede Luft støde Ilden frem som en Bolt

⁷⁸ Jean-Louis Barbeau de la Bruyere (1710-1781).

⁷⁹ Joseph Banks (1743-1820).

⁸⁰ Jean-François de Galaup, Comte de Lapérouse (1741- 1788).

Cook's⁸¹ eget Søe Uhr da man til denne Expedition ei kunde faae et Instrument af samme Qvalitæt færdig til den bestemte Tiid – De 300de Frøe Sorter bestemte fra China til Haven i Cload som en fransk Caper nyelig har opbragt til Bordeaux var efter Jussieu Forestilling til Marine Ministeren strax bleven indpakkede og paa Reisen til London, hvorved man har vildet viise at skjøndt Krigen føres med Bitterhed mellem begge Nationer, har dog ingen Fiendtlighed sted naar det kommer an paa hvad der angaaer Videnskaberne. – I Musee blev ieg i Dag opmærksom paa den næst ydre Bark (librum) af *Daphne Thymelaea* (Kniplings Træet) er af en meget fiin og skjøen Tæxtur liig Floor. – Paa Veien til vores hverdags Spise Qvarter ved Louvren, lod vi os sætte over Seinen ved Haven, og søgte til Place de la Bastille for at see den Egn hvor denne Morde Huule forhen existerede. – Man seer nu kun smaae Steen Broklinger paa Pladsen der tiener en Deel handlende til Brænde Oplag. –

D 4de

I morges tidlig kom Cit. Sellier fra Boisemont gandske uventet til mig : – Efter at væxlet en Deel Complimenter fra sidst vi saae hinanden toge vi Sæde og beskieftigede os heele Formiddagen med en Discours om et og andet [.] Væsenet. – Blandt adskilligt fortalde han mig en Methode at give Frugt en angennem Smag, som ei er almindelig bekiendt og bestaaer i at han indpakker de modne Æble og Pærer i Lag af tørred Hylde Blomster der give dem en Smag som Franskmanden kalder Gout de Muscate – Han bragte mig nyt Frøe af 2de KaalArter som her i Egnen ansees for de bedste – Chou de Milan og Ch. de Coeur du Boeuf. Sidste saaes her i August, udplantes tæt i Beede i Ocober – dækkes med Straae i [...] og omplantes i Martz er spiselig i Enden af Mai – Jeg fulgte min gamle Franskmand op paa Bibliothek National som han ei før havde seet, og derfra til Malerie Samlingen hvor vi beundrede Kunsterne og gik siden hen at spiise sammen hos en Restaurateur ved Louvren, hvor ieg med mine Landsmænd pleier ofte at komme, da man der for 36 Sous til 2 Livres har et nogenledes godt Maaltid som anden Steds ei haves for en petit ecu, skjøndt det [.] Priis ikke er stort bedre, undtaget at man serveres med Sølv Skee og Gaffel der er noget som Pariseren seer meget paa, ihvorvel reent Lin ([.] bruges hos Hvevdags Restaurateure) bringer Maden liige saa læt til Munden. Sellier førte mig til en Frøe Handler⁸² hos hvem han forsikred ieg vilde finde de bedste Frøe Sorter at sende Hiem. Engelstofft tog min giæst med sig paa Comoedie, da Undervisnings Timer i Engelsk og Musik forhindrede mig fra at følge ham længere.

D 5te

I Dag besøgt Musee. – Spist til Middag hos Minister Dreier i Sælskab med en Deel Landsmænd, og tilbragt Aftenen til Midnat hos L.Secretaire Manthey. –

D 6te

Formiddagen gik hen med at viise General Consul Classen om i Jardin des Plantes og Musee som vi først fik giennemseet henmod Kl. 3, da han lod mig følge Hiem og spiise hos sig – Vi tog en Vogn til Palais Egalité hvor Gen. Consulen indførte i en Boutiqve for at spiise varme

---

⁸¹ James Cook (1728-1779).

⁸² I margen: i Qvai de Feroil

Vafler som de have Ord for at lave best i heele Paris. Madamen fandt kun 3d færdige hvormed vi lade os nøie og fortsatte derpaa over Marais til rue St Croix (hvor Classen boede) – Underveis tog Gen. Consulen mig under Armen og gav sig i snak om et og andet. Især interesserede ham min Reise i Normandiet som han havde Lyst til og en Gang at kunde gjøre – Der er uendelig Skade at denne fortræffelige Mand er falden til et slags Melankolie, som skiøndt det vel ei er i den første Grad, dog gjør ham Livet mindre behagelig, og som ieg mærker at tvinge han mangel et Ønske for at være befriet for Sorger. Mandens elskværdige Character og Iver i den vigtige Post han har, gjøre ham ualmindelig agtet af hver der kiender ham, og man behøver blot en gang at have seet General Consul Classen for strax i ham at finde det bedste Hierte. – Efter Maaltidet gik ieg med Gyldenpalm paa den stoere Opera hvor man i Aften gav Oedipe i 3 Acter og Balletten Telemaqve. – Hverken Sangen eller Decorationerne i Oedipe var noget ualmindeligt, men Dandsen i Telemaqve er det skiønneste i dette Slags ieg har seet, og sikkert det eeneste som existerer – Clotilde⁸³, som man holde for den skiønneste Fruentimmer Figur i heele Frankrig, agerede Calypso og den unge Vestris⁸⁴ (en Søn af den saa berømte Gamle) forestillede Telemaqve. – Der var ei nogen Solo Dans i hans Rolle dog viiste han nu og da nogle Pas som vidnede om den fuldkommenhed han har i sin Kunst; nogle vil saagar give Fortrin for hans Føder. – Figurantinderne troer ieg hver i sær kunde agere første Dandserinde paa vores Theater saa regelmæsige og skiønne er hver af deres Stillinger – ieg finder fornemmelig Grupperne i den franske Dands at være det smukkete af det Heele. – I dag har man som ieg hører i 500de Raad erklæret Neapel og Sardinia Krig der og er approberet i de Gamles Raad.

D 7

I dag skrevet til Aal. – Jeg saae i Aften i Millini Thee litteraire, den berømte Skribent Volney⁸⁵, en foi, skarpseende Mand, Sælskabet var meere end almindelig Talrig og der gaves en temmelig god Musik. –

D 8tn

I Formiddag førte ieg Horneman til Professor Desfontaines, hvor vi tilbragte en times Tiid under Samtale med denne forekommende Mand og tvers igiennem Lærde; vi traf og hos ham en ung Naturhistoriker der nylig var kommen tilbage fra en Reise i Pyreenerne og gave os sikker Efterretninger om nogle af de Egne ieg tænker at bevandre i Foraaret. Fra Desfontaines til Musée hvor vi i de neste to Tiimer beskæftigede os med at betragte endeel de Danske Fugle som findes i Kabinettet. –

D 9

Med Capitain Rostad, M, E, T, og Hornemann aflagde ieg i Dag et Besøg i Menageriet (der for nærværende Tiid bestaaer af 4 Løvinder og 1 Løve, 3 almindelige Biørne, (*ursus arctos*) fire hvor af den ene ere Varieteten saakaldt Alpe Biørn (*ursus arctos* er *Luscus* L) En Iis

---

⁸³ Clotilde Augustine Mafleuroy (1776-1826).

⁸⁴ Auguste Vestris (1760-1842).

⁸⁵ Constantin-François Chasseboeuf, greve de Volney (1754-1820).

Biørn (*ursus maritimus*) – 2 Norske Biørne (*ursui lotor*) – 2d Ulve – En *Hystrix cristata* (Rin) – 2 Elefanter af forskiælligt Kiøn – 2 Kameler, begge Hanner – 2 Dromedarer
 1 Antilope – 1 ostindisk [Daae] – 1 Zebu Kør, af Størrelse som en 3 Maaneders Kalv Bos
 Taurus *Blindurus minor* Lin., –1 Scotsk Tyr, liden af Structur, men meget før og velskabt, har især en udmærket tyk Hals. – 2de angoriske Giedder – 2de Strutse – Han og Hun –1 Cahuar
 1 Hoico (*Crax alector* Lin) en Fugl af Hønseslægten der i Størrelse og Skabning har noget til fælles med Phasanen; Hovedets Fier ere krøllede, seer ud som de Peruqver de unge Pariser bære paa nærværende Tiid. – Denne Fugl kom med fra America – 4 Griffer (*Vultur fulvus* Lin, et stort slags Rov Fugle fra Alperne i det sydlige Frankrig.) – Efter at have seet os om overalt fik vi i Sind at gaae ind i det store Hospital, Hospice des femmes (Salpetriere) hvor vi i Porten fik en Kone med som førte os om Sidst ieg saa Stiftelsen blev ieg aleene staaende i Indgangen til Afdelingen for de Gale og Forrykte, men i Dag førte vores Ledsagerske os om overalt og skiøndt vi forfulgtes af meere end en Snees af disse ulykkelige (der dog alle syntes tilfreds med deres Skiæbne) fik vi dog Leilighed at see ind i deres [.] der bestaae af smaae lave Huus afdelte i Kammere med stærke Luger og Dører – Som nu ere indrettede til Logis for flere gale som kunne forliges at have deres Senge (de bestaae af en Matras og et tyk Uldteppe) sammen, en større Deel er bestemt til Celler for enkelte Lemmer – ved hver Seng er i Væggen fastgiort en Lænke, den man dog kun i høieste Nød betiener sig af for styre dem naar Raseriet tager Overhaand. – Vi saae ikun 4 Gale som paa nærværende Tiid vare indelukked. Resten sad deels samlede i en stor [..] omkring en Kakkellovn eller gik omkring i Gaaarden. – I et Kammer man viiste os, fandt vi en meget smuk ung Piige, som laae halv nøgen paa sin Madras – skiøndt fra Fødselen berøvet al Fornuft saae ieg hende dog besidde Qvinde Kiønnets Bluefærdighed da hun ved vores Komme paa alle Maade søgte at skiule sine blotte Bryster – Hendes Ansigtstræk spaaede ikke nogen forrykte Ideer, men hun lod til at være af en meget blid Caracteer – Fornærværende ere her 600de vanvittige Fruentimmer i Stiftelsen. – Efter at have spasert giennem alle de Sale ieg sidst saae droge vi hiem ad til vores sædvanlige Restaurateur ved Louvren hvis Middags [.....] vi havde havt. I Aften var ieg med en Deel af det unge Landsmænd Hob hos Prf. Bugge, hvor den eneste Moerskab ieg havde var at see min Fætter Dramaturgen og lægge Bank til [.] Spil og dermed snakke sig hæs om perdu og gagné. –

D 10de

Med Manthey og Hornemann var ieg i Dag inviteret til Frokost hos Prof. Brogniard⁸⁶ (den yngre) – Vi indfandt os i hans Logis Kl.12, men fandt at Manden ei som den øvrige Pariser Verden [.] Middag til Morgen. – [.] sagde hans Opvarter havde alt ventet paa os siden Kl. 10 og Brogniard var gaaet i sine Forretninger i den Tanke at vi ei kom. – Som vi vare paa Veien at gaae bort, mødte Professoren os, og tvang os at følge op med sig for at nyde den bestemte Smaus der bestod i Thee, Kaffee og Frugter – Vi moerede os ret meget ved at conversere med Professoren, men [.] ei Hensigten af vores Kommen, da vores Vært havde inviteret Coqvebert⁸⁷ (en berømt Naturhistoriker og Oeconom) hvis Bekiendtskab det var os meget om at giøre, men som just i Dag fik Forfald saa han ei kunde tage Deel i Sælskabet.

⁸⁶ Alexandre Brogniart (1770-1847).

⁸⁷ Jean Antoine Coqvebert de Montbret (1753-1825).

Vi bleve hos Brogniard til Kl. 2 da vi fulgte med ham til (Abbé) Haüy⁸⁸ som fortalte os adskilligt om Xstallernes Natur og lod til at være meget beskæftiget med at give Mineralierne bestemte nye Navn. – Brogniard lofte mig Adresser til det Sydlige Frankrig – og Haüy Tilladelse at se Mineralie Samlingen i Ecole des Mines. –

D 11te

Schrader⁸⁹ i Gottingen havde med dr Möller tilsendt mig et Exemplar af hans Genera nova Plantarum P. I me⁹⁰ som ieg paa Forfatterens Vegne i Dag overleverede Professor Ventenat⁹¹ der som de øvrige franske Lærde ieg hidtil kiender, er meget aaben og forekommende, vi causede næsten et par Timer om botaniske Gienstander og han viiste mig et Arbeide i 4 Tommer som han, under Titel af Tableau de la Botanik med første Sende for Dagen – Blandt det han viiste mig af Værket var fornemmelig en Prospekt over [...] generum som meget gefalt mig da Slægterne ved den vare saaledes rangerede at man uden Møie strax kan leede sig til det Genus man har for sig han har hidtil meget beskæftiget sig med Cryptogamien, men for nærværende Tiid gandske sadt denne Deel til side for med meere Iver at studere de øvrige Classer – Redouté har nylig malet adskillige nye Planter som han om ei længe vil udgive. – Han lofte ved min Bortgang, at ville skrive til Schrader, og give mig Adresser til min forestaaende franske Reise. – Skade at denne brave Mand lader til at være underkastet den Skæbne der saa ofte er Botanici i Deel, at laborere tidlig eller sildig med en Svindsot.

I Aften hørte ieg i National Institutet Lamarck oplæse en Afhandling over en Deel nyegiorte Genera af Conchylier som efter ham i alt bestaaer af 115te Slægter, det er den store Helmintholog Bruyeres (som paa sin Retour til Frankrig fra en Reise han have gjort i Persien og Levante med Olivier for kort siden er død i Ancona) som har begyndt denne nye Inddeeling af Conchyllierne, der nu er fuldført af hans ven Lamarck. – Efter at l'Heretier havde oplæst en Efterretning fra en fersk Naturhistoriker som opholde sig paa den vestlige Deel af Africa – begyndte han at ville forsvare et Genus Bruyera som han nylig havde dannet, men i sidste Forsamling fandt Indsigelser i mod da Lamarck for alt længe siden har adoptert et Genus under dette Navn, l'Heretier søgte at gjøre Lamarks Slægt til et Species af Rhizophora indtil Jussieus Meening som gav Lamarck Retten paa sin Siide, hævdede Striden. –

12te

I Dag examinered en Deel av de danske Sø Fugler som findes i Musee, af Ande Slægten har man paa 2 Specier nær alle de som af Müller ere optagne i Zoologia Danica. – Streng Bar Frost –

13

Jeg har i Dag seet Pantheon den mest smagfulde Bygning i Paris – Man arbeider paa nærværende Tiid paa at befæste den Grund som bærer Kuplen da den Deel af Bygningen, ved

---

⁸⁸ René Just Haüy (1742-1822).

⁸⁹ Heinrich Adolf Schrader (1767 – 1836).

⁹⁰ Nova genera plantarum. Pars prima, cum tabulis aeneis coloratis. Lipiae 1797.

⁹¹ Étienne Pierre Ventenat (1757-1808).

at være opført af fugtige Materialier, har sadt sig og brudt en af Pillerne. – En Karl fulgte mig ned i Souterrainet der bestemt til at giemme de af Faderlandet fortiente Mænds Liig – Endnu har ingen den Ære uden Rousseau og Voltaire, hvis Kiste man seer der af Træ – Voltaires har en Deel Indskrifter og over paa den hviler en Harpe med brudne Strænger – paa Rousseau' staaer ei andet end – *ici repose L'homme de la Nature et de la Verite* – En skiøn Ide finde ieg i Arbeidet paa Kisten som for begge Ender forestiller en Dør paa Klem, hvorud af en Haand rækker en tændt Fakkell – Den ædle Rousseau, vil det siige, gik bort til hiine Verdner men efterlod paa Jorden et Lys der opklarer Nationer som før ei vidste at de kunde bryde Adlens og Munkenes Slavebaand. Ved det [...] Lys, Lamperne og heele Bygnings Maade af Sous Terroiret indgyde en meer end almindelig Høiagtelse for deres [...] som der hviler – Herfra førtes ieg paa 500 Trappe Trinn til Toppen af Kuppelen hvis heele Bygning er et sandt Mester Stykke, og udført med saa megen sand Smag. – Den enorme Omfang af Paris der for sig udgiøre en lille Verden, Seine Floden og de nærmeste Egne giøre Udsigten fra dette Høie Stand Punkt (der end og lade at være høiere end Montmartre) til en af de smukkeste man kan tænke sig – I 40re Aar har man alt bygget paa Pantheon som uden sin nærværende ædle Bestemmelse, skulde været en catholsk Faarestie. –

d 14tende

I formiddag været 2de Timer paa National Bibliotheket for at giøre Excerpter af Voyages Pitoresques au France over de Mærkværdighedet i Mineralogien som findes i Dauphiné⁹².

d 15tende

Som ieg i Morges Kl. 9 skulde have Undervisning i Musik underrettede man mig om at Caihus (som dannede en lav aflang Bygning) i Palais Egalite stod i Lue, Timen var ei saa snart endt førend ieg ilede did for at see Brand Anstalterne her i Staden, men neppe var ieg kommen ind i en af Palaiets Gange og derfra skuet Luen som alt havde bespændt Bygningen til alle Siider; førend et [...] Soldater drev mig med det øvrige [...] Pøbel ud og besadte alle Indgangene. I Aften besøgte ieg Caffee Huuset Mille Colonnes og saae endnu Ilden rase i dets nordre Ende hvor man for ei længe siden har indrettet et Theater. Efter de Efterretninger man paa nærværende Tiid har om Aarsagen til Ilden skal den være kommen fra et Opera Buffo, hvor man har været uforsigtig med et Lys som har tændt Decerationerne og plutselig greben om sig i Bygningen der for største Deelen bestod af Træ. – Ieg gjorde igien i Dag nogle Excerpter paa Bibliotheket; og besøgte derpaa Musée des monuments français som er dannet af et fordums Augustiner Kloster hvor hen man har ræddet den Deel af Fortidens Mindesmærker som undgik de alt ruinerende Terrorister. – Ieg tilbragte et par Timer blandt denne enorme Samling af Statuer hvoraf desværre en Deel var mutilerde. Monumenterne af det XIII, XVI, XVIII Aarhundrede ere opstillede i 3 forskiellige Sale og temmelig vel ordnede, – I Vinduerne af disse Værelser finder man en Deel skiønne Malerier som glasindefattede, kun Skade at disse Farver formindske den desuden ringe Lysning. –

---

⁹² Mémoires sur la Minéralogie du Dauphiné av Jean-Étienne Guettard (1715-1786)

d 16tnde

Besøgt Museum. – I Aften trakterede Dr. Müller med Thee og Kage – Vi saae Bugge, Captain Rostad, Guillaumeau og adskillige andre Landsmænd i vores lille Cirkel. –

d 17tnde

Besøgt Manthey og igien havt Besøg af ham. – I dag har man Efterretning at Neapolitanerne har lidt Nederlag ved Ancona.

December 1798 II

d 18tnde

Med Captain Rostad og Horneman gik ieg i Dag til Arsenal Bibliotheket som ligger i Faubourg St Antoine ligeved [.] fra Jardin des Plantes, – vi modtoges med megen Høflighed af Bibliothekaren, der efter at have ladet os see Bogsamlingen, siden førte os til Inspekturen over Manuskripterne som strax fandtes reede til at viise os det bedste der var under hans Værge. Af 5-6 skrevne Folianter fra 11te 12te Secul alle med meget zierlig coloerede Figurer var i sær en som udmærkede sig ved at skreven med forgyldte Bogstaver – En concordanz skreven paa en Dronning af [.] Bekostning var det smukkeste Arbeide man kunde see ligeledes ere Romersk Historie – og en Terents fra et seenere Aarhundre. – Af Tegningene i disse gamle Bøger seer man at Folk i hiine Tiider ei have synderlig studert Antiquitætene da man i deres Malerier finder alle Romerne i samme Klædes Dragter som Skribentens Jevnaldre. – Bibliothekets Antal af Bøger regnes for 130,000 Volumina. – Efterat passeret igiennem alle Reolerne førte vores Ledsager os ind i tvende Værelser som havde udgiort Sullys Vaaning, og endnu ere i samme Form som han har beboet dem. De ere temmelig lave omtrent i Smag som de man seer i vores Rosenborg. – Loft og Vægger bestaaer af slette Malerier paa Træe, indfattede i brede forgyldte Rammer. Det var for at Henri IV saa ofte besøgte sin brave Minister, og paa Hiemveien fra disse Værelser var det at Kongen myrdedes paa Gaden (i rue de Fervil) af François Ravailac.

D 19tende

I Dag havt Brev fra min Fader og Professor Vahl. – Paa Museo examinerede ieg med Hornemann de genera, *Scolopax* og *Tringa* og *Charadrius*, – imellem *Tringa* var det Species *Tr. interpres*⁹³ som Hornemann sieger sig at have funden paa Hals ved Hofmangave, [...] at have seet, man holde den for en blot Afændring i Farve af *Charadrius apricarius*, ∴ Land[]fuglen, men hiin er som ieg seer i gandske [.] forskiællig fra denne, saa vi med Vished eie en af Dannemarks siældneste Fugle i vores Egn. –

D 20de

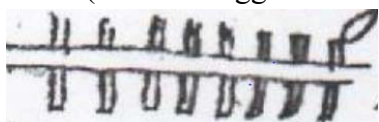
I Dag besøgte ieg med Manthey Minister ... men som til Fortræd var gaaet ud; saa vi ei fik hans interessante Værksted at see. Hans Kone entreterede os i nogen Tiid og ieg fandt hendes Conversation den meest interessante af de franske Damer ieg hidtil har talt med. –

D 21de

---

⁹³ I margen: foruden det sorte Bryst især kiendelig ved dens rød skiær.

Efter at ieg i Morges havde endt min Tegne Time, gav ieg mig paa Veien til Mont – Calvaire 2 Lieus fra Paris – Ved at spasere forbi Indkiørselen til Bois de Boulogne blev ieg opmærksom paa ett smuk Bygning i chinesisck Smag som havde til Overskriften Parc de Sablons, – Nysgierrighed drev mig til Indgangen som ieg i det mindste troede stod aaben for Penge, men en Gartner som par hasard stødte paa mig lode mig vide at ieg ei uden Eierens skriftlige tilladelse turde kiego giennem Trelværket, hvorfor ieg igien drev ad Landeveien og stansede ei min Marsch førend ved Pont Neuilly, hvor ieg et Øyeblik betragtede de skiønne Situationer af de med Popler beplanted Øher som ligger i Seine, hvis Vande havde oversvømt de paagrænsende Egne saa ieg ei kunde gaae under Broen for i dens Buer at høre det mange[] Echo gientage mit Raab. – Tæt ved Broen mødte ieg en Arbeidsmand som da ieg af hans Udseende kunde slude mig til hans Metier spurgte ieg ham om han ei var Arbeider i Carrierene paa M. Calvaire, om han vilde følge mig did eller sige mig Veien, han adresere mig til hans Broder som boede i den nærmeste Bye og vare [] i Gruberne. – Jeg fulgte Veien til høire giennem lutter Vien Agere passerede forbi en Deel smukke Lyst Stæder og fandt mig omsider i Byen [Soulenu] hvor [] Chevalier boede; han var ei til Stæde hvorfor ieg gav mig paa Færd til Toppen av Calvaire som nu eies af den berømte Merlin de Thionville⁹⁴ der for 2 Aar siden har kjøbt det derværende Eremiter Kloster, der tilligemed Kirken for en Deel er nedreven og deraf dannet et smuk Lyststed, med adskillige Have Anlæg. – Man har og til Grunden nedreven et stort Crucifix af Steen forestillende Christus paa Golgatha⁹⁵ til hvilket Pariserne fordem gik i Procession visse Tiider af Aaret. – Den første ieg mødte var en Staldkarl som da ieg bad ham viise mig Veien til Gypsbrudet, saae han stivt paa mig og sagede med alvorlig Tone ”vous etes anglais” ieg svarede ham ieg var dansk: hvorved han blev noget mildere og bad mig følge sig – det var i en liden Eeg Skov tæt ved Klosteret at ieg fandt Arbeiderne ved Gypsbrudet sidde i G. Ovnene omkring et Baal at varme sig, – Chevalier var blandt dem og da ieg sagde ham Hensigten af min Spadsere Tour fra Paris gjorde han sig reede og gav sig først ned i Carrieren, ieg skulde følge efter men da Nedfarten skeer af en Stolle (rundt udhuggen som en Brønd, paa en Træe Stamme med giennem satte runde Pinder

(Echelle de Peroquet, ou, Echellier [..]) syntes mig dette Redskab at være usikkert at klatre ned paa, og ieg havde Møie med at sætte al Ængstlighed til Side for at resolve mig til at stiege ned, dog omsider da ieg saae alle Arbeiderne klavre foran mig, spyttede ieg i Nævene og begav mig paa Veien, ofte rystede Hændene ved den Tanke, hvorlæs glide ei en Fod uden om af Pinden og du faaer en hastigere Nedfart end du ønsker, – man smilede af min unødvendige Ængstlighed og ieg fandt mig staaende paa Bunden af Stollen førend ieg ventede – det er omtrent kun 120 Alen at Brudet er under Overflaten. – Saasart ieg var nede, tændte man Lys og førte mig omkring i disse store Huuler der dannedes af zierlig udhugne Hvelvinger omtrent 30-40 Fod høie, Gipslageret er af samme Tykkelse og afvæxler ei med

⁹⁴ Antoine Christophe Merlin (1762 -1833).

⁹⁵ I margen: det er heraf for at Calvaire har sit Navn [..]

Strata af [..]. – Paa Gipsen hviler et Lag af en fiin graae Leer der kommer temmelig nær den engelske [.] Jord i Udseende og bruges af Klæde Pudserer ([..]) i Paris til at aftage Pletter. – Paa nogle Stede hvor Hvelvingerne var nedstyrtede fandt ieg en anden Form Leer Art som dannede væxelviise Schicter af grøn og graae Farve. – Ieg erkyndigede mig om her ei fandtes fremmede Mineralier eller Been i Gipsen og man fortalte da at der for omtrent 10 Aar siden er bleven funden et Menniske Hoved heelt og holdent i Massen, men man havde ei bekymdret sig om at lægge det til Siide; – nu hender det kun siælden at man finder et eller andet Been Stumpe – Der arbejder paa nærværende Tiid ikun 4 Mand i disse Carrierer. – De staae paa en bestemt Gage i Merlins Tieneste og ere under Dagen fra 7 til 12 og 2-7 om Aftenen – Brudet vil sikkert om ei længe gaae ind da Brænden koster saa meget i Transport at føre did. – Med en Karl af Gruben som ieg fik med mig for at føre mig til et andet Gipsbrud i Nærheden, løb ieg omkring i de ennu overblivende Klostergange for at gjøre mig en Ide om hvorledes der forhen har seet ud. – Min Fører der endnu var en sand Troende roeste meget de gode Folks Godgiørenhed som fordem beboede Bierget. Da vare 60 Eremiter i Tallet, som daglig arbeidede (der skulde udgiøre sin Deel af deres Guuds Dyrkelse) i deres Viinagere og tilbragte den øvrige Tiid med Læsen og Beden – deres Godgiørenhed bestod fornemmelig i at de daglig gav Suppe til hver som besøgte dem. – Ved Revolutionen var alle Munkene uddrevne paa 4 nær som Merlin har givet et Stykke Jord at dyrke. Hver af de leve – ieg saae en af dem der gik klædt som en Bonde Karl og syntes ei at være bleven magere ved at have omskiftet Munke Kappen med Kofte . – Den andre Carriere hvortil ieg førtes ligger paa Siden af Calvaire og er tilgiængelig giennem en muret Stolle (horizontal Gang) der er saa høi og vid at man magelig passerer derigiennem med Hest og Vogn. – [.] Chevaliers (som eier Gruben) 2de Sønner der arbeidet paa Stedet førte mig med og ieg fandt Gips lagret her at være af samme Tykkelse som i Brudet der tilhører Merlin – Ved at undersøge paa hvad Masse Gips Bænken hviler, fandt ieg paa samme Steder mellem den og Kalksteen en []baand (3 Tom Tyk) af en løs Gips som gandske var fyldt af med tynde Lag af vegetabilsk Substans, der meget ligner en kort Giødning og synes efter Structuren at have været Græsarter. – []baandet bestod ei overalt af denne Materien men paa andre Stede i Gruben saae ieg dannet af en fiin Hvidleer, som adskillige Kunstnere fra Egnen bruge til deraf at gjøre Figurer (Figures de la glaise) – Solen havde alt forladt Horizonen og Maanen faaet Ordre at træde frem af sit Slør inden ieg igien kom ud af Gruberne. – Da ieg havde samlet saa mange Leer Arter ec. saa ieg ei selv gad slæbe dem Hiem og Egnen om Paris [.] i Mørkningen, ei har Ord for at være sikker, overtalte ieg en af Arbejderne at følge mig født deri Egnen kiendte han de nærmeste Gien Veie over Viinagre og ieg fant mig paa Pont-Neuilly længe før ieg ventede. – Underveis kom ieg i Snak med min Fører om Krigen og han fortalte da med Sorrig at der fra en hans Naboe Byer Argenteuil vare ved 1ste Requisition havde 303 unge Mennisker som da de bleve lagde til Garnison i Frankfurt alle sammen bleve overfalden i en Nat og dræbte i deres Senge af Borgerne; ikkun 3 undgik denne skiendige Dødsmaade – Er Historien sand, fortiente Frankfurterne al den Revselse som Krigenes Ret fordrer over slige Cujoner. –

d 22

Med Manthey og Hornemann har ieg da spadseret om i Montmartre Carrierer. – Vi besaae først dens østlige Side hvor nogle vilde Buske som have bemægtiget sig Plads paa de nedstyrtede Hvelvinger 110 (af gamle Gruber) danne meget vakre Situationer i det Smaa –

den største Deel af Brudet til denne Side er forladte og ieg saae ikkun Arbeidere paa tvende Steder. Det er i en gandske underlig Form at Gipslagene her viste sig i indtil fra omtrent 100 Alen fra Biergts Tag gaae alle Lag horisontalt derefter følger en Bænk af 6 – 12 Fod Tykkelse hvor Gipsen brydes i store 5 Kantede Saaler (af 1 Alens Diameter) der i Form har særdeles meget til Fælles med Basalter, de staae gandske lodret paa Horizonten og brydes under Tiden i deres Sammenhang, ved tynde Lag af Selenit. Paa et Sted saae ieg tvende saadanne Lag af [...] oven paa hinanden, adskilt ved et mægtig⁹⁶ Horizontalt Stratum, ellers i [...] er ikkun en Rad af [...]. – I alle Huulerne fandt ieg en bladig Leer ligge tæt oven paa Gipsene, og alle Lag gaae Horisontalt, men paa den nordlige Kant sees styrtede Slødser. Just som vi rode om i en af Gruberne paa den vestlige Side [...] en af Arbeiderne [...] og vi overraskedes ved det skønne Syn at see en stor Maste tumble ned fra en temmelig Høide. – Forgiæves havde ieg søgt Strontianiten paa denne anden Side af Bierget men i sidst omtalte bragte en af Arbeiderne mig en rund Kugle af dette Fossil som han kaldte Tarik – ieg gav ham 24 Sous paa Vilkaar at bære det til mit Logis – Stykket har 20 – 30 Pds Vægt, saa Karlen aleene kunde fortiene hvad ieg gav ham for at bære det den lange Vei – Fossilet er nu ei saa hyppig som før, og finder paa denne Tiid meere Efterspørsel. –

d 23

I Musee hvor ieg ved at exminere det Genus *Rallus* finde formodning til at troe at *Rallus porzana* ogsaa findes hos os, skøndt den ei staaer i Müllers Prodrumus Z.d⁹⁷ – den kommer nær til *Rallus acqvaticus* ([...] Korp i Farve men er meget mindre og har flere hvide Pletter paa Bugen. – I Aften tilbragt nogle Timer i et [...]Sælskab hos JustizRaad Bugge,

d 24

Den gandske Dag hiemme – Kulden var i Middags 5 Grader under Fryse Punktet. –

d 25

Som det i Dag var Juulefest, maatte ieg med mine Venner M. E. H. T. i Kirkeparade til det danske Kapellan for at offre Guericke [...] 5 franker. Hs Velærværdighed yttrede et Slags Misfornøielse over at han saa siælden saae os blandt sine Tilhørere, og søgte i sin Tale at bære Kappen på begge Skuldere, baade være ortodox og [...] i samme Person, men han rædede sig ei synderlig vel fra Sagen. – Tilhørernes Antal var nok omtrent 30-40re og bestod for meste deel af tydkere som søge did da de ingen egen Kirke have. – Efter Gudstienesten gik ieg med Hornemann paa Malerie Samlingen og tilbragte et par Timer under Betragtning af de italienske Mester Stykker. – Jeg saae Seinen føre meget Iis med sig og Kulden siiger man, er 10 Grader under Frysepunktet. –

26

---

⁹⁶ I margen: der ved deres Indfaldlige som danne smaa Kratere

⁹⁷ Otto Frederik Müller (1730-1784) Zoologiæ Danicæ Prodrumus, 1776.

Ieg besøgte i Dag Lamarck som ieg fandt siddende at studere vidt omkring af sin talrige Familie Det er en nye Inddeling af Coquillerne han for nærværende Tiid har i Arbeide. Et værk som han tænker at udgive i 3 Deele. – Han passiarede en Times Tiid med Hornemann og mig om et og andet i Naturhistorien, gjorde Vahl en Deel Elojer, og yttrede det ønske at vi skulde træde i Correspondanse med ham efter vores Hiemkomst, da han tilstod man har endnu kun kiendte lidt til vores Litteratur som desværre ei holdes af synderlig Vigtighed. – Herfra gik vi til Museo for at fortsætte vore ornithologiske Undersøgelser. – *Columba* – *Alauda* – *Sturnus* – *Turdus* – [...] *Loxia* og *Emberiza* vare de Genera vi i Dag havde for – I blandt *Emberiza* fandt ieg et Exemplar af den hos os saa siælden *Emberiza hortulana* som havde en meget mærkelig guul Ring om Øiet ([orbites oculorum floris]) der maaske er en constant caracteer for et af Kiønet skiøndt det ei i Linné er anmærket.

27.

Jeg besøgte i Formiddag Justitz Raad Bugge der var saa god at forelæse for mig et Stykke af det Skrift han i Form af Brev agter at udgive over sit Ophold i Paris, Det var just over den Polytechniske Skole hvad han læste og derefter at slutte vil han meddeele adskillige Efterretninger som ere mindre bekiendte hos os. Kulden skal i Nat have vært 13 Grader under F.Punktet.

28

Paa Theater City saa ieg i Aften en Pantomime (La Fille Hussard) som paa denne Tiid tiltrækker mange Tilskuere da man seer i Stykket den Underlighed at der holdes Duel til Dyst på Theatret, at 5 – 7 Husarer i fuld Carriere riide op af en Bakke for at forfølge en Trop Tyrkere tilsidst manøvrerer man saagar paa Skuepladsen med 16 Heste –

d 29de

Jeg moerede mig i Middags nogle Timer i den af Malerie Galleriets Sale som kaldes Galerie d'Apollon, hvor man næsten ikke finder andet end Haand Tegninger og Udkast af de første Mestere. – Det har ei ikke liden Interesse af en Haand som Titian, [...], Raphael [...] at see en Stump Papirer overmalet med Blæk eller Blyant. Streger der udtrykke den første Ide hiine siældne Mænd havde til at udføre deres Kunst Værker. – Blandt de nederlandske Mestere, fandt ieg adskillige af den muntre Terier Ideer som ieg erindrer at have seet i [...]. –

d 30te

Med en vis Docter med. Petiradell som Thorlacius gjorde mig bekiendt med besøgte ieg i Dag Ecoles des Mines, hvis skiønne Samling af Mineralier man lod os see. – Den var opstillet i 4re store Værelser men ei endnu bragt i tilbørlig Orden. En Deel er rangeret efter de Mineralier som findes i Frankriges Departementer, en anden udgiør en [...] Samling og en meget skiøn Suite af Xtallitioner er opstillet paa Borde, under GlasKasser. – Kulden var saa stærk at vi ei kunde udholde at betragte hver Ting nøie, men maatte i største Hast ile fra et til andet, Inspekturen var saa artig at tillade os oftere Besøge Cabineet om der var noget vi ønskede at blive nærmere bekienddt med. – I Aften astronomisk Thee hos Prof. Bugge hvor en Deel af Landsmændskabet, siden Friboes Bort Reise, [...] at [...] Sælskab om Søndag Aften. –

d 31

I Aften i National Institutets Forsamling hvor man ei oplæste noget interessant uden en Bemærkning af Vauqvelin⁹⁸ at en blanding af 8ten Deelee chaux [.]⁹⁹ med 6 Deelee, Jern frembringer en Kulde som han sagde af 400, men da Qviksølvet fryser ved 32 Grader lode det sig neppe bestemme hvor tungt 115 Kulde er over dette Punkt. Træe eller andet vegetabilsk Substance som kommes i Blandingen antager strax en hvid Farve. – Fourcroy bemærkede at naar man slaarer det frossne Qviksølvet i tu finder man alt inden i xstalli svart. – Vauqvelins Forsøg var skeet i en Temperatur af 7 Grader. – Jeg talte et Øieblik med Ventenat og gik fra Séancen til G.Consul Classen hvor ieg i et stort Sælskab af Landsmænd aad det gamle Aar ud. – Gen.Consulen har fornyelig i Loterie National paa en Actie af 30 Livres vunden 2de ypperlige Tegninger af Isabey¹⁰⁰ som fremstiller Krigerens Afskeed og Hiemkomst til hans Kone og lille Søn de ere udførte med særdeles megen grace, og vurderes for 120 Louisdorer.

Januar 1799 I

1799

Januarii

D 2den

Jeg var i Middags i Conseil des Anciens just da man forkyndte om en stor Seier som den franske Arme i Italien har erholdt over Neapolitanerne der have mistet 15000de Mand henved 100de Kanoner, 21 Fahner, 3000 Hester m.m. En Deel af Representanterne raabte vive la Republike – og ogsaa ieg var blandt dem som ønskede godt for Fødelandets brave Helte.

D 3die

Efter at have spiiist til Middag hos min sædvanlige Restaurateur ved Louvren, fulgte ieg derfra med Rostad (Captain i Artellerie Corpset i København) og Børne Fod til Theatre Ambigue Comiqve, som er et blandt de bedste af de mange smaae Comoedie Huuse der ligge ved Boulevarden. – Bygningen indvendig er lidet mindre end det kiøbenhavnske men er slet decoreret og seer temmelig forievsjed ud – Man spillede først en Comodie i en Act, og derefter et meget langt Stykke, Le malheureux Enfant, men som ieg ei kan siige til hvad Classe i Dramaturgien det bør henføres da de føelsomme Scener udførtes med Pantominer accompagneret af Orchesteret og Resten vare Dialoguer. Det saae fudkommen ud som et forhudlet Synge Spil som man af Mangel paa Sangere ei kunde opføre uden at giøre dem stumme der hvor [.] lade Stemmen høre – Der forekom en stor Mængde Decorationer i Stykket og Skuepladsen var bestandig fyldt, enten med [.]Diævle eller [.] af Mohre – Det bedste ved heele Piecen var en Dands som man opførte mod Slutningen hvori en Deel unge Danserinder virkelig viiste sig med nogen Gracie –

D 5te

---

⁹⁸ Louis Nicolas Vauqvelin (1763-1829).

⁹⁹ I margen: Kalk opløst i saltsyre

¹⁰⁰ Jean Baptiste Isabey (1767-1855).

Det eneste Extraordinere ieg har [.] overlevere til min D.bog er at ieg aften har været i Caffee d'Harmonie i en af Palais Egalités Kioldere hvor ieg med Thorl. fortærde en Portion Pot au lait¹⁰¹ medens en skraalerske med sin afskyelige Stemme [.] vore Øren der tilsidst bleve halv Døve af den jammerlige Katte Musik man opførte paa et lidt Orchester i Haven, –

D 6te

Jeg vilde i Middags have været nærværende ved den offentlige Examen ved Døvstumme Institut, men da det kun holdes en Prøve¹⁰² i Decaden var ieg her i Dag gaet forgiæves ieg fulgte derfor Rue St Jaqve for at see hvorledes Paris seer ud i denne Region – Snart stødte ieg paa det store cidevent Kloster Val de Grace som af Anna af Østerig var oprettet for Nonner men nu tiener til et Hospital¹⁰³ for en Deel af Militair Etaten i Paris og Egnen herom kring – Det faste Antal Syge er mellem 4 – 500de – og her tages allene de i Cuur som enten have Feber eller Blessure – de øvrige føres til det store Militair Hospital St. Denis. – En Karl viiste mig ind i Kirken der af smuk Architectur man har bevaret alle [.] indvendige Zirater paa 4 Marmor Støtter nær som bærer en Ballon af Messing over det Sted hvor Alteret har staaet. – Eet af Capellerne er omskabt til et anatomisk Auditorium, et andet tiener til at disecere Cadaverne i – Det er [.] Barbier som med fleere ved Hospitalet anstillede Læger, her holde deres offentlige Forelæsninger for omtrent et hundrede unge Chirurger der gjøre sig duelige til at tiene ved Armeene Den gamle Greve af Orleans Faderen til den [.] bleve forhen begravet i Klosters Kirke, men under Revolutionen er hans [.] Kiste omskabt til Kugler og Beenene som Folks i Almindelighed skiulte med Jord Dynge. – Kloster Haven er temmelig stor, og en Deel deraf indrettet til et Botanisk Anlæg til Undervisning for Eleverne ved det Chirurgiske Institut, her var og et Varmt Drivehuus som havde adskillige skønne Væxter, hvoriblandt et besynderlig Species af *Aristida* som ieg troer er nyt. – Da ieg forlod denne Anstalt gik ieg videre frem i samme Gade og kom snart til Hospice de L'Humanite [.] du Coté du Sud, som forhen var et Couvent des Soeurs grises – Anstalten rummer nu 80 Syge, som cureres og pleies paa Stiftelsens Bekostning. – Vi gik giennem alle Stuerne og fandt alt meget reenlig og ordentlig. – Da Observatoriumet laae tæt ved besaae ieg det med det samme. – Bygningen er rummelig og smagfuld men synes ei fuldkommen beqvem til Observationerne i den forfatning som den er, da man ovenpaa Taget opfører en mindre Bygning for der med Beqvemhed at kunde bringe Instrumenterne blandt hvilke ieg saa et uhyre Telescop, som man ei længe har gjort Brug af. – I Observatoriets Gaard er et Kanon Støberi som paa denne Tiid staaer stille – I en Gade tæt ved Palais Luxembourg fandt ieg nogle Arbeidere beskæftigede med at styrte Bygningsteen ned i et dybt Huul, da det var for dermed at udbedre Hvelvingerne i de gamle Carrierer, fik ieg en Arbejder til at ledsage mig ind i dem; – De er omtrent 50-60 Alen under Jordens Overflade, og bestaae i mod min Formodning, ikkun af smalle Gange, omtrent 3 Alen i Breeden og 4 Alen høie. – De ere [.] anlagte lige under Gaderne saa at om de indstyrtede troee ieg ei Huusene vilde staae i Fare for at følge efter. – For at forekomme alle Hændelser er man siden 00 Aar beskæftiget med at bygge Hvelvinger i de Egne af Carrierere hvor Grunden

---

¹⁰¹ I margen: velling en Dansk

¹⁰² I marge: for nærværende Tiid

¹⁰³ I margen: kaldes l'Hopital Militaire pour l'Instuition

synes meest Løs – Gangene [.] bestandig i Leer eller en Kalksteen som er fyldt med en stor Mængde Aftryk af Coquiller. – Den største Deel af Faubourg St Germain er undermineret med Carrierer med hvis Udbedringer man sagde mig der bestandig er henved 100de Mand i Beskiæftigelse. – Efter de Ganges Construction ieg saae, har ieg Grund til at formode at disse saa kaldte Carrierer fra første Tiid af ei har været anlagte blot i den Hensigt at bryde Bygnings Steen – men ei de ingenieuse Romere kunne have villet danne Vandledder eller Cloakker af saadanne smalle Capoler som bestandig følger under Midten af Gaderne og ei danne store Huuler der, hvor endog den bedste Bygningssteen findes? – I Aften var ieg Rostad og Hornemann paa Opera italiens hvor man gav de tvende Stykker Joquin og Eliscia eller Amour maternel. – Sidste er gandske nyt, og tiltrækker i disse Aftener en usædvanlig Mængde Tilskuere for de særdeles skønne Decorationer og Dragter, ogsaa Musiken er meget fortrinlig udført af Componist Grétry¹⁰⁴ – Orden af Favières.¹⁰⁵ – Det forestilledes en Egn paa Kysten af Mozambique hvor der boer en sort Nation som har den Skik at offe de Børn der fødes paa nogle visse Dage i Aaret. Eliscas Søn har Skiæbnen just ladet komme Lyset i en af disse uheldige Dage. For at undgaae Præsten som kommer at søge Barnet, flyer den ømme Moder over Søen til en Øe i Nærheden hvor en gammel Portugiser Nainado sees omringet med en stor Flok smaae Børn af forskiællige vilde Nationer som han haved hans troe Iago har frelst fra at offres – Elisca finder Beskyttelse hos den ærværdige Gamle, som dog omsider faaer Strid med Præsten af Eliscias Nation der kommer for at søge hendes Barn og kaste det paa et Baal som er oprettet i den Anledning, men hvori Præsten selv styrtes af Eliscias Mand som i det samme Øieblik kommer til Øen – Af Musiken var især en Duett mellem 2de Negere noget af det skønneste ieg har hørt af det Slags. Decorationerne vare meget fortræffelige og saaledes udførte at man paa den behageligste Maade kunde sætte sig hen i hiine [.] indianske Egne – Pisorg Træt Coccus – Aloen o.s.v. var paa det naturligste udført og harmonerede skønt med de store Gruppe af Beskiæftigede Indianere hvis Klædedragt og Vaaben erer paa det nøiagtigste iagtaget endog efter de forskiællige Stammer. Efter min Smag er denne Opera i det heele, det første Scenespil ieg har seet. – Efter Stykket kastedes en Krands ned paa Theater fra en af de nærmeste Loger. Den var bestemt for Citoyerne St. Aubin som havde spilt Eliscias Rolle. – Tilhørerne forlangte Teppet optrukken og man saae da Krandsen sadt paa den særdeles beskedne Sangerinde –

D 7

Jeg har i Dag med Müller Hornemann og Engelstoft spist til Middag i det skønne Lyst Sted Bagatelle (Bois de Boulogne) som tilhørte Greven af Artois der har anvendt store Summer paa at gjøre dette Sted behageligt. – Bygningen er, efter Ballangers' Plan, overmaade ziirlig og beqvemt skøndt ikkun liden, da det heele er opført i en Tiid af 6 Uger, imidlertid er det en meget treffende Inscription som sees over Porten Parva sed apta Haven er i Engelsk Smag og har atskillige nydelige Kanaler som vi fandt meget skikkede at glide og russe paa i smaae

---

¹⁰⁴ André Ernest Modeste Grétry (1741-1813).

¹⁰⁵ Edmond de Favières (1755-1837).

Slæder som Restaurateuren har ladt giøre til almindlig Nytte – maaske og for ved denne Motion at give deres Giæste meere Appetit. –

D 9

Jeg har i Formiddag endt min Examineren i Muséo af Verdens Fugle som Cabinettet eier temmelig fuldstændige – Paa min Hiemvei fra Jardin des Plantes gik ieg med Hornemann over Seinen paa hvis Iis Ryg der var dannet en Banet Stie til Faubourg St Antoine – I Dag Tør Veir.

D 10de

Gandske uventet traadte Comisari Perrot¹⁰⁶ ind til mig i Morges; da de paa decade Dagen ei kunde have deres Forretninger bragte i orden for hvis Skyld de vare kommen til Hovedstaden tilbød ieg at viise dem om i Jardin des Plantes som de [.] en Deel [.] ei havde seet. Vi fulgtes altsaa strax ad, og besaae Menageriet med hvad øvrigt der var aaben paa Hviledagen. Hvorefter ieg gav dem et liden Dinner hos en Restaurateur, for dog paa nogen Maade at viise et Slags Giengield for al den Hospitalitæt og Artighed disse gode Folk viiste mig under mit Ophold blandt dem, det giøre mig ondt at ieg ei kunde tage mod deres velmeente Indbydelse endnu en gang at besøge deres Egn førend min Bortreise – Gamle André i Emery sagde man mig laae for Døden – ieg har paa Serots Begiæring i Aften skreven et lille Brev til Madame André –

d 11te

Med Ingvarsen har ieg i Formiddagt giort en Deel Visiter. Vi var først hos Vauquelin hvor ieg en Tiimes Tiid talede med denne særdeles berømte Chemiker, der som de øvrige Franske Lærde er overmaade simpel og bedskeden, hans største Fortieneste af Videnskaben er hans mineralogiske Analyse; ved en som han i disse har havt for, har han brændt sin høire Arm saa betydelig at han maae holde sig inde. – Han bad mig besøge sig førend min Reise til Pyrenæerne og lofte at være mig til Tieneste hvori han kunde; Det samme gjorde den særdeles elskværdige Gillet¹⁰⁷ (Conseiller des Mines) i hvem ieg fandt en meget forekommende Mand, skade at han er saa tunghør – Blandt adskilligt han viiste mig var et Exemplair af Encyklopædie Methodique¹⁰⁸, som havde været bestemt for den sidste Dauphin, og hvortil man havde samlet Kaaber til enhver Artikel som forekommer i Værket som f.E. [.] geographiske Deel under Danemark, et Kort over dette Land i den [.] berømte Mænds Portraiter o s v. Han regnede at den aleerede giorte Samling er over 6000 Kaaber – Fra Gillet til Noulard som er Conservateur af de tvende store Samlinger af Modeller, og Maskiner, som under Revolutionen er falden det offentlige til Deel. – Samlingen i Faubourg St. Antoine har ieg seet med Bugge. I dag saae ieg den som er under samme Tag som Noulard, vel er den ei

---

¹⁰⁶ I margen: med den ældste [.]

¹⁰⁷ Gillet de Laumont (1747- 1834).

¹⁰⁸ L'Encyclopédie méthodique ou par ordre de matières par une société de gens de lettres, de savants et d'artistes; précédée d'un vocabulaire universel, servant de table pour tout l'ouvrage, ornée des portraits de MM. Diderot et d'Alembert, premiers éditeurs de l'Encyclopédie. (1782- 1832).

af den Betydenhed som hiin, men alligevel indeholder den adskillige mærkelige Stykker som, alle de Former og Redskaber man har brugt til at fabriqvere Assignater – Redskaber som Republiken altid bør bevare som de Talismænd der i en haard Tiid ræddede den nysfødte Stat af en haard [.] – Af alle Modeller har ieg ei seet smukkere end adskillige som fra giemmes af Orleans Samling. – I samme Bygning er her og et lidt Bibliothk af physiske Skrifter som man har funden in duplo i adskillige Bog Samlinger. – Alt er endnu uordnet, og det heele vil faae et bedre Udseende naar man om nogle Maaneder faaer hvert sadt paa det Sted det hører til – Conservateuren arbeider paa at danne en Samling af de bedste [.] værkes Redskaber og Kunst Produkter; en Samling som bestandig skal staae aaben for Haandværks Folk af alle Slags, for der at blive giordt opmærksom paa en [.] Gienstand som kan være nyttig i deres Metiers. – Dertil i disse Dage være giordt adskillige hældige Forsøg¹⁰⁹ med [..], som man for nærværende Tiid holder for at behandles bedst af Kunstneren Hiintsmann i Chieffil i England. Vi besøgte siiden [.] Haüy (Cedevant Abbé)¹¹⁰ der var saa artig at viise os Kalk Slægten og Metallerne i hans Mineralogiske Samling som er temmelig fuldstændig. – Han var saa god at meddele mig adskillige Fosiler som vare mig høist interessante som det saltsuure [.] fra¹¹¹ Peru ([.] de cuivre oxygene) [.] Smaragdite fra St Gothard [.] Anthra colith [...] – Pyroxene – som [.....] et Par Xstaller af [...] de Scicilie m m. Paa Veien til mit Logis kom ieg [.] forbi en Boutique henover stod skreven Ici on vend Modelles et [.] qvi appartienent à L'Architecture [.] – nysgiærrig ved denne Overskrift, gik ieg ind at forespørge mig om Ceceteranys Bog om Leerbygningen, og hvem skulde ieg da træffe paa uden Forfatteren selv, som sad omriget af en Talrig Familie – ieg kiøbte hans Værk og yttrede for ham at min Fader maaske vilde giøre et Forsøg efter hans Methode som ei endnu var synderlig bekiændt i Danmark, dette smigrede Author saa meget at han bad mig besøge sig da han selv vilde viise mig Omgangs Maaden med det at opføre Bygninger efter hans Construction, han lofte og at give mig Brev til Lyon hvor – ieg fornemmelig skulde finde hans Bygnings Methode almindelig brugt.

d 12te

I Formiddag besøgt JustitzRaad Bugge, og Consul Texier som dessverre ei endnu har faaet nogen Anvisning til mig fra [..]. I Aften seet [.] Fantasmagoriske Forestilinger¹¹². – Efter at Kunstneren havde [.] sine tilhørere adskilligt om Galvanisme, [.] Luft, Electricitet og ieg ved ei hvad, førte han os ind i et Slags Theater gandske betrukken med sort Klæde, og til alle Sider bemalet med Dødning Hoder og [.]Kister¹¹³ – snart lod sig see foran os en klar Skygge af et smuk Fruentimmer som i et Øyeblik forvandlede til en Steen [..], siden en Olding, en Død som stiger ud af sin Grav, Admiral Bruieres, Robert McPierce som i en ond Aand med et snapper Hovedet af og sænker Kroppen ned i en stor [.] m.m. som syntes gandske livagtig at være tæt foran Tilskuerne og med et forsvinde, eller efterpaa [.] formindskes til det tabte sig i Mørket. Det bedste af det heele var Forestillingen af en Kat, og et Menneske Ansigt som gjorde mange Miner og Ansigts Bevægelser. – Et underligt Phenomen var og et oplyst Dødninge Hovede som plutselig saaes svæve ræt over Tilskuerne, som forsvandt og atter kom

¹⁰⁹ I margen: i Hotel de le Monnai

¹¹⁰ René Just Haüy (1743-1822).

¹¹¹ I margen: Atakarra i

¹¹² Étienne-Gaspard Robert (1763-1837).

¹¹³ I margen: alt Lys blev borttaget og

flere Gange til Syne – ved plutselig at lade en stor Flamme komme frem og igien forsvinde, gjorde han den Virkning paa vore Øine at vi siden i Mørket syntes at see en lys Skye for os. – Et Phenomen som Kunstneren vil forklare af Galvanisme men som i mine Tanker har sin Grund deri at naar den ved Mørket sammentrukne Pupille ved et plutselig Lys udvides afficerer det de sunne Øie derved saa meget at først efter Haanden kan tabe deres Spænding som gav Siælen Ideen om Lyset. – Uden Tvivl er Laterna magica og Huul Speilet de 2 Redskaber som spiller den største Rolle ved disse Fantasmagorier – der blev lovet Sælskabet langt skønnere Forestillinger om 4re Dage, men ieg for min Deel saae nok i at have udgivet 3 Livres, engang til saaedan Stads som dog igrunnen er den beste Skole til at give Overtroiske Folk rette Begreber om de Aander og Spøgelser der nu og da presentere sig for deres Indbildnings Kraft.

d 13tende

Som ieg i Middags forlod Hotel de la Monnaie hvor ieg har giordt Begyndelsen med at examinere det derværende Mineralie Cabinet (efter le Sages Description methodiqve du Cabinet de l'Ecole Royale des Mines Paris 1784) saae ieg en Huund liggende paa Seine Iisen, som i 3 Dage ei er viiget fra det Huul hvor dens Herre slog under og førtes bort med Strømmen – Ei en gang Hunger eller Kulde har endnu kundet formaae den til at forlade sin Herres Grav – Et mærkelig Beviis paa Hundens Hengivenhed til Mennesket.¹¹⁴

d 14tende

I Formiddag besøgt Professor¹¹⁵(fils) – Ved at giennomgaae adskillige Mineralier i hans Kabinet, finde ieg at han mangler Lepidolith, [..], Zedith m.m. som han med nogle af vore Nordens Fugle vil annotere for ved min Hiemkomst at kunde sende ham. – Tilskrævet min Fader med Ingvarsen. –

d 16tende

Besøgt Hotel de la Monnaie hvor ieg med Nød fik nogle Mariner Arter examinerede da Kulden igien i Dag er saa stærk at ieg maatte forlade min Beskiæftigelse førend ieg ønskede det. –

d 17ende

I Aften saae ieg paa den store Opera, opføres, Odipe¹¹⁶ og Balletten Deserteuren.¹¹⁷ Det første moret mig ei, kiedelig da ieg kunde minde mig at have seet det tilforn; siste derimod var meget interessant og er efter min Fætter Dramaturgens sigende en Opera som man har

---

¹¹⁴ I margen: ieg har siden erfaret at Hunden indtil paa fjerde Dag ei er viiget fra sin Plads da omsider en Soldat vovede sig ud paa Iisen for at vilde tage den, men den beed om sig og var ved ingen Midler at faae af Flækken – Af Frygt for at maaskee den lange Hunger (thi den vilde i all den Tiid nyde det ringeste uaget man havde flere Gange kastet Kiød ud for den) var bleven gal og kunde gjøre Skade – skiød man den paa Stedet, saa man kan siige at Dyret var troe indtil Døden – maaskee har [..] alt funden sin ælskte Herre i hiin Verden?

¹¹⁵ Alexandre Brogniart (1770-1847).

¹¹⁶ Œdipe à Colone av Antonio Sacchini (1730-1786).

¹¹⁷ Le déserteur av Pierre-Alexandre Monsigny (1729-1817).

omskabt til Ballet ved at give Ariene en hurtigere Takt. – Jeg har i Dag hørt en tildragelse med en Tydsker som er hændtes afvigte [.] og som for sin Afskyelighed fortjener at optegnes. – Som bemeldte Fremmede en Aften sildig gik igiennem Palais Égalité møtte han paa sin Vei et velklædt smukt Fruentimmer grædende, han spurgte hende om Aarsagen, og hun skildre ham da hendes Forfatning saa beklagelig at Tydskeren inderlig rørtes over den unge Skønne og bad hende følge Hiem med sig da han i Hotellet hvor han boede haabede at faae et Værelse for hende ([.] hun blandt andet sagde sig at være Huus Vild og nødsaget at tilbringe Natten under aaben Himmel om ei nogen havde Medlidenhed med hende) Hun tog mod Tilbudet, og da han ei i sit Logis vilde gjøre Anstalt til et Kammer for hende, udbad hun sig den Godhed af ham at hun maatte tilbringe Natten paa en Stoel i hans Værelse. – [.] Amor som under Ømheds Maske maaskee ogsaa veed at gjøre sig Mester af det menneskelige Hierte, [.] sig – [.] – Madammen fandt Plads i Tydskerens Seng. De lever meget fortroelig med hinanden det i [.] Nat, da Pariserinden staaer af Sengen og gaaer ud, Tydskeren som frygter at hans Elskede af Melancolie kunde have faaet i Sinde at omkomme sig selv, følger efter men mærker hende med at forsvinde; efter at han igien har lagt sig, seer han hende (skrækkelig Uhyre!) komme ind med tvende Røvere som myrder ham med mange Dolkestik og bortfører at hans Eiendom alt hvad som var af Værdie – Den Dræbtes Tiener meldte strax Tildragelsen for Politiministeren, som ved en Deel Spioneren endelig fik fat paa Fruentimmeret der med hendes Compagnie kort Tiid efter Udrydedes blandt de Levende. –

Januar 1799 II

s.116

D 19den

I Dag spiiist med Manthey og Thorlacius i Central des Amis og fandt, blandt en Deel brave Mænd, ogsaa Lægen Petit Radel¹¹⁸ som for nogen Tiid siden førte os til MineralieSamlingen i Ecole des Mines.

D 20nde

Efter i Middags at have tilbragt nogle Timer paa Malerie Cabinettet som, i disse Dage er bleven forøget med et særdeeles fortræffeligt Stykke (forestillende en vattersottig Kone hvis aftappede Haand Doctoren betragter) af Girard Dou¹¹⁹ en Discipel af Rembrand – gik ieg i De gamles Raad, hvor man var beskæftiget med Voteringen for en nye Præsident som faldt ud for Garat¹²⁰ med 86 Stemmer.

D 21

Da der i Dag skulde være Høitidelighed i l'Eglise de la Victoire (cidevant H. Sulpice) i Anledning af Kongedømmets Udrydelse af Frankrig, adresserede ieg mig til en af Directoriets General Adjutanter Oehlert¹²¹, for at faae en Plads i Kirken – Vi fandt alt ved

---

¹¹⁸ Philippe Radel (1749-1815).

¹¹⁹ Gerrit Dou (1613 -1675). I margen: han vare født i Leiden og døde 1650 – omtalte Stykke blev ved Turins Indtagelse foræret den franske General Adjutant Joubert¹⁴³ af ha Sardinske Majestæt hvis Fader¹⁴³ havde betalt det med 30,000 Francs – Joubert har igien skænket det til Nationen

¹²⁰ Dominiquve Joseph Garat (1749-1833)

¹²¹ Jean-Daniel Oehlert (1765-1814).

Indgangen en stor Mængde Mennesker, saa det var med Nød at Gen. Adjutanten kunde trænge sig igiennem; ieg vilde fulgt ham i Hælene, men en Deel af Mængden satte sig derimod og paastode ieg ei burde komme ind førrend efter min Tour; Oehlert, som mærkede min Forlegenhed var saa artig at sende en Garde ud for om mulig at bane mig en Passage, men forgiæves. Døren blev kort derefter aabned, og den [.] af Nysgierrige som stod bag mig førde mig ind med hastigere Skridt end ieg ønskede. – Jeg fik en nogenledes god Plads ved et Rækværk som var slaaet paa begge Sider af midterste Gang hvorigiennem Stadsen skulde passere. Directoriets Garde til Hest stod i Parade op til et Altar som bar Seierens Gudinde – rundt om hvilken var opført Bænke hvorpaa Ministeren, 6 Deputerede fra hver af Conseillerne, Deputerede fra Tribunalierne, Embedsmænd ec tage Plads – Midt for Alteret stode de 5 Directeurer; La Révellière-Lépeaux¹²² holdt som President en kort Tale, hvorefter Eeds Formularen (nemlig ei at ville biedrage til at sætte en Konge igien over Frankrig) oplæstes, og alle stak Hænderne ud og raabte "nous jurons" – for og efter Talen opførtes en skøn Musik af La Conservatoire de Musiq som var placeret bag Alteret paa en Forhøining. Ondt havde ieg for at komme ind i Kirken men dobbelt saa megen Vanskelighed for at forlade den, da ieg ved Udgangen kom i saadan Klemme at ieg frygtede det gialdt Arm og Been, Efter at ieg omsider [.] Aalen [.] maatte ieg piaske Hiem i et øsende [.] som Østen Vinden nu har bragt did for at gjøre Ende paa den barske Kulde.

D 22

Jeg besøgte i Middags Mineralogen Haüy som ieg gjorde Present af et smuk Stykke rødgylden fra Andreasberg; og fik igien af ham det siældne Metal Wolfram, og Titan fra Limoges – Han viiste mig [.] i 8eder som han nyelig havde faaet fra Zinnwalde, Boehmen. – gav mig Efterretning om adskillige siældne engelske Fosilier og lofde at give mig Adresse til en af Lemmerne i det londoner Videnskaers Sælskab, naar ieg passerer herigiennem til Efteraaret. –

D 23

Bekommed Breve fra min Faster. –

d 24

Erholdt Brev fra min Ven Aal.

d 26

I Millins Assemblée saa ieg i Aften en berømte digterinde Madame Pipelet¹²³; hiine spillede og sang til nogle af hende selv forfærdigede Arier som vare særdeles vittige skiøndt hun lakker ad Aarene var hun dog som sminked og Coquette som nogen af de yngste Pariserinde i Sælskabet. – □ C. d: A. . –

d 27.

---

¹²² Louis-Marie de La Révellière-Lépeaux (1753-1824).

¹²³ Constance de Théis (1767-1845).

Jeg saae i Dag Seinen stige saa meget over sine Bræder at den vaskede af Louverens Grundvold; Iisgangen (la debocle) var og megt stærk og mægtig, Skoller taarnede op ved Pont de la Reunion som man er i Frygt for vil tage Skade da dens Buer ei kan sluge de Iis Masser som Strømmen fører med sig. –I Aften i Sælskab hos JustitsRaad Bugge.

d 28

Luften var i Dag saa mild at Thermoteret skal have staaed 10 Grader over Frysepunktet.

d 29

Jeg var i Dag til Stæde ved en Fr. A □ oc: franc og siden efter til [.] og Bal som varede til langt ud paa Natten; ieg fandt Sælskabet særdeles behageligt og gjorde adskillige interessante Mænds Bekiendtskab hvoriblandt en vis Qvesnay¹²⁴, Broder til den berømte Oeconom, og blev ved hans Anmodning nødsaget til at danse en Engelsk Dans med hans Cousine; og siden med Bogsamler (cidevant Kiel Professor) Kramers¹²⁵ Kone som ieg havde havt til Dame ved Bordet – Ieg reiste Hiem Kl 4 i Morgenen med L S Manthey –

d 30

Ieg havde for nogle Dage siden tilskreven Borgeren Sellier paa Boisemont, om [.]meddele mig nogle Podeqvister for at [.] Hiem til min Fader; uventet saae ieg den ærlige Landmand træde ind til mig i Morges og medbringe ei aleene hvad ieg havde bedt ham om, men og et Partie af de fiineste Frugter, han endnu havde i Behold. – Efter en lang Discour ved min Camin, førte ieg ham med mig til JustitzeRaad Bugge, med hvem ieg havde aftalt at vi i Dag skulde besøge de Døvstummes Institut. JustitzeRaaden var strax reede, og vi kiørte derpaa til vores Bestemmelse. Alhoi (cidevant Abbé og første Lærer ved Institutet) havde just den Ældste af Institutets Lemmer for og ieg saae ham i Dag besvare Spørgsmaalene med den samme Skarpsindighed og Færdighed som første Gang sadte mig i saa megen Forundring. [.] Bugge gav ham og adskillige Spørgsmaal som han paa det bedste besvarede, og viiste i det heele at han med sine 4 Sandser ved bedre at [.] og slutte end den største Hob med alle fem. – Iblandt de Beviser de Stumme anførte som Guds Existence (som Bugge havde fordret hans Tanker om) var ogsaa denne ”c’est Dieu qvi donne Facilté a penser e c – de La Force aux Republicains français à vaincre leurs Ennemis” en skøn sententz om den vel ei klinger saa vel i Herr Justitz Raadens Ører. Fra Institutet til Gobelin¹²⁶, hvor vi strax fik en Arbeider til at viise os om kring i de forskiællige Væver Stuer og lod os see de Tapetserier som fornærværende Tiid ere under Arbeide. Vi saae 13 Stoele i Gang, hvoraf ikkun de 4de arbeidede smaae Stykker. Resten paa stoere Betræk til Stuer og Sujetter til Maleri [.] forstørstedeelen taget af den gamle franske Historie eller Mythologien – Der er mindre Maskinerie ved Tapethene Vævningen end man skulde formode, men der udfordres saa megen Tiid til at blive en duelig Arbeider at ingen uden siælden, kommer til at arbeide paa de store Malerier førend han har staaet i Lære i 20-24 Aar. – Trenningen (som er fiin Uld), staaer

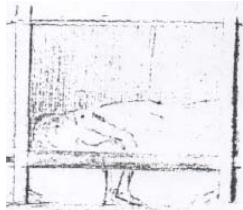
---

¹²⁴ François Qvesnay (1694-1774).

¹²⁵ Carl Friederich Cramer (1752-1807).

¹²⁶ I margen: den berømte Tapeiserie Fabrik i en Udkant af Faubourg de Marceau

verticalt i Stoelen og Isletten, som bestaaer af mangfoldige Couleurer er fordelt paa mange smaae Pinde hvoraf Arbeideren gjør Valg efter de Farver han paa Maleriet som er udspændt bag ved ham. For at indtrykke Contourer nøiagtig i Tapettene, optoges Omridser af Figurerne i Maleriet på vernisset Papiir som man lægger derpaa, og efter Tegningen anbringes en læt Contour Rids (med et slags sort Kridt) paa Trenningen hvorved Arbeideren (som ved at sidde mellem V. Stoelen og Maleriet, ei ser hvad han gjør !) haver noget at rette sig efter at Figurene i Tapethet faar den samme proportion og Nøiagtighed som er iakttaget i Maleriet. –

Arbeideren faar Dagløn efter den Deel af Tapetseriet som de best forstaae at udføre saaledes betales den dyrest som ved at væve nøgne Figurer og Draperiet betales mindre – Til at forfærdige et Tapet af [] behøves 3de Arbeidere i tre Aar – Kunstnernes Antal var før Revolutionen 100de og ere fornærværende 80ve – Da Krigen har stanset den betydelige Afsætning man forhen havde af Tapeterne, saa der paa nærværende Tiid haves et betydelig Oplag til Salg saa dette havt en ugunstig Virkning for Arbeiderne, saa at de som før Krigen, fortiente ved deres Dags Arbeide 6-7 Livres nu kun have 2 – 2 1/2. – Fabrikken drives for Gouvernementets Regning. – Efter at vi havde seet os om i de forskiellige Væver Stuer, førtes vi i Magasinet hvor en Deel af de bedste Tapetter vare ophængte det bedste af dem alle som forestilte Frantz den Førstes Død, har en Undskabsfuld for faae Dage siden faaet Leilighed at skamfere ved at gjøre det en lang Flenge med sin Kniv, man har ei endnu kundet opspore Giærningsmanden. Skiøndt Stykket kan repareres, har man for dets Fortrinligheds Skyld nyelig ladet sætte samme Malerie paa en af Væve Stoelene. I flere Værelser fandt ieg mange Malerier som have tient [...] at forfærdige en Deel ældre Arbeider – og saa stode her adskillige smukke Gips Figurer hvorefter Arbeiderne i deres unge Aar lære at tegne – Fra Gobelin til den stoere Glas Fabrik i Touxbain St Antoine, hvor Portneren førte os om i Sliberierne hvor Mandfolk og Fruentimmer i Fleng vare beskæftigede hver med sin Glas Tavle – I den underste Deel af Fabrikbygningen slibes Glasset aleene mat med Sand, hvorefter bruges Smergel som er pulvirisert til fleere Grade af Fiinhed – har Glasset her faaet en fuldkommen jævn Flade, bringes det i en stor Sahl ovenpaa, hvor det poleres med ciocus Marti (den slachagtige Jern Materie som bliver tilbage af Svovel Knusen ved Vitriol Værke) Arbeiderne betales her efter Stykkerne de polere og kunne fortiene 2 – 3 Livres om Dagen, Arbeidernes Antal er nu kun 400de men var før Revolutionen til 1200de. Vi bragtes herfra til Værelset hvor Belægningen paa lægges – En af Arbeiderne viiste os følgende Methode – Naar man ved Hielp af en Børste har udbredet et Stykke Tin Folie paa et Bord (som er overtrukken med en Gips Masse, for at give det en jævn Flade og bringe Amalgamen til [...], og ei [...] saaledes at man ved Hielp af Kaaber kan sætte Fladen fuldkomment horizontalt, der give det hvad Inclination man vil) saa at der er aldeles ingen Krøller paa det hældte man QvekSølv paa Foliet i saa stor Mængde at det (ved at Bordet staaer fuldkomment horizontalt) staaer 2 Linier over Foliets Kandter uden at løbe over – Man tager derpaa Glasset og førder det hen over Foliet saaledes at det netop skyder den halve Tykkelse af over Sølvvet foran sig i det overflødige som bliver tilbage imellem Glasset og Foliet løber af ved at give Bordet en viss

Inclination. Glasset bliver derefter liggende paa Amalgamen i 24 timer førend det løftes fra Bordet. – Vores Ledsager førte os til sidst i Magasinet hvor Glas Oplaget glemmes, vi fandt her en utrolig Mængde Tavler af forskiellig Størrelse fra [] til [] Aarsagen hertil er at Handlen med denne Article saa gandske ophørt til udenrigske Stæder siden Krigen – Det er endog besynderligt at det Compagnie af Handlende for hvis Regning Fabriqven drives, kunne endnu vedblive at holde Værket i Gang. – Alt Glasset som her poleres og belægges, forfærdiges i Cherbourg. – Klokken var 4 1/2 inden vi blev færdige med at see os om, saa vi fra Fabriqven styrede vores Cours lige til en Restaurateur, hvorefter ieg sagde Sellier Far vel og gik Hiem for at klæde mig til at gaae i Sælskab hos Carstensohn (en cidevant dansk Kiøbmand Bargum¹²⁷ som har spildt fallit i Kiøbenhavn, forandrede derpaa sit Navn og reiste til Wien hvor han etablerede et Hus, blev riig Mand men spille atter Banqverout og begav sig derpaa til Paris hvor han just kom i Assignat Tiden, der gav ham Leilighed til at profitere enormt paa de Penge han førte med sig, saa han nu har Ord for at være en meget holden Mand) hvor ieg traf den største Deel af det danske Landsmandskab samlet. – Noen moerede sig som sædvanlig med Spil til Midnat – Den Gaard som Carstensohn beboer, vare fordum Hotel de Dieu de Montmorency, en særdeles smagfuld og zierlig Bygning, som Bemeldte fik sig tilstaaet i de haarde Tiider ligesom og en overordentlig skøn Samling af det fortræffeligste Bohave, hvoriblandt et Uhr som har tilhørt den sidste Konge og viiser paa en Gang den Forskiæl som der er og somme Tiider imellem flere store Stæders [...] efter deres Situation paa Jord Kloden.

–

d 31

I Formiddag tilbragt et par Timer i Ct. Millins Studer Kammer for at excerpere Titler af nogle Værker over det Sydlige Frankrig som ieg for nogle Dage siden har bedt ham giøre mig bekiendt med. I Aften begynt at lære at fegte.

Februarii 1799

Iste

Jeg spiieste i Dag til Middag hos Leg. Secretair Manthey, med Thorlacijs og Maler Schero; hvorefter vi fulgtes sammen paa den store Opera hvor den berømte Dandseren Vestris for sidste Gang lod sig see paa Theatret i en Menuet med hans SønneKone. – Man bekransede Oldingen der syntes bevæget ved at for immer at forlade den Bane der har giort ham saa særdeles bekiendt, saa vel i sit Fødeland som Engeland. – Efter [Panegnel hos Lisle de Lontiene] gaves Balletten Annette et Lubin¹²⁸, hvori den unge Vestris dansede med al mulig Færdighed og Ynde.

d 2

Jeg vilde i Formiddag have besøgt Thouin men traf ham ei Hiemme, gik derfor til Desfontaines, der var saa artig at bede Hornemann og mig spiiise hos sig næste Octide. – Cent.d Amis –

---

¹²⁷ Henning Frederik Bargum (1733-).

¹²⁸ Av Jean-François Marmontel (1723-1799).

d 3

Med Möller og Hornemann gik i Formiddags ud til Hotel des Invalides i hvis skønne Kirke man nylig har ophængt de i Italien sidste erobrede Fahner som beløbe sig i alt til 40ve – Hvor Alteret forhen stod, have man og opstillet Bruti Byste. En af de gamle Krigere, som havde Opsigt med Kirken, førte os op paa det øverste i Domen hvorfra man nyder en særdeeles fortræffelig Udsigt over Paris, og dens Egne, Vi kunde og her overskue de store Strækninger som i sidste tvende Dage ere satte under Vand af Seinen der ei have været saa høi siden 1740 som den er paa nærværende Tiid dette har gandske over svømmet Greve Pladsen, og staaer høit opp i alle de til Floden grænsende Gader. – I Aften Sælskab hos Bugge.

d 4

Jeg vilde i Dag have spadseret til St Cloud, men Seinen forhindrede mig ved at være stegen høit over den almindlige SandVei som da ieg dertil fandt Føret at være høist smudsig lod mig nøie med at spadsere giennem Chaillot til nogle Carrierer som laae uden en Barriere. Steenen som brydes her er af samme Bonitet som den i Brudene under Faubourg St. Germain; og synes at være en heel Masse af lutter smaae Coqviller – Til at læsse Steenen paa Vognene (som her bestandig er 2 Hiuls, til Skam for Franskmænder som ei bedre behandle deres fortræffelige Normandske Heste) bruges en [] vinde (un Cric) som synes at være af besynderlig Nytte ved dette Arbeide. –

d 5te

I Millins Assemblée hvor ieg af Botaniker L'Heretier inviteredes til at besøge sig næste Decadi.

d 6te

Jeg skulde i Dag have været Giæst hos Desfontaines, men min Maves upasselighed tvang mig til at holde Huuse den heele Dag. Tilskrævet Aal i Friberg. –

d 8de

Ieg besøgte i Formiddag Botanikeren L'Heretier efter hans Indbydelse fra sidst vi saaes hos Millin, han boer ved Barriere de Throne i en af de fierneste Egne i Paris; har en smuk lille Gaard med Have til hvor han uforstyrret af den store Stads Tummel kan dyrke sin Videnskab i Ro og Mag. Nogle Planter ieg bragte ham (fra min Reise i Tydskland) gav Andledning til at ieg fik een Deel af hans Samling af franske Planter at see, den vare særdeles vel conserveret og indeholdt maaske 3000 Væxter, hvoraf den cryptogamiske Deel syntes at være slettest besadt. Efter at have beskæftiget os et par Tiimer med denne Gienstand, viiste han mig en Deel af hans udgivne Værker, som alle er saare fortræffelige og have kun den Feil at de ere for Kostbare. I hans fortræffelige botaniske Bibliothek har han blandt adskillige Mærkværdigheder den berømte Plinnier Manuskripter store Folianter med Carter og 4re Tegninger paa vernisert Papiir (saaledes som Kaaber Stikkerne anbringes paa voxet af Tavlen for at lægge Grunden til Stikket) af samme Forfatters endnu ubekientdgiorte Planter fra Ostindien – L'Heretier har tilfædigviis faaet disse Skatter (som fortiente at giemmes paa første Hylde i National Bibliotheket) paa Auctioner hvor ingen uden faa kiendte deres Værd.

– I Aften have Dr Møller og ieg et lidet Pølse Gilde i Andledning af Justitzraad Bugges forestaaende Reise vi havde dertil indladt den Del af vore Landsmænd som vi stode i nogen Forbindelse med, (og her levere ieg Fortegnelsen – General Consul Olafsen – JustitzRaad Bugge, Leg.Secretair Manthey – Guillaumeau, Gyldenpalm (Consulat Secretaire) – Berner (Jurist nylig ankommen hertil fra en Reise i det Sydlige Frankrig) Hornemann, Carstensohn (cidevant Bargum – Søn af en Kiøbmand som efter at have spildt Fallit i Kiøbenhavn, fandt sin Lykke i andre Land) Hamelef og Duncan. –

9de

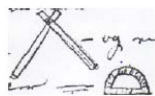
Jeg var i Aften i National Institutet, hvor ieg overleverede Præsidenten Jussieu et Brev fra JustitzRaad Bugge i Formiddag havde givet mig at besørge, og hvori han underrettede Institutet om sin Hiemreise – Der oplæstes et interessant Stykke af en Oversættelse af et arabisk Manuskript som indeholder astronomiske Bemærkninger i Bagdad og Damascus fra Aar 800de til [...] 1004. – Lamarck oplæste en Afhandling om Coqvillernes Forsteening hvori han yttrede den Mening at alle Kalk Bierge havde Rudimenter af Muskelskaller eller Coraller i sig eller om de ei meere være synlige havde de dog en Gang været, og, som syntes at ville paastaae at alle Kalk Masser for største Deelen have deres Oprindelse af Coqviller – en Idee som umulig kan være grundet, da den primitive Kalksteen, der som paa visse Egne i Sachsen¹²⁹ udgiøre store Berge aldrig har, endog det minste Spoer til Søe Dyr i sit Skiød, men kan maaske sættes næst i Alder til [...] eller Gneisen. – Nogle af Institutets Lemmer opkastede saagar det Spørgsmaal om der virkelig gives primitive Kalk Bierge, i mine Tanker en gandske afgjort Sag. –

D 10d

Jeg tog i Morges afskeed med Bugge og fik et Brev af ham til Baron Banks i London. – Besøgte derefter, med Hornemann, Professor Desfontaines som var saa god at sætte os i Beskiæftelse i sit Herbarium, hvor ieg giennem løb en Deel af Græs Arterne og Klever Slegten – Thouin traf ei endnu denne Gang Tilstæde. – Skrevet til min Fader.

D 12te

Jeg besøgte i Middags Mineralogen Haüy for at bringe ham Werners mineralogiske Termini fra Forfatteren Prof. Wad. Han lofte at recensere den i Journal des Mines og var saa artig at meddeele mig Underretning om adskillige af ham beskrevne Fossilier som ieg ei kiendte. I et Stykke Gneis med Staurolidt, som ieg bragte med mig, fandt Haüy en Xstal hvis Side dannede Vinkler som, endnu vare ham ubekiendte. Just som han var beskiæftiget med at maale dem kom Bud til ham at han maatte indfinde sig i Conseillet (des Mines hvor ved han er ansadt) og ieg maatte pakke mig. For at bestemme Xstallernes Vinkler betiener Haüy sig af et Instrument som har tvende bevægelige Been¹³⁰ og en almindelig Vinkelmaaler

¹²⁹ I margen: f. E. i Nærheden af Fichtelberge i Ertzgebirge

¹³⁰ I margen: der ved en Skrue befæstet i deres Stilling

D 14tende

Jeg var i Aften i National Institutet hvor der blandt Afhandlingerne, var en interessant Rapport af Fourcroy over en Memoire som Humbold havde udgivet hvorledes Mad Jorden, saa vel som Leeret absorberer Suurstoffen, (Oxygene) af Luften. L'Heretier oplæste et Brev han havde faaet fra hans Ven Brussonet¹³¹ i Mogador, hvori han gav Efterretning om nogle nye Planter [.] han havde funden, og fortalte at der i [.] var med Sonden Vinden kommen uhyre Sværmer af Græshopper, som alt havde ødelagt mange Riis Agere; Landboerne brugte at plante høje Rør til Værn mod disse ødeleggende Insekter, hvis Laar man hyppig spiiser tillavet med Olie og Edikke, –

D 17ende

Med en Deel Landsmænd var ieg i Aften hos Hamelef med hvem ieg sender nogle Mineralier til Prof. Wad – Ieg har i Dag havt Brev fra Hedwig Junior i Leipzig, og tilskrevet Dr Schrader, og Professor Mikan¹³² i Prag.

D 18

I Middag til Giæst hos Botanikeren Ventenat af hvem ieg i N. Institutets sidste Forsamling var inviteret. Der var vel endnu tvende Fremmede tilstæde foruden mig. – Jeg moerede mig ret meget i denne jævne og hiemlige Familie.

D. 19tende

Paa Odeon saae ieg i Aften Menneskehad og Anger (Misanthropie et Repentir) af Kotzebue¹³³ opføres, Theateret var i alle dens Kroge besadt med Mennisker, saa gar Orchesteret var retireret ind under Theateret for at rumme Mængden af Tilskuere; og det enda skiøndt Stykket i Aften opførtes for 24de Gang en Suite. Førend dette Stykke spillede paa Odeon var dette Theater saare lidt besøgt, skiøndt det er et af de bedste i Paris, da det ligger tæt ved Luxembourg, understøttes kraftig af Directoriet, som opmuntrer en Deel af de bedste Acteurer til at viise sig der. – I Menneskehad og Anger spillede en vis Mademoiselle Simon saa godt at [.] alle tilstædeværende Damer tørre Øinene. Medens ieg toge min Entrée Billet, stial man af min Naboes Lommer en Skildpads Daase med Guld Indfatning. Jeg havde stærk Formodning om at opdage Tyven, som ieg saae skubbe sig gennem Mængden, men som Fremmed torde ieg ei yttre min Mistanke.

D 20

Med Manthey i point parfert. –

d 21

Med en Deel af Landsmandskabet i Dag spiiist til Middag hos Legations Præsten Guerike. –

d 22

---

¹³¹ Pierre Marie Auguste Broussonet (1761-1897).

¹³² Joseph Gottfried Mikan (1743-1814).

¹³³ August Friedrich Ferdinand von Kotzebue (1761-1819).

Skiønt ieg engang havde seet Gobeliner, fandt ieg dog Fornøielse i endnu engang at besøge den med Møller og Horneman – ieg har intet andet at føie til Bemærkningerne over hvad ieg første Gang saae, end at Malerierne hvorefter de nyeste Tapeter ere forfærdiged, ere gjorde af adskillige af de bedste Mestrer som endnu leve, [.] Vincent¹³⁴, Vien¹³⁵, og Regnault¹³⁶ Lemmer af Mahler Academiet. –

d 23

Med adskillige af mine Venner gik ieg i Formiddag til St Cloud – et smukt Slot og ei ubetydelig Bye 2 Lieu fra Paris – Den farbar løbende Seine Slots Parken og Bakken hvorpaa Stedet saa vel som Slottet ligger gjøre denne Egn Situation meget smuk. – Efter længe at have seet os om i Haven der fornæmmelig er seeværdig for en særdeles skøn Cascade, adresserede vi os til Kastellanen for at faae de cidévant kongelige Værelser at see. Da de for største Deelen ere som Louis den 14tende har efterladt dem, finder man dem endog ened med al den Ødselhed som var denne Konges egen, men man maae tillige tilstaae at den heele Bygning er udført i meget god Smag. I den saakaldte Sallon d'Apollon ere Dækket særdeeles skjønt malet (en fresco) af en vis Mignard¹³⁷ ¹³⁸ – tæt herved var et Kapelle som den sidste Dronning kort før Revolutionen har begyndt at lade decorere i nye Smag men staaer endnu ufuldført, man seer der paa Væggene nogle Figurer forestillende i haut Relief saa mesterlig at Øiet i nogen Frastand tvinger enhver som ere der, til at troe at det ei er Mahleri men Billedhuggerarbeid. Før Revolutionen var paa Slottet en skøn Malerisamling af franske Mestere, som nu er ført til Versailles. – Slotsforvalteren som førte os omkring var meget antirepublicansk sindet og yttredede sig endog med megen Bitterhed mod den nærværende Regiering. –

d 24

I Formiddag besøgt Hallerne paa Cimetière des Innocents (fordum en af Paris største Kirke Gaarde) inden man [..]; ieg var inde i adskillige Smør Magasiner for at erkyndige mig om hvorledes man bevarer det kaagte Smør; ieg saae at man og holde det hyppig i Træe Fierdinger kun er det herved, som man bemærkede mig meere udsadte for at fordærves end i Steen Krukker da den flydende Partie som altid findes i Masserne af kaagt Smør (og som skal meget bidrage til at bevare det heele) ofte finder Leilighed at trænge giennem Træet – Naar det kaagte Smør begynder at ældes skal det oven i Fadet blive gandske hvid, og ligne Talg i Consistence det holder sig ellers i Forhold eftersom det er kaagt til 6.-18 Maaneder. –

Blandt den uhyre Mængde FødeVahre ieg via denne store Plads fandt opstillede faldt det mig i sær i Øinene at see nogle Poissarder have [.] Køer til Salg. –Fra Hallen tog ieg Veien til en Uldhandler hvor ieg gjorde mig til Ærende at ville kiøbe noget for derved at faae Prøver af de

---

¹³⁴ François-André Vincent (1746-1816).

¹³⁵ Joseph-Marie Vien (1716-1809) eller sønnen Joseph-Marie Vien le jeune (1761-1848).

¹³⁶ Jean-Baptiste Augustin Regnault (1754-1829).

¹³⁷ Pierre Mignard (1612-1695).

¹³⁸ I margen: For Enden af denne Sal nyder man en saare Indtagende Udsigt over Egnen om Paris i hvilken Pantheon sees at dominere over alle andre Bygninger i Staden.

forskiellige franske Uld Sorter – Den fra Soligny var i dette Mage som den fiineste og betales med 50re Sous Pundet naar den fra Picardie betales med 25re . –

d 25

Tilbragt den største Deel af Dagen hos Botanikeren Ventenat, hos hvem ieg har spiist til Middag og moeret mig ret meget ved at giennemløbe en Deel ostindiske Planter. I en Gade ved Palais Egalité saae ieg i Aften et Cranium 18ten Fod langt, af en Hval som for et Aar siden er strandet ved Øen Margarita i Middelhavet – Fisken var heel, 80ve Fod lang men man kunde ei af dens store Krop trække al Spækken da den var stødt paa Land ved en Søe Kyst hvor Svalpen forhindrede Arbejderne. –

26

Paa Museo – Besøgt Lamarck. –

d 28

Da ieg i Formiddag vilde giordt min Opvarnting for Borgeren Gillet (den første Berg Beamte ved Ecoles des Mines) men ei fandt ham Hiemme, tog ieg ved en Hændelse Veien forbi L’eglise et Sulpice som det var paa den Tiid af Dagen at Theophilanthroper her holdt deres Guds Tieneste, gik ieg ind i Kirken hvor der just vare en Vielses Akt for – De unge Folk traadte under Musik op til Frihedens Altar ved hvis Fod sadde nogle Municipalitets Betienter (kiendlige ved det breede trefarvede Baand de bære over Skuldren og den trefarvede Fier i Hatten) for hvem de Forlovede underskreve og gientog den af dem sluttede Ægteskabs Contract der blev indført i en dertil bestemt Protocol efter at have repeteret det skriftlige Løfte mundtlig, forlod Paret Alteret og begave sig paa Hiem Veien under republicansk Musik der om ieg hørte at var Hymnen ça ira ça ira – Kort herefter begyndtes Theophi Guudstienesten, ved at en Taler traadte op paa Prædike Staden og oplæste en Bøn til det første Væsen, hvorefter Menigheden istemmede en Hymne som nu og da afbrødes ved en Duetto, siungen fra engelsk af tvende Fruentimmer fra de Blindes Institut der havde Engle Stemmer. Nu kom Haüy (Directeur for sidst omtalte Anstalt og Broder til Mineralogen) frem paa Talerstoelen og holdt en meget fortreffelig Tale om hvorledes man bør have Respect for Opinioner. Ved Enden af sin Tale yttrede han sin Misfornøyelse over at nogle ildesindet havde i fremmere Tiider søgt at forstyrre Theophilanthroper ved at gjøre Alarm i Kirken under deres Gudstieneste. Han formodede det var Catoliker som af Religiøshed foraarsagede denne Uorden, som han bad sine Tilhørere vogte sig for om de skulde besøge andre Meenigheder, og for Alting i deres Vandel, ei gi efter nogen Intolerance, Efter endt Tale steg han ned til Altaret (som aleene bestaaer i en kort Seule hvor over paa er en Kurv med naturlige Korn Ax og Frugter) hvor 2de Forælder vare til Stede for at indvie deres 4 Aars gamle Søn til Theophilantrop, som skeedte uden nogen Ceremonie; Faderen brakte Barnet saa høit i Veiret at det kunde sees af heele Forsamlingen hvorefter Haüy tog begge Forældres tydlige Løfte at de ville opelske denne deres Pøde i den naturlige Religion, fra hans tidligste Aar indprente ham Kiærlighed til Dyd og Afskye til Laster samt af alle Evner stræbe at biebringe ham de Kundskaber som gjorde ham til en god og nyttig Borger. Efter Forældrenes Løfte, forlangte Taleren Fadderens (ieg troe 2 Mandfolk og et Fruentimmer) Tilstaaelse at ville sørge for Barnet i Tilfælde at Forældrene døde, hvorpaa han atter steg op paa Talerstoelen og i

Korthed fremsatte Forældres Pligter mod Børn, og de Børn igien har at opfylde mod den de skyldte Livet – En anden Taler tog nu Haiÿs' Plads og oplæste en Bøn hvori Meenigheden atter giordes opmærksom paa hvad der i Dag var af handlet, samt opmuntredes til at giennem disse Love Regler og stedse følge dem i Deres Vandel. – Hvorpaa Tienesten endtes. Det heele varede maaske 2 Timer ieg kan ei nok biefalde den Korthed, Simpelhed og Tydlighed som hersker i denne nye Sectes (eller rettere sagt disse den naturlige Religions Dyrkelse) Guds Dyrkelse, af kun Skade at den har den almindelige Meening saa meget imod sig endog blandt Folk af Opdragelse og Tolerance, som skal have sin Grund derom at de første Talere som offentlig lade sig høre i denne nye Meenighed vare af Galne erkjendte som slette Mennisker. Saa man ei troede at kunde [.] Brug af de, (skiøndt reene og fornuftige) Moral Principer som [.] med af fordums Munke. – Theophilantroperne lønne ingen Præst; det staaer enhver frit for holde Tale i deres Forsamling, hvorved der dog i agtages den Orden at enhver som staae frem paa Taler Stoelen er iført tvende lange SilkeKioler den underste blaae, den ydre hvid som begge sluttes til Kroppen med et rød Taftes Skierf – Over PrædikeStoelen henger en liden Treformed Fahne med Inscription Liberte des Cultes – Paa tvende af de nærmeste Piller sees følgende Indskrifter¹³⁹ paa udspendte Papiirs Roller –

Iste Femmes Voyez dans vos Maris Les Chefs de vos Maisons
Maris aimez vos Femmes et rendez vous reçoiproquement heureux
2de Enfants honorez vos Peres et Meres obeissez leur avec Affection
Peres et Meres instruisez vos Enfants.

Paa tvende Tavler lige over for [.]

1ste)

Nous croyons à L'existence de Dieu et L'immortalite de L'Ame.
Adorez Dieu, chérissez vos Semblables rendez vous utiles à la Patrie.

2de)

Le bien est tout ce qvi tend à conserver L'Homme ou à Le perfectioner.
Le Mal est tout ce qvi tend à Le detruire ou Le deteriorer. –

Til Klokken 4re i Eftermiddag havde Prof. Lamarck inviteret mig for at viise mig sit Conchylie Cabinet, men den gode Mand var alt gaet ud da ieg kom et Qvarter efter tiden, ieg spaserede derpaa en Tour om i Jardin des Plantes, hvor fleere hundrede Mennisker, alle af den arbejdende Klasse spadserede – Det lod som om Parises fiine Verden, end si dette skønne Veir kunne overvinde sig til at besøge denne Kant af Byen hvor alting er saa roelig, og Luften reenest men skiøtte hellere om at spande op og ned af den stoere Allee i Tuilleries Have. – I Aften var ieg i Sælskab hos Carstenson, i blandt Forsamlingen glimrede adskillige vakkre Pariserinder. –

Martii 1799

---

¹³⁹ I margen: med meget store Bogstaver

D 1ste

Med en Sværm af Landsmænd besøgte ieg i Aften tvende af Boulevards Theaterne, Theatre sans Pretension og Th. Gaiete – Første var det sletteste ieg har seet i mit Liv, især var der en ung Acteur som ved sin hæftige Declamation eller ynkelige Miner til hvert ligegyldigt Ord han fremførte, gjorde sig selv til det største æsthetiske Uhyre man kan optænke – Decorationerne og Garderoben svarede til Acteurenes Spil, men man kan paa den anden Side ei heller vente noget, hvor første Pladser ere til en Livre og Galleriet til 6 Livres – Th. Gaiète ei langt bedre – Efter Comoedien kom en Linie Dandsere frem som gjorde sine Sager meget godt –

d 2

Da ieg i Dag har været noget upasselig har ieg holdt mig inde – og havde i Formiddag Besøg af Botanikeren Ventenat. –

d 3die

Ved oven nævnte blev ieg i Aften ført ind i Societe philomatique (rue d'Anjou No 9) hvor for ieg blev presenteret for Presidenten Lacepede en meget forekommende og artig Mand – i Sælskabet oplæste man i Aften en Afhandling om Galvanisme af Girod-Chantrans¹⁴⁰ – Beskrivelsen af nogle nye Species af Calao, en ny indiansk Fugl som i sin leve Art har meget til fælles med Kragen. – Den berømte Botanist [Caronilli] optoges til corresponderende Medlem, og Ventenat endte Seancen med en kort Kritik over nogle Fungi som Schrader i Göttingen har beskrevet.

d 4

Med adskillige af mine Venner gik i formiddag til Veterenair Skolen i Charenton om hvis skønne Cabinet ieg ei har noget at tilføie til de Tanker som faldt mig ind da ieg første Gang saa det – En marmor Byste sees i underste Sahl¹⁴¹ opreiste til Ære for Claude Bourgelat¹⁴² den første lærer ved Skolen. – Chabert¹⁴³ er nu Directeur over heele Anstalten som endnu har 200de Elever, hvis Tal man yttrede at Gouvernemenet var til Sinds at formindske, da der over alt i Landet er et tilstrækkelig Antal [.] – Paa Hiem Veien til Paris, fulgte vi Seinens Bredder til Slottet Bercy som ligger tæt til Floden omringet af en stor Park. – Centre des Amis. –

d 5te

I Dag giordt Visite hos Desfontaines og giennemgaaet en Deel c af hans Herbarium. – Paa Vaudeville Theateret saae ieg opføre Harlequin seul¹⁴⁴ og La Journée de Vernois¹⁴⁵ – Sidste forestiller Voltaires Cirkel paa hans Landgods, Acteuren som spiller Mandens Roller

---

¹⁴⁰ Justin Girod-Chantrans (1750-1841).

¹⁴¹ I margen: hvor Præparater glemmes

¹⁴² Claude Bourgelat (1712-1779).

¹⁴³ Philipot Chabert (1737-1814).

¹⁴⁴ Arlequin tout seul av Emmanuel Dupaty (1755-1855).

¹⁴⁵ Voltaire, ou, Une journee de Ferney : comedie en deux actes, melee de vaudevilles, 1799 av Augustin Piis (1755-1832), Pierre-Yves Barre (1749-1832), Jean-Baptiste Radet (1752-1830) og François-Georges Desfontaines (1733-1825).

gør siine Sager meget vel, ligeledes den som forestiller Tydskeren der overbringer Voltaire hans Herre Nøgler fra Frederic d 2den – Man har ellers søgt at gjøre Germaneren latterlig –

d9

Jeg var i Aften paa den store Opera hvor man gav Syngespillet Anacreon i 3 Acter.¹⁴⁶ – I henseende til Musikken er dette Stykke et af de første som de franske Theater eier – Den berømte Lais sang Anacreons Rolle med al den ynde og Renhed som man venter af ham. I Dandsen vare Tilskuerne fornemmelig opmærksomme paa mesdames Coulon og Garnerin, der aldrig komme frem paa Theateret uden at modtages med Parterrets Klappen. – Mademoiselle Clotilde staae og i megen Gunst hos Publicum, men det er ei aleene hendes Beens [...] som forskaffer hende saa megen Biefald, mang en Tilskuer slaae og Hænderne sammen blot ved at see en saa overordentlig høi og velskabt Qvindlig Figur – mange Kunstdommere ansee hendes Bygning for skjønnere end Madame Tallien¹⁴⁷, og [...] at Frankrig ikke eier skjønnere Skabning end Clotilde. – Machineriet paa Opera Huuset satte mig i en ei liden Beundring; da ieg saae en skøn landlig Egn med et forandret til et saare smukt Tempel – Coulisserne kom fra unden og over af Theateret, og den heele Forandring gik for sig i et par Secunder – man siige mig at det altsammen skee med Balancer.

10de

I Aften var ieg paa Theatre Feydeau hvor der spillede 3d Operaer – Le vieux chateaux – Plus peur qve du Mal¹⁴⁸ og La Lecon. – I de tvende sidste spillede Madame Rinaldi – Paris' første Sangerinde – Hendes Aktion er meget naturlig og ugeneret – hendes Stemme overordentlig reen og hun frembringer endog de sværeste Toner med største Lethed uden at klemme med Brystet eller gjøre andre Bevægelser hvorved adskillige Sangere [...] søge at frempine de lavere Toner. – En anden Madame Le Sage sang og taalelig men er ei at sætte i Ligning med først omtalte.

D 11te

I Dag spiieste ieg og Hornemann hos Professor Desfontaines til Middag.

D 13tende

Med Hornemann og Engelstoft besøgt JustitzRaad Wads i Auteuil en lille Miil fra Paris, – da han skulde spiiise ude til Middag, kunde vi ei opholde ham længe med vores Nærværelse men havde dog imidlertid den Lykke at faae adskillige af JustitzRaadens siældneste Conchylier at see. – Jeg havde ventet at finde Samlingen i en stor Conchyologs Hænder men sadtes i en ei liden Forundring ved at høre Herr Wads siige at han aldeles ei brød sig om at have [...] Species eller at kiende Søe Dyrene som beboede hans glimrende Skaller; naar ieg kun have

---

¹⁴⁶ Anacreon chez Polycrate 1797 av Jean-Henri Guy (1765-183?) og André-Erneste-Modeste Grétry (1741-1813).

¹⁴⁷ Theresa Tallien (1773-1835).

¹⁴⁸ Plus du peur qve du mal ou l'heureux accident, av Faur. Cesar.

sidste, sagde han med en [...] Tone bryder ieg mig aldeles ei om at gaae videre eller grandske Naturen, at eie de siældneste Choncylier ere aleene min Sag” – En underlig Idé! det er i Grunden at samle [à la Colsmant] de siældneste Stykker, i omtalte Cabinet vare tvende [...], hvoraf den ene (kaldt oreille de Chiens) stod nær til Hummeren (crustacea malleus) og den andre grændsede til [...] ([..]) men begge skulle endnu være ubeskrevne – af Linne Snekker var der en skøn Samling hvoriblandt en *Voluta vespertilio* som der er betalt 120 Livres for. –

D 14tende

I Dag er det bekendtgjort at Directoriet med begge Raadene har i Gaar decoreret [...] – For nogle Uger siden er der i Decade Philosophique indrykket følgende for JustitsRaad Bugge særdeeles [...] Beskyldning. L’Institut National a traité de la maniere La plus Deslingtive Les Savans etrangers envoyé à Paris pour les Puissances alliées de la France pour les Operations relatives à Conformite de Poids et Mesures Il les admet à ses Séances Particulieres et à la Bibliothek, il a fait à chaqven d’eux le Cadeau d’un Exemplaire d’un superbe Vergile de Diderot o ti : et Le plus part d’entre eux, sans doute sont sensibles, comme ils doivent etre a ces Intentions delicates dignes de la premiere des Compagnies de Savantes de la Loupe – Nous aprenons cependant avec surprise et maleureusement avec Certitude qve l’un de ces Savants etrangers m. Bugge envoyé par le Danemark, donc son Corespondance avec Copenhague il acharne tres asiduellement denigrer le Institut national de France et le tourner en ridicule, et meme qvand il le peut à le presenter sous d’odieuses Couleurs. Cela n’est ni poli ni juste ni hospitale, et nous ne croyons manqver ni à la Politesse, ni à la taftice ni à l’hospitalite en denuncant ce manqve d’Egards au Tribunal de l’opinion Publique.

D 15ende

Tilskrevet min Fader og professor Vahl i Kiøbenhavn.

D 16

En stærk Forkiølse hindrede mig fra at spiise i Dag til Middag hos JustitzeRaad Wads i Auteuil. – Ieg var derimod paa den store Opera, hvor der gaves Orpheus og Euridice¹⁴⁹ som Opera og Paris Dom Ballet. [...] var ei af synderlig Værd – men derimod er Balleten den prægtigste af alle der haves paa nærværende Tiid. Apuleius en gammel romersk Skribent fortæller vidløftig hvorledes denne Forestilling blev giort paa Theatrene i hans Tiid, men hvorvel hiine Oldfædre efter alles eenstemmige Dom havde et stort Skridt for vores Alder i Hensyn til de skønne Kunster, er det en gandske Umulighed at deres Dands og Decorationer har kundet komme i nogen Sammenligning med Stykket som det gives paa Pariser Opera Huus. Sujettet af Stykket er omtrent følgende: Penelus og Thetis havde indbudet alle Guderne til deres Bryllup men forglemt ogsaa at inlde Gudinden for Misundelse (Jaudia) – Man seer alle Gudene Jupiter, Juno, Mars ec. kort de fornemmeste som Mythologien omtaler) stiige ned i Skyen til Jorden for bivaane Festen. Medens man sandser og fryder sig i de høie Væseners

---

¹⁴⁹ Orphée et Euridice (1762) av Christoph Willibald Gluck (1714-1787).

Nærværelse, kommer Madame Misundelse op fra Underverden og til Hævn fremstiller et Guld Æble med Indskrift ”For den Smukkeste”; – Juno, Minerva og Venus som alle tre vilde gjøre Fordring paa Æblet, forlanger omsider at Jupiter skal afgjøre Sagen, hvorpaa Mercurius afsendes til Paris, for at kalde ham til Dommer – Alle tre Gudinder søger nu at vinde Helten; først Juno, som troer at finde Indflydelse ved Riigdomme og at flytte Dommeren hen i et prægtigt Palais, samt lover ham en Krone om han tilkiender hende Præmien – men Paris er ubevægelig. Efter Juno kommer Minerva frem, og lader saa Krigere fremstille en Bataille, men ogsaa dette er uden Virkning – omsider kommer Venus omringet med en Sværm af Dandserinder og Amouretter, og Tvistens Æble falder i hendes Lod. – Man ser derpaa disse Gudinder gaae i Bad og derefter gjøre sit Toilette, opvartet af Gratier. – En Scene som næsten er den smukkeste i heele Stykket, da blandt Theaterets store Sværm af skønne i de meeste udsøgte her haver hver sin Rolle – Det er den velskabte Clotilde som spiller Venus der blot indhyllet i et tynd Floer over det kiødfarvede Taft, lettelig lader Øiet opdage den blødeste Ceatur i Skabningen. –

D. 19de

Jeg besøgte i Dag Mineralogen Haüy der meddeelte mig adskillige Efterretninger om de siældne Fossilier som findes i Republikvens sydlige Departementer og forærede mig et meget rart Minerale der endnu er saare lidet bekjendt og har hiemme i Brasilien.

20de

I dag første Germinal, og Folke Souverainitets Festen. – Et stort Antal af Danske vare alt for længe Siden bleven enige om at reise i Sælskab til Versailles paa denne Høitidsdag. – Vi samledes i Morges 11re i Flokken, og spadserede til Pont de la Reunion hvor vi indstuede os i en tohuilet Voiture (her kaldt Pot de Chambre – PissePotter) der bragte os, efter halv anden Times Kiørsel til vores Bestemmelse, hvor vi ved Ankomsten modtages af den ubehagelige Tidend at Springvanden i Haven (for hvis Skyld vi just i Dag havde forladt Paris) ei kom i Gang fordi Værket er høist forfaldent. – Vi tilbragte derefter et par Timer med at betragte de smukkeste Partier af Haven ved Slotet og Grand Trianon – Vi saae ogsaa det berømte Orangerie Huus der giemmer mange hundred Orang Træer opstillede i tvende Rader, saa man gaaer der under som i en tæt Skov. Dette Huus (der upaatvivlelig er det største i Verden) er opført af lutter qvater (Kalk) Steen og er [.] bære en Deel af Terrassen som er lige for Slottets Façade mod Haven. Den 15tende May flyttes alle Træerne i frie Luft og rangeres paa en Plads som er lige for DriveHuuset. – Vi saae siden Malerierne i Slots Værelserne der i Dag stode aabne for Publikum og besøgte derpaa Gevæhr Fabriqven som holde 6-700 Arbeidere i Beskæftigelse. Oplaget af Gevæhr er i Paris, dog viiste man os et Værelse garneret med fleere Tusind Flint for Cavalleriet – Et stort Magasin af Laase og Piber, Sabel Klinger e.c. – det kostbareste var et Par Pistoler til 100de Louisdorer¹⁵⁰. Jeg saa og et (nyt opfundet) slags krutt Bøsse der var noget korte og hvis Løb er Tragtførmig

---

¹⁵⁰ I margen: med Tilbehør som bestaaende af [.] fire Kugle [.] e.c. Alt kan lægges i et Skrin og kaldes en Necessaire

Man skal bruge den paa Reise til at forsvare sig mod Røvere. –

Fra Fabriqven gik vi for at spise hos en Restaurateur, og vendte derpaa tilbage til Paris, hvor Palaet for 500de Raad, og Tuillerierne vare saare skønt illuminerede. – I Haven ved sidste stod et Bundt Fasces giort med et Skiold for hvert Departement opreist paa en høi Fod som havde en Deel Inscriptioner om Borger Rettighed e.c. alt vare vel opløst.¹⁵¹

d 22de

Jeg vilde i Dag besøgt den berømte Vaillant¹⁵² men fandt ham ei hiemme hvorfor ieg søgte til Conseil des Mines og underholdt mig et par Timers Tiid paa Cabinettet med at betragte nogle Partier af denne særdeles rige Mineralie Samling. – [.] Jaden fandt ieg at komme nær til (om det ei rigtig er det samme) Werners Jade Fossilet er grønt, har [.] Brud og er meget giennemskinnende paa Kanterne. – Den [.] Bly Spath, i Tavler, stod benævnet med Plomb molybdate, skal altsaa være en forbindelse med Molybden Syre. – Den Carminrød Antimonium er her Antimone hydrosulfate [.] O: en Forbindelse med [.]hydrosulfere. – Et nyt Fossil var Dipyre; hvid og rødlig af Farve i aflange smaae Stykker af 1-2 Linier¹⁵³. – Efter en Aftale, mødte ieg, Møller, Horneman, Berner og Gyldenpalm hos Restaurateur Leda, hvor vi gjorde et tæt Middags Maaltid og toge derefter Veien ad Long Champ (en lille Landsbye i Boulogne Skoven) hvortil al Pariser smukke Verden i Gaar og Dag begive sig som i et Slags Valfart hvorved det kommer fornemmelig an paa at kunne lade sig see i en prægtig Eqvipage – Lige fra Tuilleriernes Have til Indkiørselen til Bois de Boulogne havde vi Møie med at komme frem for Tilskuere som fulgte langs Kiøre Veien der fra Revolutions Pladsen til Long Champ (sikkert 2 [.] Lieus) var opfyldt med tvende næsten uafbrudte Rækker af Kareter og Cabrioletter, hvis Antal i det mindste maa have beløbet sig til 6 a 7000de – Da Veirliget og i Dag var det skønneste det har været i lang Tiid, fandt man ei aleene alle Vogne fuld af Stadens Smukke, men flere Tusinder af disse som enten, [.] eller anden Aarsag forhindredes fra at komme i Staden, havde taget Plads paa Stoele i de Elisæiske Marke for at see den forbifarende Stas. – Anledningen til denne Fest høier hiid fra Ancien Regime da man for en Snees Aar siden forbød at der ingen Comedie maate opføres i Paris i den stille Uge, fik nogle Nonner i Sinde at søge til et Kloster i Long Champs for der at opføre en Passion Koncert der vandt saa megen Bifald at en stor Mængde stimlede did, og da denne Skik vedblev i nogle Aar fik den omsider Hævd, og er endnu en af de Dage i Aaret da Pariser fiine Verden maa gjøre alt mueligt for lade sig offentlig see med Pomp. – At Mængden virkelig bærer Modbyldighed for Liberie og andre Destinctions Tegn kunde man vel mærke derpaa at man hydtede og peeb ved at see den spanske Ministers Eqvipage med tre sølvskrammerede

---

¹⁵¹ I margen: Som ovenpaa bar Frankrige og de andre Republikers Fahner og under[] omringet med Fahner fra overvundne Nationer. –

¹⁵² François Le Vaillant (1753-1824).

¹⁵³ I margen: i Dag haved 1143 Livres = 600 P louis hos Tepies

Domestiquer; ogsaa var man utilfreds ved at see mange Vogne bære Eierens Navne paa et Skiold eller Krims Krams der paa nogen Maade kunde kalle frem adskillig Tanker i Erindring.

d 23

Hornemann og ieg fandt i Dag den berømte Vaillant tilstæde, og havde et par Timers Samtale med ham. Det er en Mand mellem 40-50ve Aar, af Middel Statur og fiin Legems Bygning hans Øine er fyrig, og røber meere Mod og Dristighed, end Skarpsind. – Han har endeel [...] tilfælles med Botanikeren Ventenat. – Ved at komme i Discours med Manden om hans Reiser og betydelige Fugle Samling var han saa artig at viise os adskillige af de siældneste, han endnu havde tilbage (den største Deel af hans Cabinet har Gouvernementet kjøbt af ham til Museo i Jardin des Plantes) hvori blandt der i sær var et saare skjønt ungt Species af Paradisæa; sort, med et Skildt, forrest paa Brystet af Fiere som spillede med de mest brillante guld Farver – den mangled de 2 lange Hale Fiere som ellers er egen for Species af dette Genus. Af Colibri var der og et yderst rart Speciis med lange udstaaende Hale Fiere der i Spidsen bære Øine som Halefierene hos Paafuglene o f. – For at give os en Idee om hans Samling tog han en stor Mængde Tegninger frem af africanske Fugler som han har bragt hid, og hvormed han i 18ten Aar har beskæftiget en tydsk Mahler Regnault der nylig er død; vi blade de omtrent 14-1500de igiennem, men Antallet af alle hans¹⁵⁴ Tegninger beløber sig som han sagde til 3000de; og Manden har ved dette Arbeide iagtaget at levere Figurer af Han og Hunen saavel som naar Fuglen til en vis Alder mangler en constant Farve, er Omstændigheder der hidtil har givet Andledning til saa mange Vildfarelser i Ornithologien, og desuagted dog være saare lidt iagtaget endog i de senere Naturhistorie Værker. – Af Vaillants Værk over Fuglene er alereede udkommne nogle Cahier og han venter at bringe et Antal af 100de Hæfter til Veie dersom ei de Vinde Syge Tydskere ved Eftertryk nedsætte Bogens Priis saa meget at han af Mangel paa Afsætning af Originalen nødes til at standse; af de alereede bekjendte giordte Hæfter have bemeldte Herrer ei giordt mindre end 2d Eftertryk, saa Forfatterne har god Grund til at beklage sig. – Jeg havde ventet at finde en Lærd FugleKiender i Vaillant men erfarede at han desværre er lidt eller intet Hiemme i Fader Linnes Værker og kan aleene fortiene Navn af stor Empiriker; han har megen Lyst til endnu engang at gjøre en Reise i Africa men saalænge Republiqven er i Krig ligger der store Hindringer i Veien for hans Ønsker. – De Forfølgelser han under Robertspierre har maattet udstaae (da ieg troer han saagar maatte skiule sig i et liden Bonde Huus med optrukne Vindue Skoder saa vel Dag som Nat) gjøre at han er kun maadelig Patriot og lod sig blandt andet saaledes forlyde ”Si j’ai su qv’un Revolution aurait Lieu en France je serais rester dans les Deserts”. – I Aftens var ieg i Maison Longueville ved Carousel Pladsen for at see nogle Automater, dene ieg fandt langt under Forventning saa ieg fik en Utilfredshed for mine 30 sous – ieg passerede derefter nogle Timer hos Manthey til Midnat. –

d 24

---

¹⁵⁴ I margen: originelle

Med Hornemann og Engelstoft gjorde ieg Minister Dreyer en Compliment, og søgte derfra til Cabinettet i Conseil des Mines, hvor ieg af Borger Torellier tillades at fortsætte mine Bemærkninger over de franske Mineralier som i Cabinettet staae opstillede efter Departementene. – Blandt Samlingen af vulcanske Substancer fandt ieg et mærkelig Stykke Piimpesteen fra Vera Cruz i America der paa en Siide gandske var smeltet til sort Obsidian – Werners Perlesteen fra Tokai i Ungarn har Lugt efter Leer og er blandet med [...] Obsidian Korn; Perlesteen fra Spanien mangler derimod denne Lugt naar man aander paa den, og er mænget med ret lyse (bleeg) blaate Fossil som de franske Mineraloger kalder Lux Saphir og rangerer som en Afart af Qarts. – Den grønne Jaspis har Torellier nylig analyseret og vil have funden at den er gandske af samme Substance som Obsidianer hvorfor han og foresee den som et vulcansk Product og giver den Plads blandt disse Legemer. – Ved min Examinering af Departementenes Fossilier, stødte ieg uventet paa et Stykke Steen Kull fra Departem. des Bouches du Rhone som er giennemtrukken med heele Lag af sneehvid Flod Coqviller hvor ved Werners Hypothese at Steen Kull er et neptunisk Product vinder ingen Sandsynlighed. – Jeg gjorde Borger Foyalts Bekiendtskab, som er Conservateur ved Museumet i Versailles og fandt ham saa artig at invitere mig til at ledsage sig naar ieg kom did, da han lofte at viise mig alle de Skatter som ere under hans Varetægt. –

d 25te

Jeg tog i Dag Afskeed med Directeur Jussieu, hos hvem ieg traf en ung Botanikker der lofte at give mig adskillige Adresser til Pyreneene – Desfontaines fandt ieg ikke til Stæde, og moerede mig derefter et par Timer paa Museo, førend ieg tog Veien til Restaurateuren –

d 26de

Med Manthey og Guillaumeau var ieg i Formiddag paa Greve Pladsen (Place de Greve) hvor man sagde at der skulde henrettedes en Deel Røvere. – Executionen var opsadt, men i det Sted vare en halv Snees Personer (som havde begaaet Tyverier hvorfor de ere dømte til Galleierne) opstillede paa et høi Skaffot med Hænderne bundne til Pæle hvorpaa var skrevet enhvers Navn og Forbrydelse. – Paa Qaien tæt ved omtalte Plads boer en berømt Mekaniker, som vi paa vores Tilbage Vei besøgte for at see et af ham nylig opfunden Stempel som paa denne Tiid bruges til at marqvere Sedler i 500de Francs paa Caisse d'escompte – Instrumentets Fortrin bestaae fornemmelig deri at det danner Aftryk som ere fuldkomment eens paa begge Side af Papiiret, og som naar de holdes for Dagen have et gandske andet Udseende end de ved almindelige Stempler. – Han viiste os ogsaa et [...] Slags hvori Stemplet selv [...] af flere Stykker som kan [...] paa hin anden, og gives forskiellige Couleure førend Aftrykene giøres saa at et heelt Segment af [...] faaer en Farve som er vanskelig at efterligne¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ I margen: Medens vi vare i omtalte Huus [...] der Anskrig paa Gaden vi løbe til Vinduerne og saae da et 12, 14de Aars Barn som var styrtet i Seinen og som kæmped mod Strømmen der meget voldsom reev ham bort med sig under Pont men førend han vare dreven [...] til Pont Notre Dame var en af de mange Baade man sadte ud til Barnets Rædning saa heldig at fiske ham op, og som han i det høieste havde været ti Minutter i Vandet saae man ham strax bevæge Armer og Been saa snart han var bragt paa Land. Manden som havde reddet Glutten var næsten ude af sig selv af Glæde over sin Lykke og havde ondt med at Trænge sig frem giennem flere tusinde Nysgierrige som i et Øieblik stimlede til.

Ved at gaae giennem Louveren førte Manthey op paa Charles physiske Cabinet der i Størrelse og ved Antallet av de fortræffeligste Instrumenter, efter alle Physiceres eenstemmige Omdømme er det kostbareste og fuldkommenste der existerer – Det som fornæmmelig har tiltrukken sig min Opmærksomhed i denne Samling, er Newtons Theorie om Lys Straalernes Brækning der paa det allernøiagtigste er imiteret med fine Strænge som krydser hinanden efter alle de Regler som Theorien giver for denne Deel af Physiken. – Saa som Charles¹⁵⁶ var den første der tilligemed Robert¹⁵⁷ steg op med Luft Ballonen, hænger Gondolen hvori Fahrten skeedte, som et Trophæe under Loftet i omtalte Cabinet; der efter Eierens Død tilhører det Offentlige [.] som Charles under Robertspierres Regiering saae sig nødt til at gjøre Nationen denne [.] for ei miste Hovedet, som en erklært Aristocrat. –

d 27d

Jeg har i Dag giordt et Behagelig Bekiendtskab i Borgeren Lasteyrie¹⁵⁸, hvis Fag er Oeconomie og Manufactur Væsenet. Da han om kort Tiid reiser til Danemark har ieg loft at give ham Adresse til min Fader – Jeg blev min Bortgang inviteret til Frokost hos hans næstkommandrende Noridie. – I Aften i Millins Assemblée (kaldt Thee Literaire) hvor ieg mødt l’Asterie og af L’Héretier indlades til en Frokost næste Decade Dag. – Rygtet gaar her i Dag at den berømte Botanist Hedvig i Leipzig er død¹⁵⁹.

d 28

Ieg har i Aften været i National Institutets Forsamling for den Section som beskæftiger sig med de skønne Videnskaberne. – Poeten Andrieux¹⁶⁰ var President og Collin Harleville¹⁶¹, af samme Profession, Secretaire, endnu saae ieg de berømte Poetene Le Brun¹⁶² og Chenier¹⁶³; sidste kom i en hæftig Debatte med Camus¹⁶⁴ om Institutet, for at bestemme Priserne for de bedste Digte, skulle aleene lade det beroe paa den nedsadte Comissions Dom, eller Stykkerne burde oplæses i Forsamlingerne, Camus bragte sit Forslag med Hæld i giennem. – Af brømte Mænd saae ieg endnu Depais som har skrevet L’Origine de toutes les Calces, Bitaubé¹⁶⁵ og Langlois, Philologer, Historikeren Dytel og Gramatikeren Vally m.f.

---

¹⁵⁶ Jacques Alexandre César Charles (1746-1823) .

¹⁵⁷ Nicolas-Louis Robert (1760–1820).

¹⁵⁸ Sannsynligvis Charles Philibert de Lastyrie du Saillant (1759-1849).

¹⁵⁹ Johann Hedwig (1730-1799).

¹⁶⁰ François Guillaume Jean Stanislas Andrieux (1759-1833).

¹⁶¹ Jean-François Collin Harleville (1755-1806).

¹⁶² Ponce-Denis Échouchard-Lebrun, ”Lebrun Pindare”, poet (1727-1809).

¹⁶³ Marie-Joseph Chenier (1764-1811).

¹⁶⁴ Sannsynligvis Armand-Gaston Camus (1740-1804).

I margen : han som tilligemed Buorgonville o. blev tat til Fange af Dumouier

¹⁶⁵ Sannsynligvis Paul Jeremiah Bitaubé (1732-1808).

d 29d

Den største Deel af denne Formiddag har ieg tilbragt hos Oeconomen [Lasteyrie] som havde inviteret mig og Hornemann til Frokost; som har meddeelt os 6 Adresser til forskiellige af de Steder vi tænke at besøge paa vores forehavende Reise; og ieg har til giengield anbefalet ham til min Fader, prof Vahl og Wad, saa som han er reede at tiltræde en Reise til Norden for at gjøre sig bekiendt med Danemark og Sverigs Agerbrug. – Ved at komme paa Discours om forskiellige af Land Oeconomiens Greener, faldt og Talen paa Faare Avlen ved hvilken Leilighed Borgeren var saa god at meddeele mig flere Prøver af de fieneste, spanske Uld Sorter han har bragt med sig fra en Reise i Spanien. Jeg gjorde opmærksom paa et siældent fransk Værk ”Le Theatre d’Agriculture et menage de champs” – de Olivier de Serres Seigneur de Pradel – Paris 1605 som skal indeholde de bedste og meest brugelige Methoder i forskiellige Greener af Land Væsenet; og i det heele have stort Fortrin for Maison rustique¹⁶⁶. – Endnu et par gode Skrifter er ”Recherches sur les especes de Prairies artificiel” par Gilbert¹⁶⁷ Mets l’oc 4. – og Traité des Jardins ou le nouveau de la Qvintinye¹⁶⁸ – Aconches 1785 4 volumes. – Hos Defontaines som ieg og i Dag har sagt mit Farvel, saae ieg følgende Bøger der ere høist rare Leçons de Botanique faites au Jardin d. Plantes de Montpellier par Monsieur Imbert¹⁶⁹, Professeur & Chancelier en l’Université de Médecine, & recueillies par Mr. Dupuy des Esquiles, Matre Ez Arts, & ancien Etudiant en Chirurgie – Hollande aux depens les libraires 1762. 8. – Denne[ ] har ingen Værd fra Videnskaben Siide men er blot skreven som en Satire over en Prof. Botaniques i Montpellier der aldeles ei var hiemme i sin Videnskab, Forfatterne til Bogen ere [Gacean Cucson og Rerié] som paa den Tiid vare [.] Tilhørere – [...] Museo des Plantæ raræ Vened; 1692 – 8. – Catalogus plantarum qvæ in insula Jamaica sponte proveniunt, [.] H. Sloane, London 1696 – 8. – Ved at tage Afsked med Ventenat, og forgiæves besøgte gen. Consul Classens [.] har ieg endt Dagens Forretninger. –

---

¹⁶⁶ Agriculture et Maison rustique, Jean Liebault (1535-1596).

¹⁶⁷ François-Hilaire Gilbert (1757-1800).

¹⁶⁸ Jean-Baptiste de la Qvintinie (1626-1686).

¹⁶⁹ Jean François Imbert (1722-1785).

Pyreneene

1. april – 5. september 1799

Pyreneene

Det var den 1ste April 1799 at ieg i Sælskab med Hornemann og Engelstoft tiltraadte Reisen til det Sydlige Frankrig. Alt i Forgaars havde vi bestilt Pladser i Diligencen til Orleans som skulde afgaae i Dag Morges præcise kl 5, men ved at man vaagnede os sildig i vores Logis var R. Sælskab nær kommet til at løbe April, da Post Føreren som havde tabt Taalmodigheden ved at oppebie os i 2 Timer, alt havde givet sig paa Veien. Vi mødte til Lykke Vognen saa vi ved vores Nølen aleene tabte de bedste Sæder. – Mod Middag ankom vi til Étampes hvor der aleene lades os Tiid at visitere det dækkede Bord. – Denne liden Bye har et par Tusind Indvaanere og er mest bekiendt af Reisende for de gode Krebs der holdes i Aaen som løber forbi Staden. – Fra Paris hertil er Landet en Plaine men i Nærheden af Byen hæver Terrainet sig betydeligt og Kalk og Gips Fladerne omvexles med en anden Substans af Secondair Formation, en fiin Sandsteen (liig den fra Fontainebleau) hvoraf ieg saae et stort Brud tæt ved Veien – dette Fløds ligger saa tæt til Dagen at det kun er skudt ned et tynd Lag af hviid Leer som maae være et Slags Mergel, da man sagde mig, at det bruges her paa Egnen til at føres paa Jorden istedenfor Giødningen – de smaae Høie som omringe Étampes tabe sig hastig og man befinder sig snart igien paa en frugtbar Slette (En Leer Grund som i Udseende har meget liigt med den omkring Langen Saltza i Thüringen) [...] grændser Øst til ingen Siide [...] – den er overalt meget vel dyrket og Jorden bærer Frugt uden Hviile – man kalder denne Egn Grenier de France – Jeg fandt Hveeden næsten overalt at have taget Skade, og at Vinter Kornet i det heele havde lidt meget forsikrede mig en Bonde i Angerville (en liden Flække hvor vi skiftede Hester) som sagde at han aleene for sin Deel havde over 10 Arpents Jord der var sadt saa meget tilbage ved veirigt at han saae sig nødt til at ompløie Jorden til Vaar Sæd – Man bruger her at harve Jorden saa stærk til Hvede at den staaer i Linier som Erter i et Have Beed. Havre og Erter var lagt overalt paa Egnen, og sidste saagar paa nogle Steder kommen over Jorden. – I Aftens passerede vi Bois d’Orleans som er en af de største Skove i Frankrig og holdes for 14-15 Lieues lang, men har paa mange Steder kun en Lieue i Breeden – den var cidevant Duc d’Orleans’ Eiendom og er nu National Gods – der skal endnu være en Deel Vildt især af V. Sviin i denne Egeskov, men ubetydeligt med hvad der var før Revolutionen – Klokken var 9 da vi ankom til Orleans, hvor vi af det øvrige Sælskab i Voituren førtes til Auberge Loiret. Vi have her havt en herlig Nadver, – af min Naboe have ieg erfared at Orleans før Revolutionen havde 15 Sukker Rafinaderier, hvis Antal er falden til 4re som endog have Møie med at tilveiebringe de raae Sukker de behøve. – Blandt Sælskabet i Diligencen var en Kiøbmand fra Departement de Cher hvis eeneste Négociier bestod i Bøsse Steen hvortil Flinten brydes i nogle Carrieres to Lieues fra Blois. – Exporten af denne Artikel er paa nærværende Tiid fornemmelig til Preusen. – Den siældneste Flint Sort i hans Egn er hvid med røde Aare den lyse graae (blonde) er ledt at behandle – Fra Blois til Orleans ca 30 Lieues.

d 2dn

Efter at ieg i morges havde faaet mit Pass underskrevet paa Municipalitætet fulgte ieg med H og E til Borger Doyen (Receveur general du Contribution) til hvem E havde en Adresse fra Gregoire; Manden gjorde os adskillige Spørgsmaal om vor Reises Hensigt og gav os derpaa et Bud med som førte os til Bibliotheket der ei endnu er i Orden. – Det gamle som har tilhørt et Benedictiner Kloster har kun 6000 Volumina, der som alle slige Bogsamlinger for største

Deelen bestaaer af gamle Kirkefædre, Historiske og Theo Juridiske Skrifter af ingen synderlig Værdi. I Kirken som hører til bemeldte Benedictiner Kloster, viiste man os et Depot af 80,000 Volumina hvoriblandt er en Deel af dette Secles bedste Skrifter; Man er paa nuværende Tiid beskæftiget med at forfærdige et Catalogue over dets Heele da alle Dupletter skulle sendes til en liden Bye her i Egnen. – Kirken er bygget i nye Smag og har adskillige gode Malerier hvoriblandt fordums Munke har betalt et med 12000 Livres – Fra Bibliotheket gik vi til Froberville ([.]Secrétaire de l'Académie de Sciences her i Staden) til hvem vi vare adresserede af l'Heretier. Vi kom i en Dyb Discours med ham om Agerlivet her paa Egnen, og han forærede os ved denne Leilighed et Skrift som han har udgivet over Agriculturen i Sologne – Han beklagede sig meget over de slette Tiider, især at Kornet var i saa lave Priser at et Qvintal (-100 Pd) Hvede som før gialdt 6 Livres bliver nu kun betalet med 3 Livres 6 Sous eller omtrent i det Forhold at et Pund Hvede nu kun koster en Sous da det før kom paa 2de. – og da Skatterne endnu ere omtrent de samme som under Ancien Regime var det en Umuelighed for Proprietairen at leve – han gjorde ved denne Leilighed endnu en Calcul som ieg ei tør antage, at der nemlig af Jorden nu betales $\frac{1}{3}$ i Skatter af Indtægten imod at der under Ancien Regime kun gaves $\frac{1}{5}$ og at denne Byrde paastod han det vare saare læt for Gouvernementet at afhielpe blot ved at tillade Udførsel eller anlægge Magasiner – om Sologne gav han mig det Begreb at dets heele Over Flade er skiuldt med Sand Lag af 4 – 5 Fods Mægtighed hvorunder kommer Leer, men som man desværre ei kan pløje op. – I Orleans seer man Jorden overalt fladt men i Sologne skal man bruge høie Agre uden hvilket Vandet ellers vilde blive staaende og raadne Sæden – Ved Middags Bordet lærte ieg en vis Malesherbes (cidevant, og Herremand her i Egnen) og Ingenieur Officeren Beoudair (Adjoint aux Adjutant Generaux à Paris) at kiende, og fulgte med dem til et Caffee Huus, hvorfra vi til ud paa Aftenen spadserede omkring at bese Byen – Broen over Loiren er en af Stadens fineste Mærkværdigheder, da denne Flod er dobbelt saa breed som Seinen og synes ei at giøre Rhinen synderlig efter i Størrelse. – Efter en Promenade paa Byens Volde, tvang den skarpe nordøst Vind os til at søge vort Logis hvor det atter til 10 gik løs paa en Æden som bestod i 8-10 Rætter Mad foruden Dessert – Sælskabet var ret interessant; blandt andet fik ieg en Negociant (Thoreau Labrosse) fra Cholet i Vendée til Siide Mand med hvem ieg kom paa Tale om hiin blodige Borger Krig som han havde været Øie Vidne til og selv følt i høi Grad da hans Faders Huus var ved denne Begivenhed med saa mange andres bleven et Rov for Ilden der tillige havde fortæret et Magasin af nogle 100de tusind Baller Bomulds Vahre, hvor ved hans heele Familie sadtes i største Armod saa de nu ved streng Slid og Møie maae søge deres Underholdning – Fabriqven (af Tørklæder) som hans Fader eiede har man siden opbygget og for en Deel sadt i irksomhed – Hvor skrækkelig denne Krig har været slutte man sig deraf at han ansaae det som fuldkomment visst at der er falden mellem 3-4 Gang hundred tusinde Republicanere foruden den $\frac{2}{3}$ Deel af Vendées Beboere. – Af 1000de Huuse kan man kun regne 50de som ei ere bleven Rov for Ilden, og en Strækning af 80de Qvadrat Lieues, det frugtbarste Land, bragt den største Elendighed – man skal nu igien have faaet en Deel opbygget i Lands Byerne, men af Mangel paa Arbeidere (da der ikkun komme saare faa at søge Tieneste, fra andre Departementer) kan man ei saa hurtig faae Skaden erstattet som man ønsker. – Vendée er for nærværende Tiid frie for Requisition og har meget ringe Skatter.

Temperaturen er etter i Dag 4-5 Grader under Fryse Punktet; det har snoet og skarp blæser endnu Vinden fra Nordost; ieg har derfor i Dag blot indskrænket mig til at ville besøge Apothecairen Prozet (som er Lærer i Chemien ved Central Skolen) og da ieg ei fandt ham til Stede, gaaed alle Orleans Volde rundt – I Aften var ieg paa Comoedie, hvor man for første Gang spillede Kotzebues Menschen Hass und Reue. (Misanthrope et Repentir) (som i denne Vinter har giordt saa stor Lykke i Paris at det er givet 50 Gange af Odeons Theater Trop). Acteurene opfyldte deres Roller over min Forventning, i sær spillede Mad Delorme Mad Millers Rolle saa godt at det Halve af det tilstedeværende Publikum faldt i Graad og de meere alvorlige Tilskuere havde Møie med at holde Styr paa Næserne. – Orleans Population anslaaes for 50,000de – Stædets Central Skole skal have 200de Elever, Tegning drives her meget saa at ei mindre end 112 skulle søge den offentlige Undervisning i Malerkunsten, hvori Haurdy skal være en duelig Lærer. Et Bomulds Spinderie (Filature de Coton) der i en Deel Aar har været drevet med Held af en Englænder som ved denne Anstalt underholdt 5-600de Mennisker, siger man at er i denne Tiid gaaet i Stob, og at man venter Gouvernementets Understøttelse for igien at sette saa mange Hænder i Arbeide –

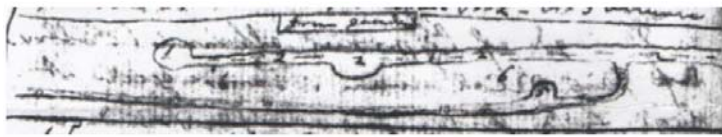
d 4de

Vi besøgte i Formiddag Apothecairen Prozet der er Professor i Physiqven her ved Central Skolen. I hans ei ubetydelige Mineralie Samling fandt ieg især et overmaade siældent Stykke Blye Spath forbunden med Arsenic Syre – der bestod i smaae hviide 8edre (?) med sphæroidiske Flader som i Diamanthens Xstallidationer. Dette høist rare Mineralie skal findes i Liberien og være beskrevet af Maqvest. Blandt Mineralierne fra Departementet Loiret (hvori Orleans er Central Punktet) er fornemmelig Widemans Cacholong paa Flintesteen og uren Calcidon, meget hyppig og forefindes paa nogle Steder den leeragtige Jernsteen (Thon Eisenstein) i Kugleformige Stykker som naar de slaaes itu viiser kiendelige Spor af Coraller. Prozet besidder en meget smuk Budding Steen som i Mængde antræffes i en af de nærmeste Departementer og et Slags Aventurine fra Boi Bretagne¹⁷⁰ (hidtil ubekiendt paa fransk Grund.) Prozet er en Mand af mange Kundskaber, og som alt lade, en god Patriot skjøndt han har lidt meget, under Revolutionen da hans Huus er bleven plyndred hvorved han mistede 60,000 Livres og han selv tilbragte 30 Dage i Fængsel under megen Fare at strække Hals for Guillotinen. Efter at have løbt tre Gange forgiæves til Kirkevogteren ved Cathedralen førtes vi omsider op paa et af dets 2de Taarne, der ere i gothiqve-arabisk Smag meget dristig bygget; saare skøn er den Udsigt man nyder fra dette Sted hvor Øiet har her en langt større Kredts at overskue end fra Bloks Biergs Isse da man fra Taarnets Fod til Syns Kredsen i det mindste har en Radius af 10-12 Miile til hvad Kandt man vender sig – overalt seer man det flade Orleans (cidevant) bestroet med Huuse og Gaarde der afvæxle med Viin Agre og Træ[,] hvilket sidste afgiever en vigtig Handel for Egnen omkring Staden. Man skal i de 300de Aar efterhaanden bygget paa denne Kirke der dog ei endnu er gandske fuld istand. Man holde her daglig Messe, og ieg fandt Alterets Zirater langt bedre holdt i Stand end i nogen af Parises

---

¹⁷⁰ I margen: Man skal kunne danne forfalskede Sølv Stuffer, som paa nøiagtigste ligner naturlige ved at sette rød gylden i [.....]

Catholske Templer. – I Eftermiddag besøgt Landgodset La Source 2 smaae Lieues fra Orleans. Ingen Fremmed som kommer til Egnen forsømmer at besøge dette Sted der ligger i en liden Skov hvor igiennem løbe tvende Bække, hvoraf den ene Loiret tager sit Udspring af en Kilde, som ligger tæt ved Hovedgaarden og formeere sig snart i en temmelig stor Aae der falde i Loire Floden – Vi besøgte Kilden hvor Loiret begynder og morede os ei lidet ved at see den mægtige Colonne Vand der styrter ud af et lidet Basin og hastig danner omtalte Aae der skal være meget fiskerig, og som ved sin Forening med Loiren producerer en Mængde af *Cyprinus alburnus* (Skaller) af hvis Skiæl man i Paris gjør et Slags Falske Perler – Som vi spadserede om i Parken stødte vi paa en af Gaardens Folk som luurede paa at fælde Drossler (der paa denne Tiid ere her i store Mængder). Vi erkyndigede os hos ham om Veien til det bekiendte Svelg (Goufre) som sluge en Arm af Loireten og tillige den anden Bæk som løber igiennem Parken – Den Fremmede var saa artig strax at følge os did, og vel fandtes dette besynderlige underjordiske Aabning at være et rund Basin af omtrent 15-16 Alen Bredde – En liden Green af Loireten og Bækkken endes ved Svælget (som man tydelig bemærker ved et [.....]) mod hinanden) hvor de tabe sig under Jorden, man ved ei hvor de løbe hen men formodentlig tabe de sig i Form af Kilde i Loiren – at den underjordiske Kanal ei anastomoserer med Loireten beviises deraf at naar Møllerne som drives ved denne Aae i tørre Sommere mangle Vand, hæves denne Uneqvemmelighed for en Deel derved at man sætter Dæmning for den Arm af Aaen som gaaer til Svælget. Situationen af bemeldte [.] er omtrent saaledes

N 1 er [.] for Loiret No 2 – No 3 Armene af samme No 4 liden Bæk No 5 Svælget No 6 Engen – I Midten af Svælget sees undertiden et Huul som naar man hælder Vand giennem en Traght. [.] det falder mig ind at ieg i [.] saae et slags Qvartz som Delorieu har kaldt Qvartz Zeolithique fordi den findes stierneformig (i [.] med [.] Stykker der med deres Spidse Ende stillede smukt rundt et Center den skal være hyppig i en vis Egn af Bretagne.

d 5te

I Morges Kl 3 gav os paa Veien til Tours. Vort Sælskab bestod i en Skuespiller med sin Kone¹⁷¹, 2de Handlende fra Departement d'Indre-et-Loire og en Ditto fra Lyon. Skuespilleren var ret snaksom lod os see nogle af de Miner han iførdes sig naar han som en Hamlet eller i andre høie Roller kom frem paa Theateret. Han havde seet sig om i forskellige Lande og funden Mennisker meest kolde i Holland hvor de Riige som han sagde komme sammen paa deres Lyst Steder røge Tobak og uden at conversere meget indbyrdes lægge hver et Stykke Sukker for sig naar de drikke Caffee og parere da fleere hundrede Livres om, hvis Stykke der først vil sætte sig en Flue paa. – Veien mellem Orleans og Blois gaar giennem en skøn Plaine for største Deelen skiult med Viin Land – Vi kom forbi et smukt Sted, Chateau de Menars,

¹⁷¹ I margen: La Rive som ieg siden har erfared skal være en af de første Acteurer i Frankrig

som har tilhørt Madame Pompadour. Vi spiste til Middag i Blois¹⁷² og fortsatte Reisen langs Loirens Bredder, saae en Dige som hindrer denne mægtige Flod at sætte dens nordige Kyst under Vand – Egnen paa denne Strækning var den skønneste og bedst dyrkede man kan tenke sig; i en halv FierdingVeis Afstand fra Veien, seer man en Kiæde af smaae Høie (som begynde i Egnen af Blois og gaae langt paa hiin Side Tours, dens heele Længde = 32 Lieues) som immerfort er ved Foden besadt med Huuse og Gaarde der ligge saa tæt paa hiinanden at de ligesom kun danne en eeneste Bye. Bonden dyrker Viin paa de høie Siider som vende mod Sønden og forsynes riigelig med Korn Frugter paa den omtalte FierdingVeis Distanse som ligger mellem Aebredden og Høiene. – Ei langt fra Blois saae ieg paa den anden Siide af Floden en liden Stad Amboise der endnu fremviiser et gammelt Taarn hvor Karl den 7 som den franske Historie fortæller, sadte en tapper Ridder i Fængsel, der er bekiendt i den orleanske Riges Epoqve. Henimod Tours ligger Kiæden af smaae Høierne nær ved Loiren og man seer her bestandig en uafbrudt Række af Huuse, som til deels ere byggede med oeconomie, da man af de Carrierer hvor ud af Steenen til Bygningerne tages, har danned meget nette og commode Boeliger, hvis Skorsteene rage underlig frem over Jorden uden at man seer nogen Tag da Klippe Massen tiener til Væg og Hvælving – Jeg sammenlignede disse mange underjordiske Bygninger med en Kanin Banke hvor alt er undermineret af Familier som leve fredelige med hinanden. – Klokken 9 ankom vi til Tours og logerede os ind i Hotel Cidevant Angletterres – Denne Dags Reise var 30 Lieues.

d 6te

Den skarpe Vind har i Dag forandret sig til sydlig, og [.....] stærke Regn Byger – Vi søgte strax i Morges til Municipalitætet for at faae vore Passer underskrevne, og spadserede derefter en liden Tour ud ad den Vei som ligger lige for den skønne Broe over Loire Floden; ieg fandt ved Siiden af Veien en stor Mængde Forsteener (Flint) af i sær [.] Stykker af Lithophyler hvoriblandt nogle bare fuldkomne Spoer af Madreporer ec – Lige fra Broen (der ved den stærke Iisgang i 1784 har misted 3 Buer som af Mangel paa Penge endnu kun ere erstattede af Trær) ligger en overordentlig smuk Gade kaldet rue de l'Armee [.] der formedelst sin Regelmæssighed af skønne Bygninger kan settes i Ligning med den første af alle i Paris. – I Eftermiddag besøgte ieg Professoren i Naturhistorien ved Central Skolen Cit. Launoy der var saa artig at Følge med til Museet (den sidste Erkebiskop i Touroisse Boelig) hvor man giennem en gandske smuk Samling af Malerier¹⁷³ og nogle enkelte Afstøbninger (af de første italienske Mestere) som nyelig er sendte hertil fra Paris. – Samlingen af Naturhistoriske Gienstander er endnu ubetydelig og uden mindste Orden. En Kiøbmand her af Staden har forøged dem med et Skab fuldt af Petrefacte¹⁷⁴ her fra Egnen, som foruden Lithophyler og som ieg seer, producerer en Deel skøndt conserverede Venus og andre Muskler¹⁷⁵. –

---

¹⁷² I margen: Regn forhindrede mig at see mig om i Staden – lige for Vertshuset ligger en skøn Broe over Loiren, hvoraf 2de Buer – Viinen omkring Blois er temmelig stærk og koster 110 Livres 2de Tonneaux (hver Tonneau 216 Pinte, en Pinte 2¼ [.] som omtrent gjør 6 [.]

¹⁷³ I margen: Iblant dem ere tvende af en berømt italiensk Mester Guerchini som forestiller Cleopatras Død.

¹⁷⁴ Forsteener.

¹⁷⁵ Muslinger.

Collectionen af fysiske Instrumenter er temmelig betydelig – Bibliotheket vurderede ieg at holde 7-800de Volumina – Alle disse Samlinger ere bestemte til Undervisningen for Elevene ved Central Skolen og staa aaben for Publicum hver Decade. – Af Kapellet har man giordt en meere interessant Bestemmelse, da det er indrettet til et lidet Theater hvor Skoelens Ungdom opføre Comoedie og Ballet 2de Gange i Aaret, en Gang ved Ungdommens Feste, og den Anden ved Aarets Ende da der uddeeles Præmier. Saa mange af Stadens Indvaanere som kunne rummes indlades derfor at see deres unge Knøse og Piger kappes om best at udføre den dem tildelte Roller. Da her ingen Comoedie Huus er her i Staden (uagtet Indvaanernes Antal regnes for 20,000de) sagde Professoren mig at man til disse 2de Fester saae saa mange stimle til for at see Skuespil i Kapellet, som man i senere Aar aldrig traf nærværende ved den salig Erkebiskops Messer. – For den botaniske Hauge har man et fortræffelig Local; Endnu er her ei synderlig Antal Planter, men da man holde det godt i Stand hvad der haves og Jardin des Plantes i Paris Tiid efter anden gjør Foræringer af Tree Sorter til alle slige Anstalter vil her om faa Aar blive ret smukt. Maatte kun Professor Launoy med det samme tiltage i Kundskab om Naturhistoriens forskiællige Greener, enda det fornærværende Tiid lade til at han ei er synderlig hiemme i nogen. Elevenes Antall ved Central Skolen er paa nærværende Tiid 200de; her betales ei det ringeste for Undervisning da College Professorene (9 i Tallet) ere blevne enige indbyrdes ei at vilde modtage den Gratifications Penge som de efter Reglementet kunne forlange af de Forældre der have Børn ved Anstalten. – En hver af Professorene betales som Departementets Administrateurer; hver 3,000 Livres i aarlig Gage. – Tours har til forn havt meget betydelige Silke Manufacturer hvor man fordum brugte især at forfærdige det efter Staden saa kaldte [.] Tours; for nærværende Tiid er denne NæringsGreen næsten gandske ophørt. Ligesom man ei heller længere dyrke Silke Avlen her i Egnen saa at endog de $\frac{3}{4}$ af MorbærTrærne i senere Tiider ere omfallede, til Deels fordi de gjorde Viin Avlen Skade.

7de April

Ieg har i Formiddag for første Gang giordt en formelig botanisk Excursion i dette Aar til Slottet Gramont $1\frac{1}{2}$ Lieues herfra. Tours Skovene som ligge deromkring vare ei endnu saa meget riige paa Planter; dog fandt vi adskillige som for vores Vurdering ere gandske exotiske, som *Vinca minor* – *Ruscus aculeatus* – *Asplenium scolopendrium* og *Sedum anacampseros* sidste ei endnu i Blomster – Bemeldte Gramont tilhørte den sidste Biskop her i Egnen som havde næsten fuldført denne smukke Bygning, der nu staaer uden Vinduer og Dørre, da Revolutionen kom paa og reverender Pater fandt det sikreste at søge til fremmede Lande men [.....] og han endte siine Dage i Brussel. – Endnu en langt skønnere Bygning end Gramont er det cidevant Benedictiner Kloster Marmoutier som for et Par Maaneder siden er bleven solgt her for 18.000de Livres, skjøndt dets Værd efter alles Skrupel langt overstiger 200.000d; Ministre de l'Interieur som først efter et par Decader blev underretted om den ubetydelige Sum denne National Eiendommen blev solgt for, gav strax Ordre til at det skulde forbydes Kiøberne at handle dermed efter Godtbefindende men Fortid havde disse allerede afbrudt al Blye Jern, og andre Ting af Værdie saa denne fortræffelige Bygning paa det skammeligste er medtagen – Marmoutier er fornemmelig bekiendt her paa Egnen for en Trappe, som en af Klosters Munke i dette Aarhundrede har ladet opføre for en Sum af 40,000d Livres. – Architecturen i den er meget dristig. – En Strømpe Fabrikant fra Lyon med hvem jeg har

giordt Reisen hertil fra Orleans gav mig i Aften denne Adresse Pre Marcel et Comp, Marchand – Fabricant de toutes Sortes de Bas à Lyon – vis à vis le Pont de Sevres. –

Viinen omkring Tours er meget god hvorfor Terroiret og betales meget dyrt en Arpent Viin Land med 100de Louisdorer – 3000de Livres – og de allerbedste som producerer et slags berømt hvid Viin betales ei siælden med 6 – 7000de Franc. –

d 8tende

Et meget uangenemt Veirlig nødte mig til at holde mit Værelse til i Eftermiddag Kl 3 da vi i Sælskab med min Kiøbmand indskibede os i en Kabriolet for at reise til Poitiers. Det havde været vores Foresæt at gaae did med Diligencen men som der ikkun stode 2de Pladser aabne nødtes vi til at tage en voiture som endog for mindre end der betaltes med Messageriet gik til Accord om at bringe os til vores Bestemmelse. Da vores Reise var en Distance af 30 Lieues de Postes og vi kun sildig var kommen paa Veien naaede vi i Dag ei længere end 10 Lieues fra Tours til en liden Flække, Ste-Maure, hvor vi antraf en Deel Reisende som vare komne did fra Bordeaux og [..]. Imellem Tours og vores Nattekvartier har vi passeret 2de som [..]

Cher og L'Indre som begge gave Navn til 2 Departementer de [.] igiennem [...]og falde ud i Loiren. Egnen mellem Tours og Ste-Maure ere (et Par smaae Høie unddtagen) en Plaine der paa den hele Strækning ieg hidtil er kommet igiennem er fortræffelig dyrked, og meere end andresteds ? med Piile, som hist og her afvæxle med skiønne italienske Popler. Ved [Indre] Flodens Brædder paserede vi store Ruiner af Slottet Montbazou der som Traditionen fortæller fordem har været beboet af en mægtig Prinds.

d 9de

I Dag bedre Veirlig men en gandske afskyelig Vei. Vi forlode Ste-Maure i Dagingen og holdt Middags Tafel i [Motellerout] en liten slet bygged [.] som man hører omtalt af alle Reisende der mødes paa denne Vei, da man ved at pasere derigiennem bebyrdes med Overhæng af Folk som byde Kurve tilfals. Vi havde den samme Skiæbne som alle andre, at vi neppe havde sadt Føder i Vertshuset førend vi saae os omringet af en Sværm af Kiællinger som af fuld Hals udraabte [...] paa deres Vahre, der og er af [.] skiønt Arbeide at man ei kan andet end fristes til at kiøbe noget, [.] som man faaer det for en særdeles billig Priis – ieg kiøbte for e 7- 8 Livres, og saa gjorde enhver af Selskabet som ei var meer end vel forsynedt med Kurve. Landet mellem vort Natte Qvarter og omtalte Sted producerer blot Korn som vi i Dannemark kalde [..]. Jordbunden lod til at være temmelig løs og da det kun er en tynd Skorpe som skiuler den underliggende Kalkgrund pløier Landmanden her overalt saa ogsaa i smaa Furer, med en simpel let Plov (uden Hiul) som kaster Jorden til begge Siider saa at mellem hver Rad bliver en liden Forhøining af omtrent en Alens Bredde – denne [.] tiener til at trække Vandet fra. Da ellers, naar Ageren var fladpløiet blev staaende, fordi den underliggende Steen Masse ei modtager den overflødige (som siiler giennem den løse Jord) hvoraf der vilde følge at Sæden modnede. Jeg seer her for første Gang pløie med Esler ogsaa bruges Oxer i Aaget, hvorved man her har den slet Maade at lade dem trække med Pandene.

Den liden Flod L Creuse gjør Grændsen mellem Departementene L'Indre og Dep. L'Vienne – den var og fordem Skiældet mellem Poitou og Touraine hvorved der findes den underlige

Indretning med Salt Skatten (la gobelle) at ikkun gieve 6 Liarden¹⁷⁶ i Afgivt af et Quantum Salt, hvoraf man i Touraine maatte betale 14ten Sous. – Revolutionen gjorde Ende paa denne saavel som øvrige Privelegier der eene havde sin Grund i Kongelig Naade – Ei langt fra Creuse Floden kom vi forbi Slottet [Linorme], en særdeles skøn Bygning som [.] en fortræffelig Park tilhører Sønnen til en emigreret Marquis – Tæt ved Chatelleraut løbe Floden Vienne som har sit Udspring i forrige Limousin og foreener sig med Loiren, den er seilbar fra omtalte Stad, saa at Barkerne kunne føre Vahrer lige til Paris – Vienne producerer adskillige gode Slags Fisk, hvoriblandt Lax og Lampretter (Lamproie, *Petromyzon marinus* Lin.), sidste saae ieg af Størrelse til 6-8 Ps Vægt, de have ved første Øiekast intet som skiller dem i Skabning fra Aalens men, deres besynderlige Mund under Hovedets Giælde Huller og den høie Hale Finne danner meget distingtere [..], hertil er dette Species af *Petromyzon* gandske guul spraglet næsten som en amerikansk Slange Art, og ansees som en meget lækker Ret, hvorfor den og betales dyrt – man fanger den i Kurve Ruuser som sættes i Broernes Buer eller paa andre Steder hvor Strømmen trænger sig frem med Magt og fører alt med som kommer for den snevre Aabning. I mellem Chatelleraut og Poitiers saae vi en betydelig Skov Strækning til Høire og et smukt Slot som var den sidste Erkebiskop av Poitiers Sommer Ophold, og nu er solgt som National Gods. Kl. 9 ankom vi til Poitiers hvor vi længe krydsede om i hærliche smaae Gader til vi omsider fandt Vertshuset [...]. Fra Tours hertil er 30 Lieues¹⁷⁷–

d 10de

I Middags paa Municipalitætet hvor vi traf meget artige Folk som gave sig i dyb Discours med os om vor Reise og lod til at interessere sig for at tre danske Studerende besøge deres Egn. – Med tvende Electeurer fra Chatelleraut som er kommen did til Electoral Forsamlingen (Assemblée electoral) fulgte vi efter Spiise Bordet til et nylig indrettet Caffee Huus i et fordums Kloster for Cordeliers og derfra til Central Skolens Local (i cidevant Couvent des Pieforts) hvor omtalte Forsamling holdes, begge de Herrer udvalgte vare saa artig at vilde skaffe os Pladser i deres Kreds for at see hvorledes det gaaer til. Vi førtes ind i Kirken, hvor Electeurene vare forsamlede, og toge Sæde paa en Bænk hos vores Anfører – der stimlet snart en Deel omkring for at tale med os som Fremmede og enhver søgte paa sin Maade at viise os Artigheder. Kun kunde Dørvogteren ei lide at see os tilstæde og yttrede sig ”ils sont Anglais; et c'est singulier qve les Electeurs parlent avec eux ” sagde han til sin Nabo; men som ieg hørte det, svarede ieg ham at vi vare Danske, og da la Riviere (saa heede vores Ledsager) tillige lod ham forstaae at han kun skulde lade al zèle outrie fare, da vi af Presidenten ville erholde Tilladelse til at være her, trak Cit. Pestaere sig tilbage, og lod os i Roe. Blandt de forskiællige Personer som gav sig i Tale med os var en vis Borger Bourgeois om udspurgte os en Deel om Dresden og andre Steder i Tyskland, hvor han havde reist, som ieg troer i diplomatisk Hensigt da han kiændte vores Grev Knudth, Dreier og fleere af Hoffets Folk. Forsamlingens Sahler vare zieret med det trefarvede Flag FrihedsGudindes Statue og

¹⁷⁶ En kvart sous.

¹⁷⁷ I margen: Vi har i Dag paa Veien mødt en stor Deel Muul Eseler som i dette Departement skulde være meget fortrinlige og søges af Spanierne visse Tiider af Aaret. Den stærkeste Opdræt er i cidevant Boi Poitou.

adskillige Indskriptioner som justerede sig til hvad der paa denne Tiid forhandles. Jeg fandt i Electeurene just som ieg troede de burde være i en frie Stat. Bønder og Borgere mellem hinanden, hver i den Dragt som var ham egen, de lode alle til at være gode Republicanere besælet med Iver for at gjøre godt valg af Mænd som ere duelige til hiine vigtige Poster. – Man har igjen valgt en Præsident i Thibaudau, Fader til den bekiendte Forfatter af sidste Constitution¹⁷⁸; i Dag beskæftiger man sig med at vælge 3 [.], som skulle indsamle Stemmer. – Da 1000de Mennsker have Ret til at vælge en Electeur og et hvert Canton har i almindelighed 7-8000de Siæle sendes og 7-8 Personer fra hvert saadant District hertil Forsamlingen efter at de ved Assemblee primaire ere dertil udvalgte – Electeurenes Antal fra det heele Departement La Vienne er 209. – Medens vi sadde i Forsamlingen og ventet paa at see deres Arbeide begynde, kom en af Municipalitætets Betientere (som vi i Formiddags havde talt med) til og bød at gjøre os bekiendt med Professoren i Natur Historien; vi fulgte ham, og fandt i Cit. Delanel en ret flink Mand, som førte os omkring at bese de Sager han for nyelig havde faaet tilsendt for Skolen¹⁷⁹ fra Paris; de bestode fornemmelig i Zoologiske Gienstander hvoriblandt især var en Deel Eqviller. Vi vare siden i den botaniske Haven som ligger ved Anstalten og er nyelig indrettet til denne Hensigt. – Den bestaaer i 2 Afdelinger hvoraf den eene er ordnet efter Linnes og det andet efter Jeussieus¹⁸⁰ System – Gouvernementet har givet 1200de Livres til Anlæggets Istandsættelse. – For nærværende Tiid er man i stor Forlegenhed med at faae en beqvem Plads for varme Væxter da de som haves, ere i denne Vinter næsten alle gangne til Grunde ved at være hensadte i en fugtig Kielder som dertil mangler Dagens Lys. Denesle sagde os at dette Departements vildvoxende Planter beløbe sig til henimod 3000de. I Aften spadseret paa den offentlige Promenade, hvorfra man nyder en skøn Udsigt over Clain Floden som løber under Stadens Muure, over Ruinerne af en romersk Aqvæduct som siges at have leedet Vandet fra Lusignan 10 Lieues fra Staden, og over de omliggende Høie der lode til at være vel dyrkede og indeeltes med Giærder som ieg her see for første Gang i Frankrig – Ved Table d’Hote i Aften har vi havt megen Spads af en ung Acteur fra Bordeaux som reiste herigennem med Diligencen til Paris. –

d 12te

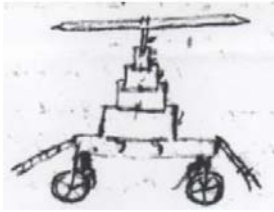
I Dag besøgt Professor Physiqve Cit. Coûteaux en ung vakker Mand som for nærværende arbeider paa en Maskine til at ræde Folk som i Ildebrands Tilfælde ei kunde frelses fra de øverste Etager af Huusene; han var saa artig at viise os Modellen til hans Opfindelse som virkelig er meget ingenios, og synes blot at have den Feil at den maaskee er noget for sammensadt. – Maskinen hviler paa 4re Hiul (som kunne vrides til alle Siider) og bestaa egentlig af 4re Heved Stykker som sluttes ind i hinanden og kan ved en Vinder udvikle sig til en Høide af 60 Fod og derover, er nu Maskinen vunden til den tilbørlige Høide, udfoldes et Gallerie som hviler paa det verticale Stillads, saaledes at dets eene Ende støder mod et Vindue

¹⁷⁸ Antoine Claire Thibaudeau (1765-1854), sønn av Antoine de Thibaudeau (1739-1813).

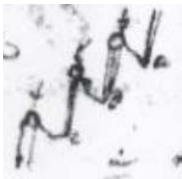
¹⁷⁹ I margen: den har for nærværende Tiid henved 500de Elever hvoraf kun 25 følger de Naturhistoriske Forelæsninger de Mathematiske ere meer besøgte fordi det forestaaer et hvert ungt Menneske at blive [.], og i Tilfælde [.] her ved bemeldte Videnskab Leilighed til at svinge sig hastigen til en officiel Plads

¹⁸⁰ Antoine Laurent de Jussieu (1748-1836).

hvorfra alle de som der befinde sig kunne flygte ud paa Galleriet og [...] nedlades ved 4re Stoele som rummer 15 Mennsker (der ved anbragt Friction paa Toppen hvorom Touget rundes kunne bringes ned af 4re Mand) eller derved at Maskinen foldes sammen

Maskinens største Fordeel skal bestaae deri at man kan anbringe den til Redning i en lang Afstand fra Ilden, hvor Brandstiigen eller andre Redskaber ere uanvendelige naar de nedre Etager alt ere tændte. – Dens Mekanisme grunder sig paa Skivens Theorie og Kraften forholder sig her til Hastigheden som 10 : 4. – Ved Maskinens Udvikling mærkede ieg følgende bevægelige Punkter:

a, d og e ere bevægelige Punkter b, c, f faste. De første udfolde sig i et Forhold saaledes at naar a er [.....]

S. 27

I Eftermiddag beseet Central Skolens Bibliothek som eier en 7-800de Volumina hvoriblandt der dog ei haves synderligt af nyere Skrifter. – Bibliothekaren cit. Domacet en cidevant Benedictiner var overordentlig artig mod os og førte frem af sit liggende for hvad han troede der var siældnest, og meest interessant f.E. et Par Manuskripter fra 7de Seculo en chinesisck Tegning paa Papir henved 500de Fod lang, som forestillede denne Nations Religieuse Skikke fra de ældste til nærværende Tiider; En Skibscapitain fra Rochelle har kort før Revolutionen bragt dette Stykke hid som maaske er det eeneste i sin Art. Domacet er en Mand af mange Kundskaber og skal eie et betydelig Bibliothek af de meest udsøgte Værker – før Revolutionen beløp hans aarlige Indkomster til 100,000de Ecu. – Fra Bibliotheket til Professor Denesle for hvem Horneman og ieg bragte endeel Forsteener og Mineralier i Orden. Under første befandt sig en stor Mængde af den saakaldte Figue de Mer (Søe Figen) som uden Tvivl er en [*Alcyonia*] – Professoren var saa god at meddeele mig et Exemplar af dette Artefact som hyppig findes her i Egnen; Vi spadserede i Tusmørket uden for Staden til nogle Klipper ved Clain Floden hvor Professoren sagde os at have funden adskillige siældne Felices – Natten kom saa hastig paa os at vi maatte vende hjem med uforrettet Sag. – Tæt ved vores Logis sees store Levninger af en Romersck Circus som har henved 300de Skridt i Diameter; omkring ved dens Muure er en Deel smaae Huuse saa man ei skiældner Bygningen i sin heele Omkreds – Man fortæller at Aqveducten fra Lusignan skal have communiceret med Circus saaledes at man ved at nedlade Vandet kunne danne et Basin af 7-8 Fods Høide hvorpaa holdtes Ridninger til Vands. Ved Kander ledtes dette af naar der anstilledes [...] Fegtinger ec. – Poitiers er en af Frankrigs ældste Byer og er i Historien bekiendt for de Fegtinger som ere holdte heromkring i Egnen. Staden var lige til Revolutions Tiiden

for største Deelen beboet af Nonner og Munke og Levningerne af de 60nde Klostre og Kirker som paa en Tiid vare etablerede lade endnu Tegn til at der maaske neppe uden for Spanien og Italien har existeret større [...] end Poitiers. – Man finder ei et reelt Huus endsiige Gade i Heele Byen. Vi vare i Eftermiddag i Cathedral Kirken (L'Eglise St Pierre) som for sin skønne Architectur indvendig fortienes at sees af enhver Giennem Reisende Fremmed. Kirken har endnu et skønt Kapell hvori daglig holdes Messe, men som man siiger at meget lidet besøges – Le Sevre den første constitutionelle Biskop for dette Departement ligger her begravet. Reliquier af tvende Helgener sees indesluttede i to lueforgyldte Skrin med Glas for. Vores Ledsager sagde at de vare bragte did fra en anden Kirke. I Formiddag botaniceret paa nogle Kalk Klipper ved Clain Flodens Bredde. *Asplenium ceterach* – *Adiantum Capillus Veneris* – *Draba muralis* og *Helleborus foetidus* faldt i min Deel, men ieg maatte betale dem med en gandske giennomblødt Kiøle. –

d 13de

Da vi i tvende Dage forgiæves havde søgt Pladser i Diligencen til Rochelle, gik vi i Aftes til Accord med en Voiture om at bringe os did for 90nde Livres. Klokken 5 var bestemt til Afreisen, men først efter nogen Nølen kom vi paa Veie efter Syv. I et skøn [...] Ankom vi mod Middag til Flekken Lusignan 7 Lieues fra Poitiers – Jeg fandt paa denne Strekning saare lidt Jordsmond under Kultur, den største Deel bevoxen med smaae Krat eller overtrukken med *Spartium scoparium* og *Erica cinerea* som ieg her for første Gang saae braske med sin smalle graae Greener der strax falde i Øinene¹⁸¹ – Lusignan er en usel liden Stad bestaaende af 400de Huuse. Den ernæree sig ved Liin Avl og Uld Handel fra Bois Poitou – af Viin dyrkes ikkun den som kaldes Petit Vin som er hvid og meget tynd. – Jorden er paa dette Strøg en meget Jernholdig Leer saadan som ieg saae den paa enkelte Steder mellem Dresden og Bøhmen. – Medens vi i bemeldte Flekke, bestilte Middags Mad gik vi en Tour op paa en offentlig Promenade som er dannet paa Ruinerne af en gammel Borg der ligger meget høit og byder Udsigt til en smuk underliggende Dal; Paa Siden af Banken hvorpaa Promenaden er, fandt ieg en stor Mængde af Thon Eisenstein (livagtig Jernsteen i Form af Erter) i en rød Leer. – Fra Lusignan til Noixant er 7 Lieues – ogsaa paa denne Vei fandt ieg en stor Deel af det Strøg vi passerede begroet med smaae Eege og Lyng – først ½ Lieue fra det sidste Sted aabner sig en skøn Udsigt over en frugtbar Dal som er inddeelt med mange levende Gierder af Hvidtorn som for største Deelen staae paa en liden Jord Vold af en halv Alens Høide. –

d 14tende

I Dag ere vi kun rykkede 5 Lieues nærmere an mod Rochelle. En halv Miils Vei fra vort Natte Logis var Chausseen saa opkiørt at Voituren havde yderste Møie med at bringe os frem, og da hans usle Heste hertil gjorde sig uvillige at trække fort i Aaget saae vi hvert Øieblik imøde at velte om i Grøften. – Kiede af saadan Fart bleve vi derfor enige om at spadsere og lade Vognen Følge. Paa min Marsh gav ieg mig i Snak med en Bonde Mand fra Egnen som

---

¹⁸¹ I margen: et par Lieues fra Poitiers findes i Clain Floden en stor Mengde romerske og gauliske Sarcophager. I Nærheden af denne Egn var det at Carolus Martellus slog Araberne og da der ved denne Fegtning faldt adskillige Seigneurs af det franske Partie, har man benyttet sig af de romerske Sarcophager som just fremdeles tæt der ved, for der i at begrave deres Ypperste. Saaledes har man for ei længe siden funden en slig Sarcophag til hvilken en Roderich Mutepæl (hvorpaa stod skrevet Fria mil .) var giort til Laag.

ieg traf styre samme Cours som ieg; han fortalte mig i et utydelig Sprog, adskilligt om Landets Kultur – At han havde 50 Arpents Jord til Drivt, hvoraf $\frac{1}{3}$ laae til Hvile og Resten saaget med Korn; ieg ønskede mig nøiere underrettet om hvor mange Arpents han havde lagt af hver Slags, men hertil kunde han ei give fyldestgørende Svar – Korn Priserne her paa Egnen ere efter hans Udsigende følgende paa nærværende Tiid – Hvede 5 Livres le Qvintal¹⁸², Byg, 30 Sous le Buisson – Havren 50 Sous le Buisson – Sidste er steaget til saa høi Priis da Vaar Sæden ved Kulde har taget Skade. – Jorden drives hertilands med Stude hvoraf 4re holdes paa 50ne Arpents, man betaler Parret af en Ager Oxe med 100de Francs – opdrættet er betydelig i Departement de la Vendée og andre i Nærheden – Paa denne Tiid driver man heele Flokke herigiennem til Normandiet hvor de feedes, og gielde for i Efteraaret (naar de ere i god Stand) 3-400de Livres Parret – Langs ad Veien ieg i Dag har passeret stod paa begge Sider en skøn Rad gamle Valdnød Træer hvis Frugt man siiger bruges her til at presse Olie af, som ofte overgaaer Provence Olie i Velsmag og koster ikkun 10 Sous Pundet. – Ved Middag var det vi ankom hertil Niort Hovedstaden i Departement de deux Sevres. – Der var neppe en tør Traad paa mig da ieg naaede Huus saa stærk var Regnen trængt igiennem, da ieg ved at forlade Voituren lod mit Reise Tøi blive der for at være lettere til Fods. – Jeg har holdt mig inde til Aften da ieg besøgte et Kaffee Huus oppe i Staden som synes ret smuk og [...] – den synes at have 15 000de Siæle – Egnen mellem Saint-Maixent og Niort bestaaer af smaae Kalk Bierge til største Deelen dyrkede Kornland, skjønt Jorden lade til at være af middelmaadig Bonitet – Her er overalt en stor Mængde bevarede Giærder af Hvid Torn, der som Bonden fortalte mig, hugges hver 5-7 eller 9de Aar efter som Eieren behøver Brænde.

d 15tende

En Kiøbmands Kone fra Niort som reiste paa Landet at slutte Egteskabs Kontract for en af hendes Sønner som nylig er hjemkommet fra Krigen, var vort eeneste Sælskab i Diligencen – De 4re første Lieues fra Niort ad Rochelle Veien, gaaer giennem Siide Egne som for Største Deelen ligger til Høe Biergning men siden hæver Landet sig noget, og da der neppe er over 3-4 Tommers Jord Skorpe bliver man siælden en Kornager vaer, men alt er beplantet med Viin til omtrent en Lieue fra Rochelle hvor Terrainet har en sagte Inclination imod Søen, denne sidste Strækning er overstrøet med et stort Antal af vakkere Lyststeder som ligger i Midten af Korn Land og kunstige Enge. Vi ankom kl. 7 til Rochelle, [...] førend man lukkede Porten – Ved Indkiørselen fordrede man vores Passer og skjøndt adskillige af Vagten raabte høit votres Passeportes, Citoyen, ne sont en Regle lode man os dog kiøre da nogle som stimlet til fortalte deres Kammerader at vi vare Polonais. – Den Vei ieg i Dag er kommen af vare paa begge Siider beplantet med fleur Træer lige som den heele Strækning (af 60 Lieues) fra Orleans til Poitiers; heraf at slutte maae de franske Vei [...] eller første Mænd have fundet denne Træ Art meest beqvem til [...] at udholde Storme og Afvæxlingerne af Veirliget paa aabne Marker.

d 16tende

Det atlantiske Hav har ieg i Morges for første Gang seet da ieg besøgte Havnen herved Staden; Det var just Ebbe saa ieg fandt alle Skibe (hened 30de) ligge paa det Tørre – den

---

¹⁸² 100 kg.

egentlige Havn eller Lade Plads har en meget small Aabning som forsvares af tvende Taarne, saa det synes en gandske Umuelighed for noget fiendtlig Skib at trænge derind. Efter at have ladet vore Passer visere paa Municipalitætet besøgte vi Borgeren Bordé der er Secretair her paa Stædet for den Danske Consul Norden som for nærværende Tiid er i Paris. Vi fandt en ret artig Mand men kunde ei ret længe nyde hans Conversation da Forretninger kaldte ham til Maison Commune. I Eftermiddag giordt Visite hos Cit [Traverse] som vi i Niort havde faaet at vide at beskiæftige sig med Mineralogien. Vi traf ham til Stæde, og som Elsker af Videnskaber, tilbød han sig strax at viise os Stadens Natural Samling. – Vi fulgte did og fandt en Collection som er temmelig betydelig i Mineralie Riget og Coqvilleologie. Grunden til dette Cabinet er stiftet for omtrent 30de Aar siden af Porticulier som lidt efter lidt have forøget det saae at det af Private Samlinger vist er end af de første i Frankrig.¹⁸³ Blandt den Mængde Fossilier man viiste mig fandt ieg især mærkelig en Flintesteens [.] her fra Egnen som indeholdt en uhyre Mængde Petrefacter af Cochleæ¹⁸⁴ [.] Boche, lys rød af Farve fra Bøhmen et mærkelig Antal Marmor Arter fra Frankrig og de Badenske Lande. – Ved at viise os Fugle Samlingen, som er saare ubetydelig nævnte man med nogen Bitterhed en Professor Lefevre Villebrune¹⁸⁵ (nylig ansat som Lærer i Naturhistorien ved Central Skolen i Saintes, der af Ministre de L'interieur havde faaet Ordre at udsøge adskillige naturhistoriske Gienstander af et Cabinet som har tilhørt en [.] og ved denne Leilighed havde søgt ogsaa at bemægtige adskilligt af hvad som fandtes i Stadens Museo. Fra Naturalie Cabinettet førte [Traverse] os til Bibliotheket (det offentlige som bestaaer af fleere Emigreredes Bogsamlinger og har over 30,000 Volumer hvoriblandt et ei ubetydelig Antal af seenere Værker. Det staaer opstillet i en skøn Bygning som fordm var Erkebispens Boelig, man giemmer ogsaa der nogle Malerier som ei fortjener at komme i Betragtning; smukkere derimod vare nogle Portraiter af en ung Kunstnerinde Mademoiselle Wirie¹⁸⁶, elev af den berømte David. Vi sneege os ind i hendes Arbeidsstue hvor vi fik Leilighed at betragte adskillige Stykker hun paa nærværende Tiid har under Arbeide. Hun synes ei fuldkommen at have Koloriten i sin Magt men tegner i øvrigt til at være af megen genie. Scrigny en Neveu af [Traverse] fulgte fra Bibliotheket til vores Logis hvor vi meddelte ham adskillige af de Væxter der vare faldt os i Hændene paa Reisen; som en Begynder i Plantelæren, blev han meget glad ved at see sit Herbarium forøget og for at giøre giengield bad han os komme hiem hos sig at eftersee om der blandt hans Dupletter vare nogle som vi manglede; Medens vi hermed beskiæftigede os kom [Traverse] med hans Kone til, og bade os komme ned med sig i et Forsamling af deres Familie. – Jeg morroede mig et par Timers Tiid i et meget angenemt Fruentimmers Sælskab og vendte hiem til Aftens Maden kl 9. – [Traverse] er en ex adlig som har havt store Besidelser paa St. Martiniqve (hvorfra han har hans Kone og vakre Datter) han leve her i Rolighed og beskiæftiger sig for nærværende Tiid fornemmelig med en Mineralogie efter Daubentons System, som om kort skal gives i Pressen. – han lade til at have megen Lyst til Videnskaben men ei at være synderlig bevandret i de nye Opdagelser. Handelen til Rochelle

¹⁸³ I margen: her var til den Tiid et Videnskaber Sælskab af frivillige Lærde

¹⁸⁴ I margen: = Le Fevre

¹⁸⁵ Jean-Baptiste Lefebvre de Villebrune (1732-1809).

¹⁸⁶ Stéphanie de Virieu (1785-1873).

siiger man mig fornemmelig bestaaer i Fransk Brænde Viin og Udførsel af grovt Salt som vindes blot ved at leede Søe Vandet i Kanaler og der udsætte det til Afdampning ved Soel Heeden – i disse Salt Basiner er det at man har et Slags Østers Gaarde, hvori man sætter disse Lækkerbidskerne som skulle hastig tiltage i Væxt og overgaae de almindelige i Smag – de kiendes paa den grønne Farve som altid er Skallernes egen. – Dersom vi alt i Morges tidlig havde taget Pladser i Diligencen som i Morgen afgaaer til Rochefort vare vi i Aften blevne eenige om at blive her endnu nogle Dage for gjøre en Tour til Øen Il de Re der skal være riig paa naturhistoriske Gienstander og i Kultur overgaae alle andre Egne i Frankrig – dens Population er og meget betydelig da man regner 18000 Mennesker paa dette liden Terrain som kun er 4 Qvadrat Lieues. –

d 17de

I Morges kl 6 forlode vi Rochelle og kom paa den meest afskyeligste Vei til Rochefort ved Middags Tiid – Egnen mellem disse 2de Stæder er for Største Deelen meget fladt og ligger til Græsgang og som det har Havet i Nærheden seer man overalt Landet giennemskaaren med smaae Render til at aftrække Vand – Jeg fandt adskillige Partier have største Liighed med somme af vore Marsch Egne, men Grunden er her langt fra saa god, da ieg paa fleere Steder saae Landmanden beskiæftiget med at skiule den steenede Grund (den saae ud som Strandbredden paa den nordre Siide af [.]mark) med et Las Mad Jord, for der af at danne sig Pløie Land, fordi det laae saa høit at det ei kunde være udsadt Oversvømmelse. Et Par Lieues før man kommer til Rochefort seer man paa høiere Charente Floden der gaaer fem Lieues fra Søen og til Staden og er overalt saa dyb at den bærer de sværeste Krigs Skibe. To merikanske Skippere som vare med i Diligencen sagde mig at Floden havde overalt det ringeste 17de Favne Vand. Skibene til Rochefort gaar ind og ud ved Ebbe og Flod. – Med en angeneem Officer af Marinen¹⁸⁷ har vi i Eftermiddag seet os omkring i Havnen hvor ingen tør komme uden at faae Ordinateuren (☉: Chefens) Tilladelse (den vi og forskaffede os mod at gjøre ham vor Opvartning) – Vores Ledsager viiste os først Reeber Banen der er en ret vakker Bygning og som alle af dette Slags meest at beundre for sin Længde. Herfra førtes vi hen at see tvende Linie Skibe som laae under Fortøining i Dokken vi besteege den eene, Tronchon Condroy som bære 80 Kanoner og er snart reede at ligge i Vandet, da man i alle 3 Dæk arbeidede paa Eftermiddagen, sadte over Floden (Charente) og botanicerede et Par Timer paa nogle smaae Høie hvor ieg fandt *Cynosurus caeruleus* – *Cerastium semidecandrum* en mærkelig Raritet af *Leontodon taraxacum* og KlippeMossen; (en Flintersteens Brecia) gandske overtrukken med *Lichen immersus* og *fuscus* (Hofmani)

D 19tnd

Efter Middag indskibede vi os i Diligencen (Blaye) hvor vi aleene fandt Sælskab i en Kiøbmand fra Toulon som og agtede sig til Bordeaux – Strax uden Rochefort kom vi forbi Marine Hospitalet som for sin skønne Architecturs Skyld kan sættes blandt en af de første Bygninger i Frankrig – For at sættes over Charente Floden maatte vi opholde os et Par Timer i

---

¹⁸⁷ I margen: hvis Bekiendtskab vi gjorde ved table d'hote i Hotel de [.] Dome

en Flække af samme Navn hvor der ei er Havn for Handels Skibe som ere bestemte til Rochefort – vi saae det danske Flag vaie paa et af Fartøierne, men fandt ei andet en halv Tydskere under Borde, da man gave os til Svar de vare Altonaer. – Sildig paa Aftenen vare vi ankomne til Saintes hvor vi bleve Natten over. –

d 20

Paa den meest afskyelige Vei kom vi i Middags til Pons hvor vi stillede Appetitten ved et tarvelig Maaltid, og satte ud igien i agt at naae Blaye førrend Soelens Nedgang men en halv Fierding Vei fra førstnævnte blev Diligencen sidende fast i et Huul midt paa Veien; man brak Pander og Vognstang sønder og det varede heele fem Timer inden vi igien fortsatte Reisen. Medens man beskæftigede sig med Vognens Istandsættelse, botanicerede Horneman og ieg i det omkringliggende smaae Krat hvor vi fandt *Potentilla alba* og en Varietet af *Glechoma hederacea (corolla majoribus)* i stor Mængde, endnu behageligere var det eo paa adskillige Viin Agere at træffe *Hyacinthus botryoides* i Flor – En *Asphodelus* [...] Stæder men den lod sig [...] endnu var uudviklet – Maanens Skin oplyste Egnen førrend Diligencen naaede os som vare gangne forud, og vi gjorde endnu et Par Lieues under dens Ledsagelse til vi mod Midnat ankom til en liden Lands Bye hvor det nu blev alles eenstemmige Resolution at tilbriinge den øvrige Deel af Natten. Jeg hører her Nattergalen slaae for første Gang i dette Aar. Den lille Skiælm sidder i en Busk kun 2 Skridt fra Lugen til mit Kammer. Værten i Huuset siiger mig at Sangeren pleier stedse at komme hertil Egnen d 6-7 April men var i Aar bleven nogle Dage længere ude for det raae Veirs Skyld. –

21

Klokken elleve i Formiddag ankom vi til Blaye hvorfra man inskibet sig til Bordeaux – Veien fra vores Natte Quarter til førstnævnte Sted er meget sandet og gaaer her en Deel giennem hæsliig Heede, der dog ei er større end man til alle Siider saae Gaarde og Huuse; det største Terrain vi passerede bestod dog af Viin Agere, der skulle som man siiger producere en meget fortrinlig slags Drue Saft. – Efter at have spiist til Middag i Blaye (en liden Flække med et Fort som ei har noget mærkelig uden dens gode Beliggenhed for Søefort) indstuvendes vi i en liden Jagt (omtrent det samme som ved [.]) hvor vi fandt et Sælskab af meere end hundrede Mennesker. Saadan vi baade havde Vand og Strøm (her er stærk Ebbe og Flod) med os gik Seiladsen stærk og vi lagde disse 7 Lieues tilbage i ringere end 5 Timer – Garonnes Bredder er paa dette heele Strøg meget skønne dels ved de nøgne Fiældtoppe som have nogle [...] dels de mange Lyst Steder og Anlæg som man seer strøet over alt til Høiere og Venstre. – Jo nærmere man kom nær Bordeaux jo skønnere bliver ellers Egnen og Prospekten af Havnen ved Byen er en af de meest yndige man kan forestille sig – Skiøndt Handelen for nærværende Tiid er meget ubetydelig seer man dog fleere hundrede Skibe her for Anker der tiene til at give en Idee om denne Stads Commerce under Freden. Vi ere indlogerede i Hotel de la [.]) ei langt fra det store Comoedie Huus.

d 22

Det første vi i Dag toge os for var at besøge vores Consul von Hemmert som tog meget artig mod os og havde i sin Værge det vi saae meget længtes efter – Breve fra Fødelandet – I det der faldt mig til Lod, har ieg desværre faaet den ubehagelige Tidend at den gode gamle

Farmoder er gaaet ind – Evig hedres Erindringen der bliver mig stedse kiært – giid min Vandel blive som hendes! Ieg har seet en Deel af Staden i denne Eftermiddag og finner den at have mange fortræffelige Bygninger og skønne Pladser – I Aften saae tvende Comoedie Huuse Lycee og Varietes – Ved en Feiltagelse kom ieg med [.] mine R. Venner ind paa første hvor der knap var 2 Dusin Tilskuere nærværende at see paa nogle maadlige Acteursers Spil – Som Indgangen kun kostede 15 Sous pro Persona til de Pladser vi havde taget, fandt vi det taalig at søge Theatre Varietes, hvor og Carter d.e.Billetterne ere til samme Priis hvorved det er Skuespillerne fra det store Theater som her giver Forestillinger – Jeg kom did med stor Forventning men fandt mig saare lidet fyldestgiordt da den første Deel af de 5 Piecer man gav, var Farce og Vaudeville Kram som ei skulle synes at kunne finde Folks Biefald der gjør Fordring paa at have Cultur. – Balleten var det bedste af det heele –

d 23

Tilskrevet min Fader. – Spiist til Middag hos von Hemmert hvor ieg blandt Sælskabet fandt Spengler, Skibescharge¹⁸⁸ og Møller, Kaptain, paa et Ostindie Fahrer som for nogle Uger siden er bleven opbragt af en Fransk Kaper aleene paa Grund af Mistanken om at deres [.] Korn var Engelsk, og andre ubetydlige Beskyldninger.

25

Aflagt en Adresse hos Professor Latapie fra Desfontaines – den bekiendte Have som staaer under hans Opsigt har en temmelig fordelagtig Situation og en Have [..] før laae til Ærkebispens Prægtige Palais (hvor nu Departementets Administration og Tribunerne holde deres Forsamling) – Etablissementet mangler gode Driivhuuse som og i dette Foraar har foranlediget Tabet af 3-400de Væxter. Blandt ommeldte Planter har Haven især et ei ubetydelig Antal fra Sydsøen –

26

Hævet 500de Livres hos Banqvier Zimmermann.

27

Botaniceret paa hiin Side Garonne Floden – Ved min Overfart til La Bastide (en liden Bye ved Bredden) kom ieg i Sælskab med en Flok Bønder fra Egnen som ieg gav mig i Snak med og erfarede med Nød af deres uforstaaelige gasconske Sprog at Prisen paa et Qvintal Hvede er for nærværende Tiid 18 Livres – og 23 Livres naar det er malet i Meel hvoraf Bordeaux altid har den største Tilførsel nødig da Staden selv har [.....] Viinstokken havde som de sagde, ei endnu taget Skade af den stærke Regn som i Forening med Nordvest Vinden har raset i meere end tre Uger og derved sadt Vegetationen saa meget tilbage at den nærværende Alder ei kan erindre sig noget saa ugustigt Foraar som dette. – Paa min Tour fandt ieg *Carex pendula* (Hofm.) – *Polypodium aculeatum* og *Bryum tortuosum* –

---

¹⁸⁸ Superkargo.

I Dag giort en behagelig Tour til et Lyst Sted uden for Staden hvorhen vi vare inviterede af Captain Müllers Vært [Domfluir] (en Kiøbmand som har nogen Handel med Danske og Norske). Efter et godt Maaltiid besaa vi Gaarden der ligger midt i en Viin Plantage mod Kysten af Medoc, og er bygget af en Præst som kun havde 50,000de Livres aarligen Indtægt der sadte ham i Stand til at bygge Lyststeder som den bedste Adelsmand – Fra Huusets Altan nyder man en skøn Udsigt over Bordeaux og dens mangfoldige Lyst Gaarde som ligger paa denne Siide Floden og deels ere kun halv tilsyne med de skønne Lunde deels ligger omringede af aaben Viin Ager. – Man har her en anden Maade at behandle Viinstokken paa end ved [.] og andre Egne hvor man aarlig afskiære de unge Skud ved Roden og foretager Plantningen naar den har naaet en viss Alder. – Her bærer Jorden uden og [.] derved, men naar en Stok begynder at ældes lades den skyde 2-3 Greene som bindes til Pælen

og til de ere lange nok at kunne nedlægges i Jorden da de efter 2 Aars Forløb have Rødder nok til at [.] Viin selv og danne nye Stilke, man afskiære dem da fra Moderen (som under den Tiid [.] at bære) der viger Rummet for en nye Plante om den findes uskikket til at leve længere. Man bruger her overalt at give V. Stokken en Pæl til Stytte hvorved denne skal bringe tredobbelt Frugt imod at den er hullet – En Arpent Viinland ved Medoc koster for nærværende Tiid 1000de Livres men paa højere hiin Siide Garonne Floden betales den med 6-700de Livres. – [Domfluir] havde i sin Have en Deel Figen Træer som staae i frie Luft og er skøndt kun 4re Aar gamle var 5 Alen høie og tykkere end en Arm – formeres bestandig ved Aflæggere. – Her var og adskillige Stammer af et Slags Svidske Blommer Kaldt Prune d'Ente, ([.] sont inter [.] hvor af der skal staae flere Lunde i Nærheden af Agen hvorfra den største Export af denne Artikkel gieves – Funden *Trifolium reflexum* – *Hyacinthus non scriptus* –

D 29

Spiist til Middag hos min Banqvier Zimmermann. Sælskabet var ret behageligt og blev meget underholdt af en Doctor Grassé som under Skrækkens Tiid var flygtet til Nord Amerika indtil hiin frygtelige Periode var over. – [Laetrere] (Zimmermanns officiel) har giordt flere Reiser i Danemark og var som han fortalte mig, i Christiania med Pater Hell i hvis Sælskab han og gjorde Touren til Wardoehuus.

D 30

Med cit Tournon Docter Medicinæ giordt en Excurs til en Eng her i Nærheden for at søge [..] den vi dog ei fandt at være skudt frem endnu paa [.] – over Floden. – Paa vores Vei kom vi forbi en meget skøn Bygning som et Compagnie her nogle Aar siden har ladet opføre til at kunne danne et Mølle Værk som ved en Canal fra Garonne Floden skulde kunne male ved Flod og Ebbe, men Forsøget mislykkedes og det heele begynder alt at falde sammen. – Terroiret til denne Siide af Bordeaux er en vidtløftig Eng som i fugtige Aaringer næsten immer staaer under Vand i Vaaren. – De sidste Stæder ere beplantede med store Strækninger af Piile der afgive den uhyre Mængde Baand som forbruges til Viin Fadene ved Handelen i

Staden. – Jordbunden fandt ieg at være en meget stærk Leer (Kley) som uagtet den er hviid sort (formodentlig av Jern Deelee) dog troes at kunne tiene til Potte Magerne. – Tournon havde den Godhed at viise os Stadens Bibliothek som har et Antal af 30,000 Volumina der alle ere skiænkede dertil af private Folk – er ei i seenere Tiider forøget saa al nyere Literatur mangler. – Her giemmes og en ubetydelig Samling af Natur Historiske Gienstander hvoriblandt et stort Antal Petrefacta fra Egnen [.] Bordeaux. – Ved Indgangen til Salen stod et romersk Altar af Marmor som man for faa Aar siden har funden i Egnen omkring Byen. – Paa den ene Siide stod [.] og paa den andre en [.] Krone vi har endnu i Dag seet cit Kellers (cidevant Advocat) Samling af Naturhistoriske og andre Sager – men som alt vare ubestemt og uden Orden – Iblandt hans Antiquitæter var en Dolk som nylig er bleven indsendt af en af hans Venner fra Venedig med Forsikring at det var den hvormed Otello dræbte sin Kone og siden sig selv. – Den er et godt kvarter lang og har i Klingen mange Fordybninger som bleve fyldte med Gift at give Saaret en hastigere Virkning.

Mai

1 ste

Botaniceret ved La Bastide hvorfra ieg besøgte de yndige Høier ved Ormont og fik min Gang betalt ved at finde *Lithospermum purpureo* – *Potamogeton cum varietates insperse* – *Quercus ilex* – *Coronilla emerus* – *Scorzonera graminifolia* – *Polygala amara* – *Ranunculus philonoti* og *Lathræa Clandestina*, sidste hyppig paa Trærenes Rødder ved en Bæk.

d 2dn

Cit Tournon har i Dag gjort os bekiendt med en ret interessant Mand Bremontier¹⁸⁹, Ingenieur en Chef for dette Departement, og ønskede mig især hans Bekiendtskab fordi han en Række af Aar har beskæftiget sig med Sandflugtens Dæmpning, og derover givet en offentlig Mémoire sur les dunes, et particulièrement sur celles qvi se trouvent entre Bayonne et la pointe de Grave, à l'embouchure de la Gironde, Paris an V. – som han var saa artig at forære mig, af alle hans Forsøg er ingen lykkedes bedre end den med at saae Fyr som skal trives meget vel i Sandet og alt beklæde store Strækninger af Landen (Dynerne kaldes her som oftest La Lande) – Han viiste mig adskillige Stykker af 7 Aars Stammer (af *Spartium scoparium* som han kaldte det, men som upaatvivlelig maae være en anden Busk, der vare fulde 4re Tommer i Diameter en Tykkelse¹⁹⁰ som de siælden naaer, endog i god Grund. – Det er mod Teste (en liden Flække tæt ved Søen) hvor de største Fyr Plantager ere, tillader Tiden det maae ieg inden ieg forlader Bordeaux, gjøre en Tour did at see hvad Forskiæl der er mellem disse og Jydlandets SandBierge. – I Eftermiddag giennemgaaet en Deel Cryptogamister af Tournons Herbarium. – Hvori han og har en ret vaker Samling af forskiællige Blade. –

d 3de

---

¹⁸⁹ Nicolas Bremontier (1738-1809).

¹⁹⁰ I margen: ieg har siden erfaret at det er *Spartium junceum*

I Dag aflagt en Adresse hos Cit.Copelle (M. Dr. og Secretair for Videnskabs Sælskab her i Staden) der var saa artig strax at skaffe os Bekiendtskab med en Kunstner Rodrigues som eier en temmelig anseelig Naturales Samling, og især med Iver dyrker Insectologien – Han viiste os sin Collection af [...] der var meget skiøndt ordnet og bestemt. Han har loft at give Hornemann og mig en Samling af dette Departements Insekter. –

d 4de

Efter Aftale mødte ieg i Morges hos Rodrigues for med ham at giøre en entomologisk Vandring. Copelle gjorde Sælskab med, og underveis besøgte vi Chirurgen paa et Hospital der som Elsker af Insectologien strax fandtes villig at følge. Medens vi spiiste Frokost hos ham, lærte ieg en middelaldrende Mand at kiænde som havde boet paa Martiniqve og været nøie forbunden med von [...] fra de danske [...]lande, Jaquin (den Ældre) een [...] og alle andre Botanici som havde besøgt Øen i hans Tiid havde som han sagde logeret hos ham. – Sælskabet af Insekt Jægere styrede Coursen ad Egnen mod Slottet L'Oberon (der er her bekiendt for sin fortræffelige Viin) hvor vi snusede et par Timer omkring i en Egeskov, som var riig paa *Ulex europæa* – Det blæste for stærkt til at giøre nogen betydelig Fangst og det var aleene Rodrigues som ved at holde sin udspænte Parapluie under Buskerne og banke paa dem med en Stok, sammenskrabede et halv hundrede Stykker som han skiænkede os blandt dem vare en ei endnu fuldvoxen *Mantis*. Som her skal være meget almindelig og kaldes sommestæder af Bønderne Droguon. – Af Planter fandt ieg *Trifolium reflexum* – *Arenaria montana* – *Geranium moschatum* – *Phytolacca decandra* (ei i Flor)¹⁹¹ – I Eftermiddag besøgt Bredden paa hiin Side Floden, hvor Chirurgen (paa Hopital de Dieu) førte mig hen at finde *Hemerocallis flava*, hvoraf vi desværre ei opdagede en eeneste i Blomst. Jeg fik dog min Umage betalt ved at overraskes af en skiøn Stamme af *Rhamnus alaternus* og finde *Vinca major pendula* [...] med sine Coroller. *Celtis australis* har ieg funden i nogle levende Giærder stivet som [...], og har fleere Stammer til en halv Alens Diameter men har stærk Formodning om at Træet ei hører hiemme i denne Egn.

d 5te

Med cit Tournon gik vi i Morges Kl 7 til en Lieue herfra Staden, hvor vi lode os sætte over Floden, og besøgte en Kiøbmands Enke af vores Ledsagers Bekiendtskab, der var saa artig at indbyde os til Middag – Efter at have styrket de fastende Maver ved [...], vandrede vi til de nærmeste Høie at søge Planter hvoraf vi kun gjorde *Ophrys Ins. myodes* Lich; [...] og [...] til Bytte førend der plutselig overfaldt os et øsende Vand der vedblev med saadan Hæftighed at vi maatte søge Skiul – Hændelsen bragte os til at krybe i Læe i en Karriere, vi uventet saae en 70aars gammel Kone komme frem af et ved nogle Stager og [...] dannet Skillerum bag hvilket hun havde sin usle Eiendom, et Sengested og 2 Stoele – Gruben havde (som mange her i

---

¹⁹¹ I margen: Paa Hiem Veie mødte ieg udenfor Staden en Bonde fra La Lande (heele Egnen mellem Bordeaux og Bayonne) som kom gaaende i fuld [...] paa sine Stylder ([..]) der vare omtrent 2 Alen høie og ei som vores stædte under Armene men vare bundne med 2de Remmer som ved et Par Træe Skie - der herkommer af de laveste men man si sige at der ofte komme nogle til Bordeaux som have til Stylder 3 Alen høie da de ere vandt til disse Redskaber fra deres Ungdom hvides det aldrig at nogen falder eller kommer til Skade derved Aarsagen hvorfor disse Landboer ere nødte til saadanne ubeqvemme Instrumenter fordi denne Egne er [...] og udsadt for [...] Vand der vilde nødsage dem til at [...]

Nærheden hvoraf noen har tapt [.])¹⁹² længe tient hende som et vel indrettet Huus, men var for 2 Aar siden plutselig falden sammen, og dermed begravet den smule Boehave hun eide som hun ingen formuende Slægt eller Venner har, saa hun sig nødt til at [.] sig et Leie længst inde i Huulen hvor hun dog er udenfor alle Veirligets Forandringer og maae føre det meest beklagelige Liv man kan tænke sig – nedbøiet af Alder kan hun ei ved Arbeide faae tiene sin Underholdning, men maae søge den ved Understøttelse af Forbigaaende som ei ere ufølsomme ved hendes Kaar – Til hendes [.] foreener sig som hun sagde os, Forlusten af hendes tvende Sønner hvoraf den eene er falden i Vendee Krigen; Hendes Broder en arm Dagleier havde og desværre i disse Dage erholdt den smertelige Tiendend at hans 2de Sønner som i 9 Aar havde været ved Armeene ere faldne i sidste Bataille ved [..] – underlig er Menneskers Skiæbner fordelt – medens en svømmer i Rigdom og Glæde nedtrykkes en anden af Armod og Sorg – hvad om vor Existence ophørte med dette Liv? Med giennemblødte Klæder vendte vi tilbage til Maaltidet Madame have anrettet for os; ieg fik til Dame vores Vertindes Moder en rørig munter Kone paae 92 Aar som saa lidet bekymrer sig over de Ting der ere udenfor hende selv at hun endnu er gandske uvidende om Revolutionen der er foregaaen i hendes Fødeland – lykkelige Gamle. –

d 6te

Tilbragt Formiddagen hos Rodrigues for at bestemme een og anden i hans Mineralie Samling – Spist til Middag hos den svenske Consul Hartmansen, en munter Olding som finder sin store Glæde i at erindre den Stads og Pragt han førte før Revolutionen, men som han nu af politiske Grunde (Frygt for større [.] har tilsidesadt – Han har giordt fleere Reiser i Danmark, har havt Handel med Apothecair Riefenstahl, Kiøbmand Møller o.f.

d 7

Atter i Dag hos Rodrigues – derfra til Chirurgen Dutruilly, som viiste mig en Deel af sit Herbarium. Kl. 2 mødte ieg paa Børsen, hvor ieg med mine R. Venner traf Capt. Møller, leiede os en Vogn og kørte til Capt. van Hemerts Lyst Stæd Tondeu hvor vi vare inviterede til Middag tilligemed 10 Danske Skippere som nyelig ere ankomne paa [.] – Efter Bordet (hvorved vi antog vare 20 Landsmænd samlede) spadserede vi en Tour i Lunden ved Gaarden hvorpaa enhver vendte til sit.

d 8

Erholdt Brev fra Professor Mikan i Prag, [.] Mineralier – Paa Varietetes saae ieg opføre Bød[] og Balletten [....]

D 9

---

¹⁹² I margen: [....] hun gik gandske [....]som med et Par TredeSkeene da hun bare ere af de laveste man [.] siger at der ofte kommer nogle til Bordeaux som have Stylder af 3-4 Alen høie da de ere vandt til disse Redskaber fra deres Ungdom hender det aldrig at nogen falder eller kommer til Skade deraf. Aarsagen hvorfor disse [.] ere nødte til saadanne ubeqvemme Instrumenter er fordi denne Egn er meget Flod og udsadt for [.] Vand der vilde nødsage dem til at [.] i et uafbrudt [.] naar de ei søgte [.] at undgaae det

I Morges Kl. 7 var ieg med Rodrigues paa Kiød Torvet for at købe mig en Fugl hvorved han vilde viise mig sin Methode ved Udstopningen – en Vand Høne blev det Dyr hvorpaa han udøvede sin Kunst paa følgende Maade – En god Tomme fra den ene Ende af et Stykke stivt Staaltraad dannes en Form af Blaar (eller en Halm Visk overklit med Blaar om man vil have) af samme Størrelse som Fuglens Skrog, man tilspider 2de Stykke Staaldtraad (tvende Tommer længere end Laar og Beenet)¹⁹³ og begynder Udstopningen med at proppe ulædsket Kalk i Struben for at forhindre Blod Draaber fra at tilsmøre Fierene som lægges ordentlig tilside førend man med en Sax aabner Hinden fra Anus til Sternum – Med Fingerne skiller man nu giennem [...] lættelig Huuden fra Kiødet, saa man kan skyde Laaret frem, som afskiæres tæt ved Kroppen, naar den er vel rendsket fra Kiød afklippes forsigtig de Muskler som ere hæftede til Hale Fierene og Fet Kiertlerne – Hvad man efter Haanden faaer løs bestrøes med Kalk og Huuden krænges over Ryggen til Vingerne som kun [...] et Leed, Ender og Søe Fugle undtagne (der bære Vingerne noget til fremmen) – Har man krænget lige til Hovedet og dette¹⁹⁴ er for stort til at lade Skindet passere over uden at skade det klippes Halsvirvelen over ved at stikke en Sax giennem Struben og derved bruge den Forsigtighed at sætte Fingeren lige for at den ej gaaer igiennem ved at afklippe Hals Virvelen har man den heele Krop skildt fra Huuden og der er nu kun nogle [...] tilligemed Hiernen og Øierne at faae væk. – Er man nødt til at afskiære Virvelen søger man saa meget mulig at rendske Kiødt af Hovedet med en Kniv og ved at fylde Kalk paa Deelene som løsner alt Muskuleuse. – Kan Hiernen ej faaes ud giennem Nakke Hullet ([...] orale) udtages Øierne og og giøres Hul paa Skallen hvorudaf man ved fleere smaae Totter Bomuld lettelig kan udtrække alt – er nu Tungen udtaget og alt vel rendset fra Fedt Klumper samt [...] Kalk stikkes Formen ind i Huden saa at Spidsen af Staaltraaden kommer frem af Halsen – giennem hvert af Beenene stikkes den tilspidsede Staald Traad som med en smule Blaar bindes løst til Laar Beenet, og siden naar Formen findes fuldkommen passende stikkes Traaden en Tomme ind i den at Beenene kunne fermt beholde den Stilling som gives dem. Halsen som endnu aleene har den blotte Staaldtraad udstoppes med smaae Totter af Blaar (giennem Struben) hvorpaa Aabningen fra Anus til Sternum¹⁹⁵ tilsættes med 2 Rade Knappenaale, en paa hver Rand af Huuden, foroven ordnes og Staald Traaden som bør være 2 Tommer længere end Foden hæftes i Træet (ved at bore 2-3 Huller derigiennem, bøie Traaden og fæste den med et lidet Søm) er nu Fuglen fæstet ret fast hertil kan man give Krop og Hals enhver Stilling – Øie Hullerne fyldes med Bomuld og ved Hielp af en Syel indsættes forsigtigen de kunstige Øinesteene – Vingerne fæstes fast til Kroppen ned 2de lange Naale og for at give dem den behørige Stilling hæftes en Knapnaal midt imellem Stumeri hvorfra man binder en Traad over Vingerne ned til under Anus som bliver siddende til Skindet er tørt. – Rækker Staaltraaden uden for Struben affiles det og Nebbet bindes i nogen Tiid til med en Traad. – For at udstoppe Fugle som ved [...] indtørres, behøver man kun at indsvøbe dem i et vaadgiordt Klæde da Skindet om 24 Timer er blødt nok til at lade sig behandle. – Spiist til Middag hos Banqvier Zimmermann, hvor ieg i Sælskabet fandt 2de norske Skippere fra Bergen, og den Preussiske Consul en meget interessant Mand

¹⁹³ I margen: 2 Tomme længer end Fuglen fra Anus til Spidsen af Nebbet

¹⁹⁴ I margen: som ved de største Søefugle

¹⁹⁵ Brystbenet.

der fortalte mig atskilligt om den fameuse Skolemester Lacomte¹⁹⁶ som efter at forarsaget 400de Uskyldiges Død paa Skafottet her i Staden, selv rak Halsen under Guillotinen. –

10de

I Formiddag tilendebragt Rangeringen af Rodrigues Mineralie Samling. – Spiist til Middag hos Doctor Grassi¹⁹⁷ der blandt adskillige Curiositeter viiste mig det Species af *Pediculus* som forarsager den saa beklagelige Luuse Syge. Hans Exemplarer var af en ung Pige som han for en Deel Aar siden havde cureret ved et ofte gientaget Bad i Decoct af Tobak. – [Arad] fulgte os i Aften i Videnskabens Sælskab (Société des Sciences et Belles Lettres) som holdtes i det forhenværende Academies Bygning – Presidenten [Sæze] (Professor i Historien ved Central Skolen), Copelle, [Bremontier], Rodrigues, Køhler o.f., som vi alt kiendte modtog os paa det høfligste og gave os Plads i deres Kreds. Forsamlingen aabnedes med et Brev som Køhler Societete [...] havde opsadt at sendes til Minister Neufchateau for at anmode ham om nogle Malerier Statuer e. til at formere et Musée for Stadens Kunstnere som manglede Leilighed til at forbedre deres Smag. – Siden fulgte et Stykke af en Topographie over Medoc og en Partie af La Landes ved Borgeren Bergeron. – Han forestillede Beboere af denne Landstrækning som de der lide meget ondt for at ernære sig, have [...] og Føde, ere af hypocondrisk Udseende og naar ei almindelig en høi Alder. – Blandt nogle som leve paa Søe Kysten fandt man desværre eendel som ved Skib Brud søge at giøre deres Lykke ved at plyndre den ulykkelige Søemand, dem man under Tiden saagar søgte at lede vild ved i Natte Tiider at binde en Stræng med antænt Fakkell paa en Esel som naar den drives langs Kysten lættelig bedrager Skipperne der ved at troe sig her et Skib i Nærheden, lade Seilen staae til og finder om kort sin Grav paa Sand Revlen. – Forfatterens heele Billede af disse Kystboere svarer dessværre for meget til Skagboerne og hvad ieg saa ofte har hørt tale om dem som beboe Iyllands vestlige Strand Breed. –

d 11

Hævet 621 Livres hos Zimmermann taget Afskeed med den svenske Consul – spiist til Middag hos Captaine Møller. – I Aften paa det store Comedie Huus som i et Par Maaneder har været lukket fordi Decorationerne trængte til at males paa nye – Man aabnede Skue Pladsen med en Opera (afvexlende med en Dands) som indeholdt adskillige patriotiske Yttringer der af Mængden optoges med megen Biefald – Alle Pladser vare besadte og denne Aften var saa meget skikket for Byens Damer at lade sig see i deres Pynt, saa man endog blev flere skønne vare der bare Diamenther for flere Tusinde Livres. –

d 12.

I Dag giordt en riig Fangst af Insekter som Rodrigues lod mig vælge blandt hans Dubletter. –

---

¹⁹⁶ I margen: President i Tribunal Revolutionaire tilligemed hans [...] nu Bager og Støkker Svend samt en Anstryger og Flaske Skyller. [...]

¹⁹⁷ Antoine de Grassi (1753-1815).

Pindse Festen er endnu her en Høitiidsdag – jeg har funden Folk ualmindlig velklædte, overalt spadserende, og har herved seet det triste Forhold som er her i Staden mellem Antallet af Mandfolk og Fruentimmere der efter Tilsyneladende maae være som 8 – 1 – Vare dog Frankriges Krigere vendte tilbage og dette skønne Land, dette gode Folk, nøde den Lykke som en varig Fred vil medbringe. –

d 13

Giordt Afskeeds Visiter – Giordt Bekiendtskab med Oeconomen Bergeron fra Medoc som lofte at sende mig adskillige oecon. Væxter naar ieg kom hiem.¹⁹⁸ –

d 14tende

I et ubehageligt Veir forlode vi i Middags Bordeaux. Vort Sælskab i Diligencen var en Tobaks Fabricant fra Tournais og en cidevant Artellerist som reiste til Toulouse for der at gaae i Tieneste som Conducteur ved en af de offentlige Voitures – Saa meget ieg morede mig ved at tale med sidste [.] Republicaner om hans Campagne i sidste spanske Krig saa ubehagelig var det at discourere med Fabricanten der fandt alt urigtig ved nærværende Regiering, og stod hæftig paa de usvorne Præsters Partie. Et Tab af 150,000 Livres kunne vel gife Manden nogen Grund til Misfornøielse med Landets Financer, men ei det en Grund nok til å være antirepublicansk – Kl. 2 kom vi til Langon en liden Flekke ved Garonnes Bredde – Egnen fra Bordeaux hertil er en bestandig Slette, temmelig sandig saae dens fornemmste Producter ere Viin og Rugavl. – Kiæden af Høie som følger langs Floden havde vi heele Veien i Sigte og denne Strækning forekommer mig meget skøn, i hvorvel Gascogneren paastaaer at det er den hærligste fra Bordeaux til Middelhavet. – Ved Aftens Maaltidet i Langon kom vi uheldigvis til at spiise med en Handlende fra Lyon som ved at E. talte noget ubetænsksom om Emigranterne som de hvoraf Hoben vare mauvais sujet blev saa opbragt at han vilde have fordret E. og mig (som ei yttrede onde republicanske Grundsætninger) ud for sine ladte Pistoler og lod dog forlyde at kun det at vi vare Fremmede, frelste os fra at prøve dem – Sagen var, som han siden fortalte at 13 af hans Familie vare i Terrorens Tiid uskyldig henrettede i Lyon, hvor og han selv sad arresteret og slap frie ved at bryde af Fængselet tilligemed 4re andre som alle for at undgaae videre Efterspørgen, toge Tieneste ved Armeen mod Spanien her blev han Krigsfange og 8 Maaneders ilde Behandling der har gjort ham til saa stor en Fiende af Spanierne at han ved første Udbrud mod dette Rige sagde sig at vilde end en Gang marschere mod dem for at hævne sig, – Efter hans Fangenskab var han en Tiid erklæret for Emigrant som nu gav Anledning til hans Hæftighed mod vores Yttring mod Hoben af det [.] der i Nødens Tiid forlode Fødelandet – Republiqven imedhvilken omtalte [...] da vi havde talt om [.....] roeste sig af siden efter at have¹⁹⁹ 10-20 Mennisker paa [.] Tiid i Lyon

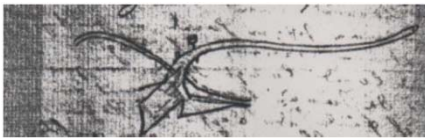
d 15tende

---

¹⁹⁸ I margen: I adskillige af Frankrigs Sydligere Egne skal man bruge atpode orange paa somme af Ilex aquifolium

¹⁹⁹ I margen: Kraft og Styrket i [.]

Kl. 4 i Morges sadte vi over Garonne og fulgte langs med dens Bredder til La Réole – Soelens Smiil forøget ei lidet disse guddommelige Egenes Frodighed der eene synes skabt til at beboes af en Natur saa brav og god som den Franske. – La Réole er en liden Flække med et cidevant berømt Benedictiner Kloster der som man siiger havde en god [.] Viin til sine fornemste Indtægt. – Det flade Land langs Floden er paa en stor Distance beplantet med en Lund af Piile der kappes til Stager for Viin Stokker og skulle give en betydelig Revenue for Eierne – *Trifolium incarnatum* fandt ieg paa denne Egn dyrket meget hyppig – man sagde at den saaes efter Hveden i Efter Aaret og bruges fornemmelig til Grøn Foring for Qvæget. Væxten var denne Tiid i Blomster 5 qvarter høie og synes vel [.] at lønne skiøndt den er annual – Det er kun 8 – 10 Aar siden man begyndte at dyrke den i disse Egne – den almindelige Kløver findes aldeles ei i Brug. – Efter at have spiist til Middag i Flekken sadte vi strax derefter over Floden [.] som kommer fra Limousin og falder i Rhônen – Reisen fortsattes i en uafbrudt veldyrket Land Strækning hvor Øiet aldrig opdager en Plet Jord som ligger i Hvile eller ubearbejdet man saaede paa denne Tiid Maies der af Bonden blandes med Hveden til Brød. – Skiøndt Oxer og Kiør ere første i Brug for Ploven, saa ieg flere kiøre med 4re smaae Esler der tage sig underlig ud for dette Redskab der endnu havde den samme Form som det er levnet Landets gamle Beboere af [.]

Plovstierten hæftes til Aaget som er om Oxens Hals, og med en 3 Alens Stage (der har en Pile i den ene Ende og en Leed Jern Plade i den andre) støder Plovmanden Jorden fra Skiærene [.] staa der Arbeidet denne Stage tiener og til at faae Plov Jernet til at skære dybere ved at rykke på Muld Fielden – og endnu [.] paa den til dermed at styre sine Øxen. Harven er slet ikke i Brug, Sæden skiules ved Hielp af Træekøller hvorved man [..] Jordklumper og jævner Overfladen – Hen paa Eftermiddagen passerede vi den liden Bye Tonneins som er meget bekiendt for sine Tobaks Fabriker der mest forarbejder Virginiske Blade og siælden bruger indenlandske hvoraf de fra Egnen af Clairac skulle være de bedste – Langs ved Veien saa ieg i Dag et Slags Vilde Viin Stokker som snoe sig op over Frugt Træerne og giver som man siiger mig kun en slet Drue der bruges daglig Drikke paa Landet (petit Vin) – De koste Eieren ingen Umage eller Tilsyn. –

d 16tende Agen

Efter i Formiddags at have ladet vore Passer underskrive paa Municipalitætet søgte vi at giøre Brug af de mange Adresser vi havde til Professoren i Naturhistorien cit. Saint-Amant – Vi traf ham beskæftiget i den bot. Haven der før have tilhørt et Seminarie og som man først i Aar har begyndt at bringe til sin Bestemmelse – Dette Terrain maae i Oldtiden have været en offentlig Bygning eller andet ligt, da man viiste os store Stykker af Mosaisk Arbeide (af sorte og hvide Marmor Stifter) tilligemed en Deel romerske Penge som man ved Kuulgravning havde funden der i dette Foraar. – I Eftermiddag botaniceret med Saint-Amant og en Hob unge Liebhabere af Plantelæren – Det var den skiønne Dal Foulayronnes²⁰⁰ vi travede om i, og fandt vores

²⁰⁰ I margen: (Fons latronum fordi der siges at have ophold sig en Røver Bande)

Gang rigelig saaledes belønnet ved følgende Væxter *Salvia verbenaca* – *Euphorbia pilosa* – *Aristolochia rotunda* – *Satyrinum viride* – *Geranium malacoides* – *Orchis militaris* – *Orchis Simia* og *Laxiflora* (Lamarck) – *Globularia vulgaris* – *Tamus communis* – *Coriaria myrtifolia* – *Carex epigeios* ([.]) – *Scandix pecten* – *Gladiolus communis* (Kernet) – *Hyacinthus comosus* – *Tenerium chaenapitys* – *Cochlearia draba* og *Conferva gelatinosa*. – I et Hjørne af Dalen besøgte vi den berømte [..] Kilde der endnu er som den af hiin [.] Grandsker, blev bygget for meere end 200de Aar siden – simpel og omringet med en Hob velvoxne Trær der tilligemed en liden Cascade fra nærmeste Field Rift gjøre dette Sted til en af de meest behagelige Sommer Ophold der ere her i Egnen – Efter vores botaniske Vandring overraskede Saint-Amant os paa en behagelig Maade ved at uformærket at lede os op paa en Høie hvor han havde ladet dække Land Viin og Frugter. –

17de

Spiist til Middag hos Saint-Amant og derefter beseet hans Naturalie Samling som især er riig paa Mineralier fra Pyrenæerne – Blandt disse viiste han mig Stauretider i Leer Skiver og sorte Granater (iqosaeder) i sort Kalk Steen som han havde taget paa sin sidste Reise. Jeg fandt og her det Fossil som man havde sagt (og som saavel Saint-Amant som Ramond ville paastaae) at være [.] i Granit, men som ingenlunde er andet en Vesuvian – Siden paa Eftermiddagen besøgt Central Skolen, hvor vi traf Professoren i Gramatikken [Gadoil] beskiæftiget med at lære nogle af Elevene Stenographie, herefter til Prof. i Tegning, [Lumiere] der var saa artig at viise os sine [.] forfærdigede Tegninger der haver megen Værd – Antallet af hans Elever beløber sig til mod 80de, hvoraf nogle alt ere temmelig avancerede. – Bibliotheket til Institutet er endnu lidet og har ei Midler til at blive forøget med Skrifter af den nyere Literatur. –

Agen d. 18tende

Med Professor Saint-Amant kjørte vi i Efter Middag ud til hans Land Gods af samme Navn der ligger en stærk Lieue fra Byen i en ret vakker Egn – Gaardens Jord drives af 4 Métayers som hver have henved 40 Arpents Jord til Brug. Dyrknings Maaden er meget slet da man ikkun veed at afvæxle med Hvede og Mais – Jorden til Stedet er meget skøn og troes at være Pladsen hvor der stod en mægtig Bye i Romernes Tiider – Der var ellers intet noget mærkeligt – Haven har endeel siældne Væxter hvoriblandt *Allium magicum* den [.] Plante i Departementet for faa Aar siden er opdaget af Saint-Amant. –

Agen D 19tnd

Lamoureux (en søn af Fabriqvanten som eier et stort Cattun Trykkeri her i Staden) hentede mig i Morges Kl 7 til sig for at giennemblade hans Herbarium, hvoraf han meddeelte mig en Hob siældne Planter. I Aften besøgt de la Prix med ham og hans Fader – Siden paa Comoedie der ei i henseende til Local eller Acteure kan gives Fortrin for noget af de middelmaadige Boulevardes Theatre i Paris – Adresse – au Cit Laneoueaag fils Nagt chet son Pere à Agen Departement de Lot & Garonne [.] L'adresse du Citoyen Laurand belle [.]

Amissonnours qve du l'Nay des Fonnes à Bordeaux – Prof Saint-Amants Adresse til Bordeaux er til Prof La Tapie – L'Adresse du Cit Dutrouil membre du Société des belles Lettres arte a Brest où Cit Rodrigues Trésorier du meme Societe [.]

Toulouse d 20 Mai (1er Prairial)

I Morges Kl 2 sadte vi ud fra Agen og kom, efter at have passeret Berg Kiæden som følger langs Floden, til Moissac hen paa Formiddagen, denne gamle Stad har intet mærkeligt uden en Aae Vand Mølle som driver 23 Qverne og for største Deelen forsyner Bordeaux med Meel. Vi sadtes for anden Gang over Garonnen som flyder tæt forbi Byen med en større Voldsomhed end i Almindligheden paa Overfarten betragtede ieg store Ruiner af en Broe (af Muursteen) som siiges at være Levning fra Englendernes Tiider og skal være faldet sammen ved Iisgang – I et angenemt Veir og giennem veldyrkede Korn Marke fortsatte Reisen til Castelsarrasin hvor vi spiiste til Middag og ankom ved lys Dag Toulouse – Strækningen fra Agen hertil tiener fornemmelig til Korn Land og man seer siælden en Ager med Viin som dertil behandles med liden Omsorg da Beboerne ikkun producere saameget som af deres Artikel haves fornøden i deres Huusholdninger. – Værten i Hotel de la Providence i Bordeaux har Adresse til Hotel des Ambassadeur her i Staden hvor vi ere modtagne med megen omhyggelighed.

Toulouse d 21 Mai

Man havde i Agen gjort os dette Stæds Administrateurer til et Slags Folk som endnu var Levninger ifra Terrorismens Tiid og som med saa megen Strenghed behandlede enhver Fremmed der besøgte deres Bye, at det for os ville være en Umuelighed at komme hertil uden strax at sættes i Arrest, imidlertid har vi ei funden mindste Spoer dertil da man derimod paa Departementet har behandlet os med megen Artighed – I Formiddag besøgt naturkyndige Picot (cidevant la Peirouse)²⁰¹ til hvem L'astegne havde forsynet os med Adresse. Vi fant en ret forekommende Mand, som lofte at giøre vort Ophold saa angenemt for os som muelig – Han viiste os det første Hefte af hans Flora Pyrenaica, der i Skønhed og Format kan sættes i Ligning med ethvert engelsk Værk – Kun Skade at det er for dyrt som han derfor siiger, Kobbere og Text [.] fulde fem Hefter, saa det er aldeeles Afsætningens Ubetydelighed som forhindrer Værkets Fremgang. – Cit Pie, en af Departementets Administrateurer til hvem vi ere adresserede har i Eftermiddag ført os hen paa Canon Støberiet og Boerværket, som begge ere placerede i tvende Klosterer der ligge tæt sammen – Boerværket er i en Kirke og drives af en Hest der blot bevæger et Kran og to [.] Hiul som dreie tvende Kanoner rundt medens saavel Boeret som [.] til den indvendige Politur ere faste – ieg saae Folkene beskiæftigede med Piecer til 8 og 12 Pund. – Localet til Støberiet er fortræffelig – Der er [.] fornemmelig 3de store Laboratorier – en hvor Leer Formene dannes den andre hvor de 3 Smelteovne ere og Hytten det tredie og sidste har 6 smaae Ovne der bestandig ere i Gang, deels med at sammensmelte Klokker, som meest sætter Arbeidet i Gang, deels med at forfærdige de Kaaber Lameller hvoraf Sous Stykkerne paa Stadens Myndt Huus forfærdiges. Af Klokke Metallet faaes liedet 60 Procent Kaaber og 30 Procent Tin. I Kaaberet bliver bestandig 3-4

---

²⁰¹ Philippe-Isidore Picot de Lapeyrouse eller La Peirouse, Baron de Lapeyrouse (1744- 1818).

Procent som ei fraskilles – Paa Værket støbes Kanonerne hver 5te – 6te Dag og Eieren sagde os at han naar det gield, kunne producere 30 Stykker i Decaden. –

Toulouse d 22 Mai

Tilbragt den største Deel af Formiddagen paa Departementet hvor min Passe bragtes i Orden. – I Eftermiddag har Prof. Picot ført os om i den Botaniske Have der har en meget skøn Situation og vel med Tiiden kunne blive det bedste Etablissement af dette Slags, næst efter Paris. – Jeg fandt fornemmelig en Samling af Saxifrager fra Pyreneene det fuldstændigste ieg hidtil har seet. Endnu ere de [.] Drivhuuse ubetydlige, men Qlimatet fordrer ei heller at saa mange Væxter sættes i Skiul Vinteren over som i Paris Haven. – Omkring Toulouse ere meget vakre Promenader beplantede med mægtige Elme Træer hvoraf en Hob for faae Aar siden blev ødelagte af et Species af *Galeruca*. Picot standset denne Plage ved at lade Barken fortynde ved Hiælp af en Snitte Kniv (saa Insekterne havde Møier for at [.] sig) og siden oversmørre det heelt med en tynd Røre af Koe Skarn, Leer og Vand. Jeg har i Dag seet Canal de Brienne som er gravet af den sidste Erke Bisp her i Staden (Brienne) og foreener Byen med dens Canal Royal de Languedoc, Paa Broen hvor disse tvende Kanaler foreenes staaer et ret skjønt Marmor Monument en [.] Relief som forestiller Middelhavets Terrain og med det atlantiske. Brienne Kanalen kan [.] have 300de [.] Længder. – Languedoc er 50 Lieues [..] stor Mængde Skibe (de største til [.] 500de) som laae ved Indløbet Garonnen og havde dertil 2de Sluser at passere – Kanalen er paa begge Siider beplantet med en Rad Træer Popler eller Plataner – Man rendser aarlig et Stykke (ved at lade et Partie løbe tørt) fra Grøde som fornemmelig er *Vallisneria spiralis*. – Efter [.] indbringer Kanalen aarlig 50 Milioner – Paa min Tilbage Tour gik ieg ind i Vand Møllen Batacle som drives ved en Gren af Garonnen og har ei mindre end 20 Qværne. – Tæt derved ligger Von Fredoc Bomulds Fabriqve som forfærdiger Vahre der agtes ligesaa høit som engelske – som underholder henved 500de Arbeidere, men holde sine Indretninger saa hemmelige at ingen Fremmed eller selv Indvaanere af Byen kunne faae tilladelse at besee Anstalten som alt har staaet i 5 Aar –

Toulouse d 23 Mai

I Formiddags hørte ieg et Forelæsning over Termini botanic af Prof. Picot, det holdtes i Sentral Skolens Local som forhen var Stadens Collegie (eller Universitets Bygning) der før Revolutionen havde 6-7000de Studerende – I Eftermiddags med [..] søgt Valeriana [.] i Kanalen men de Exemplare vi fandt vare endnu ei udviklede – skjønt Toulouse ligger henved 30 Lieues fra Pyrenæerne [..] – dog [.] denne med Snee skiulte Fiæld Ryg saa tydelig som om den kunne vært 3-4 Lieues' Afstand – et saare Majestætisk Syn [.] hvorudi Skyene optaarnede paa hiinanden langs Horizonten.

Toulouse d 24 Mai

I Formiddag paa Bibliotheket som er anlagt af den sidste Erkebisp Brienne. Localet er superb og har nok henved 30 000 Volumera. Det staaer daglig aabent i visse Timer – Een gammel [.] Under Bibliothekar bragte mig en Hob af de siældneste gamle Skrifter i Naturhistorien hvoraf ieg optogede Titlerne paa følgende Guillaume Rondelet Dr Med Montpellier Prof: Libri de piscibus marinis in qvibus verae piscium effigies expressae sunt – en Folie in Lugundum

1554.²⁰² Marcello Malpighi Opera – Londini – Hesperides sive de Malorum Aureorum cultura et usu Libri Quatuor – Baptistae Ferrarii Senensis – E Societate IESV – Romae 1656 – Emanuel Sweerts Florilegium – Amstelodami 1620 – Georgius Agricola De re Metallica 1561. – Fra Bibliotheket til Musee. [...] opstillet i forrige Augustinerkirke hvis store Vinduer sætter Malerierne i et meget skønt Lys – Antallet er temmelig betydelig men største Deelen middelmaadige de bedste ere af nyere Italienske Mestere – I denne Kirke giemmes og en Deel romerske Antiquitæter (fornemmelig Gravminder og [...]) der alle ere fundne i Egnen omkring Staden – skrevet til min Fader.

Toulouse d 25 Mai

Skrevet Excerpter Cit. Traité sur les mines de fer et les forges du comté de Foix²⁰³

I Eftermiddag hos Prof Picot der viiste mig en Deel af hans skønne Mineralie Samling som indeholdt et mod min Formodning betydelig Antal siældne Fossilier som han har faaet tilsendt af Charpentier²⁰⁴ i Freiberg – Han er [...] riig paa skønne Stuffer af Bruunsteen fra Mont [Roelier] hvoriblandt er fornemmelig en hvis Overflade er skinnende som Silke – Jeg fik til Foræring eet Stykke Bismuth i Forening med Svovel som Professoren har bestemt i Journal physiqve 1780 Tom XV pag. 67. Picot eier et temmelig riigt Bibliotheqve paa botaniske Verker – der giemmes og et skønt Exemplar af den siældne Fabius Columna – Hvad er Engælændernes [...] som skal findes i Derbyshire.

Tarrascon (Depart. de Corriege) d 26 Mai

I Morges kl 3 forlod ieg Toulouse i Diligencen som daglig gaaer hertil – mit Sælskab var temmelig Talriig, da der vare (foruden Kusken [...] Hob [...]) 14 Mennesker indi og udenpaa Vognen (som ei var større end de Pissepotter der løbe mellem Paris og Versailles) – De første 4re Lieues havde vi [...] en Kiæde af smaae Høie (kaldt Les coteaux de Pech-David) paa Høire og en [...] Slette til Venstre – vi sadte over Garonnen hen paa Morgen og kom strax derefter i Saverduns²⁰⁵ veldyrkede Mark – man dyrker paa dette Strøg saare lidt Viiner – og Rugen sees her lige saa hyppig som Hveede Ageren ved Orleans. Floden Ariège passerer her giennem og falder i Garonnen. – Vi spiieste til Middag i Pamiers en ubetydelig lille Stad som ligger ved Foden af Pyrenæer Kiæden og er omringet med smaae Bierge af secondaire Formation. – I en udstaaelig Heede fortsattes Reisen, og jo længere vi rykkede frem jo større bleve Biergene som passerede igiennem – ieg fandt lidt eller intet Skov, men den nøgne graae Klippe Masse stak overalt frem og [...] kun med faa Væxter som faldt i Øinene, undtagen den lyse røde *Erica alpina* – Kl. 4 ankom vi til Foix (fordum Chef Lieuex Comté Foix) hvor en Gendarme fordrede mit Pas og troede at finde Urigtighed i det [...] som ieg paa Departementet i Toulouse havde declareret at gaae til Tarbes uden at Tale om den Excursion ieg nu gjorde – som holdt mig for en Suspect Person og førte mig til Maison Commune hvor en Municipalitets Betient gav ham Forsikringen mit Passes fuldkomne Riglighed og ieg sattes i Frihed – Ved denne Stad ligger store Ruiner (paa en isoleret Field Klump) af et Slot som

---

²⁰² I margen: tali modo at Forfatteren har afbildet 2de Fiske som skulle findes ved Norge, og efter Figuren ligne fuldkommed en Munk og en Bisp - [...] Rokke som man[.]

²⁰³ Liste over bokhandlere som solge verket er utelatt i transkripsjonen.

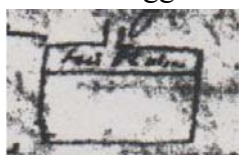
²⁰⁴ Johann Friedrich Wilhelm von Charpentier tysk geolog (1738-1805).

²⁰⁵ I margen: en liden Flække

siiges at være opført af Romerne – der staaer endnu 3de Taarne som bruges til Fængsler – indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede tiende dette Slot til Residents for Greverne som eiede disse Egne. I Foix mistede jeg den bedste Deel af mit Sælskab, en [.] Fabriquant med hans Kone og Svieggerske. Deres Pladser besadtes med lige Antal [.] Passagerer, hvoriblandt var en cidevant Kapuciner [...] og en Bonde der ret meget underholdt mig ved deres Had til Spanierne, som havde ført Vaaben mod [.] sidste Krig – De kunde ei nok beskrive mig denne Nations Feighed og forsikrede at der skulde10 for at slaae en Franskmand – jeg spurgte om Aarsagen til denne deres [...] Naboe Folk og de gav mig til Svar at det fornemmelig kom deraf fordi de næsten aldrig gik i aaben Kamp mod deres Fiender – men hellere dræbte dem ved Svig – Floden Ariège seer man her langs Veien fra Foix løber her giennem Staden. – Jeg har Aftens botaniceret et Øieblik paa det liidet Bierg [La Plaisonie] hvor jeg fandt *Rosmarinis officinalis* – *Biscutella didyma* og *Genista sagittalis*.

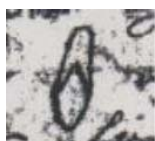
Vicdessos d 27 Mai

I Morges gik jeg med en Karl hertil²⁰⁶ – Veien fulgte langs Bredden af den stridende Ariège der paa [.] Steder fører Guldkorn med sig, som Egnens Beboere forhen havde flittigere opsøgt end de nu gjøre det da Metallet ei forekommer i større Qvantitæt end man Møie kan betale Daglønnen. Omtalte Flod [.] sig langs Fødderne af stoere Fielde som indskrænker den til begge Siider – ikkun de af Biergenes Siider som ligge paa hiin Aae Breed (mod [.]) dyrkes, Resten tiener til Græsning. Midtveis passerede jeg forbi stoere Ruiner af Chateau [Niklos] som endnu er Levninger fra Romerske Tiider og [.] paa en eenlig Field Spids hvortil jeg fandt Lyst at stiige op, men [.] af Heeden at holde mig til Dalen. Biergene fra Tarascon til Vicdessos er (saavidt jeg kan slutte mig af [.] Fieldklumper) af Secondair Formation. Jeg fandt største Deelen at være den faste tætte Kalksteen som afvæxlede med Brecia af [.] ([..]) ogsaa mægtige Masser af Jernsteen vare ei siælden – Biergene paa hiin Siide Floden kunde jeg ei komme til men man forsikre mig at de ere Granit. – Efter min Ankomst hertil gjorde jeg strax Brug af Adressen Picot havde givet mig til [Vigniere Bouctera] som eier en Jern Hammer (Forge) – Neppe havde den gode cidevant læst Brevet førend han yttrede mig sine reformistiske Tanker om nærværende [.] Maade som alleene er [.....] og de tvende ældste Sønner vare for et Aar siden sadte [...] leste for dem [...] og saa at viede [.] contra Revolution her i Egnen Denne Familie Sorg har forøget den Gamles Had til de som sidde ved Roret og [.] ham til en Misanthrop. – De mørke [.] hvormed jeg fandt hans Siæl beskiæftiget ved min Ankomst forsvandt efterhaanden og han tog mig med sig at see Arbeidet i hans Hammer Verk – Hvor forundret blev jeg herved ei at finde nogen Høi Ovn til den raae Ertz Smeltning men i det Sted en meget liden (der ved første Øiekast synes blot at være en Smede Æse) omtrent 4 1/2 Fod [.] og 2 Fod Dyb hvori Ertzen lægges lagvis med Kul dog saa at der fra Mundningen af Roret lægges en Kul Dyngge som omtrent indtager en fierde Deel af Rummet

²⁰⁶ I margen: 2 Lieues fra Tarascon

– Smeltningen gaaer meere eller mindre hastig for sig efter Omstendighederne, og naar det er mod Tiiden at Massen er tilstrækkelig sammenløben (thi den bliver her ei i fuldkommen flydende Tilstand som ved andre Jern Værker) Stikkes Hull paa Ovnens da Scorien²⁰⁷ bortflyder og lægges til Siide skøndt mange Procents Jern derved slænges unyttig bort. Er nu Ertzen forvandlet til en Klump (hvis Beqvemhed til Behandling bedømmes efter Consepitæten af dens Overflade, da den derefter indeholder færre carbusagre optages den og lægges under [.], hvor man saa hastig muelig frembringer en Fier Kandt, deeler denne i tvende, ved en [.], som paasættes, og enhver af disse efter i to hvor efter man begynde at smide Stænger. – Den smeltede Masse har ei her som anden Steds mange Cavitæter med hvilke det ville være en Umuelighed ved en saa kort Behandling at frembringe reent Jern. – Førend Ertzen sættes i Ovnens bankes den i Stykker (til circa et Par qvadrat Tommer) med den store Hammer hvorpaa sættes et Futeral

at ei dens Egge skal tage Skade – Man har kun en Hammer og dens Slag dirigeres af en Karl som træde en Stang som staaer i Forbindelse med Slusen. Ambolten er slet med Jorden for des lættre at kunne behandle Klumpen som den [...] fra [.]. Man har her ingen Blæse Bælg, men det stod tvende Vand Kolonner som i deres Fald [...] driver en Luftstrøm for sig. – Man gjør 4re Smeltninger om Dagen og bruger til hver 1200de Pd (Masser) [...] hvis Vægt der kan [...] en Deel Procent for Fugtigheden det indeholder – disse [Staal] Pd giver 350 – 400de Pd Jern der er saa reent at det ved blotte Afkiølen (tremper) i Vand danner et naturlig Staal som altid er bedst naar det tages i Randen af den smeltede Klump – Brudet paa dette Steds Jern er en skøn aske graae Farve og vurderes efter som det har færre Nerver, det er at siige Lag, som man nødvendig maae afskille fra hinanden og som man smide, da de ellers lig en [...] som ei er af en Huud, løser sig i fleere og er mindre beqvem til Slid. – I Eftermiddag besøgt Skifer Brudet [...] der ligger ved Ariège og har tæt derhos et stort Bierg bestaaende af en Kalksteens Breccel med Granit Nyrrer – paa den anden Siide Floden lige for sidste seer man meere Granit Fielde. I Dag funden *Astragalus monspesulanus* – *Globularia repens* – *Cardamine chelidonia* – *Scrophularia canina* – *Geranium lucidum* – *Anthyllis vulneraria* – *variata flore carnea* –

Vicdessos d 28 Maj

I Morges Kl 6 mødte ieg til Hest hos [Vigniere Bouctera] i hans Sælskab ieg steeg op til Port de lers – Paa vores Vei havde vi bestandig til Venstre et stort Field som siden et par Aar skaanes til Skovvæxt og til Høire mange smaae Enge afvæxlende med Kornland hvortil Beboerne med siælden Fliid danner Terrasser op ad Biergets Siider – Bierg Topperne vare endnu overalt skiulte med Snee der paa alle Kandter udbreedte Strømmer som samledes i en voldsom Foss der farer giennem Dalen. – Ved Port de lers (Port kaldes hertillands det Gab

---

²⁰⁷ Slagg.

som i høiere Regioner er mellem tvende Fielde²⁰⁸) beskæftigede vi os i nogen Tiid med at opsøge Tørvgrund vi fandt den i stor Overflødhed uden mindste Spoer til at nogen havde giordt Brug af den skiøndt Egnen alt i fleere Aar har havt betydelig Mangel paa Brændsel – [V. Bouchere] er til Sinds at giøre Forsøg med Tørven i denne Sommer og bad mig desaaarsag udviise de Pletter jeg troede man først burde optage for siden at kunde fortsætte at [.] med andre – og efterkom hans Begjæring, vi steege [.] og naaede omsider de Blokke af Serpentin – Kalksteens Breccia hvori Picot havde underrettet mig om at ieg ville finde Olivin ([.] Chrysolet) som han har beskrevet i Videnskabernes Sælskab Skrifter under taget Navn og paastaaet den at være et nyt Fossil skiøndt [..] ovennævnte efter Werners System. Jeg var heldig nok hastig at træffe paa den, men fik ikkun Tiid at afhugge mig 5-6 Stykker da Sælskabet skyndte paa at vi skulde stege ned til Port de lers som laae paa den anden Side [.] – Ieg fandt paa denne Vei *Gentiana pyrenaica*, *verna* og *acaulis* i stor Mængde tilligemed noget Exemplare af *Soldanella alpina*, og *Isopyrum thalictroides* og *Lichen* [[.]] – Søen Lhers er rettere et lidet Morads som er omringet af høie Bierge, ieg klattrede op paa Siden af det nærmeste som bestod af Serpentin Blokke opstillede paa hinanden, men Møien belønnedes ved den skiønne *Primula integrifolia* der fandtes i Mængde – Vi hørte længe en stærk Summen som [V. Bouchere] ansaae for et Biergskred til vi i et Øieblik saae et haardt Torden Veir trække over vore Hoder der i Forening med Regnen nødtes os til at [.] i en Grube i nogen i Tiid Skiul under en Fieldklump – Uveiret forsvandt og Sælskabet skildtes ad. [Bouchere] med sine Sønner fulgte Veien vi kom [.] hiid, og ieg steeg (med Guiden [Eheavarnoe]) op henad Mont Grottes for at tage *Daphne calycina* den ieg ei var heldig nok at træffe, men i det Sted *Erythronium dens canis* – *Scilla Loles* – *Hyacinthus* – *Saxifraga oppositifolia* og [...] der her træder i Lyngens Plads – Jeg maatte gaae over mange Snee Dynger for at naae et Sted hvor min Ledsager (som havde ført Picot om her i Egnen) sagde [.] vilde Jade – for denne Gang saae ieg intet af dette Fossil da alt hvad der merkes mig blot var en Serpentin med glinsende Overflade der dog ofte i [.] havde et Brud som fra en vis Side kunne ansees at nærme sig til Jade det var alt Fieldklumpen [...] til min [.]giørelse [.] med *Saxifraga (calyculata)*, Picot Vi steege nu ned til Plainen [Bernadotte] en liden Eng som ligger uden for Port de lers – det var her ved [Fontaine des Chauffeurs] ieg burde finde en Deel Masser, men som Sneen nylig havde forladt dette Strøg fandt ieg intet udviklet uden *Saxifraga aizoides*. – Paa en Field Spids nogle Skridt herfra viiste Guiden mig Plumbogine ([.] Blyant) liggende udspreedt i store Blokke. Metallet var haard og ubrugelig, stod ofte i Forbindelse med Kalksteen. – Jeg fortsatte end min Hiem Reise og var i Mørket hos [V. Bouchere] hos hvem ieg blev til Aften²⁰⁹.

D 29 Mai

Med en Karl som [Bouchere] havde givet mig til Ledsager marcherede ieg i Morges ad Jern Miner i Mont Rancie – ei langt fra Biergets Fod nærmede vi os den skiønne Cascade de Sem

²⁰⁸ I margen: rettere Passage

²⁰⁹ I margen: [V. Bouchere] har bedet mig søge Underretning om en vis Thurlaston colonel i Scotland som for nogle Aar siden har tilskrevet ham angaaende Jernets [.] Samling.

som heele Aaret igiennem har Vand nok til at lade siin Suusen høre vidt og bredt i Naboe Egnen vi vare næsten en Lieue om at stiige op til Landsbyen Sem hvor Guiden skulde skaffe mig Tilladelse hos Mine Commissairen (et Slags Politie Betient) at besøge Gruben – Manden var ei til Stæde men i det Sted infandt sig tvende af hans Assistentere med en Biergmand, hans Muul Dyr vi gave vor Mad Kurv og Viin Pose (den Viin som kun har nødig paa Vandringer i Biergene fyldes her stedse i smaae Sække af Bukke Skind der have [...] Secten for Bouteille for Transportens Skyld) at bære og steege op til Gruben, der have en skjøen Entree af en stor Grotte. Klokken var 10 da vi kom der og først en Time efter begynder Arbeiderne – Fra Grotten er kun en Indgang i Gruben der er forsynet med en Dør og stærk Laas hvortil enhver af de Byer hvis Beboere ere Biergfolk skiftes daglig til at tage Nøglen hiem med sig efter Arbeide at ei nogle skulle faae Leilighed til at fortiene meere end andre. Biergfolkene her i Egnen ere overhovedet meget misundelige, og seer med Væmmelse, den Fordeel som enhver af deres Kamerader kan forskaffe sig endog blot ved egen Fliid og Arbeide – Nøglen var i Dag i en noget fraliggende Bye som foraarsagede at ieg maatte tøve længe inden ieg begynde [...] – Omsider kom den, og begge Assistenterne med 4ere Biergfolk tændte deres Lamper at ledsage mig – Strax efter Indgangen passerede vi en stærk Luftstrøm som slukke flere af vore Lys, vi klattrede ned af en liden Stiige og gik nu ad en Stolle som ad uendelig mange [...] omsider ledte til de Gange der brydes – Jeg fandt overalt liden eller ingen Bygning til at understytte Bierg Massen og det Tømmer man paa nogle Steder havde sammenkludret var saa spæd at det ei syntes i ringeste [...] til at bære – Gangerne i Biergets Indre viiser strax den slette Drivt der er i det heele og at der ei er nogen Ingeueur Des Mines eller kyndig Folk som viide at behandle Gruben efter Regler – Gruben skal være aabnet under Sommerne og det lader som man immer har fortfaret at tage Ertzen paa den nemmeste Maade, uden ved mindste Arbeide, enten at lætte Ertzens Udsending eller sørge for Fremtiden – Jeg var i tvende af de Gange som nu brydes – Paa alle Stede vare Aarene saa riige at de siælden afvæxlede med et tynd Lag af Leer eller Kalksteen, men man seer sig som hensadt i en Flotz af lutter Ertz – Da Hematiten er det Species som udgiøre den største Massen seer man overalt en stor Mængde Cavitæter fyldte med Stalactiter og alle de Modificationer af Sphæriske Flader som ere dette Ertz egne – Brunsteenen optager en stor Plads blandt Ertzen, saa at man snart seer Hæmatiten danned over samme, snart omvendt – Bruunsteenen forekommer her i allehaande Skikkelser, [...] (undertiden de fiine Prismen cholerede) i tynde Lag, druuseformig, smuldrende o s v Ertzens [...] Forbindelser med denne Sulphoni er uden Tvivl den sande Grund til det fortræffelige Jern det afgiver, da Bruunsteenen frembringer Suurstof i Mængde der vist endog udvikles af Fossilet i dets naturlige Tilstand da Gruberne ere her saa sunde at man aldrig har mærket Spoer til bøse Wetter mod hvilke man i Tydske Bierg Værker som oftes maa giøre Stoller og andre kostbare Indretninger – her er og saa ubetydlig Fugtighed at det ei en Gang frembringer saa meget Vand at man har Pompe Værk nødig. Kort her er ved denne Grube saa mange Fordeele at man ei kan andet end beklage dens slette Behandling. – Biergfolkene arbeide 7-8 i Sælskab, de skiftes til at løshugge og fordre til Dagen – De Redskaber man betiener sig af ere en bred Hakke og en svær spids Hammer – Da Stollen er saa uregelmæssig og ilde anlagt at man paa ingen Maade kan bringe Hiulbør (eller Hund) maae al Ertzen udfordres ved Kurve – man bærer en i Axel Baand paa Ryggen og sættes den under der ovenpaa saaledes at den med den eene Ende hviler paa Hovedet – Efter at have seet mig tilstrækkelig om i Gruben ilede ieg mod Udgangen, hvor vi fandt Arbeiderne forsamlede og

med Utaalmodighed vente at see os komme ud da en af Assistenterne havde Nøglen med sig – [.] aabnede og ieg saa 2-300de strømme ind, der var i blandt dem en stor Flok smaae Drengene som fra 6-7 Aar begynde at bringe Ertzen til Dagen. – Her arbeides daglig kun 4re Timer (fra 11 til 3) af Frygt for at Ertzen ved en hyppigere Exploitation skal blive for almindelig og falde i Priisen – For nærværende Tiid fortjener en Biergmand for hans 4re Timers Arbeide 35 Sous, og da eenhver Giøren for et eller tvende Esler eller Muuldyr (der bringe Ertzen til Depoter ved Foden af Bierget) som betales med 30 Sous daglig kan man regne at enhver Biergmand har 2 Livres i Dagløn – da de alle ere Eiere af eget Jordsmon og leve kun i en Siette Deel af Dagen under Jorden ere disses Skiæbne maaskee den lykkeligste af alle Biergfolks – Der ere fleere Landbyer som for altiden ansee sig som Eiere af Gruben og der fordeele disses Beeboere den Fordeel som ethvert af Sælskaberne kan frembringe af den Ertz der vindes – Ertzen transporteres paa Esler og Muuldyr (i tvende Kurve som hænge en til hver Siide) vidt og bredt til Jern Hammere her i Egnen – I Vicdessos ere aleene fem. I enhver af dem gøres daglig 4 Smeltinger hver til 1200de Pd – disse 6000 Centner Ertz producere herved 2150 Pd reent Jern. [.] man at en forge ugentlig give 80 Centner bliver 4160 Centner det Quantum som Værkene i Vicdessos producere, for uden et Antal af meere end 20 Værker der ligge i nogen Afstand og alle hente Ertzen fra Mont Rancie – Priisen for et Centner Jern var forhen 40-50 franc som nu haves for 18 Livres – En stor Hindring for Jernets Production er Kullenes Kostbarhed, da man maae hente den langt fra saa hver Sæk (af Størrelse som een Korn Sække) kommer paa 40 Sous til 3 Livres. – Besynderlig er det at man ei anseer Nødvendigheden af at lade Skoven voxe – Fleere Bierges Siider ere af Naturen villige til at frembringe Løvet, men som alt er tilfælles kan Beboerne ei blive eenige om at mangle Græsninger der gaaer bort ved at holde Giederne indenfor visse Grændser – Man har vel for nogle Aar siden begyndt at holde Hæv over nogle Strækninger, men det synes saa ubetydelig at dersom der ei i Tiide gøres Anstalt, vil den tilkommende Alder maaskee see sig nød til at standse med Jernets Frembringelse i nogle Aar af Mangel paa Kull – Jeg gav mine Ledsagere i Gruben en [.] tog en af dem med for at bære min Randsel og ilede mod Biergets Top – Under vores Tour kom ieg forbi en Grube en lige ovenover den ieg forlod, men en ei endnu i Forbindelse med den – ovenover sidste saae ieg Spoer af en gammel Grube som for 25 Aar siden faldt sammen og har efterladt en stor Aabning til Dagen – Ved dette Sammenfald blev aleene 3 Mennesker begravne, [.] af Biergfolkene mærke Uroe i Tiide og retirerede til Dagen. – Paa Spidsen af Mont Rancie ventede ieg at finde Picots *Campanula longifolia*, men ieg klattrede forgæves om blandt Skiferen der her staaer ovenpaa Kalksteen – Jeg gjorde en Excurs til Skoven Escout som beklæder et af de nærmeste Fielde hvorfra man har det snetækte Pic de Montcalm lige for – Jeg steg ned giennem Dalen P[.] de Sem, [.] mig der ved Fontaine de [Grabiolet] og vendte Hiem – I Dag funden følgende Planter *Fritillaria meleagris* – *Orchis pallens* – *Saponaria ocymoides* – *Iberis saxatilis* – *Lepidium petræum* – *Saxifraga aizoon* ([.]) – *Narcissus poeticus* – *Æthusa meum* – *Polypodium lonchitis* – *Polyp* – *Reticularia* (Bonillend) paa Træet i Gruben – *Alyssum* – *Buxus sempervirens* [.] overalt Mont Rancie, var sielden over 2 Fod høi – *Jasminum fruticans* og *Reseda phyteuma* –

Tarrascon d 31 Mai

Efter i Morges at have taget Afsked med [Vigniere Bouctera] og givet en Hyre Kudsk min Mantel Sæk at bringe hertil, gik ieg selv i Forveien. – Som ieg nærmede mig Byen kom en

Karl mig i Møde og fordrede at see mit Pass – da ieg ei fandt ham i Mundering og altsaa ei kunde vide om det var en Spidsbube, spurgte ieg ham hvad Ret han havde til at forlange det som ei vedkom ham – da endelig paastod sit Forlangende sagde ieg ham at ieg paa Maison Commune skulle fremlægge det, men ingen anden Steds – ieg fortsatte min Vei og Fyren bagefter – saa snart ieg kom her i Staden spurgte ieg om Municipalitæte, da han hørte det traadte han frem og sagde mig at han var Comendant for Stadens Gendarmes og kunde spare min Møie om ieg vilde lade ham see mit Certificat da ieg mærkede saa gode Ord fandt ieg mig i Billighed, og vi skildtes efter at han forsikret mit Pass at være i fuldkomneste Orden. – Beboerne i disse Egne høste dobbelt Frugt af somme af deres Jorde, derved at de naar Rugen er fra Raden i Begyndelsen af Julii, strax saae Boghvede i Stubben . –

Junie

Toulouse d 1ste –

I Morges med Dagningen forlod ieg Tarrascon, og havde angentent Sælskab til Foix, men her gik de af og Cabrioletten besadtes uden og inden med Bønder og Prangere, hvis Patois klingede som spansk i mine Øre og betog mig Leiligheden at conversere med disse godt Folk der immer var muntre og lystige, kun en i blandt forstod at tale noget Fransk og af ham underrettedes ieg at de store Faare Flokke vi overalt traf paa Veien gik for en stor Deel til Spanien, som foruden Korn henter ugentlig meget stort og smaat Qvæg fra dette Departement. Andre af F. Flokkene som havde fleere Hyrder dreves til Biergene hvor man først for 8-14ten Dage har kundet begynde at benytte Græsningen – Af et Faar gives Sommeren over 5 Sous i Græsning Penge og af en Koe 3 Livres – Da Hyrderne drive 5-6 Lieues ind i Biergene med deres Qvæg er det umulig at Eierne som boe i Byerne ofte kunne hente Melken – de lade derfor Hyrderne giøre Ost og Smør som de til visse Tiider afhenter – Hyrderne betales til Løn en liden Sum Penge – Korn o.s.v., og i de 3 Maaneder han lever eene kan han for een Deel ernære sig af Skiør Ost og hvad andet falder af ved Melkens Behandling – Jeg har i Dag observeret at Haugerne i Egnen om Toulouse ere alle indhegnede med høie Leer Vægge som i Sachsen kun at man her giøre dem mindre tykke og lade dem aftage i Proportion fra Basis til Spidsen.

Toulouse d 2nden Junii

I formiddag besøgt Cit Pie – tilbragt Resten af Dagen hos Professor Picot²¹⁰ der viiste mig den øvrige Deel af sit Kabinet og gav mig sin Adresse.²¹¹

Auch d 3 Junii

Mit Sælskab i Diligencen [...] en nygift Mand med hans Kone og en Parfumeur meget interessante Folk. Igiennem frugtbare Korn Vange kom vi til Middag til Flækken Gimont hvor vi spieste og fortsatte Reisen, mod Aften kom vi hidtil Auche hvor vi har funden en stor Hob Folk forsamlet til Marked og da det tillige er Søndag (thi [...] er ei endnu ret i Coursen)

---

²¹⁰ Philippe-Isidore Picot de Lapeyrouse (1744-1818).

²¹¹ I margen: Tvende Svenske har før mig besøgt Mont Romée. Picot gav mig den eenes Adresse. – -- Stokkenstrøm i Garpenberg [...] de Wahrendorf mag. i Stockholm. Den anden heed Strömberg

har ieg paa Promenaden havt Leilighed at see Stadens fornemme [...] Dragter der skulle have Snit efter Pariser Verdens, men ere ved at gaae fra en Modehandler i et Departement til andet saaledes degraderede at de bære fuldkommen Præg af Provincialisme –

Tarbes d 4 Junii

Ved Midnat gik Diligencen fra Auch og Passagerene maatte uagtet alle Protester beqvemme sig til at følge den – Da ieg indfandt mig var min Plads alt taget saa ieg nødtes til at stiiige i Cabrioleten hvor ieg traf [...] Sælskab i et Par raae Kramboe Drengene fra Bordeaux – Vi passerede i Dagningen den liden Stad Mirande, hen paa Formiddagen Rabastens og vare i Middagsstunden i Tarbes – Hornemann og Engelstoff som ieg ventede at finde her vare alt afreiste med Romand til Bagneres – i Eftermiddag botaniceret her i Egnen ved Floden Adour – ieg fandt *Sinapis Pyrenaica* og *Cardamine impatiens* – Tarbes ligger i en frugtbar Slette og har Biergene i en halv Cirkel om sig – Viin Stokkene bruger man her at sætte til Støtte til vilde Kirsebær Trær, og da Rankerne altid foreenes med Hinanden giver det Egnen et meget interessant Udseende – Her var i Dag et Marked, som holdes hver Qvintidi – Det var saa besøgt at ieg troer der var meere end 4-5 000de Mennisker forsamlede. – Bønderne have her Udseende som om de vare af en anden Nation der ved, at de bære mørke Klæder og et Slags platte runde Huer – Fruentimret bærer et underlig Slags lange Slør der har en Spiile Hue som en Kapusiner Kappe det er altid av rød Farve og efter som denne falder meere eller mindre i det høi lyse (skarlagens Farve) kan man næsten vurdere et Fruentimmers Rigdom. – I Post[.] har ieg truffen en meget artig Mand. –

Bagneres d 5 Junie

I Middags tog ieg med en liden Foermands Vogn fra Tarbes hertil, hvor ieg traf mine Reise Kamerader med Ramond²¹² nyelig hiemkommen fra en botanisk Excurs her i Egnen.

d 6te

Spiiste til Middag hos Ramonds Søster Madme Borgelas – Efter Maaltidet saae vi en Deel af hans Herbarium der er tørret med uendelig Fliid og indeholder en fortrindlig Samling af Variteter af Species som uformærket gaar over Hinanden – I Philosophen Rosseaus Herbarium eier han en stor Skat ieg saae adskilligt af det og fandt det superb conserveret – enhver Plante har Manden selv benævnt og i det heele indrettet sin Samling ziirlig. Dette Herbarium er det første han drog med sig, et senere giemmes i Museo i Paris – Af Mineralier har Ramond en gandske vakker Collection, fornemmelig hvad der angaaer Pyrenæerne i Geologie – Han var saa god at blandt andet at meddeele mig Granater i kornet Kalksteen fra Pic d'Arbizon²¹³ og samme Fossil i een tæt Kalksteen fra Pic [Dretlitz]. – Hen paa Aftenen spadsere vi ud til et cidevant Hospice des Capucines, hvor der er een saare fortræffelig Kilde kaldet Fontaine de Médous der udgyder [...] Vand Masser som næsten er lige saa betydelig som den i Floden Lotz [sic] ved Orleans. – Funden paa denne Vei: *Valeriana pyrenaica* – *Angelica razulii* (Gouan) – *Arenaria aqvatica* – *Chærophyllum hirsutum* (☉: *aqvaticum* La Mark)

²¹² Louis Ramond de Carbonnières (1755-1827).

²¹³ 56 Pic d'Arbizon.

Saxifraga geum – *Orchis ustulata* – Egnen her om Bagneres er saare skøn, den ligger i en aflang vel dyrket Dal som til alle Siider begrændses af Bierge undtagen fra Siidene som vender imod Tarbes. – Stædets varme Bad ere bekiendte endog i Oldtiden. Varmegraden i det Vandet forlader Kilden holdes fra 42° – Det er intet svanger med mineralske Deele men indeholde ikkun noget Selenit. –

d 7de

Ramond har i Dag spiist hos os – Denne Mands Viid og grundige Kundskab i Revolutionens Historie er meget at beundre, han taler flydende for sig og er meget behagelig i Omgang. – Alle Huuse i Bagneres og dens Egn ere construerede af Broe Steen (afrundete graae Klumper) som ere og murede i en Kalk Mergel – ogsaa Gierder om Haven ec. ere dannede paa denne Façon der baade er varig og skøn for Øiet –

d 8tend Junii

I Morges tidlig gav ieg mig med H og E paa Veien til Mont Tourmalet – vi fulgte Chauseen ind i Vallee de campan, der hvert Øieblik frembyder en nye Prospect ved de mange smaae Høie som ligge i selve Dalen og ere overalt meget vel dyrkede, hvert 50de Skridt møder man et Huus og Populationen af denne Landstrækning er efter Areal Indhold maaskee den blandt de største i heele Frankrig – Vi passerede Landsbyen Campan og var hen paa Formiddagen i en anden kaldt Ste-Marie-de-Campan hvor vi efter Ramonds Raad adresserede os til Guiden Rimmi som vi ei fandt hiemme men fik i det Steed to smaae Drenges til Ledsagere – Vi fulgte langs en Strøm (adur kaldes i denne Egn alle smaae Strømme som komme fra Biergene og søge Sletten man har i andre Egne af Pyrenæerne andre Navne) og fandt os efter omtrent en Lieue for Enden af Dalen, hvor vi steege op til det bekiendte Marmor Brud (Marbre de Campan) som i store Mængder har forsynt de skønneste Bygninger i Paris – Steenen er hvid og grøn (undertiden rød) i Aarene og kan ikkun bruges til Caminer og andet som ei er udsadt for Luftens Virkning, da den grønne Materie, som er eet slags Kalk, derved decomponeres – Brudet danne ei nogen Huule men man seer Fieldmassen udsadt for aaben Himmel – da Stedet er saa langt fraliggende at Transporten overveier Arbeidslønnen, har man siden Revolutionen brudt saare lidet eller intet. Paa Tilbageveien herfra spiiste vi til Middag hos de smaae Drenges Forældre som ledsagede os, og steege siden over et Bierg for at naae Dalen der vel ei er saa stor som den vi i Formiddags har passeret, men er endog meere folkerig; da man seer den overstrøet med Huuse som hver ligger i Midten af Jordsmondet som hører dertil – Vi ere indquarterede hos en Enke ([Neuqvetz]) der har givet os en god Aftens Mad i Skiørost af Faare Melk og Foreller som her er Hverdags Kost for Reisende. –

d 9de Iuuni

Med vor Vertindes Søn besteege vi i Formiddag Tourmaletten – førend vi naaede Cabanes de Tramazaygues som ligger ved Foden av Piqve passerede vi forbi tvende saare vakre Cascader af Elven la Grippe som her styrter ned fra Fielden med megen Voldsomhed – Ved omtalte Cabane som er Hytten der beboes af Hyrderne i Sommer Maanederne traf vi nogle af disse godt Folk beskæftigede med at drive deres Faar op ad Fieldene, ved vores Kommen, gav de sig strax i Snak med os om Aarsagen hvorfor vi besøgte den langt fraliggende Egne, de havde mange Spørgsmaal at gjøre os om de Planter de saae os samle, men vare med al deres

Nysierrighed meget artige og indlade os at søge Skygge under deres Tag – Vi fik her Tiid at indlægge hvad vi havde samlet, drak af Bækken som løb derforbi, og steege høiere – Vi skiltes hver til sin Siide i Haab om at gjøre riigere Bytte – Jeg fulgte et Stykke ad een Vei med et Par af Hyrderne som fortalte mig adskilligt om deres Faare Flokke – Enhver Hyrde bærer en liden Skind Pose med Salt (i en Rem om Livet) som han deels værner sine Faar til at slikke af Haanden, for at faae dem til at følge sig, deels kaster for dem paa Græsset – Jeg udspurgte dem om de Sygdomme som Flokken plagedes med og de svarede mig at det saare sielden var Tilfældet med nogen, hvortil de angav Saltet som Aarsag – Ulden fra denne Egn fandt ieg ei at være særdeles fiin, skiøndt den er lang og grændser meget til den spanske – man gjøre her stor Forskiæl paa tvende Uld Sorter den eene Laine à filer som er lang og bruges til Tvinning, den andre Laine à carder som er kort og kruuset bruges til Islet. – Ieg forlod Hyrderne ved en Vei som fører til Bareges og naaede Sneen paa Pique de Tourmalet, efter at have klattret om paa adskillige Field Spidser hvor ieg fandt *Mespilus cotoneaster* – *Primula viscosa* – *Tozzia alpina* – *Cardamine resedifolia* – *Scilla liliohyacinthus* – *Daphne cneorum* – *Rhododendron ferrugineum* – Høidt oppe fandt ieg *Silene acaulis* og den liden *Ranunculus pyrenaicus*, den sidste er altid i Hælene paa Sneen og man seer den blomstre der hvor Græs Tørven endnu er guul. – Ved en Bæk som overalt var bekrandset med *Primula farinosa* mødte ieg Hornemann som paa sin Vei havde funden *Ranunculus amplexicaulis*, *Androsace carnea* og *Lichen velleus* – Ved i et øyeblik at see de nærmeste Biergtoppe indhyllede i Skyer fandt vi det raadligt at give os paa Hiemveien, men strax var ieg steeget et Par hundrede Skridt ned førend ieg overøstes af Hagl som graae Ærter, og hørte Torden Skral duure omkring mig – Ved en Bæk som ieg passerede saae ieg de første Exemplare af *Saxifraga petraea* og *stellaris* der tilligemed *Orchis pallens* og *Euphorbia dulcis* samt *Narcissus bicolor* (Gauan) stansede mig saa meget i min Fart at ieg med en gandske giennemblød Kiole naaede mine Venner i [Cabane de Tomes Eiches], hvor vi tørrede til Uveiret var over, da vi fortsatte vores Marchs til la Grippe og var her i Bareges ved lys Aften. – Funden endnu ved Foden af [.] Tourmalet – *Carlina pyrenaica* (Linné) – *Saxifraga bryoides* – *Arenaria verna* – *Lepidum alpinum* – *Antirrhinum alpinum* – ed Ste-Marie-de-Campan *Arabis turrata* – *Carduus medan* ([.]) og *Viola cornuta*.

d 10 Junii

I Morges ledsaget Engelstofft paa Veien til Bareges – Resten af Dagen Hiemme –

d 11 Junii

Tilskrevet Jacob Aall i Freiberg –

d 12 Junii

I Eftermiddag botanicered paa [.] som ligger tæt her ved Staden – funden *Cistus canus* – *Myagrum saxatile* – *Asperula hirta* (sp. n. Ramond descripta) – *Scilla umbellata* (etiam species nova) – *Erica vagans* – *Pedicularis sylvatica* – *Cheiranthus* [.] – *Alchemilla alpina* –

d 15tende Junii

Med en Guide har ieg i Dag besøgt Bois de Peyras²¹⁴ som ligger et par Lieues herfra paa et høit Bierg, til hvis Tag ieg maatte stiiige bestandig end meere end 3 Timer – Underveis mødte vi, paa nogle Field i Nærheden af omtalte Skov, tvende Hyrder som græssede med deres Hiorde, der alle vare ledsagede af en Hund, som i Størrelse og Kræfter staaer overmaade nær til den fra Faklandet – Denne Hunde Race findes ikkun i Pyrenæerne, der ere meget modige og skulle ofte attaqvere Ulver som ei siælden vil tage Tiende af Flokkene – Paa vores Vei kom vi forbi en Ulve Fang, hvor man om vinteren stiller 4re Gevæhrer hvis Stille Pinde ere hæftede til et død Faar paa den maade at naar Ulven falde derpaa og vil løbe afsted dermed, gaae Skudet af og fælder ham – I sidste Vintre havde man ikkun attaqveret en eeneste – det lønner godt Umagen at fange dette Dyr da Municipalitæet betaler 18 Livres for Skindet og Eierne desuden løber omkring med sit Bytte i Bønderbyerne hvor en hver give noget til den som har fældet deres fælles Fiende – Denne sidste [...] indbringer undertiden til 200de Livres – Bois de Peyre var forhen en kiøn Skov meed Bøge Træer i neden og Fyrre i de høiere Regioner, den blev for nogle Aar siden saa ilde handlet af Skovtyve at man fandt at sætte Grændser herpaa, har antaget Sk. Feyeder. – Ved Fontaine du Mont Gaudet som ligger tæt derhos, stillede ieg min Hast og hvilede ud for at kunne stiiige desto hurtigere ned. Guiden fortalte mig her, at i Fior Sommer levede en usvoren Geistlig i heele tre Maaneder i de eensomste Egne af disse Bierge, hvorfra han stundom kom ned til Hyrdernes Hytte og forlangte Brød og Melk som man og gav ham. – Ingen vidste hvorfra eller hvorhen han siden har begivet sig – Paa Hiemveien besøgte ieg nogle Ruiner (ventelig af et [.]Taarn) som laae paa Klippen Fourraire, ved en liden Lands Bye i en meget vakker Dal. – I Dag funden *Cerithe minor* – *Valeriana montana* – *Cistus fumana* – [.] – *Lichen* [..]

d 16tende Junii

Modtaget Brev fra D[.] Secretairen for Videnskabernes Sælskab i Bordeaux, som i dettes Navn underrettede mig og mine Reise Kamerader at bemeldte Societæt havde optaget os til corresponderende Medlemmer. – Skrevet til Professeur Picot, Toulouse.

d 17 Junii

I Morges forlod vor Engelstoft os og begav sig tilbage til Paris. – Funden i Nærheden af Staden – *Lathyrus aphaca* og *nissolia* – *Oxalis cornuta* –

d 19 Junii

Kl 5 gik ieg og H. til Landsbyen Asté²¹⁵ hvor vi toge Jacot (en Bonde som samler medicinske Urter, og som tæller blandt sine Forfædre, den der ledsaget Tournefort²¹⁶ paa sin Herbarisationsreise i Pyrenæene) til Guide, og bestiiige Mont Lhéris²¹⁷ – I to fulde Timer maatte vi klattre inden vi naaede det høieste Punkt som til Fortræd stod indhyllet i en Skye – Toppen af Mont Lhéris var en eeneste Fieldklump som til en Side her danner Fieldvæggen

²¹⁴ Bois de Peyras ligger i Vallée de Lesponne.

²¹⁵ Asté. Botanikeren Tourneforts fødested.

²¹⁶ Joseph Pitton de Tournefort (1656-1708).

²¹⁷ Col du Lhéris/Casqve de Lheris, 1383/1595 m.

som Hyrderne der i Egnen kalde Taleren da Echo (i nogen Afstand derfra) meget distinct gientager hvad man raaber imod [...] – Paa bemeldte Top fandt ieg tvende siældne Planter *Ranunculus thora* – *Anthyllis montana* og *Pedicularis*. *Horminum pyrenaicum* optog over alt en stor Deel af Græs Skorpen ligesom heele Strækningen saaes over groet med *Gentiana lutea* der ei endnu var i Flor. – *Androsace villosa* – *Rhamnus pumilus* og *Lichen* – *Subulifermis* vare der og [...] hyppige. – Paa Tilbageveien steeg vi ned af en anden Steg end vi vare komne op – overalt fandt ieg megen Bøge Skov og hist og her nogle Fyrre som vel ei havde betydelig Høide men derimod en ualmindelig Tykkelse. Saa snart vi vare kommen ud af Skyen som hvilede paa Biergets Tag, aabnede sig det meest yndige Landskab, [...] – under vore Fødder saae vi endnu store skovtækkete Fielde, og til højre en Slætte hvis Flade gav vores Syns Kredsen en Radius af (som ieg troer) meere end 20 Miiele. Dette himmelske Land Kort overgik langt hvad ieg saae paa Brokken. I tvende meget dybe Bierg Kløfter som laae tæt ved vor Vei, saae ieg et stort Antal af *Corvus* Py[...] som allerede beboer disse mindst besøgte Steder. – Ved at passere et Field Gab saae ieg en saakaldet palombière – som bestaaer af en Rad BøgeTræer der staae i Grupper hver saadan i nogen Afstand fra hinanden – I disse Aabninger spænde man i Fange Tiiden, September, October [...] et stort trekantet Garn, saaledes at tvende Karle som sidde under Trærenes Tag en paa hver Siide af Gabet, holde, ved Reeb en af Spidserne i Veiret²¹⁸ Garnet er der oventil belæstet med en Rad Steene [...] de vilde Duer paa deres Vei [...] alletider falder i samme Directus ville passere Aabningen imellem Trærne, lader Karlerne slip paa Garnet som ved Steenerne falder hastig til Jorden og indeslutter Flokken der ofte holder henved 200de Stykker. – De Species af Duer som komme her igiennem ere *Columba oenas*, *olivia* og *palumbus*. Deres Træk er bestandig fra Østen mod Vesten, og da de indfinde sig her saa [...] hvert Efteraar, at Fangsten i den Tiid, er en ei ubetydelig Næringsgreen for Egnen – Da Palumbierne altid maae staae i Bierg Gab hvor man af Erfaring ved at Fuglen har sit Træk, kan man ei danne sig Fang hvor man vil, og desaarsag ere disse Indretninger en Eiendom der som anden ei kan faaes uden ved Arv eller Kiøb – I Begyndelsen av Fuglens Passage sælges Parret i almindelighed for 30 – 36 Sous – Bedre hen faaes den for 10 – 12 Sous.

Bagneres de Bigorre d 20 Junie

Til skrevet min Fader. Funden *Trifolium striatum* og *Teucrium pyrenaicum*

Arreau af 22 Junii

I Gaar Aftes forlod H og ieg Bagneres de Bigorre i Sælskab med en Guide som paa en Hest førte vores Bagage, en Mantel Sæk og en Plante Presse. Neppe var Soelen gleden ned bag fierneste Høie førend Himlen sortnedes, vi hørte Torden Skrallene gientages af Biergene omkring os, og et uophørlig Lyn lyste Veien – til Uveiret foreenede sig en stærk Regn, som gjorde os brav vaade inden vi naaede vores Bestemmelse som var Landsbyen Ste-Marie²¹⁹ her søgte vi til Rimmis Boelig men vi fandt ham sovet saa haard ind at vi efter lang forgiæves Banken saae os nødsagede at søge Lye i nogle andre Huuse til Fortræd traf vi overalt paa Folk som vare uvillige til aabne deres Døre for os, omsider stødte vi paa en Barmhiertigs Huus som

²¹⁸ I margen: de tvende andre er fæstede til Jorden.

²¹⁹ Ste-Marie-de-Campan.

strax sprang ud af sin Luge og hialp os i den Storm vi med foreenede Kræfter løbte²²⁰ paa Rimmis Port – denne sidste Attaqve havde saa god Virkning at vi hastig fandt Lye og en Seng at hvile paa. – Førend Soelstraalerne havde i Morges oplyst det høie Pic du Midi²²¹ vare vi alt paa Veie – Vi toge en tæt Frokost i Gaarden ved Marbiere de Campan hvor vi paa Reisen til Tourmalet havde dejeuneret, og fandt os efter en Times Marsch ved Foden af Hourqvette d'Ancizan her lod vi Guiden med sin Hest gaae til Sentier de Cadéac og toge en liden Dreng til at ledsage os op paa Pic d'Arbizon. – En mørk Skye som hastig indhyllede da vi vare kommen til en vis Høide forhindrede os fra at bestige meere end en Field Spids hvis Siider imidlertid fremvieste adskillige siældne Planter som *Dryas octopetala* – *Anemone narcissiflora* og *alpina* – *Draba alpina* – *Rhodiola rosea* – *Arbutus alpina* – *Tussilago alpina* – *Pinguicula alpina* – En Tordenbyge nødte os til at forlade Klippen og søge Lye i en Hyrdes Hytte²²² hvor vi oppebiede Tørreveir og foreneede os med Guiden. Særdeles frappant er den Udsigt man nyder fra Hourqvette d'Arreau i det man stiger ned af den smalle Vei som fører til Cadéac. I en for Øiet usædvanlig Dybde seer man Arreau ligge omringet af Bierge der fra dette Punkt ikkun synes som smaae Høier med Hensyn til enorme Field Rygge som ligge rundt om dem. Vi passerede Cadéac en usel Flække som har kolde Mineralske Vande, svangre med Hydrogene Sulphuré, og vare her hen paa Eftermiddagen – Funden i Egnen af Cadéac *Trifolium ochroleucum* og *Anthriscum liliago*. –

Arreau d 23 Junii.

Botaniceret her i Egnen funden *Orobus* – *Phyteuma hemisphaerium* – *Sedum villosum* og *repens* – *Antirrhinum sempervirens* (Picot) Trifol. – og *Scabiosa sylvatica* – En Borger heraf Staden har i Aften bragt mig nogle²²³ Stoller af sort Schørl som han forlangte at vide om havde Værdie. En af hans Folk har nyelig funden dem her i Egnen, men vil ei sige Stedet.

Bagneres de Luchon d 24. Junii

Ved Dagbrud forlod vi i Morges Arreau og toge Veien giennem Vallée de Louron en meget eng Dal mellem Høie Fielde som for største Deelen ligger skiult med smaae Krat og hvoraf man kun seer de aller nederste Regioner at være dyrkede, Floden Louron løber herigiennem og for Enden af Dalen seer man det endnu sneetækte Mont [Larbuost] majestætisk kneise. – At Rovdyr ei maae være siældne i disse Egne kunde ieg slute af de Biørnelapper ieg paa fleere Porte saa opslagne som Trophæer. Fra Vallée de Louron steege vi op til Peyresourde et meget lang Bierg Gab som til alle Tiider er passable og foreene sidst omtalte Dal med Vallée de Larboust, der uagtet den har et meget steril Udseende naar man træde ned i den, dog alligevel giemmer en halv Snees Landsbyer i sit Skiød – Paa et langt Stykke af Veien fra Peyresourde ned ad Dalen fandt ieg adskillige isolerede Feldspat Xstaller – Ved Middag ankom vi hertil – Staden er ei saa stor som Bagneres de Bigorre ei heller er dens Situation saa

---

²²⁰ I margen: ? saavel nødte til at

²²¹ Pic du Midi de Bigorre, 2877 m.

²²² I margen: ieg saae her et Slags Poser af Lamme Skind som gjøre Tienste som Kiærne da man i den fylde Fløden og vedblive saa længe med at [...] til Smørret kommer frem

²²³ I margen: [...]

fordelaktig da den ligger i en eng Dal trindt omringet af himmelhøie Fielde. Doctor Barrie har bragt mig et Brev fra Prof Picot²²⁴ i Toulouse.

Bagneres de Luchon de 25d Junii

Skjøndt Skyerne i Morges overalt skiulte Biergene, forsøgte vi dog i Formiddag vor Lykke paa et af de nærmeste, hvorfra hvis Tag vi vel steege ned med vaade Klæder men bragte adskillige Væxter med os som *Agrostemma coronaria* – *Arenaria hispida* (?), *Potentilla rupestris* (?), *Sisymbrium pyrenaicum* og *Biscutella auriculata*.

Bagneres de Luchon d 28 Junii

De to sidste Dage har som denne været mørke og ubehagelige saa vi ei have kundet giøre andre Excursioner end til [Mont l'Oserine] som ligger tæt her ved Staden. I Aften besøgt Castel-Vielh et isoleret Taarn som staaer paa en liden Høi ved Indgangen til Dalen som fører til Port de Venasqve, og en anden som communicere med Vallée d'Arran. Udsigten fra dette gamle Taarn er meget skøn hvad enten man skuer ud over de frugtbare Korn Vange i Dalen Luchon eller en omvende sin Opmærksomhed paa de Skovtækte Bierge.

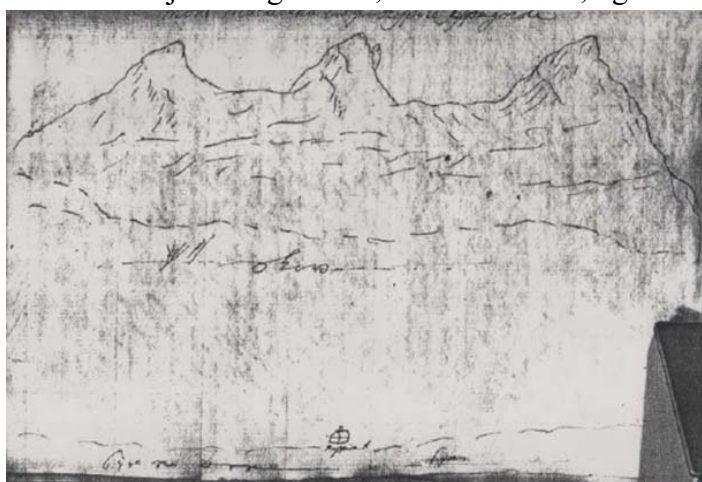
d 29 Junii

I Morgen Svalen tiltraadte Hornemann og ieg en Reise til Venasqve i Arragon som kan regnes for 6 Lieues fra Bagneres de Luchon. – Til Guide havde vi en [.] Jæger som var os recommanderet af Med. [Borrier]. – Ved Castel-Vieil toge vi Veien til høire giennem en Dal hvis Bredde ei er større end den tiener til Seng for den liden Flod. Paa begge Siide vare mægtige Bierge, underst skiulte med Bøge Skov, som til en hvis Høide foreenedes med Fyrre der alletider beboe de høiere Regioner. – Langt oppe i Skoven støtte vi paa Cascaden [Sajyste] som er meget pittoresqve da den ei simpel falder ned fra en Fiældvæg, men i det Sted med Bruusen leede sine Vande giennem store Steene og nedstyrtede Fyrre Stammer af hvilke nogle tiende os som Broe til at komme paa den anden Aae Bredde hvorfra vi inden en halv Time naaede Hospice francaise – Saaledes kaldes [.] 4re Vægge med Tag over, som om Sommeren beboes af en Koe Hyrde og er bestemt til Retirade for de Reisende som bestige Pic de Venasqve naar enten ondt Veir nøde dem til at søge Lye eller tilbringe Natten paa Bierget. I sidste Krig have Spanierne afbrændt dette Hospital og der er for nærværende Tiid ikkun en Jord Hytte for Hyrden. Ved Floden som løber der forbi spiste vi til Middag og fortsatte vores Marsch mod Port de Venasqves som laae lige for og syntes herfra kun at have en ubetydelig Høide hvorvel vi siden erfare at det medgik meer end 3 Timer inden vi naaede der op. – Veien faldt langs en Elv ad en Stie som i uendelig mange Bugter omsider førte os til Sneen; paa begge Siider havde vi høie Fiælde [..] det de fremviiste kun den nøgne Klippe Steen og sparsomt en Plet som beskyggedes af en dverget Fyr, fremstillede Naturen i en meget vild Situation – Efter flere Gange at have passeret store Sne Skredninger hvorunder vi kunde høre sidst omtalte Elv bruuse, og klattret over mange Steen Dynger naaede vi to eenlige

---

²²⁴ Philippe Picot de Lapeyrouse (1744-1818)

Fieldklunger som ere nedstyrtet fra nærmeste Bierg Spids og kaldes Demie Port, som vil siige at man er halv Veien mellem Hospice francaise og Port de Venasqve, som er Indgangen til Spania – Ved Demi Port [...] indhylledes vi i Skyer og fandt fra [...] af saare liden Vegetation (nogle Pletter [...] og begroede med *Cherlaria sedoides*, *Azalea procumbens* og *Androsace carnea*) men hvorhen Øiet vendte sig traf den Sne eller Steen – Et frappant Syn, naar man fra en skovtækt Dal hvor Planterne voxte frodig, hvor Fugle og Insekter forkynde Liv og Munterhed sætes hen paa en Bierg Ryg som [...] synes bestemt til at være Skyernes Hvilested og siælden at besøges af levende Væsener, uden enten en omstreifende Steen Gied, eller en enlig Ryppe. – Ved Luftens mindre Tæthed fandt vi Lyden mærkelig formidlet i disse Regioner, naar vi raabte hørtes ei Echo men en kort besynderlig Klang og skiøndt vi alle tre havde gode Ører, maatte vi tale høiere end sædvanlig for at blive bemærket af hverandre. Der hersker en forunderlig Stilhed i denne Høide, man aander friere end ved Jordens Overflade og Kort, man føler sig at have forladt de beboede Luftlag. – Vi maatte passere fleere uhyre Sne Skager hvis Udstrækning vi desværre ei kunde Øine lige saa lidt som de Bække der hørtes at rasle overalt i de smaae Dale. Ogsaa Taagen var Aarsag i at ieg ei saae en Blye Mine som ligger ved en af de tvende Field Spidser der danner Port de Venasqve der er et meget smalt Fieldgab. – Fra Porten havde vi et langt Stykkke Sne at passere inden vi naaede Penna blancha²²⁵ et Kalk Bierg (graae hvid Marmor i vertikale Lag) der ligger lige nedenfor P. de Venasqve og hvorfra der gaaer en i Klippen huggen Vei til det spanske Hospice – Guddommelig var Udsigten fra Penna blancha– lige for os havde vi det berømte Maladetta saaledes kaldet fordi dette Bierg næsten er ubestiegelig og afgiver ingen Græsning for Qvæg Hyrderne. Til høire saae vi en Hob store Fielde i Pyrenæe Kiæden som af Skyerne snart skiultes snart fremstilledtes for os i al deres Majestæt – Skyernes mangfoldige Former og Maader de foere frem paa forøgede ei lidt Udsigtens Yndighed – det saae ellers vinterlig ud disse Egne – Maladetta var indtil dens Midte gandske Sneetækt og Resten af dens Siider gandske hvidpletted – Pyrenæer Ryggen lod endnu [...] lidt nøgent af dens Masse og selv Fieldet hvorpaa vi sadde var for en deel skiult med Sne. Efter en lang Tiid at have betragtet Naturens Majestæt og Vælde, fortsatte Veien, og vi

²²⁵ I margen: som vi gik derover fortalte Guiden gandske mal à propos at det var der hvor 5 Munke med en Ledsager var omkomne for nogle Aar siden.

[Tekst på billedet:] *Mont Maladetta seet fra Hospice Espagnole Skov Hospicet Pyrenæerne*

fandt os snart ved Hospice Espagnole der har samme Bestemmelse som det paa den franske Siide. Det var alt mod Aften da vi naaede dette Hus. Endnu kunde Hornemann ei bestemme sig, om han vilde gjøre Touren med mig til Byen Venasqve, og da vi ei heller kunde naae Stedet førend Mørket saae vi os nødsagede at bestemme Hospicet til Natte Qvarkeer; men førend det blev fuldkomment afgjort erkendte Guiden sig hos Vertinden, om man kunde liide paa de 2de Contrabandiers vi vare under Tag med – Hun bad os være Trygge og da der strax efter kom en Bisse Kræmmer og adskillige andre Vandrings Mænd som agtede at tilbringe Natten der, sloge vi os til Roe – Efter at have ordnet vore Planter, toge vi den grand Suppé som var tillavet for os og bestod i 2de Æg og en Pot Melk som ieg med Væmmelse havde seet en skiden Dreng pinte af nogle Giedder i en skiden Skaal; ikke desuagtet tog dog den tomme Mave mod alt hvad den ellers til anden Tiid, sikkert vilde have jaget tilbage. – Ved foden af Mont Maladetta som ligger lige for Hospicet botanicerede ieg siden indtil Mørket nødte mig at søge Lye i Hytten, hvor ieg fandt Sælskabet steegen til femten Personer. – Hospicets Bygning har kun tvende Afdelinger. Den Eene er for Hyrden og hans Føde Vahre, den andre for de Fremmede – Sidste Rum har ingen Vinduer ei heller Loft, da der i Midten af Værelset er et rund Ildsted indfattet med en Rad Steene, og Rygen passerer ved en [.] giennem Taget. Saa længe Hytten er beboet (fra Mai til October) brænder her en uafbrudt Ild som om Aftenen og Natten fordobles formedelst den Kulde som altid føles saa snart Soelen har skiult sig. – Omkring dette Ildsted [.] Sælskabet sig. Hornem. og ieg for at tørre vore Klæder, og de øvrige beskæftigede med at tillave deres Aftens Mad som deels bestod i Suppe deels i Kiød steegt paa Risten. Ingen var mindre Kræsen end Esel Hyrden (ved Hospicet boer en saadan som har 300de Muuldyr at vogte for Byen Vanasqve) som af sin Lamme Skinds Tornister trak en Frø frem efter en anden flaaede Huuden af den og kastede den derpaa halv levende i Ilden, hvor af han tog dem naar de syntes møre og uden videre Tilberedning spiste dem som Smør til sit Brød – Min Guide sagde mig at man som oftest ei engang aftager Huuden man fortærer den med samt Indvoldene som de ere. – Nu var alles Aftens Nadver til Ende, og enhver tænkte paa at danne sig et Leie, men her var intet Sengested uden de nøgne Steene – Heldigvis gav en af Sælskabet mig et Heste Dækken som ieg udbreedte over min tildeelte Plads og med min Kiøle under Hovedet ventede med Længsel at slumre ind.

Venasqve d 30de Junii

Faae var ikkund de Øieblikke ieg i Nat havde mine Øine lukkede da Heste Dækkenet ei forhindrede at min Pande jo følte hver en Kandt af Steenene hvorpaa ieg hvilede; det var derfor at ieg med Glæde hørte Alarm Luren med Lysets Kommen. – Med en Bonde fra Vallée d'Aran i Catalonien havde vi i Aftes giordt Accord at hans Hest skulde bære os til Venasqve, hvorhen vi bestemte os at tage Veien for at bivaane en Procession som just i Dag skulde holdes Byens Helgen til Ære. – Veien fra Hospicet hertil er langt fra saa angenem som i Egnen paa hiin Siide Pyrenæerne dem vi bestandig havde paa Høire, og til Venstre for de Deelee Mont Maladetta der hænger sammen med adskillige andre Bierge som strække lige til

Byen Venasqve – Det synes som om Pyrenæer Kiæden og sidst omtalte Bierge have her til en Tiid foreenet tvende Bierg Rygge i rette Linier med hinanden, men da Maladetta med dens [.] Granit Field ere disses Ryg ved ideligen Udstyrtinger saaledes forandret, at man til den Siide seer idel Field Spidser naar Pyrenæerne næsten uafbrudt have ens Høide – De fra Maladettas nedstyrtede Masser ere saa betydlige at de i selve Dalen formere smaae Bierge der alletiider ligge lige under for det Fieldgab de har efterladt i Bierg Aasen. – Fieldenes Siider ere i disse Egne meget nøgne og frister neppe at Buxbom Buskene [.] de laveste Regioner. – Paa Veien kom vi giennem en forskandset Leir som Spanierne i sidste Krig have construeret ved en eng Passage lige fra en liden Plaine hvortil de frandske Tropper havde jaget dem som Freden blev sluttet. Vor Guide havde været med i disse Attaqver og fortalte os adskilligt desangaende – Leirens Forskandsning bestod ei i andet end et Steen Gierde hvor indenfor laae nogle ilde byggede Huuse som havde tient til Lye for Tropperne. Tæt her forbi slynger sig Rivière de Venasqve som paa flere Steeder formerer ei ubetydelige Cascader der og i stort Antal sees nedtumle fra Pyrenæerne – Klokken 9 om Formiddagen ankom vi til Venasqve en usel Flække med et gothisk Castle som kun har 10 Mand Besætning og desuagtet en Guvernør. Ved Indtrædelse i Byen fandt vi os i Forlegenhed for Herberge da Guiden sagde os at i det almindelige Vertshuus kunde vi hverken vente Spiise eller Drikke – Omsider fandt vi Logis hos en vis Alma som skal være den riigeste Mand i Byen og have megen Handel med Frankrig. Uagtet vor Guide forsikrede os at der i Huuset fandtes meere Guld og Sølv end 4de Muuldyr kunde bære, fandt vi det dog ei synderlig inden Dørre, neppe saa godt som hos en Dansk SelvEierBonde Folkene i Huuset var meget artige; kun fandt vi os meget hindred ved deres Sprog (et slags Patois som næsten er det samme som hvad der tales i Bagnere de Luchon) hvoraf vi vel forstode nogle Ord, men kunde ei gjøre os forstaaelige – Guiden tiende os da som Tolk til at ytre vore Ønsker – Chokolade skal over heele Spanien være i Brug som Kaffee hos os (og endnu hyppigere) og det bedste man troer at kunne traktere med; og det var derfor det første man bød os. – Beskiæftigede med at sætte den til Livs, afbrøds vi ved en Emigrant som havde hørt vores Kommen og troede os at være Frandske – han havde hiemme i Bagnere de Luchon hvorfra han maatte flygte for en [.] man opdagede under Krigen førte med [.] Spanien; af Fængsel i Toulouse [.] have ræddet sig. Efter at have discuteret med ham indtil Middag, førte han os til Kirken for at see Processionen – Under Klokkernes Klang kom Stadsen snart til Syne; først en liden Dreng med en Fahne, fulgt af nogle hans Kammerader som fløitede i Vistel Piiber, sikkert for at bortjage onde Aander – Siiden 2de andre Fahner med broderede Maria Billeder og dernest [.] Saint Martiæ Byste som bare et Bundt Nøgler i den ene og en Bispe Stav i den andre Haand – Det manglede ei at hans tredobelte Hue var forgyldt og hans tykke Præste [.] malet med skinnende Farver – kort, Clergiet havde til [.] retskaffent oppudset Træblokken – Efter Herr Urian fulgte Chapitlet som bestod af 6 Præster i hvide broderede Klæder med [.] de havde Hænderne sammenlagte og skraalte nu og da nogle latinske Vers. Et Kristus Billede paa Korset blev baaret efter dem og saadan endtes Troppen med en Flok af Mænd og Koner. – Som alle Tilstædeværende blottede Hovedet hvor Processionen kom frem, kunde ieg imod min Villie ei heller andet end tage Hatten af for dette Gøglerie – I Gaden havde man for Stadsen strøet Valmue Blade og Fennikel – Med Emigranten gjorde vi en Omvei saa vi en Gang endnu saa Helligheden passere forbi og begav os derefter til Kirken, hvor vores Ledsager nødte os til at ligge paa Knæ medens han leste sit Ave Maria. Efter at Præstene havde sadt Billederne i deres Stuer

begyndte Guds Tienesten som var en latinsk Messe med mange Ceremonier, og hvori 3 af Præsterne fornemmelig skiftede deres Plads for Alteret. Det latinske Sluder afvexlede med Orgel Musik der ei var Choral, men i det Sted saa lystige Engelske Dandse at de snart dyssede mig med samt den halve Menighed i Søvn. – En Fransiskaner Munk holdt nu en lang Prædiken om Sancte Peder, Trinite ec, hvorunder ieg ei aabnede et Øie førend en af de forædte Hunde, for Alteret skraalte Dominus Vobiscum da min Siide Mand vaagnede mig for at falde på Knæ – Efter nogle Ceremonier tildeltes Magistraten med en Deel af Stadens Fornemmeste den Ære at Kysse Foden af Hostien og en liden forgyldt Helgen som blev baaren omkring, hvorved dog Præstene havde snildt udfunden den Fordeel at enhver, i det han kyssede Hostien tillige havde den Ære at lætte hans Børs for nogle Sølv Stykker, som modtoges af en Chor Dreng der stod ved Siden af Præsten – Clergiet med samt dets Faar korsede og krydsede sig og hermed var Gudstienesten til Ende. Aldrig saa snart havde Folk forladt Kirken førend man paa en Plads tæt derhos ordnede sig til Dands – Tilskuerne forenede sig i en Cirkel indenfor hvilken de dandsende ordnede sig i en Krands, og med deres Kastanietter (2 huule smaae Brikker som ere bundne til mellem Fingerne paa hver Haand) sloge Takten til Sække Piben og Citharen som gjorde Musiken – Efter at Mandfolkene en Tiid lang havde dandset paa deres Viis som fornemmelig bestod i Hoppen paa et Been, blandede Fruentimmerne sig i Lystigheden, og en Cavalier fik fleere Damer at geleide da det aleene var hans Sag at slaae sine Kastanietter vel til deres Trippen.

En Faare Hyrde i sin Costume med laaden Lamme Skinds Tornister og en Sæk til Salt behængt med Silke Baand, agerede Fordandsen og gjorde en Deel Krumspring paa sin lange Stok for at viise sin Adresse. – Soelen brændte stærk og sulten var ieg tilgavns saa ieg forend Dandsen var til Ende hastede til mit Logis, hvor ieg strax kom til dækket Bord; Medens ieg her stillede min Hunger ved en Deel maadlige Retter, kom mod Enden af Maaltidet Discoursen paa Religionen i vort Land – Det var den ældste Søn i Huuset som førte Ordet da aleene han forstod at tale noget gebrochent Fransk. Han syntes meget underlig om at vi ei havde nogen Maria Sanitissima ja ei engang, som ieg forsikrede ham [nogen der var] Sancta. – Efter en lang Middag Søvn, botanicerede ieg paa nogle smaae Holmer i Riviere de Vanasqve tæt ved Byen. – Paa min Vei passerede ieg et Kapell hvori ieg fandt 5 Præster siddende at betragte Egnen eller snarere som ieg troer for at lægge Mærke til de smukkeste Bønder Piiger som fra Festen maatte vende til deres Hiem, thi med al disse Tyves Hellighed sagde vor Guide (en fordums god Catholik) ere Prelaterne af Kiød og Blod som andre. – Guillaume saa heeder vor Ledsager er en gandske brav Fyr kun kan ieg ei faae ham af Hovedet at kalde os Allemands hvormeget ieg end prædike for ham at de la [...] ei kommer fra Tydskland. – En ung Bonde Karl som saae mig søge Planter, troede ieg havde tabt noget og gav sig i Snak med mig. – Skjøndt ieg ei kunde svare ham synderlig, lod han dog Munden løbe og fortalte mig blandt andet at der for nogle Aar siden havde været tvende Tydskere i hans Egn som havde funden en Sølv Miine der siden kort efter var gaaet ind. – Han havde saa mange Spørgsmaal at giøre om de Planter Virkning vi saae at ieg tog den første Stie for at botanisere aleene. – Mellem de maadlige Retter vi have trøstet os med i Aften, vare et Slags store guule Erter, de have en meget god Smag tillavede som de fra Lolland – ieg har faaet Kræmmerhuus fuldt at sende hiem²²⁶. – Værten har fortalt mig at Ulden her i Egnen koster

---

²²⁶ I margen: og har siden funden at de ere Cicer arietinum

ikkun 44 livres Centeret. NB uvasket. Fundet i Dag – *Reseda sesamoides* – *Anthericum liliastrum* – *Verbascum myconi* – *Vicia onobrychioides* – *Allium* – *Ononis natrix* – *Sanguisorba officinalis* – *Plantago psyllium* – *Hieracium pyrenaicum* – *Ononis rotundifolia* – *Lotus*

Julii

D 1 ste

Efter lang Tøven indfandt Bonden (som havde ført os til Venasqve) sig med siine Muuldyr. – Ieg kom til at ride paa et Par Viin Sække, men havde desuagtet et temmelig magelig Sæde – Soelen kastede alt siine Straaler paa Hospice espagnol da vi kom dertil; og for ei at gaee Dagens Heede i møde med tomme Maver fortærede vi her den Mund Provision vi førte med os. Vi toge nu ad Veien til Høiere og passerede en liden Dal, hvor fra Guillaume i nogen Afstand vidste os en Kilde som løber under et stort Bierg og kommer til Syne i Vallée d'Aran – Man havde foresikret sig herom ved at kaste Saug Spaaner i Vælllet som man siiden havde seet komme til Dagen i omtalte Dal. Vi besteege Penna blanca fra en anden Siide end den vi i Forgaars var kommet ned af; og naaede mod Middag Port de Sauvegarde som endnu laae skiult med Snee. I Porten vare nogle Hytter, Levninger af Spanske Troppers Arbeide i sidste Krig – Efter at have hvielet nogle Minuter, fandt vi Fornøielse i at bestiige la Freche en meget smal Bierg Aas som foreener en Stump av Pyrenæer Kiæden, og hvorfra man har en viid Udsigt over en Deel Fielde saa vel i Spanien som Frankerig – Da Luften var meget klar kunde vi tydlig see en Deel af Glacieren paa Maladetta for Enden af hvilket laae Pic de Sauvegarde som giør Skiæl mellem Aragon og Castilien – Til Venstre saaes en lang Bierg Ryg kaldet Arros som til en Side indeslutter Vallée d'Aran. – Paa den franske Side var Udsigten meere indskrænket ved den Field Spids som danner en af Siderne af Port de Venasqve. I en forfærdelig Dybde kunde vi øine Bagneres de Luchon. – Medens ieg betragtede Egnen opdagede Guillaume en Steen Hind som stod i nogle Hundrede Skridts Afstand fra os paa en Brink, og som den syntes underligt om, at see Fremmede i disse Regioner flyttede den ved nogle Hop til nærmeste Field Spids. – Ved la Freche er Pyrenæe Ryggen saa smal at ieg for Spads stod paa et Sted og pissede paa en Gang i Spanien og Frankerig. Vi fandt deroppe en Deel Field Stykker ordnet af de Spanske som under Krigen havde Vagt der, for at holde Øie med de Franske Tropper. – Fra denne Høide steege vi ned til et nøgent Bierg som følger langs med Valée d'Aran paa den franske Siide. – Vi saae her et deilig Syn, den blaae Himmel over os, og under vore Fødder alle Dale fyldte med Skyer som vi passerede og fandt os siden derefter atter i en klar Sphære. – Vor Vei faldt over en meget græsriig Slette hvor Kiørene fra Bagneres de Luchon tilbringer Sommeren under en Hyrdes Comando som for sin Møie betales med en Copeau de Mois (eller deres Værd som er 30 Sous) for hver Koe, og har desuden al den Melk og Smør som de afgive saa længe de ere under hans Opsigt. –

Bagneres de Luchon d 2de Julii

I Dag udhvielet og ordnet mine Planter.

Village d'Oô d 3 Julii

Med Guillaume (vor Guide) og hans Esel som bar vores Sager, forlode vi i Morges Bagneres de Luchon, efter at have betalt en meget dyr Regning i Vertshuset (hvor man tog 7 Livres om Dagen pro Persona) – Vi styrede Veien mod denne Landsbye som ligger kun 2de Lieues fra sidste Opholdsstæd – tæt her ved Byen viiste Guillaume mig et Sted hvor man siiger at tvende Reisende Engælænder skal via [...] Hiælp have funden en saa stor Kapital af Sølv og Guld at en Muulesel som de leiede fra Oô havde Møie med at [...] – tæt ved Stædet laae Ruinerne af et befæstet Taarn som siiges at være fra den Tiid Englænderne befestede Landet og man troer da omtalte deres Landsmænd skulle i gamle Papirer have opdaget at der paa det Sted laae en Skat giemt – om aldrig andet tiener denne Historie som et Biedrag til det almindelige Sagn om Hexe Hippens Virkning. – Her i Landsbyen har Guillaume ført os til en velhavende Bonde Sanglade som har taget vel imod os. Efter at have frokostet hos ham, gave vi os paa Færde til den her i Eggen saa bekiendte Søe og Cascade Oô der ligger omtrent en Lieue herfra. Vi maatte bestandig stiige i Veiret og havde til Venstre en Foss som styrter ned fra Søen [Culego]²²⁷ – denne frembyde for Øiet et meget behagelig Syn da den danner et rundt Basin som til alle Siider begrænses af høie Bierge og har kun en small Udgang, hvorfra omtalte Foss flyder. – Paa den modsatte Siide seer man den bekiendte Cascade styrte ned fra en Høide af 800de Fod. Dens Skjønhed forøges ei lidet derved at Vand Kolonner i Midten af Faldet brydes paa en Field Klump hvorved Vandet strudler til Siide og til deels opløses i Damp – Skjønt vores Guide sagde os at vi ei kunde komme Vandfaldet nær uden at giøre en stor Omvej; vilde Hornemann dog forsøge en kortere men var nær kommen til Ulykke da han styrtede ned fra en Præcipice og blot ved en ringe Inclination befriedes fra at falde i Søen. – Fra denne steege vi til en anden som ligger lige over for nogle 100de Toiser²²⁸ høiere og fra den til den 3die Søe som endnu laae skiult med Sne. – Medens vi her toge Hviele opdagede vi ved Port Oô paa de Spanske Grændser, en meget stor Flok Steen Giedder med deres Kid som spillede omkring de Gamle. – Med Mørket vendte vi hiem til den sædvanlige Nadver – Melk og Foreller. – Fundet *Aster alpinus* – *Betonica alopecuroides* – *Astragalus campestris* – *Anthericum calyculatum* – *Orobus* – *Centaurea montana* – *Juncus trifidus* – *Lilium pomponium* – *Thalictrum aqvilegifolium* – *Stellaria cerastoides* – *Pimpinella* – *Carex* – *Uvularia amplexifolia*

Oô d 4 Julii

I Dag besøgt Mont d'Esquierry der saa bekiendt for sin frodige Vegetation – Vi fandt og en meget stærk Grøde paa Biergets Siider – dens Tage kunde vi desværre ei naae for Taagen som indhyllede os. – *Festuca cinerea* og Bladene af *Asphodelus ramosus*, skuuler samme Steder saa gandske at man der ei finder andre Væxter – paa saadanne Pletter er det vanskeligt at gaee da Fødderne glide ved hvert Skridt. –

Grippe d 5 Julii

---

²²⁷ Lac d'Espingo.

²²⁸ 1 toise lik 6 fot.

Vi forlode i Morges tidlig Landsbyen Oô, passerede Port de Peyresourde og vare ved Middag i Arreou, her maatte ieg tage mig en Hest at fortsætte Reisen, da min høire Fod, som i nogle Dage har yttret Smerter, blev med eet saa slem at ieg havde Møie for at gaae. Vi have her igien søgt Logis hos la [Veuve Mouguet] der forteller os at Ramond passerer igiennem til Barèges overmorgen – vi have mødt tvende af hans Discipler som kom fra [Mont Lhieres]. –

Barèges d 6 Julii

I Morges passerede vi Port Tourmalet hvorfra man træde ind i denne nøgne og lange Dal som mod den østlige Siide ikkun eier nogle Lader og Staden Barèges, der desuden ei er beboet om Vinteren men blot i Sommer Maanederne. – Snee Skred (lavage) er Aarsag i at Beboerne i Efteraaret trække til Luz-Saint-Sauveur og dens Egn. – Ved vores Ankomst hertil ventede ieg at finde Penge fra Banqvier Zimmermann i Bordeaux, men ingen endnu; der var kun 6 Livres pr Kasse og Guillaume skulde betales – som gandske Fremmede vare vi da i en ei ringe Forlegenhed den vi aleene ræddede os af ved at adressere os til Traiteur Flamand som [...] i Bagneres de Bigorre havde [...] orderet os til – Vi fandt Manden meget villig til at aabne os Laanet af 2 Louisdorer indtil videre.

d 7 Julii

Prof. Ramond kom hertil i Middags og har tilbragt en Deel af Aftenen hos os. –

Barèges d 8 I ulii

I Formiddag botaniceret ved Landsbyen Sers med R. Vi fandt der adskillige siældne Planter som *Hyacinthus serotinus*, *Cistus apenninus*, *Chlora perfoliata*, *Carduus monspessulanus*, *Salix helix* – Paa Veien kom ieg forbie en Klippe som fortiener megen Opmerksomhed fra Geologiens Siide – Man seer der store Nyrrer af reen Qvartz i Leer Skiver – Et Slags Granit (ogsaa Nyrrer) optage store Strækninger mellem L Skiverne, og Kalk Steenen. – Bladet Kalksteen afvæxle med Lag af Horn Steen. – sv – R vil paastaae at omtalte Granit Art hører til nogle af de første Formationer hvorom ieg dog meget tviler da ieg ei kunde finde Feld Spath Massen (dog en vesentlig Character for Urgebirge) men blot et Mineral af Qvartz, Glimmer og en stor Mængde Chlorit Jord, sidste synes og at være en gandske fremmed Substance for primitive Bierg Arter. – Nyrrernes Inclination er henved 450 og en Deel af deres Materie sees ved Skabningen at have blandet sig andre hosliggende Biergarter der ved dets bølgeformige Structur som sees nærmest Nyrene ligesom synes at have flydt trindt om disse der upaatvivlelig ere fremkomne ved xstallisation. –

Barèges d 9 Julii

Med Ramonds Guide Laurentzo Casanova besteege vi Formiddag Pic [Dretlitz] et af de bekiendteste Bierge her i Egnen for de forskiellige Mineralier som der findes – I Dag fik ieg ei Tiid til andet end botanicere som og meget vel lønner Umagen, skjønt ieg ei endnu har havt meere Møie med at klattrer om i Field Rifterne end der. – Bierget er ikkun bestiegelig fra den Siide som vender mod Barèges, til den andre har man overalt gandske lodrette Fieldvægger. – Fra Toppen havde vi en meget frie Udsigt til Neouvielli med Biergene i dens Egn og langt borte øinede vi Toppen af Kongen i Pyrenæerne det berømte Mont Perdu. – Planter – *Aretia*

vitalliana – *Astragalus montana* – *Hyacinthus hispanicus* – *Filago leontopodium* – *Geranium cinereum* – *Geranium radicans* ([.]) ☉: *Glandulosum* [.]

Barèges d 10 Julii

Madame Griselle (Enken som vi med Tournon besøgte paa et Lyst Sted i Egnen af Bordeaux) har i Eftermiddag sendt os en Billet hvori Fruen indbyder os at besøge sig – Hun have i Aften giordt os bekiendt med en Hob Damer af hendes Connaisance med hvilke vi have giordt en Promenade udenfor Staden. –

Barèges d 11 Julii

Jeg har botanicered en Deel af Dagen bort i Skoven som ligger tæt ved Byen; *Sphagnum alpinum* (☉: *Bryum laterale* Dickson,) og *Spergula saginoides* bleve mit Bytte.

Barèges d 13 Julii

Med Morgen Soelen begave vi os paa Veien til Gavarnie under Casanovas²²⁹ Ledsagning – Skyerne hang noget lavt og truede os i Begyndelsen af vores Marsch med at briste ud i Vand; men Soelen var mægtig nok til at afsplitte Taagen saa snart dens Straaler naaede op over Field Toppen – Ved Luz-Saint-Sauveur (en liden Flække 1 Lieues fra Barèges) fandt ieg en meget vakker Situation som ei lidet forøgedes ved det Slør Taagen kastede over Spidserne af de høie Bierge som ligger paa den andre Siide Dalen. – Paa den ene Siide af Luz-Saint-Sauveur ligger Ruiner af et Bierg Slot [St Marie], og lige over for paa den Siide Dalen sees Muuren af et forfaldent Kloster – Floden Gave som tager sit Udspring ved den store Cascade, løber her giennem det Basin hvori Luz-Saint-Sauveur ligger og fortsætter sin Vei til Lourdes. – Ved Indgangen til Vallée de Gavarnie seer man strax Badet Saint Sauveur paa høire Haand ligge paa en Field Klump som til alle Siider er begroet med smaae Krat og ved hvis Fod omtalte Elv løber i en meget dyb Rende med en steil Fieldvæg paa begge Siider – Dette Bad bestaaer kun af 7-8 Huuse og skal ei have noget Fortrin for Barèges, uden hvad maaskee den meere pittoresqve Beliggenhed kan gieue – Ad en smal Vei fulgte vi langs Elven og passerede ved [.] en Broe som ved det Grønne der omringer den og den Cataract som Floden formerer i Nærheden deraf er nu af de skønneste Prospecter man kan forestille sig. – Dalen vedbliver at være smal i et [.] indtil man naaer Plainen kaldet Pragneres som ligger ligefor en Elv der kommer ned fra Mont Barrada og Neouvieille – i 1787 borttog Strømmene en stor Deel af Græs Skorpen i dette Basin og efterlod en ufrugtbar Steen Grund der, hvor før saaes skønne Enge og [.] det har Vandet i samme Aar giordt ved Landsbyen Gedre som ligger en Lieue derfra og hvor vi holdt Middag – Tæt ved først nævnte Bye er en meget pittoresqve Broe – af en Bue hvorunder styrter Le Gave de Héas fra et dyb Field Gab som overalt er bevoxen med Buske der danner en saa mørk Grotte saa det seer ud som Fossen væltede ud af en underjordisk Aabning. – Efter en Times Marsch fandt vi os i den øde Egn som Beboerne kalde Peirade og som bestaaer af en uhyre Strækning skiult med enorme Field Stykker opstabet paa hiinanden der afgive en Ide hvorledes et mægtig Granit Bierg kan falde sammen

---

²²⁹ I margen: Ramonds Guide

– Mont [Comelie] heeder den Klippe fra hvis Issse og Siider bemeldte Granit Blokke ere løsrevne. – Man kan ei (uden selv at have seet det) gjøre sig Forestilling om den Majestæt som hersker i denne Forstyrrelse. – Saa snart man kommer ud av Peirade seer man Cascaden Saussa som er meget vakker og falder fra Bierge af samme Navn ned i Gaven. – Ved Soelens Nedgang ankom vi til Auberge de Gavarnie hvorfra man godt kan betragte det høie Pic du Marboré og Breche de Roland. – Planter – *Digitalis lutea* – *Dianthus plumarius* – *Verbascum myconi* – *Sisymbrium pyrenaicum* – *Hypericum nummularifolium* – *Sideritis hyssopifolia*

d 14tende Julii

Middagen var vi paa Færd til Cascade de Gavarnie som ligger henved en Lieue fra Værtshuset. – Ved at følge langs med Gaven traf ieg paa en Klippe hvor Graniten saaes liggende paa Schiefer – Forunderlig Phenomen, som meere bestyrker mig i den [.] ieg fik ved at see Blokkene ved Mont [Comelie] – at nemlig Graniten i disse Egne staaer i en sildigere Periode af Biergenes Skabning end den som danner Urbiergene i Alperne. – Denne Tanke har ei aleene bygget paa Pyrenæer Granitens Blanding mellem Biergarter som altid ansaaes for Produkter af Secundair Formation, men selv dens Bestand Deelee synes meget forskiellig fra den primitive, da dem som man her antræffer, sielden eller aldrig indeholder megen Feld Spath men nærmer sig meere til Gneisen, hertil kommer at alle de Blokke som hvile ved [Comelie]s Fod indeholde en meere end almindlig Qvantum Jern som gandske farver deres Overflade – I den Granit som Saussure²³⁰ antog for den ældste Biergart troer ieg ikke sligt havde Stæd. – Ramond troer at Feld Spathens bladige Texture er Aarsag til Granit Biergenes Nedstyrting. Ved sidste omtalte Bierg er det efter min Tanke aldeles ikke Tilfældet men bør meere tilskrives de Jern Partikler som fandtes mellem Biergartens Lag, og som ved deres Forkalkning, hæved den Forbindelse der var imellem dem, saaledes forholder det sig i det mindste ved M. [Comelie] – Vi kom nu til Lac de Gavarnie en stor Planie som til alle Siider indesluttes af høie Bierge, og som for det meest uvante Øie bærer de tydeligste Mærker af at have været en Sø, hvis Vande ere udbrudte ved den snævre Aabning hvorigiennem Gaven ([]floden) flyder. – Fra denne Slette havde vi et Stykke Vei at stiege inden vi naaede La Haute de Gavarnie som er det Bassin der giemmer den Sneebroen hvorunder det berømte Cascade Vand skiuler sig saa snart det ophører at falde – ieg fandt denne Prospect overgaae al Beskrivelse – Fieldvæggene, som her danne et Slags Amphitheatre hvis høieste Rand ere Iis Bierge (Glaciers), den Navnkundige Cascade som styrter ned fra en Høide af 1266 Fod – den ævige Sneebro som under sin Hvelving skiuler det Vand der falde fra denne saavel som de øvrige mindre Vand Fald – al dette maae sees og er for stort at kunde føres i Pennen. – Jeg nærmede mig den store Cascade paa en 50 Skridt, men vovede ei at gaae videre, deels for ei at blive dyndvaad deels for den ubehagelig kolde Blæst som fulgte med Vand Kolonnen som i midten af sit Fald styrter paa en Field Afsatz og derved taber en Deel af sin Skiønhed. – Indtil 1000de Skridt fra Cascaden regner det uden Ophør, saa stærk er den Force hvormed Vandet styrter an mod Klippen som hindrer den i sin Fart. – Marboré, Breche de Roland de høieste Punkter i disse Egne ere Kalk Bierge og Monte Perdu ansees som en Prolongation af disse – Jeg fandt

---

²³⁰ Horace B de Saussure (1740-1799).

og visselig Biergarten at være den samme som hvad Ramond havde viist mig fra sin Reise til sidstnævnte Bierg, og en meere ieg fandt Kalksteenene blandet med samme Forsteener der fornemmelig bestaaer i Ostracter og Gryphiter tilligemed et Slags Coraller som ere lange, og ofte ligne Petrifiærede Ribbeen paa det fuldkomnste. – Fra [Hullen] toge vi Veien mod Port de Gavarnie og klatrede i flere Timer om paa Roch Saint Bertrand, der vi forsynede os med et par vakre Planter (*Saxifraga cæsia* og *Aretia alpina*) men som vi dog næsten fortrøede at have besteeget da vi, for ei at gjøre en vidløftig Omvei, maatte i den heedeste Tiid af Dagen med megen Fare, gaae paa Siiden af et nøgent Field, hvor de smaae Steen Brokker som overalt skiulte Egnen gleede under Fødderne ved hvert Skridt og truede med at lade mig rulle ned af Præcipicen – Min lange Stok var her som andre Steder min Trøst og har ingen Tiid tient mig bedre. – Hen paa Eftermiddagen kom vi til Cascaden Tallion – hvorfra vi steege op til Dalen for hvis Ende laae Port de Gavarnie – men endnu saa skiult med Snee at vi saae os nødte til at lade Forsættet fare at bestiige den, men toge i det Sted til høire at Dalen [...] – som har en meget fortræffelig Græsning og var derfor skiult med Hiorde af stort og smaat Qvæg. – Planter – *Daphne calycina* – *Erigeron alpinus* – *Silene quadrifida* – *Lycopodium elaginoides* – *Veronica prostrata* (?) – *Lychnis alpina* – *Astragalus tragacantha*

Barèges d 15 Julii

Det var vores Forsæt i Morges at have besøgt Toppen af Mont [Comelie] paa Hiemveien, men Taage og Regn lagde Hindring i vores Plan og vi maatte finde os i at følge samme Vei tilbage som vi var reiste did – Nogle Damer, til Heste, som havde i Gaar besøgt Cascaden, gjorde vores Sælskab til Saint Sauveur hvor vi skildtes ad –

Barèges d 16 Julii

Sadt Hiemme og ordnet mine Planter – Med Negociant Peyermann fra Bordeaux har ieg fra Zimmermann faaet tilsendt 930 Livres og en Vechsel paa 570 paa Borger Dossiea i Tarbes; som tilsammen udgjør de forlangte 1500 Livres – de kommer ret til Pas da ieg alt have maattet gjøre Laan hos Ramond.

Barèges d 17 Julii

Ramond har i Dag ledsaget os til Søen Lac Dets Coubous paa hiin Siide [Mont Dretsletz] – under veis søgte vi de saakaldte Leucites, (som ei er andet end hvide Graniter) og var saa heldig at finde nogle smaae Stykker – Planter – *Sibbaldia procumbens* – *Rumex alpinus* – *Polyped ptenides* ([.]) – *Geranium pyrenaicum* – *Veronica aphylla* – *alpina* – *Rhamnus alpinus* – *Aconitum lycoctonum* – (variata major) – *Gnaphalium supinum* – *Bupleurum pyrenaicum* – *Hypericum barbatum* –

d 18 Julii

Mod Middag gave vi os paa Veie til Dalen [Casas d'Estibe] som holdes for en af de meest Planteriige Egne omkring Barèges – Uden at have funden andet end *Anagallis tenella* og *Carex limosa*, – havde vi det Uheld hen paa Eftermiddagen at der overfaldt os en hæftig Regn som vi til Fortræd ei kunde sætte os i Skiul for da der Trindt om ikkun vare Lader (grange) som ei beboes – Ved at krybe i Lye til en Væg, traf vi til vores Trøst en ung Hyrde som Uveiret også havde nødsaget til at skiule sig. Han havde sin Cabane en halv Fierding Vei fra

Stedet, og, som Regnen vedblev uden Ophør samt ei tegnede til at standse ved Dagen, gjorde han os det Forslag at følge hiem med sig og der tilbringe Natten – Vi toge med Fornøielse derimod saa meget meere som Dalen i denne Region er gandske ubeboet og har aleene nogle Høe Lader som af og til besøges af Eierne. – Gandske dyndvaade naaede vi i Mørket hans Hytte, som aleene bestod i 3 Koe Baase, et Kalve Aflugge og et Ild Sted – Den første Beskiæftigelse var nu at gjøre Ild; til den Ende lagde vor Vert noget antændt [...] paa en Tot Høe som han indviklede i Lang Halm og viftede det saa længe frem og tilbage til det udbrød i Flamme – Med Eene Bær Greene havde vi snart en liden Ild, hvorom vi ordnede os for at tørre vore Klæder. – En Gryde fuld Melk sattes over Luen og medens vores Opmærksomhed var henvendt paa vel at faa den kaagt, hentede Hyrden sine 2 Kiør herin fra Marken, og tog siiden Deel i vores Nad Verd som bestod i omtalte Melk og noget Brød vi selv havde bragt med os – Skiøndt vaade og trætte fandt vi os alle saa vel tilfreds ved vores Aftens Mad som ingen Konge eller hans Minister ved deres Grand Suppé – Det var nu mørkt og Tiid til Hvile hvorfor vi klatrede op paa Slyden og fandt der i en Dynge Høe nok Leie for oss alle fire. –

d 19 Julii

Jeg sov ret bra i Nat, og var kun en Tiid foruleiliget af de Vand Draaber som det utætte Straatag lod passere ned paa mig samt Blesterne af en Esqvadron Lopper der og som ieg mærkede attaqverede mine Sov Kamerader – Ved Dag Brudet toge vi Afskeed med Hyrden som havde beværtet os paa det bedste, og vendte vores Marsch mod nogle Bierg Spidse som laae høiere oppe i Dalen, vi fulgte langs en Elv indtil vi fandt os ved Sneen som dog for største Deelen havde forladt disse Regioner – I en tyk Taage irrede vi nogen Tiid om blandt Klipperne, og da vi fandt at Foraars Kulden havde sadt Vegetationen langt tilbage at vi ei blev nogle af de Planter vaer som ellers skulde antræffes der, toge vi Veien tilbage giennem Dalen vi vare kommen did. –

Barèges le 20 Iuillet

Ordnet mine Planter – I Aften var her Bal i Byen – Damer indladte sig i Mængde men af Mangel paa Cavaliers maatte 10de Deelen med Sorg være Tilskuere – Musiqven var yderst maatlig – Skrevet til Prof. Picot i Toulouse –

Barèges d 21 Julii

Taage tillod os ei at gjøre en foresadt Tour, vi har i Eftermiddag dog taget Synonymer af Planter i Ramonds Herbarium.

Barèges d 22 Julii

Ieg kommer i dette Øieblikk fra Pic du Midi til hvis Top vi i Dag have giordt en Valfart med Prof. Ramond – Veiret har været os høist gunstig – Thi da vi efter en 5 Timers Marsch (vi vare paa Veie Klokken 3 i Morges) havde naaet det høieste, fandt vi Plainen skiult med Skyer, men Egnen mod Biergerne og Regionerne over os meget klar. Det er saare skiønt M[] fra en Høide af 1566 Toiser over Vandets Overflade at see Taagen (rettere Skyerne) under siine Fødder – Jeg ved ei at ligne dette Syn ved bedre end Udsigten over Havet naar det i Vinteren er tilfrossen under en Storm saa at dets Overflade danner idel Spidser og Forhøininger af uendelig mange Skikkelser. – Medens vi paa Biergets Tag beskiæftigede os med at samle

følgende siældne Planter [*Papaver*] *alpinum* – *Aretia alpina* og *Rumex digynus*, bortjoges Skyerne af en sagte Vind og vi saae nu et uhyre Landskab som for sin Udstrækning, og den Høide hvorpaa vi befandt os blot forestillede som et coloreret Land Kort, under man kunde distingvere de mindre Fløtz Bierge som ligge i Nærheden af Kiædens Fod – Saaledes var den halve Syns Rands, hvis Radius mod denne Siide kan regnes for henved 50 Lieues – Mod Biergene som indtage den andre halve Deel af Horizonten har man en meget lang Strækning af Pyrenæer Ryggen med²³¹ dens høieste Punkter som Vignemale, Marboré og Snee Kalotten af Mont Perdu med en Deel af dens steile Glacières – det høieste Punkt af Pic de Midi har kun 4-5 Alen i Qvarré og er til de tvende Siider omgivet med skrækkelige Precipicer – Steen Arten paa Biergets Tag er Granuliter i et Slags Gneis – hvorefter følger (som er besynderligt i Geologien) Granit paa kornet Kalk Steen, uden derfor igien fandt ieg Kalk og Hornsteen i bølgeformige Lag som undertiden løbe i Zikt Zak, giennem Hoved Massen liig den Figur hvormed man afmaler Lyn Ilden – Siiden derefter seer man samme Art Gneis eller maaskee rettere Glimmer Skifer som strækker sig næsten liige til Lac d'Oncet i hvis Naboelag Ramond viiste mig en særdeles mægtig Aare af Plumbagine som syntes for en Deel at indeholde forvitrede Stoller af Svovelkiis. – I Eftermiddag taget Afskied med en Deel af vore Bekiendte. –

Lourdes d 23 Julii

Vi forlode i Morges Barèges og passerede Luz-Saint-Sauveur hvorfra man kommer ind i Vallée d'Argeles der er meget interessant for de høie og nøgne Fieldvægge man seer paa begge Siider af denne smalle Dal, hvorigiennem gaaer en fortræffelig Chausee som med enorme Omkostninger og Arbeide er anlagt paa Siiden af Biergene – Henpaa Formiddagen naaede vi Flækken Pierrefitte som har en saare yndig Beliggenhed i en liden rund Slette – De nederste Regioner af Biergene der i Egnen vare beplantede med Kastanie Træer, hvis Blomster opfyldte Luften med en Duft, som forekom mig meget ubehagelig. – Rugen var der [...] og Ageren i dens Sted besaaet med petit milioc, milliet, et Slags Havre som modnes i Oktober – Saa snart Rugen er afskaaren bindes den i smaae Neeg som sættes sammen i temmelig høie Høe Hæser der sidder urørt en 14ten Dags Tiid, da man strax beskæftiger sig med at brende Rug Stubben og saae omtalte Korn Art der giver den anden Grøde i samme Sommer – Paa Veien mellem Pierrefitte og Argeles-Gasost saae vi til høire Landsbyen St. Savin som ligger paa et lidet Bierg trindt om [...] med Kastanie Skov – en saare pittoresqve Situation – Kl. 2 ankom vi til Lourdes i hvis Egn man kun antræffer smaae Høie som tiltage efter som de trække længere ind mod de Bierge vi i Morges forlode – Gaven (hvis Udspring er Cascaden ved Gavarnie) som vi lige fra Luz-Saint-Sauveur har havt til Ledsager vender her ved Staden sit Løb mod Pau, hvorefter den benævnes og foreener sig med Oceanet i Egnen af Bayonne. – Efter en lang Middags Søvn gjorde vi i Tusmørket en Spadsertour til et fordums Kloster som laae i en meget yndig Egn – Dalen til denne Siide gaae i den modsatte Direction af de som ere mellem de høiere Bierge. Lourdes har en Borg som før Revolutionen var et Slags Munke[] hvorpaa Forældre kunde hensætte deres Børn som enten satte deres Formue overstyr eller spillede gal paa andre Maader.

---

²³¹ | margen: adskillige af

Bagneres de Bigorre d 24 Julii

Med en Guide ankom vi hertil i Middags i en gandske gyseligt Heede – Rug og Hvede fandt jeg paa denne Vei overalt afskaaren, og Landmanden beskæftiget med at hyppe Maisen som skeer ved at lade Ploven passere mellem Radene der staae saa vidt fra hinanden at Oxene magelig kunne gaae imellem Planterne – Aaget hvortil Ploven er hæftet er ved denne Operation noget længere end det som almindelig bruges.

Tarbes d 25 Julii

I Pierrefitte havde vi giordt Aftale med en Hyreskudsk fra Toulouse at paa sin Tilbagevei fra Barèges herigiennem Staden skulde tage os med sig – Efter Accorden skulde han indfinde sig her hen mod Middag; men [...] kom ei før langt paa Aftenen og havde dertil sin Vogn fuldkommen besadt saa der ingen Pladser vare tilovers for os – Vi have megen Møie opspurgt en liden Fiacre som gaaer herfra i Morgen – Med Dagen vare vi paa Veie – Vi have passeret megen god Jord hvoraf i store Strækninger ere i seenere Tiider bragte under Ploven – Man sagde mig at det første Aar efter Brudet bar Jorden Havre siiden [...] og dernæst Hveede – Aldrig har jeg endnu havt et saa stort republicanisk Reise Sælskab som i Dag, kun Skade at de alle vare Venner af Barraere²³² (den fameuse) og følgelig af et Partie som ei har almindelig Agtelse – I en liden Bye hvor vi spiieste til Middag var man beskæftiget med at etablere en Klub, og Rygtet gik da overalt at man i det nærmeste Departement hvor Auch er Chefliu havde opdaget en Conspiration mod Patriotene. Egnen her omkring Staden er meget vakker – den ligger tæt ved Garonne som i en Lieus Afstand herfra forlader Val d'Aran for at kaste sig i Plainen – Byens Handel er fornemmelig med Tømmer som gaae paa Floden til Toulouse

Toulouse d 27 Julii

Vi ankom hertil hen paa Eftermiddagen og ere indlogerede hos en Snedker i Nabo Lauget af Msr Boscaa som ei har Plads her i sit Huus men kun ved sit Table d'hote – I Dag passeret en [ ]værende Plaine som til Deels var skiult med Viin Gaarde deels med halvanden Alen høie Hvede Stub – Thi da denne altid er meget græsset og Seglen er det Meiere Redskab som overalt er i Brug – afskiærer man Straaet paa Midten og hugger siiden Stubben med en Høeled – Landboeren var overalt beskæftiget med at afbanke og rendse Kornet som ikkun ligger 2de Dage [...] efter det er frasloden, da det føres Hiem og sættes i Hæs ved Gaarden – uden for hvilken man jævner og sammenbinder en 4kantet Plet hvorpaa Kornet tærskes og rendses under aaben Himmel – Høste Folkene i denne Egn betales ei i Dag Viis men faae det 8 – 9 Korn for at forrette al Arbeidet lige fra Sædens Afhændelse til det er reede at fyldes i Sækken. –

Den 28 og 29 Julii

blev anvendt paa at ordne vore Planter og examinere nogle Mineralier i Prof Picots Cabinet.

---

²³² Sannsynligvis Bertrand Barère de Vieuzac (1755 -1841) f. i Tarbes.

D 30te Mod Aften fulgte vi med Professor Picot til hans Landgods Lapeyrouse som ligger 2de Lieus fra Toulouse. Egnen fra Staden til Gaarden er som en uafbrudt Have – Jorden overalt særdeles veldyrket og paa somme Steder saa leeret at den til Vinter Sæd maae pløies 5 à 6 Gange –

Lapeyrouse d 31 Julii

Med den opgaaende Soel gik vi ud til tvende af de længst bortliggende Maiterier hvoraf der var 5 her ved Gaarden – Vi passerede tvende smaae Skove som ere Eeg og deelte i 12 Aars Hugst – Siden en meget lang Eng (girou) hvor der gives saa megen Høe Biergning at en Arpent betales med 1000de Livres og giver aarlig 80 [.] i Afgrøde – Ved det første Maiterie fandt vi Folkene beskiæftiget med Hveede Høsten – Det Begreb ieg gjorde mig om Borger Picots Indsigt i Landvæsenet fik et ei ubetydelig Stød ved at see hans Jorders ilde Behandling – En Del afvæxler nemlig med et Aars Rug og et Aars Hveede Resten bærer Hveede, Byg og derefter Kartofler i Leer Jorden. – Familien som boer paa denne Gaard faae aarlig et vist Quantum Korn, 2de Griser og 36 Livres i Penge foruden hvad der produceres af Hør og Hamp, paa en liden tildelt Plet. – Alle øvrige Indtægter gaae i Picots Kasse, – Det andet Meieri som laae tæt derhos dyrker som sidste med 3de Par Stude, – Gaardens Beboere har Halv Parten af Grøden og alt det øvrige man maae derfor holde Redskaberne i Stand²³³ – Man havde tæt derhos saet ½ Arpent med Turnips som nylig ere kommen over Jorden – Det er først for 2 Aar siden at Professoren har begyndt med denne Væxt som han finder saare tienlig til Vinter Foder for Studer – Man holder fra 10-12 Kiør dem man veed saa lidet at trække Nytte af at Picot forsikrede mig Kalve [.] var den eeneste Interesse man havde af den heele Sommeren, da Land Boen i denne Egn hverken forstod at gjøre Ost eller Smør. – Den siidste Deel af Dagen har vi tilbragt under Tag og i Aften beseet Haven herved Gaarden som er rett vakker og riig paa Nord Amerikanske Træer. Jorden hertil Gaarden bestaae af 700de Arpents²³⁴ i Enge Agerland, Skov og Viinland – Contributionen for forrige Aar beløb sig til 3843 Livres 8 Sous og 7 Decimer – af det samme betaltes i 1782 – 2554 Livres – 13 Sous – Gaardens Revenuer ere Aar i andet 24000de Livres hvorfra kun regnes 3000de Livres i Folke Løn Ager Redskaber Vedligeholdelse som vise Picot med Familien have reene 18000de Livres om Aaret at leve af. – Ved den sidste Matrikel skal Jordens Taxering i denne Egn være ansadt for meget ringere i deres Værd end [.]

August

Toulouse d 1ste

Vi spaserede hertil i Morgen Svalen og have været uafbrudt beskiæftiget den heele Dag, med at indpakke Planter og Mineralier. –

Castelnaudary d 2den August

Klokken 6 i Morges sadte vi Foden paa Post Skibet som gaer daglig hertil paa Kanalen – Efter at have passeret 5 Sluser gjorde vi Halt i Middags Stunden ved Værts Huuset Negra hvor man finder dækket Bord – Vi skiftede Fartøie tæt der ved Stedet og ankom hertil Kl 9 –

---

²³³ I margen: og betale Tiende som [.]

²³⁴ I margen: en Ager ved Toulouse holde 1498 □Toiser

Dags Reisen er ikkun 12 smaae Lieus men det saa yderst langsom at man af Kiedsommelighed maae søge at faae Ende paa Tiiden ved at sove allerhelst i en Heede som den man føler paa denne Aarets Tiid – Kanalen er paa denne Strækning næsten uafbrudt beplantet paa begge Siider med en Rad italienske Popler som altid ere behagelige for Øiet der skiøndt trettes, ved at forlænge at indskrænkes af Alleer – Efter at have forseret Slusen [Montferrou] fand vi os mod Aften ved Rigole de l'Ocean som er det høieste Sted paa Kanalen og hvor Vandet kommer fra Bassin de Saint-Ferreol, en Del af det tager sit Løb mod Toulouse eller Oceanet og den anden Del mod Middelhavet. – Fra Toulouse til Castelnaudary²³⁵ betaler en Person med sin Bagage kun 2 Livres –

Castelnaudary d 3 August

I Dag seet Opdragelses Institutet Sorèze paa Veien dertil betragtede vi Indretningen ved Bassin de Saint-Ferreol som forsyner Kanalen med Vand. – Dette Dam ligner i Størrelse en mægtig Sø og synes for Øiet ingenlunde at skylde den menneskelige Flid sin Tilværelse – naar man imidlertid kommer til den fortræffelige Dæmning som holder Vandet mod den Dal hvorigiennem Rigolen løber, naar man under denne Dæmning selv har seet tvende meget lange Hvelvinger den ene over anden, og hertil forestiller sig at der indtil Midten af Dammet er paa dens Stund opført en meget stor Kanal som man ei kan see – først da, studser man ved den Dristighed der har beskialet Entrepeneurene for dette Arbeide – Af de tvende Hvelvinger som gaaer under Diiget tiener den øvre til at man kan nærme sig trende Røer som komunicere med Basinet og som naar de aabnes udlader Vandet i den undre Hvelving hvorigiennem gaaer en Rende (som kun haver 5 Fod i Hviden og 3 i Bredden.) som falder ud i [La Bigole] der løber til [Rivanet] paa Kanalen – Det dybeste Sted i Basinet er tæt ved Diiget og holder 90 -91 Fod Vand – Foruden omtal Rende i underste Hvelving er der adskillige Udløb fra Basinets Overflade, som ved Sluser [.] aabnes, Garden som boer Basinet har disse under Opsigt og aabner eller lukker dem efter Ordre fra en Ingenieur som boer i [.] og har Inspection med Kanalen. – Aarlig i December Maaned udlades alt Vandet af Dammet for at [.]giøre de fornødne Reparationer – et Basin som er gravet i Aarene nogle og 80 og som ligger høiere [.] Biergene [..] den Tiid Kanalen med Vand som i Januari leedes i Bassin de Saint-Ferreol som ved Snee Vand og Regn hurtig stiiiger til sine gamle Bredder – Egnen²³⁶ deromkring er meget trist og øde – de smaae Bierge vi passerede var en smuldrende Granit uden mindste Jordskorpe – længre til høire hæver Terrainet sig og er bevoxen med stærk Naaleskov der som man sagde os tiener til Ophold for store Flokke af Ulve. – Det var Middag da vi ankom til Serge en liden Flekke som trækker sin største Næring af Opdragelses Institutet der ligger i Byen selv. Under Maaltidet hendte det sig at en af Lærerne ved Anstalten kom ned at tale med en anden fremmed som var ved Bordet, [.] han hørte vores Hensigt tilbød at føre os om i Institutet – Directeuren [Terlus] gjorde vi en Compliment og vandrede derefter fra en Ende af Bygningen til den anden for at see Børnenes Sove Kammere, Spiese Stuer e.c. – Skiøndt alt var temmelig reent og luftig var Indretningen aldeles ikke som den burde i en Opdragelse

---

²³⁵ I margen: ieg har her i Verts Huuset uformodentlig funden den [.] eller Kamrertiener Jan Wien som med hans, [.] syg Kone udgjorde Endeel af Reise Sælskab fra Strasbourg til Paris - Denne Egn er hans Hiem - og han fandt sig meget fornøiet ved at finde mig igjen.

²³⁶ I margen: Forkuldte sorte Bierg Les Montagnes noirs

Anstalt for 400de Børn – Vi havde en Adresse til Professoren i Botanikken [Belin Bolu] som vi traf beskæftiget med at give en Time i det Græske – Denne aabne, viise Mand førte os ud i den botaniske Hauge som i sidste Efteraar er anlagt og alt har henved 12 Bed Væxter – Omtalte Lærde var før Revolutionen Conseiller ved Hotel de la Monnaie i Paris, flygtede derfra i Skrækkens Tiid, blev siden kaldet til Lærer ved en af Hovedstadens Central Skoler men foretrak heller at ansættes ved den i Bordeaux, hvorfra han har givet sig her i Tieneste da man paa sidste Sted ei betalte ham. – Da han er gift og har Børn, finder han sit Udkomme ved Anstalten saa knap at han raadførte sig med os om Muligheden af at gaae til en af de danske Øer i Vestindien for der at købe sig en liden Plet Jord. – Det var alt hen paa Eftermiddagen da vi kom fra Haugen, og da vi endnu i Aften ville infinde os i Castelnaudary for i Morgen at gaae med Diligencen var der ikkun saare liden Tiid til besøge de forskiellige Klasser hvori der paa denne Tiid af Dagen gives Undervisning – I en [...] vi giennem følgende – 1) Tvende Sale hvor i [...] tog med til [...] om en Pratsom [...] ved forestaaende Examen. – Som de skønne Kunster, eller rettere Videnskaber de falde i Vanens Synd at være disse [...] fornemmelig søger at give Eleverne Fuldkommenhed, for derved at tiltrække sig et større Antal Børn (Thi det heele ere efter al Udseende en Finanse Operation.) mangler det ei at jo nogle af de Ældste tegner fortræffelig, – især [...] en ung Amerikaner [...] meget udmærket sig – I den næste Sahl gaves Undervisning i Engelsk, Læreren bød mig en Bog og lod et Par af Elevene oversætte impromptu et Stykke af T.V.o. Wakefield som gik ret vel fra Haanden; men derimod fandt ieg dem pronunciere i det Engelske yderst slet der maaskee [...] af Lærerens Accent, som er Irlænder. – 3) En af Elevene gav os en Solo paa Klarinet, meget vel udført²³⁷ og 4) i Sahlen for Mathematik demonstrerede man nu geometriske Sætninger paa Tavlen – det forstaaer sig at man ved slig Leilighed altid vælger de bedste Subjecter og ei de slette som altid udgøre det største Antal, kommer [...] for Dagen – Tiden tillod os nu ei see os videre omkring, men vi toge Afskeed med Directeuren og ilede til Vertshuset, hvor vi fandt Heste sadlede og Guiden vente os med megen Utaalmodighed. – [Ferlus], Directeur for Anstaltet er Medlem af National Institutet og er, (ieg veed ei om av denne Grund) saa yderst stolt at ieg ei har seet hans Mage i Frankerlandet – det er under Revolutionen at han har kiøbt Anstaltet med alt tilhørende, som under Ancien Regime stod under Benedictinerordenens Opsyn og var føiet til Klosteret – Dette Opdragelses Institut er for meget lang Tiid berømt, men fortiener i mine Tanker ei den Rye det staaer i – Børnenes Moralitæt, deres Sundhed disse to vigtigste Gienstander for Mennisket i enhver Forstand og Alder, synes ved Serge Anstalten at staae for Forlies; i det mindste manglede en stor Deel af Børnene den sunde friske Farve og Udseende som er deres Alder egen, og ved hvis Savn man læt slutter sig til de Synder som fornemmelig ere egne for store Opdragelses Instituter der ei ere under en udmærket god Bestyrelse, ieg hører fleere tale om den Immoralitæt som skal gaae i Svang ved Institutet og som end meere forstyrker min Scepzis. – Elevernes antal er for nærværende Tiid henved 400de. Priisen for hver er 1000de Livres aarlig, hvorfor de kan fordre Undervisning i alle muelige Videnskaber og skønne Kunster – der maae og være endeel siden man sagde

---

²³⁷ I margen: en anden dandsede en Solo

mig at der ved Anstalten fandtes 60 Lærere som synes overdrevent – 2de Gange om Maanedn giver Eleverne Comoedie paa et vakkert Theatere som er ved Anstalten –

Narbonne d4 August

I Dagningen sadte vi os i Diligencen og vare ved Middag i Carcassonne en temmelig betydelig Bye som har betydelige Klædesfabriker, hvorfra en stoer Deel (fornemmelig skarlagan Rød Klæde) før Krigen gik til Tyrkiet – for nærværende Tiid arbeide 800de Mennisker paa at grave en Kanal tæt ved Staden som skal kommunikere med den store som gaaer der forbi i en liden Afstand – før Revolutionen havde man begyndt paa denne Green men Arbeidet ophørte til i Fior da man end i tvende Sommere igien har fortsat Værket som man troer at blive endt i 5te Aar – Denne aarligen bestemte Fond er 2000,000de Livres.

Egnen mellem Carcassonnes og Narbonne er yderst trist og skiult med lave KalkBierge hvis graae Masse siælden sees skiult med mange Planter – Plainerne [...] Staden ere overalt beplantede med Olie Træer hvoraf en stor Deel ere bortdøde i den strenge Vinter 89 – Et [...] der hører et Sekel til at erstattes da et Oliventræe ere i sin bedste Alder naar den er 100de Aar gammel. –

Narbonne d 5te – 6te: August

Heeden har i disse 2 Dage været saa stærk at vi har seet os nødsaget at blive under Tag og kun i Aften Skumringen at gjøre smaae Toure omkring Stædet. – Vi ere komne noget for sildig i disse Egne da Vegetationen for denne Sommer alt synes her at være endt, selv den største Deel af [...] ere i Frøe. – Narbonne ligger ikkun 2de smaae Lieus fra Middelhavet, hvorfra der gaaer en Kanal hertil Staden som skal være fra Romernes Tiider – Denne communicerer med en Green af den store Garonner Kanal saa Byen kan føre Handel til begge Have – I forstum Tiid maa Staden have været stærk befæstet, at slutte efter de vel conserverede Muure som endnu existere – Den fornemmeste Handel før Revolutionen var med Korn, hvoraf Krigen forhindrer stor Afsætning paa nærværende Tiid – Den berømte Narbonne Honning er i Aar godt Kiøb da man ikkun betaler Pundet med 18 Sous – det er ingen Under at denne Artikkel maae være god i Disse Egne hvor alle Bierge ere skiulte med aromatiske Væxter, især med Rosmarin og Lavendel som træde i Stedet for den sorte Lyng. –

Perpignan d 7 August

En Officeer som var med i Diligencen fra Narbonne til Sigean, var saa høflig underveis at føre os ned at besee et Salt Værk som laae en halv Miil fra Landveien og hvor han der just gave os Leilighed at komme da han kiendte en Gien Vei som førte os derfra til et Sted paa Chauseen hvor vi have giordt Aftale med Postillonen om at oppebie os – Omtalte Salin ligger ved Landsbyen Peyriac-de-Mer ved en Bugt af Middelhavet hvis Vand i denne Egn er saa saltrig at man hverken behøver Graduer Værk eller Kaage Pander – den heele Indretning bestaaer i en Hob smaae Damme af 2 Fødders Dybde som staae i Forbindelse med hinanden ved Sluuser og hvoraf man leder SøVandet fra et i andet Soel Heeden bortjager hastig de fugtige Partikler og man seer Bunden af Inddæmningerne skiult med en Salt Kruste som er til 3 Fingers Tykkelse – For nærværende Tiid har enhver Borger Tilladelse til at oprette sig et Salt Værk paa sin Grund – men før Revolutionen var Saltet Kongelig Eiendom, og det med saadan Haandhævelse at man straffedes med Galleie Arbeide den som vovet endog at tage Søe Vand

at ælte sit Brød i – Der ere 10 Lieus fra Narbonne hertil hvoraf de 7 ere meget nøgne og triste Kalkbierge og kun paa de 3 Siider passerer man en meget frugtbar Slette som bærer Viin og Olie i Mængde – Veien vi i Dag har giordt fulgte for en Deel langs Søe Kysten, hvor man ofte seer Hav Bredden beplantet med *Tamarix gallica* der i Størrelse og Top ligne en velvoxen Piil – Paa fersk Grund, men sumpig Egne saae ieg *Arundo donax* skiule hele Strækningen hen imod Perpignan fandt ieg *Agave americana* plantet langs med Giærder, man tilbereder et slags Sye Traad af denne Plante – Andre siældne Væxter – *Rhamnus paliurus* – *Chelidonium glaucium* – *Euphorbia thymifolia* (?) – *Cnicus acarna* – *Scolymus maculatus* – *Salicornia fruticosa* – *Salsola fruticosa* – *Atriplex glauca* – *Andryala lanata* – *Scoeranera* – *Xanthium spinosum*.

Perpignan d 8 August 99

Afleveret en Adresse fra Picot til Prof. Bonafos en vakker ung Mand som i Aften har ført os omkring i den botaniske Hauge hvis Local er meget godt og mangler aleene Drivhuuse – *Nerium oleander* staae her i frie Land og foran ere en skøn Alle – Mange Væxter som siælden krybe ud af de varme Drivhuuse hos os, staae her Vinteren over under aaben Himmel.

Perpignan d 9 August

Botaniceret i Formiddag langs med en liden Flod som løber tæt forbi Staden . – Ved Middags Bordet talte ieg med en gammel Malteser Ridder som tilligemed Resten af Ordenen blev sendt fra Malta [.] efter dens Indtagelse af Buonaparte – Den heele franske Andeel af Ridder Skabet som er henved 100de Personer lever her i Staden under Municipalitæts Opsyn i et Slags Fæstnings Arrest da de ei heller uden Tilladelse tør forlade Byen –

Perpignan d 10 August

Seet en Deel af [.] neden for Staden den Egn hvor Byens Indvaanere i sidste Krig saa kiækt sloge Spanierne – Fandt *Carlina lanata* – I Dag høres et bedrøvelig Budskap – I Egnen af Toulouse er en Insurrection saa frygtelig at man i denne Nat har afsendt Kanoner og Mandskab herfra Staden imod dem – I Aften gav et Sælskab af Liebhaveere en Art vel udført Opera paa Stadens Theater En vis Mademoiselle le Grand spiller fortræffelig – Musiqven god –

Perpignan d 11 August

Heedens Ufordragelighed i disse Egne har i Dag bragt os til at afstaae fra det Forsæt at gaae til Barcelona hvor Varmen efter alles siegende nu er qvælende –vi have i Aften hyret en saakaldet Volant – En Karosse der ei kommer flyvende afsted da man gjør en heel Dags Tour med samme Heste.

Narbonne d 12 Aug

Paa den store Plainen som ligger tæt ved Perpignan saae ieg i Morges nogle Agere hvor man fornyelig havde afbrændt Hveede Stubben hvis Aske er den eeneste Giødning Form.

I Landsbyen Sigean hvor vi beedede til Middag fortalte man os at tvende [Stor] Mænd som paa vores Hen Reise havde staalet en Mantelsæk af en Vogn der var i vort Følge vare arresteret af nogle Husare og bragte til Narbonne. Under vores Ophold [.] kom en Deel

Voitures dertil for at hvile i Skygge de havde alle fortræffelige Muuldyr for deres Laste Vogne [...] føre indtil [...] – Adskillige af de Muuldyr ieg her fik Leilighed at betragte vare fulde 11 Qvarter [...] efter gav den Normandiske Hest lidet i Størrelse²³⁸ – Kun have de altiid smallere Been der ogsaa siælden viiste Tegn til Spat eller usunde Væsker da de efter Landets Talebrug havde langt tørrere Fødder (Jambes séches) end Hestene De udholde ogsaa bedre Fatigue blive siælden syge og tage til Takke med slettere Foering – [...] efter Middags Tid [...]. Jeg troede det havde sin Grund i slet Seletøi men man forsikrede mig det ligger i Dyrets Natur saa at naar det har usunde Væsker søge disse løst ved Bræmse Stik eller anden ubetydelig Saar [...] den for at sætte sig i Beenene og [...] Voitures med [...] Fødene og rendse denne for Sveed som de [...] for at værne [...] [...] daglig saa megen reen ublandet Havre som de vil æde – Ugifter for et Spand (4re) først med en [...]kun have daglig paa een Landevei som ieg [...] for store [...] de østlige Pyreneer finder ieg større og bedre underholdte end de høiere Regioner hvor de altid ere [...] og skiden – En god Esle koster til 2 Louisdorer, En Gang om Decaden holdes der Marked med dem i Narbonne hvor man seer dem i Hobe som Faare Flokke. – Paa den store Strækning af nøgne Kalk Bierge som ligger mellem Perpignan og Narbonne seer man hverken Kiør eller Faar, men det ere Opholds Stædet for ualmindelige Hiorde af Giedder der bedre kunne fordøie den haarde Rosmarin og Lavendel – Denne Græsgang maa imidlertid meget ligne den i de Sydlige Egne af Spanien, da man her har leiet tvende Schæferier til modtage 4000de Faar af den bedste Spanske Race som [...] for faae Uger siden er gaaet til Madrid for at modtage [...] Opfyldelsen af en av de hemmelige Artikler i sidste Fred med Spanien.

Pezenas d 13 Aug

– Aftes leide vi os tvende Pladser i en Hyre Kareth til Montpellier – vi havde dog været tre Vogne i Følge og vort Sælskab, et Dosin Søe Folk som have tient paa nogle smaae Corsairer fra Cadix der som Folkene selv fortæller os [...] vor Nations Skiibe til Prøisen dels for Engelske Vahre, dels for Berigtigelse i Papirene. – Vi spiiste til Middag i Beziers der er saa bekiendt for sit angennemme Klima, ieg fandt ei Egnen saa vakker som ieg har forestillet mig den – langs med Veien har vi i Dag seet Folk beskæftigede med Korn Rendsning hvortil man overalt har den i mine Tanker saare ubeqvemme tærsk Maade med Heste, som man spænder sammen 6-8 i et Kobel og lade dem løbe om i en Kreds hvor Kornet ligger udbreedt – For at faae Kornet vel af Axene maae Straaet tumles saa længe at man seer det til sidst i Stumpe af ½ Qvarters Længde – I disse Egne hvor man hverken har Straaetag eller [...] er denne Methode maaske ei til synderlig Tab for LandManden men andresteds ville den ei være raadelig. – Man bruge og her et meget stort Saal som

²³⁸ I margen: Man vieste mig adskillige som havde kostet 200de [...] Det er ellers ei siælden at en svær Muule i sin bedste Alder betales indtil 80 Louisdorer

hænger mellem 3 Pæler og rummer en Skieppe Korn af Gangen ved at dreie det indtil [.], det fra Side til andet [.....]

Montpellier d 14 Aug

Klokken 6 forlode vi vores Natte Qvarter og passerede en Landsbye hen paa Formiddag hvor vi mødte en Deel [.], som vare paa Veie mod Toulouse hvor Uroelighederne [.....] – Heeden har i Dag endnu været stærkere end den hvormed ieg plagedes i Gaar – Ved søge Plads [.....] Følge kom ieg i Sælskab med en Italiener og hans Kone som nyelig var ankommen fra de franske Besiddelser i [.], de kunne ei nok beskrive Reysens Gruesomhed [.], barbariske Indflydelse Engelderne have [.], Egne, i sær [.], Guadelopske – Klokken 5 ankom vi hertil Staden der rundt om har Skove af frodige Olie Træer, Hække af Cypresser og hvad andre Væxter det Sydlige Frankrig producerer.

Montpellier d 15 Aug

Da ieg ei i Dag har fundet Gouan tilstæde har ieg moret mig med at besee Staden som er meget vakker og har adskillige skønne Pladser som Esplanaden ved Castellet den saakaldte Peyrou hvor fordem stod en Statue af Louis le XV. – Til denne Plads gaaer en Vandledning som i Størrelse og Længde svarer til Beskrivelserne af Romernes Arbejder – Denne Bygning fører Vandet til Montpellier.

d 16 tende Aug

I Eftermiddag var ieg en lang Tiid hos Professor [Depernoud] som beskæftiger sig meget med Botanik, og har i seenere Tiider arbeidet at bringe Egnens Conferver i Orden – Han har i den Hensigt forfærdiget endeel fortræffelige Tegninger, og agter med første at udgive en [.], – I Aften seet et Sælskab af Kunstberidere.

Sete d 17 Aug

Da vi af General Consul Classen²³⁹ i Paris havde Brev til Consul [Tusers] i Sete toge vi i Dag hertil med Diligencen – Vi har paa Veien passeret Landsbyen Frontignan der er bekiendt for at producere en af de bedste Muscat Viine i Frankrig – Vi have bestandig haft Søen i Sigte til Høire, og til Venstre de nøgne Kalk Bierge som synes egne for det Sydlige Frankrige. –

Sete d 18 Aug

Forgiæves have vi her søgt [Tusers] – som er bosiddende i Marseille – en Indvaaner heraf Staden – Bonjean – som til disse Dage har forrettet hans Comisioner opspurgte os og har givet os den fornød Oplysning – han taler særdeles godt Dansk – skøndt indfødt Frandskmand – I Aften Svalen besøgt Strandbredden og som havde meget færre Væxter end ieg ventede – Havnen herved [.], meget vakker og beqvem, man saae en [.], med Krigs Skibe – Jeg hører noget Klage over Viin Handelen har i seenere Aaringer saa stærk aftaget, saa at man ei jævnlig see Danske Skibe som før havde den største Commerce – for nærværende Tiid ere smaae Korn Skibe de eeneste som gaae ud og ind af Havnen – De escorteres til Genua og

---

²³⁹ Michael Classen (1758-1835) ble dansk generalkonsul i Frankrige 1797.

Marseille af Galeierne fra Toulon – Vi have ei fundet Directeuren [Foilon] – [...] solitiere cit [La Chabouffiere] – til hvem vi vare adresserede af Prof. [Depernoud]

d 19 Aug

Atter i Morges en Tour til Stranden hvor ieg i de smaae Dynger af Flyve Sand fandt *Echinophora spinosa* – *Medicago maritima* – *Cheiranthus maritimus* – *Crucianella maritima* og *Lagurus ovatus* i Mængde – Besynderlig er det at Beboerne her i Egnen ere faldne paa at saae [...] ²⁴⁰i Flyve Sandet – ieg saae den paa adskillige Pletter lave en god Extragrøde skiøndt den ei var frodig – man sieger mig at den her saaes i Martz og holder sig 3-4 Aar i ovennævte sandige Grunde – Paa Tilbageveien hertil Montpellier saae ieg nogle beskæftigede med at opbryde et Stykke Jord man havde til denne Hensigt afskaaret J. Skorpen og sat den sammen i smaae Blokke, hvor indeni var lagt Brænde som man antendte og herved bragte alle Rødder e.c. til Aske. –

Montpellier d 20 Aug

I formiddag funden den Gode Gamle Gouan ²⁴¹ – som har bedt os komme til sig i Morgen for at examinere Lichenes – Seet den Botaniske Have som er en af de første etablerede i Europa og have siden 1590 havt en Deel berømte Professorer – Gartneren ved Haven (Bonal) har denne Plads for sine Forfædre have i en Række af 200de Aar har overladt Posten fra Fader til Søn.

Montpellier d 21 Aug

Jeg har i denne heele Formiddag været beskæftiget med at giennemgaae Lichenes i Prof. Gouans Herbarium – Det er en saare Fornøielse at see denne respectable Olding examinere Planten uansett hans Alder og Svaghed, er intet ham kiærere end at see og discourere om Væxter – Professor Vahl er hans store Ven da han troer ham at holde fast ved Linnés Love. – Jeg havde nogen Spads af høre den Gamle tale om de parisiske Botanister med hvilke han [...] stærk for deres Fabrication af nye Species og dræbende heterodoxie –

Montpellier d 22 Aug

Atter denne Formiddag har ieg tilbragt med megen Fornøielse hos Prof. Gouan som i Dag har viist mig sine Fuci hvoraf han har en Deel Varietæter – Linné er som altid hans Alpha og Omega og han troer at have viest denne sin Ven hvad han skylder ham ved et Forsvar Skrift han har udgivet for Sexual Systemet. –

Montpellier d 24 Aug

I Formiddag seet et ungt Anlæg til en liden Botanisk Have for Medicineren Robion der holde private Forelæsninger over Botanik og Anatomie – Han meddelte mig adskillig af Egnens

---

²⁴⁰Lusern.

²⁴¹ Antoine Gouan (1733 -1821).

Planter og som han ønskede sig en Correspondent i Norden lofte vi at træde i Forbindelse med hinanden efter min Hiemkomst – Hans Adresse ere Robion, Medecin à Montpellier l'Hotel de Gironde Hos ham er en spansk Chirurg med hvem ieg og lofte at træde i Correspondance efter følgende Adresse Joseph Garriga, Collegial de Gerome à La Direction de Francois Carboriott, Apothecaire à Barcelona I Aften i Botanisk Have med Professor Gouan som efter at have meddelt mig adskillige Vexter, førte mig Hiem med sig hvor ieg tilbragte Tusmørket i et angenemt Sælskab af Professorens Venner som gierne samledes hver Aften og discourere om Dagens Anliggende – Blandt adskillige saa ieg den berømte Medecin Fauquet som uagtet sin Alder endnu er Facultætets første Lys – og gjorde og Bekiendtskab med en Elsker af Naturhistorien i Bonnet Pharmacien à Florensac pres de Sete – Denne lofte mig Frøe Sorter – Gouan gav mig en Paqve til Prof Vahl i Paris og Adresse til doctor Smidth i London. Hvorefter ieg tog Afskied med denne ærvædige Olding der under vort Ophold havde viist os saa megen Artighed.

Nimes d 25 Aug

Jeg har i Dag havt en underlig Hændelse – Som ieg i Morges havde taget Plads i Diligencen kom en Person og med brutal Stemme fordrede mig at viige det Sæde ieg havde og sætte mig paa den andre Bænk – Ved hans Uhøflighed fandt ieg mig fornærmet og sagde ham rent ud at ieg ei viigede den Plads som tilkom mig og fordrede Post Directeuren til at afgjøre Trætten men da denne var en Bekiendt af min Antagonist vilde han ei fælde Dom hvorved Sagen stod længe uafgjort indtil ieg endelig kied af hans Klammeri gav efter og tog den Plads som tilkom ham. – Efter at vi havde giordt en halv Miil sammen, kom vort Reise Sælskab paa Snak om hvad for Landsmænd vi vare og ieg hørte da til Forundring herr Poutingon [.]. heed min Modstander begynnede at pludre noget Dansk som ieg til min Nysgierrigheds Tilfredsstillelse fik at viide han havde lært i Kiøbenhavn under et 4 Aars Ophold som [.]. – Han havde været der med Kunstneren som støbte Hesten paa Amalienborg, havde derved erhvervet sig saa mange Midler at han efter sin Tilbagekomst til Montpellier etablerede et HandelsContoir der kort før Revolutionen var et af de rigeste i Staden – ved saaledes at komme i Discours med hverandre glemtes Feiden, saa at Her Poutingon endog nødte mig til at tage min første Plads – Hen paa Formiddagen beedede vi en Time i Lunel der er saa bekiendt for sin Muscat Viin og Soelen var ei passeret Meridianen da vi ankom til Nimes – Egnen fra Montpellier hertil er en Slette som producerer Viin og Olie, men er tillige godt Korn Land. Jeg har i Eftermiddag løbt om at see Stadens berømte Antiqvitetær som fornemmelig bestaae i (Circus) Arène og Maison Carrée – den første er en uhyre stor rund Bygning som i Romernes Tiider tiende til Amphie Theather for Mennesker og Dyre Fegtning – Pladsen som den indeslutter er saa stor at man har bygget 20 – 30 Huuse derude hvorved Bygningenes Udseende gandske [.]. sig – den ydre Architectur bestaaer af tvende Sæt Arcader over hverandre og indvendig seer man en Mængde Bænke rundt om – Besynderlig er det at denne enorme Bygning aleene bestaaer af 5 -6 Alen lange Steene der er opstablede paa hinanden uden noget Binde Middel have alle saa jævne Flader som at de passe paa hinanden som saae man limede Bræder – Overalt i Arcaderne seer man Spoer af en Ildslue som Carolus Martellus lod antænde i Haab om at ødelegge dette Alderdommens Kunst Værk, som dog ei lykkedes ham – Man siger Regieringen vil kiøbe de Huuse som staaer inde i Pladsen og reparere denne Romanske Levning som er det bedste conserverede udenfor Italien. Det som kaldes Maison Carrée er ubetydelig i Størrelse, men er

sikkert unique for det meget [...]værk der [...] sees ubeskadiget overalt paa Bygningen der er dannet med megen Smag – Tæt herhos ligger det nye Comoedi Huus som endnu ei er fuldført, som kan i Størrelse og Goût lignedes med et af Paris' første. – Staden eier saare skønne Spadseregange ved La Fontaine en Kilde hvis Vand leedes gennem fortræffelige Kanaler til en Aqvæduct som gaaer under Staden og endnu existerer fra Romernes Tiider.

Avignon d 26 Aug

I Morges tidlig gik ieg op paa en Høi udenfor Nimes hvorfra man har en viid Udsigt over Egnen som til ene Siide er en stor Slette og til en anden [...] Kalkbierge [...] Skove af Olive Træer der her ei have lidt Skade af Kulde – Den danske Vice Consul en ung brav Mand var hos os heele Formiddagen til Klokken slog 11ve og vi sadte os i Diligencen hertil – Ved Soelens Nedgang ankom vi til Villeneuve der har store Levninger af Romerske Bygninger – Vi sadte her over Rhônen i en stærk Storm og landede i [...] National til Aftens Maaltid – Da Diligencen til Lyon er besadt for 3 Dage, have vi her slaget os i Sælskab med tvende Kiøbmænd, [L'Enfont] fra Amiens og Regnault fra Marseille [...] hvem i Morgen fortsætte Reisen paa en Karre. – Avignon er meget stor, men har kun faae Indbyggere mod forhen da Staden var et [...] for alle Skurke, og Geistlige saa vel som Adelige tillige meget besøgte disse Egne for deres vakkre Beliggenhed ved Rhône Floden. –

Pierrelatte d 27 Aug

Stormen var i Dag saa stærk at den flere Gange truede med at styrte vores med Lærred betrukkne Karre overende. – En lang Strækning af den Vei vi passerede fulgte langs Rhône's Bredder der ere skiulte med fortræffelige Enge Vi ankom ved Middags Tiid til Orange, hvor ieg tæt ved Vertshuset betragtede en vel Conservered Triumph Bue af [Cogus] Marius, hvis Navn tillige med flere Heltes endnu sees paa de i Steenen udhugne Trophæer!

Valence d 28 Aug

Spiist til Middag i Montlimart, en ussel Flekke i en skøn Egn – Man er her i cidevant Dauphine, hvor Himmel Egnen alt er saa forandret at man ei længer øiner Olietræerne der skiule Slettene i Languedoc. Valence ligger i en saare yndig Egn ved Rhône. Vi kom hertil Kl 5 og have tilbragt Tusmørket med at bese Staden som ikke eier noget mærkeligt uden det maaskee skulle være den sidste Pave, der her har opslaget sit Recidence – Jeg har kun havt den Lykke at see hans Nuntius. – Paa en offentlig [...] her ved Byen staaer dens Støtte for General Martin Venoy –

Vienne d 29 Aug

I Dag fulgt uafbrudt Rhône's Bredder – Drukken [...] Viin i Landsbyen Ateer hvis Beliggenhed ieg anseer for en af de skiønneste ieg hidtil har seet – Alle Høie trindt derom ere overtrukne med Viin Stokke –

Lyon d 30 Aug

Vi kom hertil i Middags i en øsende Regn – [...] i Hotel de Sarc og har kun havt Tiid til i Aften at besøge Comoedien –

Lyon d 31 Aug

Afleveret Adresse til Dr Gilibert og Menton Fontvieille – Sidste eier et yderst velconserveret Herbarium – En Samling af [.] som glemmes ved Central Skolen er ret vakker.

Lyon d 1st September

I Morges besøgt Kiøbmand Morel som ieg lærte at kiende i Tour – Seet Veterenair Skolen som siden Stadens Beleiring er i en usel Forfatning, og har lidt saa meget ved [...] at de af [.....] Stykke tilbage – Lærlingenes Antal er for nærværende Tiid 80re – Jeg traf ei Prof. Bredin²⁴² til hvem ieg havde Adresse – Servient til hvem Cointrans gav mig Brev har viist mig endel Palé Bygninger som ei efterlade nogen Verd hos mig da jo denne B. Art kan anskues hos os. – Lyons Beliggenhed ved Rhonen og Saône er skiøn, kun ved Qvaien mod siste Flod seer man Spoer af Beleiringen – S. Chr. Mories [.] ere i en jammerlig Forfatning af Mangel paa Afsætning.

Paris 5te September

Med en høist kummerlig Befordring (der dog kun kostet 40re Livres Pladsen) har ieg giordt Reisen fra Lyon hertil i 4 Dage og 3 Nætter – Hviilet første Nat i Roanne – en vakker Bye ved Loiren – Lukket Øinene den andre Nat nogle Timer i Moulins hvor man betienes [.] kiøeligere som første [.] – sidste Nat sovet nogle Minutter paa en Stol i Nevers – [..], Loire, Montargis og Fontainebleau.

---

²⁴² Louis Bredin (1738-1814).

Paris

6. september 1799 – mars 1800

Mit Ophold i Paris, efter min Tilbagekomst fra Reisen til det Sydlige Frankrig. –

September [1799]

D 6te

I Aftes traf ieg Professor Vahl, Rosted og flere mine Landsmænd paa Café de mille [.] – I Dag har ieg lært nogle nye Ankomne at kiende – Kunstneren Jørgensen fra Kiøbenhavn, med hvem ieg alt er eenig om at giøre Sælskab til London; Consul Nissen og Consulat Secrétaire Stub den første bestemt til Tripolis, den sidste til Algier. – Det heeder at Englænderne have debarqvert i Holland. – Spiist hos Gen. Cons:Clasen –

D 7de

Skrevet til min Fader – I Aften var ieg i Jardin Tivoli et Etablissement som i Pragt og Smagfuld Anlæg fortienner den første Rang blandt Paris's Lyststæder – Festen for i Aften forestillede et Marked hvor mand deels saae en Hob Tasken og Marionet Spiller Boutique opslagne, dels herlige Efterligninger af Charlatanerne som man finder ved Pont Neuf og paa de store Pladserne – Blandt disse Gøglere var en til Hest som efter at have holdt en lang Harang over sit Universal Middels Under Kraft uddelte – ad medicin "veri Histrionis" Sukker Mandler blandt de Tilstædeværende. – Blandt alle Gøglerier fandt ieg meest Moerskab af en Abe som var iført Mundering og som efter Comando presenterede Gevæhr, strak Sabel og stak den i Skeden, fremviiste sit Passeport og tog Hatten af naar [.] nævnede par la Loi, speilede sig m.m. – Haven blev i Tusmørket paa det brillianteste illumineret, flere Chor opførte Musik, og man saae [.] Verden spadsere frem og tilbage af Gangene. –Festen endte med et skjønt Fyrværkeri.

d 8de

Besøgt P Jussieu²⁴³ og Desfontaines²⁴⁴ hvor ieg hos sidste traf Botaniker Villars²⁴⁵ fra Grenoble der i sit Udseende og Væsen ligner en god Bonde Mand – han har op til sit 16 Aar vogtet Faar i Dauphineer Alper, hvor en Præst blev Opmærksom paa Hyrde Drengens store Lyst til Plantelæren, tog ham til sig og hialp til at danne en af Frankrigs bekiendteste Botanici.

–

d 10de

Besøgt Prof. Fabricius²⁴⁶ fra Kiel. –

13de

Spiist til Middag hos Ministeren.

D 15tend

Paa Bal i Elysé Bourbon

---

²⁴³ Antoine Laurent de Jussieu (1748-1863).

²⁴⁴ René Louiche Desfontaines (1750-1833).

²⁴⁵ Dominique Villars (1745-1814).

²⁴⁶ Johann Christian Fabricius (1745-1808).

d 16d

Med en Billet fra M. Dreyer fulgte ieg i Dag Cortegen med Jouberts Pompe Funebre²⁴⁷ som blev holdt paa Champs de Mars hvor Garat²⁴⁸ holdt en Tale til Heltens Ære, og Directoriets President Sieys bekrandsedt hans Urne med Eege Greener – Høitidligheden endtes med Evolutioner²⁴⁹ af nogle Cavalerie og Infanterie Regimenter.

D 17de

Hæved 1344 Livres hos Banquier Perigard.

D 18de

Spiist til Middag hos Vartenet i Sælskab med Vahl og Villars – Efter Maaltidet gik vi til Cel[] Haven udenfor Barrier de Mont Parnass – vi fandt der mange vakkre Væxter men leide var Eieren ei til Stæde saa vi aleene kunde betragte men ei bringe nogen Væxter Hiem med os.

d 21de

Som der i Aften for sidste Gang gaves Festen i Jardin Tivoli, vare ieg der i Sælskab med endeel af mine Landsmænd – Jeg saae intet forskiælligt fra hvad der sidst blev presentered – undtagen Descente d'Orpheus à l'Enfer – En Pantomime ledsaget med megen hurtig Ild paa et Sort fritstaaende Theater.²⁵⁰

d 22

Professor Desfontaines besøgte mig i Morges paa Sengen og passerede Formiddagen hos mig med at giennemsee mine Pyrenæiske Skatte.

d 23

Ieg besøgte l'Heritier²⁵¹ i Morges Kl 7 – Passerede Formiddagen hos ham med nøiere at giennemgaae adskillige af de Planter ieg har bragt med mig fra Pyrenæerne – Efter Middags Bordet gik vi ud i en Lund ved Belleville for at søge nogle Efteraars Væxter men alt havde det raae Veirlig giort Ende paa Vegetationen fra denne Sommer. – Republiqens Stiftelse (1ste Vendemiaire) ere i Dag høitidlig holdt paa Champs de Mars, men langt fra saa prægtig som i forrige Aar. –

d 25

Hornemann fulgte i Dag med mig til Montreuil (en liden Bye 2 Lieus fra Midten af Paris) som er bekiendt for sin Pfersken Cultur – Vi gik til en af de første Gartnere paa Stedet og fandt hans Have afdeelt med en Mængde Muure som stode 30 til 40de Skridt fra hiin anden og

---

²⁴⁷ Barthélemy C Joubert (1769-1799).

²⁴⁸ Dominique Joseph Garat (1749-1833).

²⁴⁹ Prosesjon.

²⁵⁰ I margen: besøgt Haüy som inviterede mig til at høre en Forelæsning om Mineralogien

²⁵¹ C.L. l'Heritier de Brutelle (1746-1800).

stryge omtrent i Nordost og Sydvest – de ere til alle Siider beklædte med Spalier Træerne saaledes at Pfersken [...] mod Vesten og Viinstokkene beklæde Siiederne mod Østen. – Pfersken [...] at være den samme som her derimod bruger man at afklippe Blomster om [...] Mængde bryde frem paa en enkelt Green – hvert lidt Skud tillades siælden at være meere end en eller to Pferskener, dem man giver [...] ved at afklippe Bladene trindt om naar det lakker mod Tiiden den modnes. I November December Maaned graver man en liden Rende trindt om Stammen og fylder denne med Hest Giødning (helst Gade Møg fra Paris) som ligger urørt på Roden til den i følgende Aar fornyes. Beskiæringen skeer i Januarii måned. – Til at forsvare Trærene mod Natte Kulde bruges at lægge en smal (af en Alens Bredd) Straae Matte paa Pinder som sidde i Muurens øvre Rand – Bemeldte Matter bestaae af lang Halm som ere lagt sammen og bunden med Skinder af Hassel Stokker. I denne Tiid bæres daglig Frugter til Paris hvor Pferskenerne betales Stykkeviis fra 1 til 6 Sous – Jeg saae i samme Have nogle Beede med sildige Jord Bær, dem man for at vedligeholde [...] bruger at saae i Midt Beede og udplante – de giødes meget stærk og bære Frugt i April (under Glas) og November.

26d

Giort Bekiendtskab med Melaneseren Gerard fra Marseille –

27

Jeg saae i Aften Stykket Les Precepteurs af Faber Eglantin²⁵² opført paa Republiqvens Theater [...] var fortræffelig.

28

[.] Schrader²⁵³ og Hedwig med de tvende Læger Venner – til Middag [...] hos [...] Dansk [...], der lever paa en høi Fod – Tribunalet [...] hos den bekiendte [...] – [...] Landsmand [...] med et smukt Engelsk Fruentimmer – [...] fulgt med ham fra England hvor han siges at have [...] betydelig [...]

Reise til Rouen og Havre

Den 4de Vendemiaire (26 September) om Morgenen satte Engelstoft og ieg os i Diligencen til Rouen; vi gjorde den første Station medens Mørket flagrede over Jorden, og med Dagen passerede vi Passy hvor vi uden for Byen saae store QvægHiorde drive til Paris, hvis Slagtere engang ugentlig gjøre Indkiøb i Passy – Først efter at have passeret St. Germain kom ieg i en for mit Øie fremmed Egn, Bois de St Germain som i senere Tiider er næsten til Grunds ødelagt. – Veien følger siden langs med Seinens Bredder hvor man trindt om seer Lyst Stæder og smaae Byer hvoraf ingen er betydeligere eller skønnere end Mantes. – Kl. 2 ankom vi til [Lenoier] hvor man havde dækket Bord for Deligence Postvogner der og fandt sig saare godt ved Tilbudet. – Tvende [Lemme af Consul des] Amiens og 2 Handlende fra Rouen spiiste med os; Sælskabet var republiqanske og glemte derfor ikke ved Maaltidets Ende at drikke

---

²⁵² Philippe-François-Nazaire Faber d' Eglantin (1750-1794).

²⁵³ Heinrich Adolf Schrader (1767-1836).

Skaaler til Fødelandets Velgaaende – Hen imod Aftenen saae ieg i 12 Lieus Afstand fra Rouen, de sidste Høie som bære Viinstokker Norden for Paris; dog disses Most erstattes riigelig ved Frugttrærnes, som skuule store Plainer – Æble Most udgiøre Normandernes fornemmeste Drik – Pære Most er derimod saa ringe agtet at den holdes for den ringeste af alle Drikke Vahre og bruges blot af fattig Folk som den der er bedste Kiøb (2 Sous le Pot) – Aarsagen hvorfor Poiree er saa ringe agtet, kommer deraf at man troer, den skader Nerve Systemet . – 8 Lieus fra Rouen kom vi forbi et Gods som har tilhørt en Marquis Cenflor, der døde kort før Revolutionen, og mindes endnu der i Egnen som en Mand der har stor Fortieneste for sine Forbedringer i Agerbrug og Manufaktur Væsen – Jorden er paa dette Strøg saa dyr at en Arpent betales i Almindelighed med 2,400 Livres og den Mand som eier 100de Acres (= 150 Arpents) ansees liige saa velhavende som den der har 15000de Livres Rente. – Vi passerede Pont L'Archeen meget skøn Broe over Seinen og kom Kl 10 til Rouen hvor vi ere logerede i Maison Poitiers der af alt hvad ieg endnu har seet ikkun har det til fælles med Byen hvorefter det er opkaldet: at Piigen som opvarter os er liige saa stort et Fæe som den der i Hotel des Antiquité Remoin, opvakte vores Forundring over sin Dumhed.

D 5te

Afleveret en Adresse fra (G.C:Classen) til vores Consul Mathieu som vi fandt tilstæde – Dreve siden om for at see Flyde Broen over Seinen – Rouen er styg og bestaaer næsten gandske af Bindings Værk, Gaderne ere snevre og hæsle, Boulevarderne er det eeneste som kan kaldes taaleligt forresten finder ieg mig som forladt i en Tydsk Riigstad, Mühlhausen eller andet i det Genre. – Ved Middag besøgt Noel²⁵⁴ en flink Lærd som i lang Tiid beskæftiger sig med et Værk over Sildens Naturhistorie og Fangst; iblandt adskillige af hans Sætninger troer han kunde opføre tusende Beviiser for at Silden ei, som man i Almindelighed troer, kommer fra Norden. – Hans Værk som vil udgiøre 6 Tomer i 40 vil først komme for Dagen naar Forfatteren har gjort en Reise i Norge – I Aften har vi igien besøgt ham, da han efter at have foræret os adskillige af sine Skrifter, førte os til den botaniske Hauge hvor ieg til Gartneren Werini afleverede et Brev fra L'Héretier. Vi indlades her til Frokost i Morgen – I Mørket ledte Noel os til Apothecaire Nesacre der tog høflig imod os og foreviiste os nogle Flintsteens Geoder som noget af Egnens mærkeligste Produkter i Mineral Faget – Naturvidenskabens synes han ei offre megen Hengivenhed – Paa denne Tiid beskæftiger han sig med at indføre en Beskrivelse over de i Hospitalerne som man alt ved nogle Prøver har befunden at være af megen Vigtighed da det er beviist at den Kiedel som før kostede 4 Livres Brændsel for at sætte i Kaag kan ved den nye udfundne Methode bare gis til denne Varme Grad for 1 Liv 5 Sous og da saadan Kiedel heedes 10-15 Gange om Decaden er Besparelsen henved 37 Livres i 10 Dage som udgiøre en aarlig Gevinst af 1331 Francs for en Kiedel, og da Hospitalet har henved 20 slige Kiedler sparer Anstalten henimod 15 000de Livres om Aaret. – Det er et Forslag at fleere Steder vilde tænke paa samme Indskrænkning da Brændsel overalt tage af og ikkun saare faa tænke paa at afhjælpe Mangelen. – Som vi vilde forlade Apothecairen kom Farveren Savie til og inviterede os at spiise til Middag hos sig i Morgen, –

---

²⁵⁴ Noël de la Moriniere Simon Barthelemy Joseph (1765-1822).

Nesacre forærede os tvende Rapporter over Besvarelsen [.]. oplæste i Société d'Emulation her i Byen. –

D 6te

En stærk Regn holdt os Hiemme til hen paaa Formiddagen da vi besøgte Noel, som fulgte os paa Departementet hvor vi afleverede vore Passer til Eftersyn og ilede derfra til den botaniske Gartner Werini som ventede os til Frokost. Efter der at have fortæret en god Postei begave vi os til Farveren Savie der er den første i sin Kunst her i Staden. – Skjøndt Manufakturerne staae for nærværende Tiid næsten stille har han dog en betydelig Mængde Tøier under Hænde – blaat og rødt ere de [.]. som fornemmelig finder Afsætning, sidste i sær hos Landboen. – Savie har i seenere [.]. meget beskæftiget sig med at farve Bomuldsgarn og siiger sig [.]. at have opdaget en Methode hvor han ved en eeneste Operation frembringer det tyrkiske Røde som man hidtil blot har kundet efterligne ved en ved en langvarig Behandling. Hans Laboratorium er hvelvet og meget rummelig. – [.].Kiedler staar her i en Rad og heedes ved et nyelig opfundne Ovn. – Da Savie for 2 Aar siden købte Stædet var der intet Vand; for at afhielpe denne Mangel opsøgte han en gammel underjordisk Rende som ligger der i Nærheden og fører Vand til Byen fra denne, ledte han selv uden nogens Vidende, et Rør til sit Værksted, som derved er forsynet med det Fornødne uden at derfor Vand [.]. til staden kiendlig formindskes; eller at nogen kan fatte hvor fra han har leedet dette Tilløb – Han betroede os dette som en Hemmelighed hvorpaa hans Værks Fremme beroer. – Blandt de Uldne Vahre som der paa nærværende Tiid farves mærkede ieg især en stor Mængde Uldne Baand, hvoraf man aarlig [...] Udførsel til Bretagne. Naar Farveriet er ret i Gang affærdiges daglig 200de Stykker Tøi hver til 50 Alen – [.]. tenetoria dyrkes meget ved Rouen man førte mig ud at see en Ager som var saæt for 2 Maaneder siden og stod i herlig Grøde – Væxten afskiæres nu og i Foraaret – Et [.]. Qvantum af dette Product forsendes aarlig til Hamborg. – Ved MiddagsBordet gjorde ieg Bekiendtskab med et par af Farverens Venner; en viss Arcitekt Delafosse og en Doctor Med. – Sidste er Chirurg ved det første Hospital her i Staden som holder 2,000de Fattige, hvoraf en Deel paa denne Tiid skal liide Nød da Stiftelsens Eiendommer ere bortsolgte under Robespierre og altsaa intet til de Armes Underholdning – for at afhielpe denne Nød er der siden 6 Maaneder lagt en Octroi paa de vigtigste Fødevahre som bringes til Byen; man regner at dette Paalæg vil aarlig bringe 400,000de Livres da alt skal anvendes til omnævnte Hospital hvis Underholdning aarlig fordrer en Summe af 600,000de Livres – Foruden dette Hopital har Rouen endnu et Andet, som har 800de Lemmer. Nationen skylder til denne Stads Hospitaler 2 Milioner. –

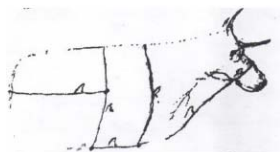
Havre de Grace d 7 Vendemiere

Med Dagen fandt vi os paa Veien hertil. Egnen paa denne Siide af Rouen er overalt skiult med Frugt Træer af almindelige Sorter der aleene tiene til Most. Hvoraf 2 Bouteilles (= 1 Pot) ikkun koste 5 sous og samme Maal af Pære Most ikkun 5 [.]. en Sous.²⁵⁵ – Æble Most drikkes ei almindelighed uden med tilsætning af Vand der da dannes den almindelige Drik

---

²⁵⁵I margen: Pære Most bruges fornemmelig til [.]. man bringer at paasætte Fyrtøj[.] efter Mostens Giæring.

under Navn af Petite Cidre [.] Frugter (Fruite a Locateur) staae ei i aaben Mark men i Haver. Rouen havde før Revolutionen en betydelig Handel med denne Artikkel som i visse Aaringer steeg saa meget i Priisen at udsøgt Frugt betaltes paa Stedet med 10-12 Sous Stykket. – Vi skiftede Heste i Yvetot en liden Flekke, der som Landsbyerne deromkring, fabriquerer mange Uldne Vahre, Handelens Standsning føles i den Henseende meere i dette Departement end noget andet, da mange Familier af Mangel paa Arbeide ere satte ud af Næring. Jeg ved ei om det anføres som Tegn paa almindellig Armod eller det bør tilegnes en slet Administration men ingen Steds har ieg endnu paa Veien været saa overhængt af unge og gamle Betlere som i denne Egn. Vi spiste til Middag i Balbec hvor man og høre Klage over Fabriqvns Standsning. – Paa den hele Strækning ieg har passeret i Dag har ieg overalt fundet Jorden særdeles vel dyrket; ingen Leer Agrer uden man seer dem skiulte med Kløver den man dyrker med megen Iver. Saa vidt ieg kunde erfare er Driften i Almindelighed følgende 1) Efter Brak, Aars Hveede 2) 2 Aar med Havre 3) 1 Aar Erter, Hør [...] saa Kløveren kommer først i Jorden som sidste Grøde – slet Drift, hvor vel end Jorden behandles. – Ploven finder ieg fuldkommen liig den ved Pontoise kun med den Forskiæl at Muldfielden er her af Jern. – Heste ere paa denne Tiid saare godt Kiøb, da man for 150 til 200de Livre for en god [.]hest Det nye [.] af 40,000de haaber man vil sætte dem i Priis; Horn Qvæget haves og paa denne Tiid for god Priis, som alt har sin Grund i den mindre Circulation af Penge. For at hindre Qvæget fra at beskadige Frugt Træerene lægger man et Redskab paa dem hvor ved de hindres fra at løfte Hovedet i Veiret

Man kalder et saadant Instrument Rigole, og forfærdiger det enten af tynd [.] eller [.] Havre ligger ret smukt og maae forhen have været en velhavende Bye da man i et 700 lieus Afstand seer en stor Mængde vakkre Lyststæder. – Ved Indkiørselen heri Byen bestormedes vi af smaae Drengs som leverede os Adresser til Vertshuuse hvoraf vi blandt en heel Snees valgte Maison de Bien Venu, hvor man vel har taget godt mod os men givet slet Logis.

Havre 8t Vendemiaire (9 Septembre)

Efter i Morges at have aflagt en Visite hos den danske Konsul Pukmann spadserede vi ud at see Staden, hvis første Mærkværdighed er det nye Basin som er fuldført for en Snees Aar siden, og rummer Fregatter af 40 Kanoner, var egentlig anlagt for den Amerikanske Handel – Man høre overalt Klage over Handelens Standsning, da Byen ei besøges af Fremmede og Kiøbmændene ei kunde gjøre Export af deres Vahre – Alle riige Handlende have af Mangel paa Affaires forladt deres Boliger i Staden og boe paa deres Lyst Gaarde, indtil bedre Tiider igien lokker dem til Havet. – Paa en Spadsere Tour, langs Strandbredden, til tvende Fyr Taarne som ligge en Fierding Vei fra Byen paa den høieste Banke i Egnen saa vi underveies et Skibs Byggerie hvor der stode 6 smaae Fartøier paa Stabel – Det morede en lang Tiid at see det oprørte Hav (det stormede haardt) med en forfærdelig [.] trække en Hob [.]steen (afrundete Flint Klumper) tilbage i sit Skiød. – Kysten er paa en lang Distance forsvaret ved

smaa Batterier som føre 24 Pundige – Mange Huuse uden for Havre ere opførte af Flintesteen den man forstaae at hugge i meget nøiagtige Fiirkante af omtrent 5 Tommer²⁵⁶ – Efter en Times Marsch fandt vi os ved Fyrtaarnerne der [...] 400de Fod over Havets Flade og ere af eens Form og Høide. – Opseeren førte os til [...] som danner Bygnings Kugel et lidt Værelse trindt om indfattet med store Glas Skiver – I Midten hænger en Jern Stang som bærer 2de Rade Lygter den nederste Rad har 10 og den øvre 6. – enhver af Lygterne saavel som Værelsets Kandter er forsølvet, og giver herved en saadan Reflexion at Lyset kan sees 12-13 Lieus til Søes og 8-9 l. til Lands. – Englænderne krydse endnu bestandig for Havnen og ere endog signalerede [...] Under Stadens Bombardement [...], faldt [...] og en Bombe ned giennem Municipalitæts Bygningen og sønderslog Presidentens Stoel.

Rouen d 9 Vendemiaire

Vi forlod i Morges Havre i et sleet Dame Sælskab – I Balbec fandt en Sergeant for godt at geleide E og mig til Administrationen, saa som vore Passer syndtes ham mistænkelige.

Ei langt fra Yvetot (hvor vi spiste til Middag!) passerede vi Skoven Bois de Valette hvor Diligencen for en Maanedes Tiid siden blev anfaldt af 18ten Røvere som borttog 8000d Livres og lode de Reisende fare uden at røve noget af deres Sager. – Denne Skov har altid været farlig at passere, endog under Ancien Regime – I mellem Havre og Rouen har Naturen ikkun paa faa Stede af sig selv frembragt Skov; men paa mange [...] finder man Landmanden at have en særdeles Hang til Plantninger omkring sin Bolig saa at man bestandig seer Bondegaarde i Midten af smaae Elme eller Ege Lunde – Jeg have troet Eegen maatte være naturlig at bringe i Skov paa saa aabne Marke men man siiger mig at den lykkes her paa det nøieste liige saa godt som Elmen; Staden beskiones og Plantningen skeer i November og Begyndelsen af December. –

Rouen d 10de Vendemiaire

Vi spieste Frokost i Morges hos Werrins som tillige havde inviteret Noel [Netvize] og en vis Manufacturist et særdeles lystig Hoved som morede os meget ved sine Indfald. – Efter en læt Dejeune gave vi os paa Vei til Gaarden St. Etienne de Rubrai som tilhører en gammel Herremand Cit:Rondo; en god Lieu herfra Byen traf vi Oldingen i en Bøge Skov, beskiaeftiget med at samle Svampe som han selv [...]. – Fra en Udkandt af omtalte Lund nyder man en yderst skøn Udsigt over Rouen og Plainen hvorigiennem Seine Floden slynger sig – langt borte seer man en stor Heede Strækning som i gammel Tiid har været skiult med Skov, og nu ligger hen uden at dyrkes; nærmere ved os til Venstre saae vi en Deel Høie som man i seenere Aar har optaget til Cultur og for en Deel beplantet med Frugttræer. At Climatet i seenere Aar er blevet betydelig kaldere mærkes tydelig i Egnen af Rouen hvor man endnu i forrige Seculo havde betydelige Viin Gaarde 2-3 Lieus fra Byen, hvor der nu ei findes Spoer til slige, og hvor alle Forsøg til at bringe dem paa nye i Gang hidtil have været gandske frugtesløse. –

---

²⁵⁶ I margen: man brænde ellers god Muure Steen deri Egnen af en Blaa Leer som tages under Flintlaget paa Søkysten

Vi sadte over Seinen og kom ved Middag til Gaarden som tilhører bemeldte Gamle; hans aldrende Kone som endnu var meget rørig og munter førte os strax ud at besee deres Frugt Have som er en meget betydelig [.]. – Alle de Frugter man her viiste os ere meget grove Sorter men saadanne som ansees bedst til Most giøren – Det aarlige Quantum Most her i Almindelighed giøres er 3000d Bousseau²⁵⁷ (:Senter Maal) som ei selges uden efter Tilsætning med Vand – Vores Vert viiste os et lidet Kabinet af Fugler som han Tiid efter anden har sammen skrabet og ei fortiener større Opmærksomhed end de siældne Planter hvormed han har [.]. sin Have – Vi fik et godt Maaltid Mad som blev krydret med lystige Sange af [.]. (ieg har glemmt hans Navn) – Ved Desserten bragtes et Drikke Kar og en Skee som havde tilhørt Vertens Oldefar og hvis smagløse Skikkelse nok som viiste at den forskrev sig fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede, – Madame Rindo fortalte mig at de hvide kalkunske Høns ere mindre vanskelige at opdrække, men at derimod de sorte ere meere velsmagende; hun har tillige vildet bemærke at Bryst Fierene paa dette Fierkræe taber under Brundst Tiiden sin Stabilitæt og brydes læt under Hannenes Slagsmaal hvormed da Huuden opsvulmer. En stor Del af Gaardens Jord drives med 2 Aars Skift 1ste Aar Hvede 2de Erter Byg ec og nu ligger derefter grunde i 2 Aar med Kløver.

Paris d 11te Vendemiaire

Min forestaaende Reise til England nødte mig til i Dag at forlade Rouen og de Bekiendtskaber og under andre Omsteendigheder giærne havde ønsket at kunde dyrket i nogle Dage. – Jeg har paa Veien lagt mærke til Slottet Rosny som fordem blev bygget af Sully og nu tilhører Talleyrand-Périgord (Ministre de Relation og Terieur)²⁵⁸. –

Reise til Engeland

Calais d. 14. October

Jeg ankom hertil i Aftes med Diligencen fra Paris som ieg forladede d 11te i Sælskab med Uhrmager Jørgensen fra København og en von Pfister ([.] tysk Herremand) der som ieg aagtede sig til London; – foruden os, var endnu i Diligencen en Boghandler og en vis Dandser Dhoi der af eendel ansees for den fremste i sin Profession efter Vestris, begge disse Herrer debaterede aristocratiske Principer og havde meget at sige til Englændernes Fordeel – ei at undres over – da ieg siden er kommet efter at den eene tænker at smutte til London for at fortjene Penge med sine Been, og den anden at afsætte 20 Kasser med Bøger til 60 pro Cento Profite – Den første Dag af vor Reise [.]. vi Chaumont og det vakkre Slot Chantilly som fordums tilhørte Printz Condé – Overalt hvor ieg kom frem i de Egne var Jorden vel behandlet og Markene paa mange Steder skiulte med Frugtræer som i Normandiet. – Efter at have fortsat Reisen heele Natten i et skiønt Maaneskin, ankom vi ved Dagningen til Amiens, een stor Bye af [.]. Udseende – Skiøndt Kl. var ikkun 6, over hanges vi der af Stodere som fordem paa Odensee Post Gaard – Knap lades os Tiid til at drikke Thee førend vi maatte fort, og holdt nu ei stille før ved Middags Tiid i Abbeville – Denne Landstrækning er fuldkommen overeens med den Idee ieg har giordt mig om Picardiet – Een viid nøgen Plaines, hvor Jord

---

²⁵⁷ 12,67 l.

²⁵⁸ Edmond de Talleyrand-Périgord (1787-1872).

Bunden er temmelig løs, og som Følge af maadelig Jord og mindre gunstig Clima, ilde bygte Landsbyer, der afviige saa meget fra de man see paa andre Egne i Frankerig, at man troer sig hensadt paa Siælland Kyst – Bygnings Maaden stemmer og gandske overeens med vores, da Væggene her til Lands ere af P[]værk beslaget med Leer. – Det var mig en Fornøielse at finde mange Hauger indsluttede med Leer Vægger (liig de Sachsiske) en nye Grund til Formodning om lykkelig Resultat af Forsøg med dette Slags Jordbygning i Norden. – Bønderne i cidevant Picardie gaae noget slet klædte og deres Børn have stor Hang til Betlerie. – I Abeville klagede man meget over Handelens Standsning, som i sær skyldes Loven om [...] og det tvungne Laan; da man før den Tiid endnu kunde finde Penge til 1 1/2 à 1 1/4 Procent maanedlig (skiøne Rente!), men nu skiuler enhver hvad han har. – Sidste Nat har vi og maattet pænitere i Vognen – En Time efter Midnat kom vi til Montreuil, hvor man tvang os, uaget al Indisposition, til at suppere. – Med Morgen Stunden vare vi i Boulogne sur Mer, en liden Søe Havn som fornemmelig fortienet at bemærkes af lækkere Reisende da man der opvartes med de skiønneste Østers der faaes paa den heele nordre Kyst af Frankrig – Landet mellom Montreuil og sidstnænte Bye er meget bølbig, vel dyrket, og har ved mange Plantninger et gandske andet Udseende end den Strækning ieg saae i gaar. – Alt 2 Lieus fra Calais kommer man i en Plaine der for sin Fladhed og den Mængde Render hvormed den hist og her er giennemskaaren, saa megen Liighed med Marsklandet, vi passerede over en liden Kanal som gaaer fra derigiennem fra Havet til St. Omer, en Distance af 5 Lieus. – Vi ere indlogerede hos Giestgiver Mouritze.

Calais d 15tende octbr

I Morges kom den svenske Skipper Bambert for at erkyndige sig om vi agtede os til England da han i saa tilfælde tilbød sin Tieneste – Skurken fik kort Besked da vi alt ere underrettede om [...] Ved i Eftermiddag at betragte nogle Engellske Priiser man nylig har bragt i Havnen kom ieg pr Hasard i Tale med Folkene paa et norsk Skib der adresserede mig til Skipper Holm fra Kiøbenhavn som her fører en liden Paqvæt Baad – Medens ieg endnu var i Havnen ankom en [...] fra Portsmouth med 100de Fanger hvoraf største Deelen vare Huusfædre som Engelænderne i afvigte Februari have slæbt fra de franske Besiddelser i Ostindien til europeiske Fængsler – og har i Aften spiist med adskillige af dem som logerer her i Huuset. – Besøgt den danske Consul her i Byen, som lader til en [...] Person.

Calais d 16 octbr

Efter at det i Morges var afgjort med Skpr Holm at han skulde føre mig og mine Reise Kamerader til Dover for 24 Louisdorer, bragte vi strax vore Passer i Orden paa Municipalitætet og Bureau de la Marine, hvorefter vores Sager førtes paa Toldboden og derfra, efter Visiten, ombord – Vi indskibede os i største Hast og ventede aleene paa Municipalitætet som efter Skik og Brug skulde eftersee vore Passer inden vi gik til Seils – Alt var i vore Tanker i den bedste Orden, men ulykkeligvis fandt Holm navnelig Hindring hos Comendanten som ei vil tillade os at gaae bort før i Morgen.

Calais d 17de october

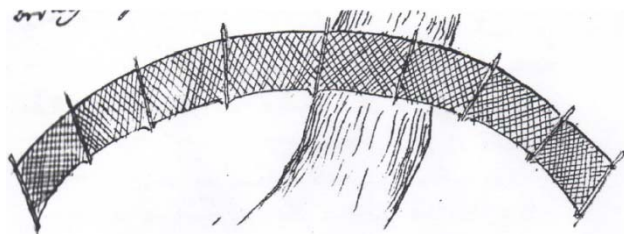
Efter Ordre fra Paris har man i Morges lagt Embargo paa alle neutrale Skibe saa vores Reise nu maaskee er opsat for heele 14ten Dage. –

d 18tend

Ved Saugverket (paa Maison Commune) som i flere Morgener har forkyndet de franskes Held i Holland og Schevitz har man i Dag bekiendtgjort Bounapartes Ankomst til Havnen Frejus ved Toulon.

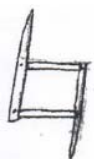
23 october 1ste Brumaire

En Dag gaaer her som den anden – Storm og Regn lader mig neppe nogle Øieblikke til at gange uden for Huuset, og naar endelig Soelen engang bryder giennem Skyen, hvor skal man da søge en angenem Spadsertour i en Egn som er trindt omgivet af Havet og Dyner? Jeg har gjort flere [...] ved Strandbredden for at søge [...] og Conferver; ogsaa i Dag faldt det mig ind at gjøre denne Tour, hvor ieg der paa min Vei saa nogle Mennisker beskiæftigede med at sætte Garn paa Flod Grunden, ieg gik ud til dem og betragtede deres Redskab, som bestaaer af en simpel Rod der hæftes til Pælen som plantes i en maaneformig Figur – Garnet er en Alen bred og har Masker 150 Alen i Længde – Pælene ere 2 Alen lange, omviklede med Langhalm paa den Ende som sættes i Grunden, da de ellers bortskylles – til hver Pæl graves et Hul af en Alens Dybde – Garnet spændes meget stramt paa den undere Kant at Fisken ei skal skudte der under. – I September october og November Maaneder bruges dette slags Garn med største Nytte da Fisken (især Laxen) ei som i Foraaret kan springe over. – Garnet maae altid sættes i de smaae Render som Aaen gjør i Sandet naar det trækker sig tilbage – man [...] om Morgenen, og omsætter Pælene næsten Daglig, da de saa ofte skylles af lave – Med østlig Vind er Fiskeriet i denne Bye heldigst og med omtalte lidet Redskab gøres ofte her 3-4 Livres Fangst i en Nat – heele Kysten er besat med lige smaae Garn, der for en Deel beskiæftige Fruentimrene.

Calais d 26 October

Endelig har ieg nu lært Maaden hvorpaa man her til Lands fanger Brokfuglen. – En gammel Jæger bragte mig i Morges sit Redskab som ei bestaaer i andet end Heste Haars Snarer der sættes et Qvarter fra hverandre paa en Segl Garns Snare der kan have 100de Alen i Længde og sættes fast til Jorden med smaae Kroge. – Man sætter Snoeren kryssende i flere Direktioner, over det Plet hvor man har bemærket at Fugle Flokker samler sig mod Aften; den følgende Morgen maae man ved Dagen eftersee Redskabet som da ofte har giordt 8-10 Fanger. – Til at opvinde Linen haves et Instrument, skilt som et Parallelograme hvori tvende modstaaende Siider ere forlængede i modsatte Direktion

Calais d 29 october

I Morges saae ieg en Snees Engelske Dragoner bragte i Land fra en Kaper som havde giordt dem til Fange paa deres Retour fra Holland til England. Ved min Hiem Komst fra en Spadseretour gik ieg den glade tiende imøde at Embargoen er hævet og at vi imorgen [.] herfra. –

om Middagen den 30te seilede vi fra Calais og ankom følgende Morgen i Dagningen til Dover Havn efter at vi i 21 Timer havde tomlet om i Kanalen og udstaaet al den Ubehagelighed som søeuvente maae døie i ondt Veier – foruden Pfister Jørgensen og mig vare ikkun en Passager ombord med os, nemlig Irlænderen Blackwells Kone der agtede sig til London for at megle for hendes Mand der af Senatet i Hamburg er udleveret til den engelske Regering som en Mand der er Førræder mod sit Fødeland. Efter vores ankomst i Havnen, troede vi strax at kunde gaae i Land, men i det Sted blev Skibet liggende for Anker, og man satte Vagt ombord for at holde de Reisende der indtil der ankom Tilladelse fra London – Efter Toldbetienternes strænge Fordring maatte ieg afgive mine Adresse Breve til Baronet Banks og andre ieg førte med mig; de skulde afsendes med Dags Posten, som man sagde, men Gud ved om noget er faldet Eieren i Hænde. – Efter saalædes at have bemægtiget sig vore Breve, forlangte Betienten endvidere skriftlig Svar paa en Deel Spørgsmaal, hvoriblandt vare denne "ou avez vous etez les derniers six Mois ? " – Jeg og Pfister havde det Uheld at svare "en France." – Jørgensen derimod "resté à Geneve passé par La France" – Denne Declaration sendtes samme Aften til London og 30 timer derefter kommuniceredes Pfister og mig en Ordre at forføie os tilbage til Frankerig med første Leilighed – Dette var den andre November – ieg havde strax ved min Ankomst i Havnen tilskrevet Wedel Jarlsberg (dansk Minister i London) og udbedt mig hans Biestand; ieg kunde altsaa vente at hans Megling for mig hos Hertugen af Portland ei endnu maatte være skeet; – for dog at forøge mit Haab (thi hans Velbaarenhed har maaskee læst det Brev ved et Spille Partie, og mueligt glemt Indholdet; tænkte ieg) skrev ieg ham endnu til, samme Aften (som Marschorderen var mig uendret) og som det Skik er, uden ieg derfor troer det nytter, naar slige Mægtige have [.] anbefaled min Sag underdanigst til Hr Excellence – NB første Gang ieg skrev tegnede ieg mig kuns ærbødigst. –

D 3 Novbr

var det Søndag og der kom ingen Post fra London – Mod Aften førtes Jørgensen i Land af tvende Betienter der som de sagde havde Ordre at føre ham med hans Sager til et Verts Huus – ieg har siden ei hørt fra ham. –

D 4de No

ventede ieg vist at faae Svar paa min første Skrivelse men der kom ingen – Med min Kompagnon [.] saae ieg nu med stor Længsel Tiirsdays Morgen i Møde, men der lodes os ei Tiid til at tænke paa det som var saa fiernt, thi endnu ved Middags kom en Betient til Skibet og bragte mig og Pfister en skriftlig Ordre til at forføie os Ombord paa den Preussiske Paqvæt Baad som næste Morgen skulde gaae til Seils til Frankrig – Da der nu ikke syntes at være nogen Rædning for os faldt ieg paa at skrive et Brev til den første Officer ved Toldboden, hvori ieg brugte al den Veltalenhed ieg vidste paa engelsk, for at bevæge ham til at opholde vores Bortgang til efter Tiirsdag Postens Ankomst, da ieg forestillede som Mueligheden af at

en af os kunde erholde Permission. – Mit Brev fandt god Virkning thi Officeren kom strax til Skibet og lod sig bringe til at lindre vores Skiæbne saa meget at istædet for at Skibet bortseile Klokken 4re maatte det krydse under Dover Havn til efter Postens Ankomst (Kl 10) da man i Tilfælde der var Brev eller Tilladelse til nogen af os vilde sende en Baad til Skibet, og i modsatte Fald, give Signal ved et rødt Flag. Man tvang os til at tilstaae Skipperen 15 Louisdorer for Overfarten, og førte os med Vagt fra den Danske paa den preussiske Paqvæt Baad, hvor vi passerede Natten med Uroelighed – Kl 5 sadte vi ud af Havnen at krydse under Landet og da vi ei endnu saae noget rødt Flag efter den bestemte Tiid, begyndte vores Haab at tage til; efter længe at have svævet i Uvished saae vi omsider en Baad komme til os, alt vare, i vores Tanker, i den ønskeligste Orden for en af os, men hvad blev Udfald ; Baaden bragte en fransk Krigs Fange som [.] havde glemt i Land, derhos en fornyet Ordre at gaae til Frankerig. – Skibet stak altsaa i rum Søe – Det blæste en jævn Kuling saalænge vi laae under Landet, men Gud hvilket Veir maatte vi udholde da vi kom i Midten af Farvandet – Stor Seilets Bom, sprang itu, et Seil kom i Uorden efter et andet, og skjøndt Vinden var temmelig god for Indløbet ved Calais, maatte vi dog i nogle timer holde os fra Landet indtil Floden kom. Pfister var nær ved at giøre sit [.] og ieg for min Deel tvivlede meget paa at ieg vilde købe Arthur Youngs Viisdom om den var til Kiøbs for en saa ubehagelig Søe Reise som denne. – Mod Aftenen landede vi i Calais, og modtoges med megen Artighed af Stædets Municipalitæt og Comendant (ingen, som kommer fra en Engelsk Havn, kan betræde fransk Grund, uden deres Nærværelse) som beklagede vores Uheld og strax anordnede os Pas at vende tilbage til Paris.

Dunkerken d 7 November

Georg Pfister og ieg reiste i Morges fra Calais; i Diligencen, var foruden os en Grenader Captain (Membre de Conseil de Guerre i Paris) en ung Laps som heele Dagen har kiedet os med sine Fortællinger om Brigade General Jourdans Sag hvori han var Rapporteur. – Egnen fra Calais hertil er meget trist, i et Par Lieus Afstand fra sidste Bye passerer man en [.] Plaine som for største Deelen ligger til Græsgang. Nærmere mod Gravelin er Jorden bedre dyrket, og man seer fleere Grupper af Huuse hvis jammerlige Udseende svarer noksom til Beboernes beste Klædsdragt; – Man øiner mellem Calais og Gravelin intet Træ eller Hegn, kun fandt ieg nogle faae Pletter indrammede med gamle Skibs Bræder. – Vi spiste til Middag i Gravlin: hvor ieg fik Leilighed at tale med tvende engelske Fanger som laae paa Hiem Reisen fra L'isle og hvoraf den eene syntes utrøstelig over Tabet af hans Søn, som var død i Fængselet. – Veien mellem denne Fæstning og Dunkerken er lidet bedre end den vi har giordt i Formiddag – dog [.] ieg endeel bedre Jordsmond skjøndt vi en Tiid lang smølede giennem [.] Sand Dynner. – Hist og her saae ieg nogle Bønder kiøre Giødning paa Ageren, med et Slags smaae Vogn som har 3 Hiul – Et Slags Trillebøre der synes meget ubeqvem for Hestene. – Hester skal i disse Egne være særdeles godt Kiøb, ei aleene paa Grund af Handelens nærværende Standning i Dunkerken ec, men og i Besynderlighed fordi Antallet af Luxus Heste er i seenere Aar betydelig formindsket Høsten er faldet meget maadelig ud, langs Søe Kysten, saavel formedelst den korte Sommer som for den meget Regn deri falden i Efter Aaret og har hindret meget af Grøden at blive bragt i Huuse – Erter og Heste Bønner findes paa mange Stede raaden paa Stubben – Kornet koster her i Almindelighed 1/3 meere end i [.] – En Lieu herfra Staden passerede ieg den forfaldne Kanal Mardick som i gammel Tiid har tient Dunkerken til

Gavn – Denne Bye er langt større og smukkere end Calais. Dens Indløb og Handel er dertil ulige bedre. – Jeg har ofte vært paa Comoedie hvor man opvartede Tilskuerne med et saare maadelige Piecer der aldeles intet tabte af deres mediocritet ved Acteurenes Spil.

L'isle

Den Landstrækning ieg i Dag har passeret staaer i høieste Contrast, mod den ieg saae igaar. – Lenge fra Dunkerken hertil, seer man blot en frugtbar Plaine, forskønnet ved levende Giærde og Træe Plantning – Fra Landeveien seer man adskillige vakkre Lyststeder som tilhøre Handlende i Dunkerqven – man viiste os blandt andre den Gaard hvor Helten af York havde logeret under hans Campagne i disse Egne – Vi skiftet Heste i Coisel, en liden Bye paa en isoleret Bakke hvorfra man har et siældent Point de Vue da man der ei tæller mindre end 22 befæstede Steder. – Tobaks Avlen er af Vigtighed for disse Egne. – Man finder paa denne Tiid alle Huuse i Landsbyene garnerede med halvgrønne Blade – Dette Produkt har her i Aar slaget Feil, derimod har Korn Høsten været taalelig. – L'isle er en stor og vakker Bye – Ved Østerigernes Bombardement ere flere 100de Huuse lagt i Aske – Ei mindre end 36 Bomber ere paa den Tiid falden i Værtshuset hvor ieg logerer. I Aften saae ieg Comodie Bevelei – plat spillet – Theateret er smukt og rummeligt. Før Hanegal forlod vi i Morges L'isle, en Deel gamle Kiærlinger som havde [...] sig til os igaar i Cassel, forlode os, og i det Stæd fik Sælskabet en vakker ung Pariserinde, som den forbistrede Grenadier Captain, snart traktered paa pariser Viis, det er at sige saa næsviis, og med saa liden Delicatesse, at han tabte meget i mine Øine – dog, han kan for en Deel undskyldes – stakkels Pige – hun frøs af Armod og fandt sig vel ved at værnes mod Trekken af Captainens Overkiortel imod at hun tillod ham et Slags Næsvished som en uskyldig Pige i et Land uden for Frankerig aldrig ville tiltroe nogen – [...] var endnu en Comoediant, som kom fra Leuven og agtede sig til Amiens – denne Personage havde, som saa de fleste af de Herrer Comoediens ambulentes havt mange underlige Fata – Først var han Præst, blev siden Officier ved et Dragon Regiment og er nu endelig Artist Lyrique som han kaldte sig – For at viise os sit Talent sang han en heel Dag og Nat, og fik tilsidst heele Sælskabet paa Halsen for sin Sang; Ordet Fricau, som en Englænder ved Table d'Hote i L'isle var kommen til Skade at prononcere urigtig, gientog denne Nar saa ofte og ved saa mange Leiligheder, at man skulde troet ham forrykt af bare Frikadeller. – Vi hastede i Dag giennem Douay en vidtløftig og vakker Bye men [...], da denne Fæstning, før Revolutionen bestandig havde 3-4 Regimenters Garnison, som gav Indvaanerne, deres fornemmeste Næring – Ved Indkiørselen i Staden, fandt ieg paa Visiteurens Dør anbragt tvende groteske Menniske Hoveder af Træe – under det eene havde han skrevet "[.] les Aristocrates – under det andet "Je devore les Tyrans" – Staden er meget stærk befæstet, og skulde været bombarderet af Østerigerne, dersom man ei havde forebygget det, ved at sætte Egnen i nogle Lieus Afstand under 5 à 6 Fod Vand, hvoraf sees Spoer paa nogle Huuse uden for Staden. – Den Egn som blev sadt uder Vand har siden den Tiid udmærket sig i Frugtbarhed. – Vi spiiste til Middag i Arras en mægtig Fæstning, men helt sobert, af samme Aarsag, som Douay – Arras er Robertspierres og Joseph le bons²⁵⁹ Fødebye – har lidt meget under Revolutionen, da 380 af dens Indvaanere ere blevne uskyldige Ofre for Guillotinen.

---

²⁵⁹ Joseph Le Bon (1765-1795).

Jordsmonnet er endnu i disse Egne lige saa frugtbar som mellem Dunkerqven og L'isle – man finder ei her levende Gierder, ei heller synes [...] saa god. – Klokken 4re i Morges kom vi til Amiens, hvor det Teatralske Geni forlod Sælskabet til alles Glæde. – Vi spiste til Middag i Flækken Breteuil og kom med Aftenen til Clairmont hvor man fortalte os at begge Raadene saavel som Directoret var arrestert i St Cloud. – Med Dagen kom vi hertil – ieg har giort minister Dreyer en Visite, og forsynet mig med de fornødne Papiirer.

1800

Brussel le 23 Marz 1800

Den 20 Martz om Morgenen forlod ieg Paris og kom paa Formiddagen til St L en liden Stad omringet med vakkre Kiøkken Haver som vaades af en liden Bæk der løber giennem Staden, og deler sig i fleere Greener. – Medens man skiftede Heste gik ieg i forveien, kom i Tale med en Steen Hugger – Kalk Steenen her i Egnen er af finere Korn end ved Paris. – Man giøre Render e.c. af den – *Lichen citrinus* til Middag i Pont Ste Maxence – her er en skøn Broe over Oise [...] den som [...] her igiennem til Pontoise hvor den foreener sig med Seinen. – Omkring adskillige Bønder Gaarde der i Egnen saae ieg opstillet et Slags Træ Værk, hvorpaa Tørven opstilles for at tørres. –

Sandig Egn – paa mange Steder bevoxen med ung Birke Skov – Kalk Brudene der i nogen Afstand fra Lande Veien, danne Høie der ved Steenenes Hvidhed have Udseende af Snee Dynger – den ubehagelige Reisen [...] – Om Aftenen til Roye – en liden Flekke –

21 Martz

Ankomst i Morgen Stunden til Peronne – stærk Fæstning almindelig kaldt Peronne la [...] fordi den aldrig har vært taget Bedre Jordbund end den ieg saae i Gaar. – Abbedie – Spiist til Middag i Cambrai – en øde trist Bye – Vertshuset et cidevant Jesuite Kloster – Veien til Valenciennes – Malboroughs Slette i nogen Afstand fra Fæstningen Bouchain – En stor Deel af Valenciennes ligger i Ruiner. –

d 22 Martz

Har paa Formiddagen passeret l' Escaut der her ikkun danner en liden Bæk – fordem Grænse Skiællet mellem Frankrig og Belgien – Med Middag i Jemappes – Høiden hvor Bataillen stod – Kulgrubene – Populationen her i Egnen meget stor – Landsbyerne ligger tæt paa hverandre og have i Almindelighed 3 – 4000 Indvaanere. – Folkets udmærkede Ansigts Træk – Beboerne her ere bekjendte i Belgien for deres Gruesomhed og Laster. – Skoven Soigny – Officeren – Parez Præfect Donc Le Departement de [...] til Belgien under Comité de Salut Publique. – Ankomst til Brussel. –

I Morges (d 23 Martz) søgte ieg til Central Skolen for at aflægge en Visite hos Prof: i Naturhistorie Borger Rösling, men ieg fandt hverken ham eller Gartneren Dinqveen til Stæde – Et Bud førte mig til Röslings Bolig – han var just gaaet ud, men hans aldrende Kone agerede galant og bad mig komme i Morgen tidlig til Chokolade. – Skiøndt Veirliget var kaldt og ubehageligt gjorde ieg en Tour paa Volden hvorfra man overseer Byen og dens Egn som til nogle Sider er ret vakker – Min Spadsere Tour endte i Parken (cidevant Slots Hauge) der er ziiret med en Hob Marmor Statuer hvoraf en Deel bære [...] der stikke underlig af mod Resten af Figure som man ellers er vandt til at see ziiret med Præget af en Græker eller Romer. – Bygningerne omkring Haugen ere opførte i Moderne Smag – Boliger for cidevant Adlige og Hof [...] – Magasin des Hopitaux de l'Armé du Nord fandte ieg skrevet paa en af Slots Bygninger som syntes fordom at have baaret Navn af Magasin des [...] pour Madame l'Archeduchesse. – I Dag Søndag – finder man alle Mennesker i stiv Stads – I det egentlige Frankerig vilde em Republikaner have glædet sig over at see en Deel Boutiquer aabnede paa en Dimanche, men hvad viiser det Her? Intet andet end at den gierrige Flamand holder sig Lovens Bud efterrettelig naar det kun kommer an paa at kunde forøge sin Penge Masse. – [...] ligger paa en skøn Plads – Decorationerne ere paa 2de Malerier [...] Figurerer man har gieviet andre Attributer. – I Aften paa Comodie – Man gav Les Precepteurs²⁶⁰ – hvori Madame Simon fra Paris spillede Kammerpigens Rolle – det heele udførtes temmelig vel for en Troup fra Provindsen. – Mod Enden af Stykket adresserede tre Engelænde sig til mig i en Loge hvor ieg var aleene – En af dem som kunde lidt Fransk sludrede mig noget til om Acteurenes Spil hvoraf ieg blev kied og ved første Leilighed gjorde ham med samt hans Sælskab den compliment "Sirs I believe you are English men – [...] og ude af al Contenance listede de sig bort uden at svare et Ord – Giid ieg kunde see i Hunde ved Vinge Beenet sagde min Siæl – Thi maa en af Mister Pits Emiforier føres til Galgen, faaer Verden et Uhyre færre, og meere end en fransk Borgers Liv reddes derved for Fødelandet. –

Bruxelles Le 24 Martz.

Professeur Heusching – min Feiltagelse af Navnet – Rosing (Prof d'Histoire naturelle) – Bibliotheket som tilhører de la Serna Santander²⁶¹ – Central Skolens Locale fordom Gouverneurens Boelig – [...] – Gartneren Dekin – Bibliotheket bestaaende af 80,000 Volumina – skønne Samling af physicalske Instrumenter, tilhørte forhen Academiet i Louvain – van Mons Prof.Physic ved Central Skolen – Manuskript Samlingen, hvor findes mange Biedrag til Belgiens Historie – Malerie Samlingen – Apostelen Peders Fiske Fangst af Kray og 3de Dyrer Malerier af Schneider ere de bedste Stykker – Resten har megen liden værd – Elevenes Antal som besøger Skolen beløber sig til 150de – Professoren i Mathematmatik fordums Oberst i Fransk Tieneste – en meget sammensat Maskine – Brussels Riigdom – sidste Karneval – Spist til Middag hos Heusching – Rosing gav mig i Comision at sende sig Exemplare af Linæa [...] og [...] m.m. under Adresse til [...] Boghandel i Hamburg. – La machin Commune –

---

²⁶⁰ Forfatter: Fabre d'Eglantine (1750-1794).

²⁶¹ Carlos Antonio de la Serna Santander (1752-1813).

Maneken Pis – [...] en for Brussel egen Kaalfest som sætter mange smaae Hoveder – udarter i andre Egne – RødKaal fra Louvain

Antwerpen d 25 Martz

Chateau du Loi Brachel – Vakre Lyst Steder langs Kanalen – La Maison de Ferie – moldrik fordum stærk befæstet Stad – Trapa natans voxer hyppig der i Egnen – De Familier som nedstammer fra Spaniere her i Belgien, og endnu have beholdt deres Forfædres Navne ere aleene de cidevant adlige – Blandt Almuen findes ei Spor til spanske Sæder, siælden Navne. – Mechelen (Malin) er som alle Belgiens Fæstninger som uindtagen sløifet under Joseph den andre – Saugverket – Berømte Hatte – [...] – Egnen mellom Mechelen og Antwerpen er løs, til deels sandig – meget vel dyrket – Ageren ikkun 2 1/2 Alen breed – Efter Rugens Indavl saaes her [...] som bruges til Kiørene om Vinteren – [...] Rødder saaes for nærværende Tiid over paa Rugen, de tage flest til [...] efter at Kornet er [...] – optages med Hakken – skiæres til Kreaturen – kaagte finder man dem fortreffelige til at fede Sviin med. – Kl. 2 i Anvers – Karlens Uforskammenhed – Prof Dekin – Lang Visit i Cathedral Kirken – Antwerpens Population anslaaes her 64 000 Mennsker – intet ungt Mandskab tager Krigs Tieneste da Soldater Standen i Belgien er foragtet. – Antwerpens Indvaanere ere forhadte af de øvrige Flamlendere for deres Egoisme. – Havnen – l'Escaut – Dominicaner Klosteret – Kiøbt af Munkerne for 17000 Livres – Ordenen anser sig som Stifter af Antwerpen – Det saakaldte Mont Calvaire ved deres Kirke – Krist Begravelse – den [...] Ide med Skiærs Ilden – Propheterne og de øvrige bekiendte Jøder i Steen. – Spadsertour paa Volden – Kafee Huuset – Antwerpen [...] – Bomulds Spinderier, Diamants Kløven og Sliben beskiaeftiger mange af Indvaanerne –

Dortrecht le 26 Martsæ.

Egnen omkring Antwerpen som kan settes under Vand – den unge Fyrre Skov – Denne Træ Sort saaes her meget tæt – udhugges siden – Birke Plantning i tætte Rader – Hegnet – Lyng Heeder – Maison de la Douane – Contrabande med Korn – Hegn af Eege og Bøge Krat – Diigen – Garnet til Andefangst (kaldet wergairen paa flamandsk). Settes paa denne Aars Tiid. (Dog helst i April og i Efter Høst) paa [...] Steder hvor Ender [...], bruges med størst Held i taaget Veir – [...] hvor ieg mødte [...] – Farten over Meerd [...] – Wild Giæs – Dortrechts Beliggende – Aften Sælskabet. – De Hollandske Effecter, som før giald 100de à 110, faaes nu for 36 – saa meget har Hollands Landet tabt under Krigen – Fra Walkeren, et riigt Korn Land, som før forsynede en Deel af Holland med denne Artikel, er nu Udførselen Straf forbuden, hvilket ansees som en af de Aarsager hvorfor Brødet hertil Lands koster det dobbelte mod forhen – Et Pund Hvide Brød koster her 8te franske Sous, Kiød 20, [...] 28 Sous og saa i Forhold – Dortrechts fornemmeste Handel er især Stokfisk, Tønner og Sukker Refinadrie – her haves et Slags guul Rødder som er meget bekiendte – Holland betalte i Fredstraktaten ned Frankrig 100de Milioner – Assignatene holdte man for at have trukket 2-3 Milioner i Reed Penge ud af Landet. –

Haag d 27 Marttz

Farten fra Dortrecht til Rotterdam – Denne bys Beliggenhed – De uforskammede [...] – Hotel d Schweinkopf – Rasmus Rotterdams Slotte – Personen med Sølv Næsen – Børsen – Den

beundringsværdige Reenlighed man finder der i Byen – Skibsbyggeriet – De franskes Ueenighed med Hollænderne paa Musico i Begyndelsen af Landets Erobring – Maleren De Croix – Kl 4re afgaaet med Skøiten til Delft – intet Sælskab – Bonden som vilde sælge mig 125 L'Assignater – de vakkre Lyst Steder langs Kanalen – Saug Møllerne – Enger – Tørve Skiæren – Tørven sættes i Hob og bedækkes med Straae Matter. – Delft, intet Sælskab fra denne Stad til Haag – Herlige Aften.

Haag d 28 Martz

I Morges aflagt Visite hos von der Polen Ministre de l'interieu i den bataviske Republiqve – Vakker Mand – [.] den danske Minister Grev Luckner til Stæde – Veien til Schæveling – Fiskeriet her i Egnen – om Foraaret holdes her Fladfisken for den bedste ligesom man om Efteraaret sætter meest Priis paa den runde Fisk, som Torsk e.c. – Havet er ikkun en god Fierding Miil fra Haag – Dyner langs Søe Kysten – Slottet hvor Statholderen residerede. – private Folk lot ei mere deres Samlinger syne af Frygt for at miste dem. – Haag er langt fra saa smuk som Rotterdam – dens Population regnes imellem 50 til 60 000de Mennisker – Logeret i Marechal de Turenne. – von Menschen [.] i Barndom – Hundene som Schewlings Fiskere bruge til at føre deres Fisk til Torvs. –

Leiden d 29 Martse

Tienerens Uforskammenhed i Marchal de Turenne – mit Sælskab i Skøiten hertil Byen – Egnen mellem Haag og Leiden. – Hotel du Soleil d'or. – Prof. Benkman – Den botaniske Have – mærkelige Planter – Laurus camphora, [Astocarpus] (en spæd Plante) o f. – Papenbroeks Samling af Antiquitæter²⁶² – Egnen omkring Leiden – nu tælles her ikkun 200de Studerende, hvis Antal her beløb sig uforandret ved 500de. – En passant faldt ieg paa et [.] i en Koestald hvor intet var mig opfaldende uden det at see Kiørenes Hale hæftet i Veiret med Seilgarn.

Utrecht d 30te Martz

I Morges hos Prof. Brugman – traf ham ei – hiemkommen. – [.] – Monumentet over Boerhave²⁶³ Caniper – Kl. 11 afgaaet med Skiøten – mit Sælskab – den snaksomme Skipper – Egnen – Teglovnene – Fæstningen Woerden – Kl. 9 ankommet hertil – Logere im Atlas.

Utrecht

Den bot. Have – Anseelige Samling af exotiske Væxter – Prof Bot. Von Geuns – ([.] Gingko biloba 14 à 15 Fod høi) – Spadsere Tour omkring Staden – Visite hos Madame Buurman – Middags Maaltidet – Aardakel en Viollet Rod som man hertil Lands optager i Efteraaret i Have Stubben, og som bruges om Vinteren til [.] – denne Plantes bot. Navn er ieg ei kundet komme efter.

Amsterdam

---

²⁶² Gerard van Papenbroek (1673-1743).

²⁶³ Herman Boerhave, naturviter (1668-1738).

I Morges seet den berømte Allee uden for Utrecht kaldet Le Mail – Spadseretour med Msr Buurman. – Afskeeds Visite hos Madame Buurmann. – Kl 1 afgaaet med Barken fra Utrecht hertil – Egnen langs Kanalen – Officierer – Storborgeren – Ankommet til Amsterdam kl. 9. – Logerer in The Wappen von Amsterdam.

Amsterdam

Paa Municipalitætet med mit Pas. – Det prægtige Raadhuus – Havnen – Besøgte den Danske Consul Diell. – Den botaniske Have, man conserverer her en Deel Planter for Frost ved i Efteraaret at sætte en 4 kantet [.] omkring hver og skuule dem med et godt Qvarteer Boghvede Avner, hvorefter Kisten dækkes med et Laag. – Vandplanter holdes her i 10 store Trauge fyldte med Sand og løs Jord saa Væxten knap har et [.] at svømme i – Vandet skiftes ikkun 2d. ugentlig – for at conservere disse Væxter Vinteren over, skiules Trugene trindt om med en Alen tykt Heste Møg. – Jødenes Qvarter – man beregne at der af denne Nation findes over 50,000 her i Staden. – Amstel Flodens Munding – Det Hollandske National Theater – Oedipe à Colonne – Musiqven ret god – Balletten maadelig –

Amsterdam

I Morges med Skøiten til Haarlem – Ubehagelig Sælskab i Fartøiet – Vorhelms Hauge – Betydelige Handel med Zwibler – Drivhuuse. Det Harlemer Societæts Samling af Naturalier hvoriblandt Sviten af [.] Moschus pygmæus e.c. – Efter Table d'Hote i Hotel Det goldne Vlies, besøgt van Manum som førte mig om i det Taylerske Museum – den berømte electricer Maskine – van Manums Maskine til Vandets Composition – Beskrivelsen frit som Forfatteren meddeelte mig – Mineralie Samlingen – Sulfure de Slemb fra England – Glasartige [.] beskreven i Lenzer mineralogiske Haandbog²⁶⁴ – [.] synes at være det samme omtalte Fossil.

–

Kiæve Beneene af det ubekjendte Dyr fundet i Corrieren ved Maastricht. – Van Manums Bemerkning at det [.] Træe Stammer som danne det underste Lag ej i Kul Gruberne i Meissner Bierget ([.]Tyskernes Stock [.] have en gandske anden Textur end de hidtil bekjendte Træe Sorter, i det deres Ringeforme Elipser som aldeles ei synes at have sin Grund [.] med at de have været Træet egent da denne [.] endog findes tydelig i de mindre Greener. – Bogsamlingen – hvoriblandt Jaqvins Selectarum Stirpium Americanarum²⁶⁵ – Et Verk hvoraf der ikkun existerer 24 Exemplare. – Laboratoriet. – Det interessante Fruentimmer Sælskab paa Retouren til Amsterdam. –

---

²⁶⁴ Johann Georg Lenz (1748-1832).

²⁶⁵ Nikolaus Joseph Jacquin (1727-1817).